MARCO MALVALDI

MĂSURA OMULUI

MARCO MALVALDI

MĂSURA OMULUI

Original: *La misura dell'uomo*
[*The Measure of a Man*] (2018)

Traducere din limba italiană de:
BEATRICE CRISTINA BACIU

virtual-project.eu

2019

Personajele

Atelierul

Leonardo di ser Piero da Vinci: pictor, sculptor, arhitect, inginer la curte, foarte obișnuit cu contemplația. Pe scurt, om de geniu.

Gian Giacomo Caprotti, cunoscut drept Salaì: ucenic în atelierul lui Leonardo, student favorit, hoț, mincinos, încăpățânat, lacom. Dar are și defecte.

Marco d'Oggiono, Zanino da Ferrara, Giulio neamțul: alți studenți ai geniului Leonardo da Vinci.

Rambaldo Chiti: fost student al lui Leonardo și, din păcate pentru el, fost… multe alte lucruri.

Caterina: mama iubitoare a lui Leonardo, conceput când ea și notarul ser Piero da Vinci erau încă tineri și neexperimentați. O femeie plină de resurse, cu prea multă grijă pentru fiul său și la fel de multă sinceritate.

Curtea

Ludovic Maurul: duce de Bari și seniorul orașului Milano, un metru și nouăzeci de gabarit machiavelic, fiul nelegitim al lui Francesco Sforza. Nu îi este clar dacă e mai bine să domnești sau să ți-o tragi, dar ambele activități îi plac la fel de mult.

Francesco Sforza: mort de-a binelea în urmă cu peste 27 de ani, dar omniprezentul tată al lui Ludovic Maurul. În onoarea lui, trebuie realizat un cal gigantic de bronz.

Giacomo Trotti: ambasador, ochii și urechile ducelui de Ferrara, Ercole I d'Este. Nu tocmai tânăr, interpret abil al vieții de la curte. Cam spion, cred, dar pentru asta este plătit de fapt.

Beatrice d'Este: fiica ducelui de Ferrara și soția lui Ludovic Maurul, cu forme generoase și zestre pe măsură, naivă, dar nu până într-acolo încât să nu remarce numeroasele foșnete de fuste pe coridoarele castelului.

Ercole Maximilian: nou-născut, descendent al Maurului și al lui Beatrice. Are doi ani, dar este deja nobil.

Teodora: doica micuțului Ercole Maximilian.

Maximilian de Habsburg: vienez, împărat al Sfântului Imperiu Roman. Nu este la palat, dar e ca și cum ar fi.

Bianca Maria Sforza: nepoata lui Ludovic Maurul, care va deveni soția lui Maximilian la următorul Crăciun.

Lucrezia Crivelli: amanta în funcție a lui Ludovic Maurul; va fi pictată de Leonardo în binecunoscutul tablou *La Belle Ferronnière,* dar să nu spuneți nimănui!

Galeazzo Sanseverino: conte de Caiazzo și de Voghera, ginere demn de încredere al lui Ludovic Maurul, om de acțiune și mână de fier. Dintre cei trei Galeazzo din roman, el este cel mai important.

Bianca Giovanna Sforza: soția acestuia, fiica naturală a lui Ludovic Maurul.

Ambrogio Varese da Rosate: astrolog la curte, înzorzonat în tonuri de violet, expert în mișcarea stelelor, zelos generator de horoscoape. Se spune

că important e să prezici un eveniment sau o anumită dată, dar niciodată pe ambele.

Pietrobono da Ferrara: rivalul direct al lui Varese da Rosate.

Bergonzio Botta: perceptorul ducelui de Milano.

Marchesino Stanga: intendent la trezoreria curții, casier, pacoste neoficială pentru buzunare.

Bernardino da Corte: castelan.

Remigio Trevanotti: vasal.

Ascanio Maria Sforza Visconti: cardinal, fratele lui Ludovic Maurul. La acea vreme, nu exista o lege privind conflictul de interese.

Gian Galeazzo Maria Sforza: ducele legitim de Milano, întrucât este fiul fratelui mai mare al lui Ludovic, Galeazzo Maria, asasinat cu câțiva ani înainte. După ce a încercat cu eleganță să guverneze în locul său și a organizat la nunta lui Festa del Paradiso, încredințându-i spectaculoasa scenografie chiar lui Leonardo, unchiul Ludovic a avut amabilitatea să îl închidă în Castelul Vigevano.

Isabella d'Aragona: soția sa. Nu își face apariția niciodată. Și e mai bine așa.

Bona di Savoia: soția lui Galeazzo Maria și mama lui Gian Galeazzo Maria Sforza, precum și regentul Ducatului Milano, până când Ludovic o va închide în turnul castelului care îi va lua numele.

Cicco Simonetta: consilierul său de încredere și un om de stat inteligent, care va plăti cu capul

(într-un sens nemetaforic) pentru loialitatea lui față de Bona.

Catrozzo: bufon pitic la curte, cu un anumit nivel intelectual, poliglot. Vulgar, așa cum îi șade bine unui adevărat as al bufoneriilor și al glumelor.

Palatul Carmagnola

Cecilia Gallerani: femeie de mare cultură și finețe, salvată de la viața monahală de Ludovic, devenind foarte tânăra sa favorită. Ulterior, după ce a aflat că a lăsat-o însărcinată, Maurul însuși a avut grijă să o mărite cu contele Carminati de Brambilla, zis și Bergamini. Ea este *Dama cu hermină* pe care și astăzi o putem admira la Cracovia.

Cesare Sforza Visconti: fiu nelegitim al lui Ludovic Maurul și al Ceciliei. Nu are mulți ani, doar doi, dar deține deja câteva proprietăți la soare. La naștere, tatăl s-a gândit să-i ofere cadou palatul Carmagnola, cel în care astăzi își are sediul Teatrul Mic din Milano.

Tersilla: vesela și guraliva doamnă de companie a Ceciliei Gallerani.

Corso: valetul Ceciliei Gallerani.

Francezii

Majestatea Sa Prea Creștină Carol al VIII-lea: rege al Franței. Slab la trup și intelect, fără să fi participat vreodată la o bătălie, sporovăia mult despre război, despre invadarea Italiei și cucerirea Regatului Neapolelui. Vorba aceea: hai să ne înarmăm, dar duceți-vă voi!

Louis de Valois: duce de Orléans, vărul lui, viitor condotier[1] în campania de cucerire a

Regatului Neapolelui, ce ținea secrete pretențiile asupra Ducatului de Milano (întrucât este descendent al Valentinei Visconti).

Filip, duce de Commynes: legătura franceză pe pământurile Italiei și în cârdășie cu ducele de Orléans.

Robinot și Mattenet: cel urât și cel frumos. Aghiotanți neexperimentați ai ducelui de Commynes, au de îndeplinit o misiune secretă la Milano.

Perron de Basche: de origine din Orvieto, apoi ambasador al Majestății Sale Prea-Creștine Carol al VIII-lea și al ducelui de Orléans.

Carlo Barbiano di Belgioioso: ambasador al lui Ludovic Maurul la curtea Franței.

Josquin des Prez: cântăreț ducal în serviciul Maurului, un geniu al muzicii în carne și contrapunct.

Negustorii

Accerrito Portinari: reprezentant corpolent al Băncii de Medici, devorator de fripturi și de bani.

Bencio Serristori: asociat al maestrului Accerrito, muncitor neobosit, dar nu în timpul sărbătorilor decretate.

Antonio Missaglia: armurier prestigios, stilist al fierului și prieten al lui Leonardo.

Giovanni Barraccio: negustor de lână.

Clemente Vulzio, Candido Bertone, Riccetto Nannipieri și Ademaro Costante: negustori de lână,

mătase, ace și alaun[2], care au credite la Banca de Medici.

Clericii

Francesco Sansone da Brescia: ministru general al Ordinului Franciscan.

Giuliano da Muggia: predicator franciscan.

Diodato da Siena: starețul iezuiților (adică al congregației Sărmanilor lui Hristos din San Girolamo, care astăzi nu mai există), un păstor tenace al turmei sale.

Gioacchino da Brenno: călugăr iezuit și predicator intransigent, care obișnuia să răcnească la mulțimi și să perturbe liniștea.

Eligio da Varramista: iezuit și expert grafolog, întrucât este specialist în cambii[3] și scrisori de credit, fost bancher convertit la credință pe drumul spre Milano.

Giuliano della Rovere[4]: cardinal, care încă nu a digerat bine alegerea ca Papă a rivalului Borgia, Alexandru al VI-lea.

Talentul nimerește o țintă pe care nimeni nu o p

oate atinge. Geniul nimerește o țintă pe care ni

meninuopoatevedea.

Arthur Schopenhauer

Prolog

Bărbatul se opri o clipă înainte să intre.

Nu avea sens să se uite în jur ca să afle dacă a fost urmărit. Intrarea în castel se făcea printr-una dintre zonele vechi ale orașului Milano, de-a lungul unei străzi umede și întunecate, la care se putea ajunge numai traversând alte străzi umede și întunecate și, chiar dacă cineva l-ar fi urmărit, i-ar fi pierdut deja urma, în ciuda veșmintelor sale de un roz țipător.

De fapt, se temea să nu se piardă chiar el. I s-a întâmplat odată să nu se poată orienta în încâlceala aleilor din jurul castelului. Pe de-o parte din cauza lui, desigur, pentru că niciodată nu a avut un simț al orientării extraordinar, pe de altă parte din cauza acelui oraș care a crescut atât de prost, fără un proiect, fără o formă, fără o viziune. Trebuia regândit de la cap la coadă. Organizat într-un mod diferit. Radical diferit. Așa cum nu se mai văzuse. Un oraș pe mai multe niveluri, de exemplu. De jos în sus, de la apă la cer. Un oraș care să fie exact opusul unei case, în care săracii stăteau sus și stăpânii la parter, ca în insulele romane descrise în cartea lui Vitruvius[5]. S-a gândit bine Francesco di Giorgio să o traducă din latină, realmente a meritat. Excelentă achiziție acea carte! L-a costat o avere, dar cât de mult l-a inspirat…

Bărbatul îmbrăcat în roz tresări, dându-și seama că s-a pierdut, dar numai în propriile gânduri. I se întâmpla adesea și era de departe cel mai bun moment al zilei pentru el. Dar acum nu era cazul să se abandoneze visării. Acum avea treabă.

Calm, dar deloc relaxat, bărbatul bătu la poartă. Aproape imediat, un scârțâit îl făcu să înțeleagă că se va deschide și, în întunericul desăvârșit al străzii, vestibulul păru chiar luminos.

Un singur cuvânt.

— Intrați!

Și bărbatul intră, lăsând întunericul în urma lui.

Început

Primul lucru care se putea observa în Sala de Consiliu era lumina slabă.

Deși era doar jumătatea lunii octombrie, era frig la Milano și, chiar înainte ca acel castel să fie populat de seniorii care se întorceau de la Vigevano, servitorii protejaseră deja ferestrele cu pânză albă impregnată cu terebentină pentru a fi cât mai transparentă, dar și pentru a aduce înăuntru puțina lumină de afară, nelăsând, în schimb, să se vadă nimic din ceea ce se petrecea în încăperi. Pentru cei care locuiau în castel, aceea era Sala Scarlioni[6] – datorită picturilor alb-roșii de pe pereți, care chiar așa se numeau –, dar pentru toți ceilalți, adică pentru majoritatea locuitorilor din Milano, aceea era sala în care se întrunea de obicei Consiliul secret. Șase persoane, acei șase oameni cei mai puternici din Milano, plus seniorul lor, cel mai puternic dintre toți.

— Castelan, să intre următorul!

Bernardino da Corte, castelan la Porta Giovia, dădu din cap și trase spre el ușa grea de lemn, anunțând:

— Excelența Sa, ministrul general al Ordinului Franciscan, Francesco Sansone da Brescia.

Marțea și vinerea erau zilele rezervate audiențelor, când Ludovic Maurul, duce de Bari, și totuși seniorul orașului Milano, asculta și acorda atenție oricui îi cerea să rezolve o problemă. Orice fel de problemă și oricare cetățean al orașului Milano, adică oricine plătea taxele impuse de el, cu excepția celor care nu plăteau, prin amabilitatea Maurului însuși. Iar milanezul care plătea taxe avea dreptul să fie ascultat, cu atât mai mult cu cât ele erau chiar foarte multe.

Dar șeful Ordinului Franciscan nu era milanez și nici nu era un cetățean oarecare. Gândind logic, nu ar fi avut dreptul să răpească nici măcar un minut

din timpul prețios pe care Maurul îl acorda supușilor săi ascultând rugămințile săracilor, în loc să-și impună voința în fața demnitarilor rebeli, armăsarilor sălbatici sau a umilelor servitoare. Pe de altă parte, conform bunului simț, a-i refuza audiența generalului Ordinului care se prezintă ca simplu cetățean ar fi fost o prostie, iar Ludovic Maurul, duce de Bari și senior al orașului, nu era deloc prost.

— Ce onoare, spuse Maurul, așezat pe tronul său. Generalul Ordinului Franciscan, solicitând audiență ca un simplu cetățean! Cărui fapt datorăm o vizită într-o manieră atât de modestă?

— Eu sunt un umil franciscan, Senioria Voastră, răspunse Francesco Sansone, și nu sunt obișnuit cu onoruri și tot felul de excese. Pe de altă parte, chestiunea pe care intenționez să o supun atenției Senioriei Voastre necesită atât de puțin timp, încât ar fi fost o aroganță din partea mea să solicit o audiență privată.

Bun venit în epoca Renașterii, unde fiecare frază este rotunjită și șlefuită ca o bijuterie, cântărind fiecare cuvânt și etalând apoi piatra prețioasă, dar nu pentru a demonstra cât de frumoasă este, ci pentru a arăta cât de important este purtătorul. Și unde semnificația oricărui discurs trebuie interpretată în funcție de cine vorbește, de cine ascultă, de cine este în încăpere și de cine nu este, de numele vehiculate și, mai presus de toate, de cele care nu se pronunță.

Practic, Ludovic Maurul l-a întâmpinat pe călugăr fără să i se adreseze pe nume, ci cu titlul, apreciind că îl vizitează ca un umil cetățean; ceea ce însemna că, pe acest călugăr, ca șef al franciscanilor, nu dădea doi bani, nici el, nici restul Consiliului. Iar călugărul a răspuns că ar fi avut alte căi, mai oficiale, mai solemne și mai dure pentru a se impune atenției Maurului, neadresându-i-se cu duce, ci cu Senioria Voastră,

reamintindu-i de fapt că, pentru cea mai mare parte a Italiei, Ludovic nu era decât un uzurpator.

— Sunt încântat, Părinte, răspunse Maurul. Spuneți, atunci! Eu și Consiliul suntem gata să vă ascultăm.

— Senioria Voastră… să-mi fie cu iertare, nu-l văd pe Eminența Sa, Episcopul de Como. Sper că nu este bolnav.

— Nici vorbă, Părinte! Recent am redus numărul de consilieri, considerând că 42 de persoane erau redundante pentru această funcție, asta și pentru că doleanțele și motivele pentru audiențe au scăzut considerabil în ultimul an.

Bineînțeles, ar fi putut să sublinieze că, dacă 42 erau prea mulți înainte, poate că acum șase sunt prea puțini, chiar fără să menționeze că printre aceste șase persoane nu era niciun cleric, ceea ce cu greu putea fi doar o întâmplare. Părintele Sansone își drese din nou vocea.

— Senioria Voastră, sunt aici la solicitarea Ordinului meu, pentru a vă cere să reconsiderați cazul părintelui Giuliano da Muggia, care continuă să predice cu dispreț față de regulile Ordinului său și de conținutul Sfintelor Scripturi.

— Nu știu cum am putea face asta, răspunse Maurul, după ce aruncă o privire fiecăruia dintre membrii Consiliului.

— Cu alte cuvinte, seniorul orașului Milano nu ar ști cum să reducă la tăcere un prăpădit de franciscan?

Cu siguranță, nu trebuie să fii un exeget ca să înțelegi semnificația profund aluzivă a întrebării franciscanului și mai ales a folosirii condiționalului. Și, dacă a înțeles cititorul, nu se mai pune problema să fi scăpat vreunui membru al Consiliului sau lui Ludovic Maurul.

— Părintele Giuliano a fost deja arestat și judecat cu șaisprezece luni în urmă, chiar la inițiativa voastră. Nefiind eu parohul unui ordin religios, am dispus ca procesul să fie reexaminat,

lăsând mandat Excelenței Sale Arhiepiscopul Arcimboldi să prezideze. Știți foarte bine care a fost rezultatul procesului.

Părintele Sansone oftă adânc.

Procesul-farsă împotriva lui Giuliano da Muggia a fost o capodoperă autentică a Maurului. Toți martorii care, să vezi coincidență, erau laici și, tot coincidență, aparțineau curții lui Ludovic, lăudaseră cu entuziasm predicile călugărului și au minimalizat ori s-au prefăcut că nu-și amintesc atacurile împotriva Bisericii Romei. Lucru care, până la urmă, ar fi fost cel mai puțin relevant.

Călugărul Giuliano nu se limita la a spune că acea curte romană era coruptă, decadentă și dezgustătoare; asta o făceau deja mulți, inclusiv acel dominican cu vocea incriminatoare, Girolamo Savonarola, care avea reputația unui mâncător de rahat, profețind moartea lui Lorenzo de Medici și alte dezastre care, fără doar și poate, au avut loc.

Nu, călugărul Giuliano susținea că Biserica din capitala lombardă putea fi independentă de cea a Romei. La fel ca Savonarola, care viza obținerea independenței mănăstirilor; numai că acesta voia să-i convingă pe seniorii orașului Milano să se desprindă de Roma. Milano, orașul care începea în mod ostentativ să devină cea mai bogată provincie a peninsulei italiene, locul care atrăgea cei mai mari artiști și unde veneau cei mai buni medici și remarcabili matematicieni de la Universitatea din Pavia, pentru că erau plătiți cu vârf și-ndesat.

Acest lucru nu trebuia să se întâmple, în opinia părintelui Sansone și a unui influent coleg care stătea pe tronul Romei. De aceea încercase să-l țină în frâu pe părintele Giuliano. Unele lucruri, cu cât sunt spuse mai puțin, cu atât e mai bine. Or, să ai un franciscan care trâmbițează separarea Bisericii Ambroziene de cea Romană prin orice mijloace (buldozere excluse, la acea vreme nu existau) nu era tocmai cel mai bun lucru.

Dar procesul instrumentat de Sansone a fost deturnat de Maur cu o abilitate cum numai în perioada Renașterii puteai întâlni. Poeții de la curte au compus versete care au fost recitate în întregul oraș; peste tot, pe străzile din jurul Palatului Broletto și de-a lungul canalului Naviglio, se putea auzi sonetul lui Bellincioni – *Oh, Milano cel foarte creștin* – și sextina unui anume Giacomo Alfieri, faimos la acea vreme, dar pe bună dreptate uitat astăzi, care mulțumeau cerului pentru faptul că l-a trimis pe călugărul Giuliano la Milano. Ambii oribili, dar eficienți. Maurul a intrat în grațiile cetățenilor înainte ca cei din Consiliu să se întrunească la curte, prinși între propria voință conștientă și cea bovină a poporului.

— Știu bine că părintele Giuliano a fost achitat creștinește, spuse părintele Sansone după ce oftă iar adânc. Părintele Giuliano este un om de valoare, iar predicile sale sunt pline de fervoare. Multă fervoare și multă dragoste pentru turma sa. Părintele Giuliano este un om care știe să vorbească oamenilor, pentru că spune ceea ce ei vor să audă.

Astfel, clericul îi reamintea într-un mod mizerabil lui Ludovic faptul că favoarea poporului are toane. Și, în acel moment, poporul nu mai era în totalitate de partea Maurului.

Taxa pe sare și celelalte impozite recente nu fuseseră bine primite de oameni, iar popularitatea lui Ludovic nu mai era la fel de mare ca odinioară. Dacă ar fi existat sondaje, probabil Consiliul de marți dimineața ar fi început cu o ședință prealabilă pentru a analiza consensul și pentru a aborda așa cum se cuvine cazurile pe care le media Maurul. Dar, la vremea respectivă, statistica era departe de a se fi inventat, omul din clasa medie încă nu fusese descoperit, iar poporul își putea exprima voința doar prin ovații. Sau revoltându-se.

— Iar părintele Giuliano, care este un om extrem de inteligent, continuă părintele Sansone,

cu greu poate fi redus la tăcere. Când predică în San Francesco Grande, umple biserica. Oamenii vin de departe să-l asculte și ies de acolo inspirați. Poate ar fi oportun…

Ce ar fi fost oportun însă, părintele Sansone nu a reușit să spună, pentru că în acel moment Ludovic s-a ridicat de pe tron.

Dacă am fi fost în Lodi, Ludovic Maurul ar fi fost înalt de aproximativ patru brațe din fabrică, plus o palmă; dacă, în schimb, am fi vrut să-l măsurăm în folosul orașului, Maurul ar fi avut în lungime puțin sub trei brațe de pânză milaneze[7]. Conform sistemului metric zecimal, seniorul orașului Milano avea un metru nouăzeci, ceea ce, combinat cu privirea de gheață și veșmântul lung și solemn din brocart negru, inspira realmente teamă când Ludovic Maurul se ridica în picioare.

Alene, Ludovic merse lângă franciscan, luându-l de cot cu blândețe.

— Veniți, Excelență, spuse cu voce suavă, dar conștient că vrea să intimideze. Vreau să vă arăt ceva.

Și tot ținându-l de cot, a traversat întreaga sală împreună cu clericul auster, dar extrem de înspăimântat, până au ajuns în fața unei somptuoase hărți a orașului, sub forma unei picturi murale.

— Vedeți, Excelență, Milano este o roată.

Mâna Maurului trasă un cerc larg, arătând zidurile care protejau orașul, pentru ca apoi să oprească degetul în centrul hărții, în apropierea Domului.

— Milano este o roată, iar Biserica sa este butucul. Un butuc robust, sigur și foarte drept. Dar știți ce se întâmplă dacă această Biserică rămâne nemișcată?

Degetul Maurului începu să traseze cercuri din ce în ce mai strânse, până se adună într-o spirală în jurul Domului și se opri acolo.

— Roata se poate învârti și iar învârti, și iar învârti, dar cine locuiește acolo… – Maurul ridică din umeri – nu va ajunge nicăieri.

Apoi mâna dreaptă a Maurului se sprijini pe umărul franciscanului într-o manieră prietenoasă, dar apăsătoare.

— Înțelegeți, Excelență?

* * *

— Înțeleg, înțeleg, domnule ambasador. Vă rog, nu vă torturați cu asta. Vă asigur că am văzut lucruri mai grave de-atât.

— Eu nu pot decât să vă cer scuze pentru condițiile mizerabile în care mă prezint, dar…

Giacomo Trotti, ambasador la curtea familiei Sforza al lui Ercole I d'Este, duce de Ferrara, era de obicei unul dintre cei mai distinși și mai serioși oameni din Milano. Dar seriozitatea și distincția sunt adesea ajutate de o înfățișare adecvată, iar când ți se varsă în cap oala de noapte, aceste calități sunt compromise lamentabil. Din păcate, în timp ce se îndrepta către Palatul Carmagnola pentru obișnuita seară de muzică, care avea loc marțea în salonul Ceciliei Gallerani, bătrânul ambasador fusese țintit precis de un bădăran care golise oala de noapte pe fereastră, fără să-și facă prea multe griji și fără să strige, așa cum se obișnuiește, „vineee!", lucru pe care chiar și cei mai puțin educați îl fac pentru a evita accidentele lansatoarelor de rahat.

— Domnule ambasador, nu vă mai faceți griji!

Cecilia Gallerani dădu din cap, iar una dintre domnițele care așteptau în celălalt capăt al salonului se apropie mergând cu grație forțată.

— Conduceți-l pe domnul ambasador Trotti în camera de vest și oferiți-i ajutorul de care are nevoie! Stați liniștit, nu vom începe fără Domnia Voastră, domnule ambasador!

— Nu știu cum să vă mulțumesc, contesă…

— Grăbiți-vă să vă schimbați pentru a ne bucura de compania Domniei Voastre, răspunse Gallerani

zâmbind. Tersilla, ocupă-te, te rog!

Și, tot zâmbind, dispăru în spatele unei uși pentru a da dispoziție muzicienilor să mai aștepte puțin. Giacomo Trotti, ambasador de Ferrara, continuă să privească o clipă ușa în spatele căreia dispăruse Cecilia Gallerani. Și, ca de obicei, se declanșă automat comparația cu cea care teoretic era protejata și compatrioata sa. Comparație care, ca de obicei, se dovedi a fi neîndurătoare.

Pe de o parte, eterica și delicata Cecilia Gallerani era la fel de frumoasă ca în portretul pe care i-l făcuse cu ani în urmă maestrul Leonardo, senină și în același timp austeră, răsucită pe jumătate ca și când ar fi vrut să observe sosirea amantului, adică a celui despre care se vorbea puțin mai devreme, Ludovic Maurul – îl aștepta mângâind hermina pe care o ținea în brațe. Pe de altă parte, fetișcana aia rotunjoară și o adevărată pacoste care răspundea, din păcate, la numele de Beatrice d'Este și era cea de-a doua fiică adorată a seniorului său, Ercole. O fetișcană, tocmai, poate chiar suavă în comportament, dar cu siguranță crudă la suflet, pe care ambasadorul o numea în monologurile sale interioare Beatruce – o poreclă pe care aproape că nu îndrăznea să o gândească, darămite să o pronunțe! Tot restul lumii, în schimb, o adora: tatăl ei, sora ei, mama ei și mulți alții, dar printre ei nu se putea număra cu siguranță și ambasadorul Giacomo Trotti.

— Veniți, Excelență, îi spuse tânăra Tersilla lui Trotti, arătându-i drumul, dar rămânând, cum poate fi de înțeles, la distanță. Fiți fără grijă, vom găsi cu siguranță haine pe măsura Domniei Voastre!

Beatrice era adorată de mulți și, până cu ceva timp în urmă, chiar și de Maur, care căzuse pradă iubirii sincere și pasionale după ce ea îl sedusese printr-una dintre cele mai sigure și mai testate metode pe care femeile de orice nație și cultură o foloseau de milenii, aceea de a refuza să i se

dăruiască, în ciuda faptului că cei doi erau căsătoriți de luni bune.

— Uitați aici, spuse fata, intrând într-o cameră și îndreptându-se cu pas sigur spre un cufăr din lateralul căruia ieșea un obiect straniu de lemn, asemănător unei cârme. Aici sunt hainele contelui. Soțul doamnei Cecilia este puțin mai scund decât Domnia Voastră, dar cred că vom găsi cu ușurință ceea ce ne trebuie.

Cu toate acestea, Maurul aflase calea pentru a-și satisface dorințele. Trotti observase că adesea, în timpul meselor de gală, adică în fiecare zi sau aproape în fiecare zi, Maurul dispărea de la banchet pentru a se întoarce o oră mai târziu, cu un zâmbet mulțumit. Doar câteva zile fuseseră necesare pentru a afla că, înainte ca Ludovic să se ridice de la masă, Gallerani venea la turnul Rocchetta, mereu la aceeași oră. Și uite așa, în timp ce rebela soțioară se bucura de carne prăjită, Ludovic Maurul se înfrupta cu carne proaspătă.

— Luați asta, spuse tânăra, scoțând din cufăr o haină din brocart, strâmtă până și pentru un bărbat pe jumătatea lui Trotti, care oricum nu era un colos. Cred că o să vi se potrivească de minune.

Apoi Gallerani a rămas însărcinată. Iar Ludovic, care îi spusese odată lui Trotti că „femeile însărcinate îl dezgustă”, încetă din senin să o mai viziteze. În același timp, începuse să-și viziteze tânăra soție mai des noaptea, după ce cobora scara abruptă care separa cele două etaje, îmbrăcat doar într-o cămașă subțire de mătase pe care și-o putea scoate imediat. Lucruri pe care Trotti le aflase direct din gura Maurului, care îi descria foarte detaliat relația sa conjugală.

Această lipsă de pudoare privind chestiunile personale nu are de ce să ne uimească. În epoca Renașterii, sexul între soți nu era, cu siguranță, o chestiune privată, dacă unul dintre ei era un prinț regent sau un moștenitor al tronului. Dacă ar putea fi întrebat Trotti, v-ar putea povesti cum și-a

consumat Alfonso d'Este noaptea nunții cu Anna Sforza, la Ferrara, în prezența lui Francesco Gonzaga, a ambasadorului aragonez Simonotto da Belpietro și a patru sau cinci curteni, care l-au dezbrăcat pe Alfonso și apoi l-au pus în pat lângă tânăra mireasă. Alfonso nu voia să-și consume noaptea nunții și continua să fugă din pat, intimidat poate de oamenii care se aflau în cameră sau poate și din cauza lipsei de experiență sexuală, convins fiind că păsărica mușcă. Astfel că Gonzaga a trebuit să remedieze situația, băgând literalmente cu bățul sub așternuturi nobila progenitură, care nu a mai îndrăznit să iasă înainte să-și fi încheiat treaba.

— Și iată și pantalonii Domniei Voastre, spuse Tersilla, scoțând din cufăr o pereche în nouă culori, model franțuzesc.

O chestie la care nu te puteai uita. Până și Trotti, care nu prea ținea cont de modă, nu și-ar fi permis vreodată nici măcar să meargă lângă o persoană îmbrăcată astfel, iar astăzi chiar trebuia să se arate așa.

Pe de altă parte, când un lucru e dezgustător, e dezgustător!

La fel ca atunci când și Beatrice, tot vizitându-l noaptea pe Maur, a rămas însărcinată, iar Trotti a început imediat să-și facă griji. Era sigur că, în timp ce soția lui începea să se umfle, seniorul orașului Milano n-ar fi atins-o nici cu degetul mic, cu mănuși cu tot, ci ar fi găsit un mod de a-și satisface dorințele în altă parte. Și, de ce nu, din nou la Gallerani, care rămânea cea mai frumoasă femeie din Milano și pentru care Maurul nutrea o dragoste sinceră și trainică, așa cum spuneau mulți. Gallerani care, comparată cu Beatrice, era un diamant lângă o felie de salam.

Trotti se uită cu tristețe la hainele care-i fuseseră alese. La Ferrara, ar fi preferat să rămână încuiat în casă decât să pună așa ceva pe el. Dar Milano nu era Ferrara.

În Milano, bărbații se deplasau pe catâri, iar femeile bogate cu șaretele. Acestea din urmă păreau o încrucișare între un retablu[8] și o trăsură siciliană, aurite și de prost gust, trase de două sau de patru iepe, și erau teroarea pietonilor. Poate părea ciudat, dar traficul în Milano era deja o problemă la sfârșitul secolului al XV-lea.

Trotti știa că, prin ordinul expres al Maurului, existau puține șarete cărora li se permitea accesul la Castello Giovio la orice oră din zi și din noapte. Și printre acestea era cea a Ceciliei Gallerani, care însă nu fusese văzută de mult timp la castel. Nu că ar fi însemnat ceva, pentru că Maurul putea foarte bine să părăsească Giovio pentru oricare dintre treburile sale și să meargă liniștit acasă la amantă, având în vedere că în acea perioadă soțul ei locuia în San Giovanni in Croce, lângă Cremona.

Acesta era motivul vizitei lui Giacomo Trotti, ambasadorul lui Ercole, duce de Ferrara. Să o supravegheze pe Gallerani, pentru a vedea dacă vreo bijuterie nouă îi împodobea fruntea sau dacă etala vreo rochie din brocart cretat, dintre acelea tricotate cu aur, pe care doar Maurul i le putea dărui, așa cum se obișnuia, ca dovadă a iubirii. Faptul că astfel de daruri nu puteau veni de la soțul său, ei bine, asta nu se putea pune la îndoială. Contele Ludovic Carminati Bergamini, cu care Maurul o căsătorise pe Cecilia când o lăsase să plece de la Castello Sforzesco, era unul dintre cei mai zgârciți bărbați, nu din Milano, ci din întregul Imperiu Roman.

— Mulțumesc, domniță Tersilla, spuse Trotti pe un ton exagerat de politicos. Aveți nevoie de o mână de ajutor pentru a închide cufărul?

— Vă mulțumesc, Excelență, dar pot să-l închid singură. Așa cum l-am și deschis. Cu asta, vedeți?

Și Tersilla, făcându-i cu ochiul, îi arătă bizara invenție din lemn și metal încastrată între cufăr și capac, care avea în capăt un fel de cârmă.

— A inventat-o maestrul Leonardo și ne-a dat-o nouă, mie și doamnei mele, spuse Tersilla, mândră ca și cum o inventase ea. Este o unealtă cu pârghie. Se învârte cârma așa, iar capacul se ridică și coboară, fără să ai nevoie să fii forțos. Acest obiect este extraordinar și nu aveți idee cât de mult timp economisim. Maestrul Leonardo este un geniu, nu credeți?

— Fără îndoială, răspunse Giacomo Trotti, care măcar o dată într-o zi de diplomat avea ocazia să spună ceea ce gândea cu adevărat. Nu cred că există vreun lucru imposibil pentru maestrul Leonardo da Vinci.

* * *

— Dar nu este posibil!

Bărbatul îmbrăcat în roz închise cufărul cu un gest de iritare. În spatele lui, cu un aer gânditor, o femeie de vreo 50 de ani, cu pielea măslinie, stătea cu mâinile în șold și îl privea.

— Poate că le-ai lăsat la atelier, sus, în camera înaltă.

— Imposibil! Îmi amintesc foarte bine că le-am pus aici, acum nicio lună.

— A, păi atunci, dacă a trecut doar o lună…

Bărbatul în roz scutură din cap, uitându-se la cufăr, ca și cum ar fi fost vina lui. Apoi își ridică ușor capul către femeie. Avea o privire ciudată și o frumusețe remarcabilă, cu părul lung, blond, printre care se zăreau multe smocuri gri, în timp ce barba era practic intactă. Ochii, de obicei blânzi, erau umbriți de acel gen de supărare pe care doar părinții o pot provoca.

— Caterina, nu fiți sarcastică, da? Sunt proiecte importante, nu mă plimb cu ele după mine degeaba.

— Le-ar fi putut lua Salaì? Chiar tu spuneai că ar fura orice, dacă nu e bătut în cuie de podea…

Lovit de o inspirație bruscă, lucru care i se întâmpla des, bărbatul se răsuci și se duse în camera alăturată, continuând să vorbească.

— Giacomo știe foarte bine că nu trebuie să se atingă de proiectele mele. Altminteri, întâi îl biciuiesc și apoi îl trimit la culcare flămând.

În timp ce răvășea niște hârtii pe măsuță, continuă să i se adreseze femeii:

— Chiar, apropo de cină, Caterina, poate că un clapon întreg pentru trei persoane este prea mult. În seara asta, v-aș ruga să fiți mai moderată. Avem fasole și napi, cred că sunt de ajuns.

— Da, pentru tine. Dincolo de faptul că puțină carne nu ți-ar prinde rău. Ai slăbit de când am venit, în trei luni cred să fi pierdut vreo zece livre[2].

— Au trecut trei luni și parcă au fost zece ani, spuse bărbatul, continuând să caute. Plus că eu carnea animalelor moarte nu o mănânc și nu o voi mânca nici astăzi, nici mâine, niciodată! Ceea ce mă face să slăbesc este această porcărie de monument ecvestru și faptul că nu găsesc blestematele alea de foi, dracu' știe pe unde sunt…

— Hârtiile nu au picioare, fiul meu.

— Mamele, în schimb, uneori ar trebui să aibă, Caterina. Deci, de ce nu dispăreți dracu' și nu mă lăsați să caut liniștit?

— Nu erai atât de vulgar când erai mic. Și nici așa de zgârcit.

— Da' de unde știți? Doar nu erați acolo! Cât despre zgârcenie, așa m-au făcut să devin. Nu mă plătesc de două luni. Dați-mi voie!

Bărbatul o îndepărtă pe mamă și se îndreptă spre coteț, începând să scotocească prin cuibare.

— Nu le-am folosit ca să curăț cotețul, spuse Caterina.

— N-aș fi fost surprins să fi făcut-o, răspunse el, ridicându-se și aranjându-și centura. Ca și când nu ați făcut niciodată… Ia stai! Mi-a venit o idee…

Cu mâna dreaptă încă pe centură, duse stânga la guler și împinse în jos, trăgând din interiorul hainei un carnețel plin cu hârtii și hârtiuțe îndoite. Îl puse pe masă, îl deschise cu multă grijă și scoase

două foi de pergament gălbui pe care se puteau vedea desene cu cai având în jurul lor cuvinte și diverse obiecte. Instinctiv, ridică ochii spre cer.

— Le aveai la tine? întrebă Caterina chicotind.

— Probabil că le-am pus acolo acum două zile, înainte să merg la castel, răspunse el, privindu-și mama ca și cum ar fi vrut să înțeleagă dacă era furioasă.

— Îmi pare rău, Caterina.

— Ai putea să-mi spui și mamă din când în când.

— Îmi pare rău, mamă. Pierd atâtea lucruri, încât uneori…

Sunetul sec al unor degete robuste bătând în ușă îl întrerupse. Caterina se întoarse, dar bărbatul păși ușor pe lângă ea și se duse să deschidă ușa. Nu că i-ar fi fost rușine de mama lui, nu! Sau, mă rog, poate un pic. Asta depindea și de cine era vizitatorul. Dar, așa de dimineață, vizitatorul putea fi unul singur.

Bărbatul cu haina roz deschise ușa și văzu un om mic de statură și în vârstă, îmbrăcat în brocart negru și cu capul descoperit – pălăria o avea deja în mână, în semn de deferență. Un servitor, dintre aceia importanți.

— Maestrul Leonardo da Vinci? întrebă bătrânul.

— În slujba Domniei Voastre.

Doi

— Oh, maestre Leonardo, ce plăcere să vă văd!

Din centrul amplei curți cunoscute drept Piazza d’armi, Ludovic Maurul îi făcu semn lui Leonardo să se apropie. Alături de el, foarte slab și cu privirea amenințătoare, stătea perceptorul ducal, cavalerul Bergonzio Botta, cu un registru mare sub braț, ca întotdeauna.

— În slujba Senioriei Voastre, răspunse circumspect.

Nu era niciodată ușor de înțeles motivul convocării din partea lui Ludovic. Putea fi entuziasmat, ca în ziua de după Festa del Paradiso, când îl copleșise pe Leonardo cu laude și elogii în fața întregii curți, sau putea fi exact invers.

— Veniți, veniți! spuse Ludovic cu un zâmbet senin.

— Domnule perceptor, cred că vă strigă custodele.

Nu era un mod prea elegant să inviți perceptorul să plece în pas alergător, pentru că seniorul orașului Milano voia să discute cu Leonardo între patru ochi. Bergonzio Botta, după o reverență din care începu să se ridice în timp ce mergea deja cu spatele, se întoarse și se îndreptă spre Parohia Santo Spirito. Ludovic rămase tăcut, privind în jur, fără să se uite la Leonardo. Apoi, încet, se îndreptă spre sud, către ampla poartă, făcându-i semn lui Leonardo să-l urmeze.

— Senioria Voastră, păreți foarte bucuros în această dimineață, se hazardă Leonardo, încercând să testeze starea de spirit a angajatorului său.

— Chiar sunt, maestre Leonardo, sunt, zise Ludovic, continuând să zâmbească și mergând mai departe. Și știți de ce?

— Sper ca Senioria Voastră să aibă bunăvoința să mă facă părtaș la motivele bucuriei sale.

— Cu siguranță nu este un secret, răspunse Maurul. Nu mai este un secret. Împăratul Maximilian de Habsburg ne va face onoarea de a se căsători cu iubita noastră nepoată, Bianca Maria, de Sfântul Crăciun. Descendenții familiei Sforza se alătură împăratului, maestre Leonardo.

Asta era! De luni bune Ludovic încerca să-l forțeze pe Maximilian de Habsburg, împăratul Sfântului Imperiu Roman, să o ia de soție pe Bianca Maria Sforza, lingușindu-l cu propuneri de prietenie și, mai presus de toate, cu o zestre colosală. Printre curteni se vorbea despre patru sute de mii de ducați, adică mai mult de jumătate din venitul anual al întregului ducat. Ca și cum actualul ministru al economiei i-ar promite mâna fiicei sale președintelui Statelor Unite folosind drept zestre o jumătate din veniturile fiscale ale peninsulei, care se calculează în miliarde.

— O să plecăm cu parada nupțială la începutul lunii noiembrie, maestre Leonardo. Și cu siguranță nu va fi dificil să organizăm plecarea miresei și să-i adunăm pe toți cei dragi nouă, bucuriile noastre, descendenții noștri, aici la castel, dimpotrivă, va fi chiar foarte ușor. Și știți de ce?

Aoleu, aoleu!

Ludovic Maurul primise o educație elevată chiar și pentru un nobil al acelor vremuri, dar fără a pune prea mare accent pe filosofia greacă. Cu toate acestea, părea să fi asimilat fără probleme majore tehnicile de dialog ale lui Socrate, care te ajutau să obții de la interlocutor răspunsul dorit, strângându-l pur și simplu cu ușa. Când Maurul începe să te sărute pe gât – spuneau la curte –, fii atent, e pe cale să-ți ridice rochia pe la spate!

— Senioria Voastră, nu știu.

— Pentru că avem la dispoziție această curte splendidă, spuse Ludovic, arătând cu un gest larg piațeta, înconjurată de castel. Această splendidă curte atât de amplă și spațioasă. Și în față…

Ludovic, ajuns deja la poartă, indică întinderea uriașa din fața podului mobil.

— Și în față, vedeți o piață și mai mare, perfect nivelată, fără alte ornamente. Cu alte cuvinte, maestre Leonardo, complet liberă.

Maurul își întoarse privirea dinspre piață, apoi și-o aținti spre Leonardo. Gura încă îi zâmbea. Ochii, nu.

Trecuseră patru ani de când Ludovic îi încredințase oficial lui Leonardo sarcina pe care acesta se lăudase că o poate realiza mai bine decât oricine altcineva. Și zece ani de când jurase că știa cum să o facă.

Cu zece ani în urmă, Leonardo se prezentase la Ludovic Maurul cu o scrisoare lungă în care pretindea că poate să proiecteze bombarde[10], poduri și canale, să ridice castele indestructibile și, abia la sfârșitul scrisorii în discuție, adăuga că știa să *și* picteze puțin.

Acest lucrul era deja cunoscut, având în vedere că da Vinci fusese chemat la Milano în calitate de menestrel, cântând la o liră de argint, invenție proprie. Dar o frază l-a impresionat în mod deosebit pe Ludovic Maurul:

Pot realiza calul de bronz care va fi gloria nemuritoare și eterna onoare a fericitei memorii a tatălui vostru și a ilustrei Case Sforza.

Această promisiune se transformase într-o slujbă la curte, datorită căreia Leonardo obținuse cazare, atelierul pe două etaje din curtea veche de lângă catedrala în care lucra, și, teoretic, un salariu substanțial. Dar, în timp, promisiunea luase forma unei lăudăroșenii, după părerea unora. Și printre aceștia era și Maurul.

— De trei ani, maestre Leonardo, mă asigurați că ați reluat trup și suflet studiul monumentului în memoria tatălui meu, continuă Maurul, încă uitându-se la Leonardo. M-ați asigurat de mai multe ori că monumentul urma să fie realizat,

tocmai de aceea am eliberat și nivelat acest amplu spațiu din fața castelului, unde suntem acum.

— Sunt încântat să vă anunț, Senioria Voastră, că modelul de lut al calului este aproape gata și poate fi expus la sfârșitul săptămânii viitoare chiar în această piațetă.

— Modelul de lut?

Ludovic ridică o sprânceană.

— Vorbiți serios?

— Modelul de lut în mărime naturală, Senioria Voastră. Șapte metri înălțime. Nu s-a mai văzut nici pe departe așa monument ecvestru, ca înălțime și grandoare. Eu cred că modelul va fi expus în mai puțin de zece zile.

— Ah, dar asta este o veste bună! Superb! Fenomenal! Și, ia spuneți-mi, aveți de gând să-i aduceți un omagiu etern nobilului meu tată printr-un monument de teracotă sau intenționați să mergeți mai departe și să-i oferiți și o manta din bronz? Nu suntem în însorita Toscana a Domniei Voastre, maestre Leonardo. Știți, în nopțile de iarnă, aici, la Milano, cam înghețí. N-aș vrea ca nobilul meu tată să răcească, neavând o manta corespunzătoare din metal.

Ludovic Maurul nu era prost și știa foarte bine că nu era ușor să toarne în bronz topit un obiect ce depășea șapte metri înălțime. Nu că ar fi avut idee de dificultățile existente – atât tehnice, cât și inginerești –, ci pur și simplu știa cât este de greu să făurești obiecte din bronz care să fie ușoare și în același timp rezistente. Mai exact, Ludovic Maurul se gândea la tunuri. Tunurile pe care armata franceză știa să le construiască, iar el nu.

— Mai întâi, Senioria Voastră, m-am gândit să torn metalul topit în matrița calului așezat invers, întins, cu picioarele în sus. Acest lucru m-ar ajuta să evit problema bulelor care se transformă în aer de prea multă căldură și se evaporă, țâșnind în sus pe suprafața bronzului, deoarece…

— Mi se pare o idee minunată. Dacă înțeleg bine, vaporii de apă ar ieși pe la picioare. De ce nu o puneți în practică?

— Senioria Voastră a înțeles foarte bine. Din nefericire, frumosul oraș nu este rece și umed doar la suprafața solului, Senioria Voastră, ci și dedesubt.

— Ce vreți să spuneți?

— Că, săpând o groapă potrivită în care să intre calul nostru, vom da rapid de pânza freatică ce străbate orașul, Senioria Voastră. Caii în carne și oase pot înota, dar pentru un cal din bronz apa ar fi foarte dăunătoare.

Maurul se uită la Leonardo cu o privire înghețată. Apoi, gura i se contractă, iar un moment mai târziu, seniorul orașului Milano îi zâmbi.

— Leonardo, mă bazez pe Domnia Voastră și știți asta, spuse Maurul, privind către piață. Țin cont de părerea Domniei Voastre ca inginer, ca pictor, ca maestru al uniformelor și al tradițiilor și, nu în ultimul rând, vă apreciez glumele.

— Senioria Voastră, sunteți prea amabil…

— O să mă gândesc la asta. Dacă nu ați fi fost atât de bun, v-aș fi aruncat deja în stradă, zise Ludovic sec, în timp ce privea în sus către o arcadă a castelului din care ieșea un tânăr blond care, și de la distanță, părea un tânăr frumos, bine făcut, dintre aceia despre care umbla vorba că i-ar plăcea maestrului Leonardo.

— Ah, vine contele Galeazzo. Spuneți-mi, cu povestea cealaltă cum merge?

Ultimele cuvinte fuseră rostite de Ludovic pe un ton aproape șoptit.

Și Leonardo îi răspunse tot murmurând:

— Totul conform dispozițiilor Senioriei Voastre.

— Bine. Bine, spuse Ludovic, revenind la tonul normal. Zece zile, ați spus, deci. O consider o promisiune, atunci.

* * *

— Omagiile mele, Senioria Voastră!

— Bun venit, Galeazzo! Ce face preaiubita mea Bianca?

— Frumoasă ca pasărea Phoenix. Acum este aproape femeie, zise Galeazzo Sanseverino, strângând mâna socrului său printr-un gest mai vechi, care însemna: „Nu sunt înarmat. Momentan”.

Nu că un astfel de gest ar fi fost necesar între cei doi. În timpul războiului dintre Milano și Veneția, Galeazzo Sanseverino a fost de partea Maurului și împotriva propriului său tată, Roberto, iar acestea sunt lucruri care nu se uită. Ludovic avea atâta încredere în Galeazzo, încât fusese de acord să i-o dea de soție pe prima sa fiică naturală, Bianca Giovanna, care tocmai împlinise unsprezece ani. Aluzia la „aproape femeie” nu însemna că Galeazzo ar fi fost un pedofil: la vremea aceea, la unsprezece ani erai considerat adult din multe puncte de vedere, inclusiv că puteai avea copii dacă natura permitea acest lucru.

— Tu, în schimb, ești îngrijorat, Ludovic, continuă Galeazzo, trecând la „tu”, așa cum făcea mereu cu socrul său atunci când nu erau alte persoane prin apropiere.

— Ca de obicei, Galeazzo.

— Nu erai, înainte să te întâlnești cu maestrul Leonardo.

Ludovic se uită la ginerele lui, care îl privea cu sinceritate.

Galeazzo Sanseverino era una dintre acele persoane care părea să fi avut totul de la părinți, cu excepția numelui. De frumos, era frumos și oricine putea să sesizeze acest lucru. Elegant și curajos, era opusul lui Ludovic, iar asta au putut constata toți milanezii prezenți la căsătoria lui Ludovic cu Beatrice d’Este, când Galeazzo i-a aruncat din șa, înjunghiat sau vătămat pe toți adversarii, rupând douăsprezece din douăsprezece sulițe ale oponenților, cu o ușurință care se poate defini drept dezarmantă.

Este adevărat că Galeazzo era inteligent și foarte cult, iar pentru a-ți da seama de asta era suficient să discuți puțin cu el. Dar, mai presus de toate, Galeazzo Sanseverino era înzestrat cu abilități diplomatice neobișnuite: iar asta știau Maurul și alți câțiva. Era ginerele pe care orice tată îl visează pentru fiica sa, cu condiția să trăiască la sfârșitul secolului al XV-lea și să accepte un mic defect: ceea ce nu a moștenit de la părinți, numele. Galeazzo era fiul unui condotier, iar anumite probleme din naștere sunt greu de remediat.

Nu existau doi oameni în Milano care să se înțeleagă mai bine decât Galeazzo și Ludovic. Ambii se luptaseră pentru a câștiga un titlu pe care nu-l primiseră prin naștere, dar erau convinși că îl merită datorită abilităților lor.

— Ai dreptate. Mi-e teamă, dragă Galeazzo, că nu voi vedea niciodată această blestemată statuie ecvestră. Dincolo de faptul că, din discursurile maestrului Leonardo, a dispărut orice mențiune despre tatăl meu. Vorbește mereu doar despre „cal”. Pare aproape nesemnificativ faptul că trebuie să-l aibă în spate pe Francesco Sforza.

— Dacă ești îngrijorat pentru cavaler, poți sta liniștit. Îți amintești cum m-a pus maestrul Leonardo în șa?

— Încă sunt uimit de modul în care ai reușit să te ții în șa, spuse Ludovic, zâmbind. Cu șarpele ăla cu aripi care îți ieșea din spatele coifului…

Galeazzo zâmbi. Intrarea în scenă pentru turnir, cu armura de solzi din aur, fusese unul dintre momentele triumfătoare și absurde ale existentei sale. Și acel coif ce se transforma într-o reptilă cu aripi, cu o coadă care se desfăcea din partea din spate a calotei și trasa o volută largă în aer înainte să atingă crupa calului. Probabil doar el cântărea vreo sută de livre.

— De fapt, aripile șarpelui se sprijineau pe șaua mea. Astfel, calul era cel care îmi ținea capul.

Totul stătea în echilibru. Leonardo este un maestru în astfel de lucruri.

— O fi, spuse Ludovic, meditativ. Bine, fie! Cât privește cavalerul, vom sta liniștiți! Dar în ceea ce privește calul…

— A petrecut luni în șir în grajdurile mele, studiind mult pursângele sicilian. L-a măsurat pe toate părțile.

— Pe toate părțile?

Ludovic chicoti.

— Cunoscându-l pe maestrul Leonardo, îmi imaginez că la unele părți a zăbovit cu plăcere.

— Ludovic, Leonardo știe ce face, zise Galeazzo serios.

— Da, dar problema este că ceea ce nu știe nu face, răspunse Ludovic, întunecându-se iar la față. Nu mă îngrijorează că nu ar putea să sculpteze un cal frumos, ci mă îndoiesc că știe cum să-l toarne. Am aflat că a vorbit cu cei mai mari experți în artă, cu Sangallo și cu inginerul Francesco di Giorgio, și că ambii au avut rețineri. Vom avea nevoie de măiestria francezilor. Francezii, da. Ei sunt cei mai buni în arta turnătoriei.

— Doar în asta, replică Galeazzo, circumspect, înțelegând că gândurile Maurului se îndreptau într-o direcție complet diferită.

— Dar este mai mult decât suficient, Galeazzo, replică sec Maurul.

Cei doi rămaseră tăcuți, ca și când un perete de sticlă ar fi căzut între ei. Descriere absolut ipotetică, având în vedere că în acele vremuri nu era posibilă producerea unor astfel de pereți, altminteri, cu siguranță nu ar fi astupat ferestrele cu cârpe îmbibate în terebentină. Dar, chiar dacă tăcerea îi separa, se gândeau la același lucru.

Nu e suficient să ai la dispoziție cavaleri talentați și curajoși precum Galeazzo Sanseverino sau suficient de beți ca să se arunce în luptă complet inconștienți, dacă ai în față o artilerie capabilă să-i transforme în confetti. Ca să nu mai

spunem că Maurul nu-i avea nici măcar pe cavalerii iscusiți de mai sus.

În Italia, cea a Municipiilor, acel puzzle înspăimântător de orașe, castele și cetăți care își petreceau timpul războindu-se între ele, cetățenii și țăranii rareori participau la bătălii, iar când o făceau, interpretau rolul victimei. Niciun oraș nu avea armate corespunzătoare, compuse din patrioți gata să-și dea viața pentru pământul sacru pe care se născuseră. Războiul era încredințat trupelor de mercenari și căpitanilor lor, oameni precum englezul John Hawkwood, cunoscut sub numele de Giovanni Acuto, unul dintre așii războiului în numele altora. El chiar avea un monument ecvestru demn de isprăvile sale, înalt de peste șapte metri. Trebuie spus însă că lucrarea cunoscută sub numele de *Monumentul Ecvestru al lui Giovanni Acuto* este, de fapt, o frescă pictată de Paolo Uccello în Santa Maria del Fiore și nu depășește șapte metri.

Când era întâmpinat spunându-i-se: „Pacea fie cu tine”, condotierul englez răspundea: „Sper că nu. Aș rămâne fără muncă”. Nu era cinism: era pur și simplu profesionalism. Aceste trupe și acești căpitani, care își făcuseră din război un stil de viață, nu voiau să moară în luptă; fiind de profesie soldați, și nu eroi, bătăliile și războaiele dintre Municipii se rezolvau adesea cu mai mult decât o dispută. Cea mai mare parte a violențelor se abătea asupra locuitorilor orașului cucerit, care erau răpiți, sacrificați, agresați, fără să se poată opune. Evident, deceniile petrecute glumind între ei și răzbunându-se pe cei nevinovați duseseră la pierderea trupelor care traversau Italia.

Exact opusul armatei franceze, care, în primul rând, era compusă din francezi. Fără stradioți[11], dalmați[12] sau olandezi, fără mercenari de orice fel, ci manipulanți robuști ai ferocilor compatrioți ai Maiestății Sale Prea Creștine, Carol al VIII-lea, cu care împărtășeau limba și intențiile. În al doilea

rând, în timp ce în Italia mercenarii se rafinaseră, iar copiii lor deveniseră în unele cazuri nobili sau diplomați, în Franța la vremea aceea scara socială era defectă, iar soldații francezi erau și rămâneau soldați: oameni instruiți ca să ucidă supusul altcuiva, nu să-l care în spate la propriu.

— Ar trebui să știm mai multe despre intențiile francezilor, spuse Maurul, după o lungă pauză. Așteptăm de prea mult timp.

* * *

— Bineînțeles că aștept de prea mult timp, se răsti omulețul în șosete și cămașă de noapte. Unde este micul dejun?

— Mă duc imediat să întreb, Majestatea Voastră, spuse în grabă ducele de Commynes, mergând către ușă.

— Ar fi și cazul, duce, răspunse Majestatea Sa, aruncând păturile și împreună cu ele și o femeie pe jumătate goală care arăta ca o prostituată. Tu îmbracă-te și dispari, trebuie să discutăm despre lucruri serioase aici!

— Hei, Sire, ce naiba… răspunse femeia, dezvăluind astfel că avea și comportament de prostituată.

— Bravo, bravo! Considerând că tu cu asta te ocupi, draga mea, te descurci chiar bine!

Majestatea Sa Prea Creștină Carol al VIII-lea, începu să coboare din pat, nu fără dificultate, pentru că salteaua era la aproximativ optzeci de centimetri de sol, iar picioarele sale nici întinse nu ajungeau la șaizeci.

— Întrucât acum trebuie să discutăm despre război, politică și alte lucruri pe care nu le-ai înțelege, îmbracă-te și pleacă! Sau poți să pleci chiar așa, oricum nu ești genul pudic. Și, dacă tot pleci, vezi ce s-a întâmplat cu micul dejun.

Și, cu un salt spastic, Majestatea Sa ateriză la sol. Prima problemă a Majestății Sale Prea Creștine Carol al VIII-lea era că avea maiestuozitatea doar în nume. „Cu siguranță nu o

deține fizic”, se gândi celălalt nobil prezent, Louis de Valois, vărul său și duce de Orléans, uitându-se la acea neverosimilă colecție de oase și păr care încerca să pună pe el o manta de lână. Scund, cocoșat, cu un nas oribil și smocuri de barbă rebelă care erau singurul indiciu clar al unei oarecare masculinități, Carol al VIII-lea părea mai degrabă un scaun prost asamblat decât un rege.

— Deci, domnilor, acum putem discuta, spuse Majestatea Sa, imediat după ce reuși să-și pună mantaua fără să se sufoce, ceea ce era cea mai periculoasă sarcină cu care se confruntase vreodată în viața lui. Duce, ce este cu fața asta? Parcă ați fi înghițit o broască.

— Majestate, consider că este recomandabil să nu menționăm atât de deschis în fața oricui faptul că vorbim despre război, spuse ducele de Orléans, după ce tuși. La urma urmei, oaspetele Majestății Voastre din această noapte este o prostituată și frecventează fel de fel de oameni.

„Chiar și pe Senioria Voastră”, gândi ducele.

— Da, da, aveți dreptate, dar misiunea pentru care mă pregătesc este atât de glorioasă, încât abia aștept să încep.

Cu un salt brutal, Majestatea Sa apucă o suliță care zăcea lângă pat și o îndreptă spre un dușman imaginar.

— Ia gândiți-vă puțin, duce. La ordinul meu, armata va traversa Alpii ca Hannibal și va intra în Italia. Toate regatele Italiei ne vor lăsa să trecem peste proprietățile lor, îngenunchind în fața noastră. Veneția, Milano, Florența sunt gata să-l aplaude pe eliberatorul Regatului de Neapole și să ne ajute când vom intra pe teritoriul lui d’Aragona. Suntem pe punctul de a invada Regatul de Neapole fără luptă.

„De fapt, este singurul mod în care poți reuși”, gândi iarăși ducele de Orléans.

Cea de-a doua problemă a Majestății Sale Prea Creștine Carol al VIII-lea era faptul că era un

cretin, lucru de care cititorul și-a dat deja seama singur. Slab la trup și minte, cum l-a descris ambasadorul venețian Contarini, regele Franței nu numai că nu luase parte în viața lui la o acțiune militară, dar nici nu avea idee despre ce înseamnă un război. Singura lui sursă de informații erau cărțile și poeziile cavalerești care vorbeau despre luptători, cuceriri, glorii și cornuri în care sunau cavaleri muribunzi, și citind toate acestea, s-a gândit că este și el un mare erou sortit să se avânte în lupte glorioase. Oricine ar fi avut chiar și o fărâmă de experiență militară, precum ducele de Orléans, ar fi realizat cu ușurință că, într-o situație reală de război, atât în etapa de planificare, cât și în luptă, Majestatea Sa Prea Creștină ar fi fost cel mai bun aliat al adversarului.

Dar Carol al VIII-lea, care nu avea experiență, era convins, pe baza lecturilor sale, că, pentru a putea supune Italia voinței sale, era suficient să decizi și să pleci; lucru care se întâmplă și astăzi multora, cu diferența că, în loc de poeme, suntem convinși de internet.

— Ba mai mult! Am fi invadat deja Italia dacă am fi fost deja pe drum, continuă regele, fără să știe ce gânduri îi treceau prin cap ducelui. Ce mai așteptăm, Preasfințite Părinte Arhiepiscop?

Episcopul Briçonnet di Saint-Malo, ridicând din sprâncene, se întreba de unde ar fi mai bine să înceapă.

— În acest moment, Majestatea Voastră, principala problemă sunt tunurile. Sunt grele, și asta e bine în luptă. Dar nu este bine pentru trupele care trebuie să se deplaseze. Nu avem mijloacele de transport potrivite și oamenii care să traverseze Alpii.

— În regulă. Atunci să le construim, răspunse regele, dând dovadă de o capacitate autentică de guvernare.

— Am comandat maestrului Duplessis construirea lor. Ar fi nevoie de cel puțin 30.000 de

ducați.

— Și nu avem 30.000 de ducați? Să îi cerem împrumut de la aliatul nostru Ludovic, care ne-a garantat sprijin deplin. Atât teritorial, cât și financiar. Trimiteți să fie adus ambasadorul Belgioioso, hai! Ah, era și timpul! Duce, ce s-a întâmplat cu micul meu dejun?

— Majestatea Voastră este servită, spuse ducele de Commynes, intrând în cameră urmat de câțiva servitori în livrea, care purtau tăvi cu pâine, fripturi și carafe. Sper că așteptarea nu a fost neplăcută pentru Majestatea Voastră.

— Deloc, duce. Tocmai l-am convocat pe ambasadorul Belgioioso să-l rog să ne fie trimiși banii de care avem nevoie din partea seniorului său. Ne trebuie 30.000 de ducați. O nimica toată pentru Ludovic Maurul. Nu va fi nicio problemă, nu-i așa, Commynes?

— Sper din toată inima că nu, Majestatea Voastră. Dar ar putea fi periculos să aveți această convingere. Situația financiară a Maurului ar putea să nu fie atât de înfloritoare precum pare.

Ducele de Commynes tuși și el.

— Din estimările mele, Sire, ducatul de Milano ar putea să producă aproximativ 500.000 de ducați pe an. Dar Maurul, prin impozite, cere mult mai mult. Aproximativ 700.000, conform calculelor mele.

Apoi, de Commynes intenționa să-i explice lui Carol al VIII-lea că această presiune fiscală nu indica o casă ducală prosperă și că această situație nu putea să persiste. Dar Majestatea Sa Prea Creștină, cu atitudinea tipică a idiotului autentic, se decise că auzise suficient.

— Bine, atunci. Dacă îi obține, bravo lui! E bine și pentru noi. Îi voi da ordin imediat lui Carlo Barbiano di Belgioioso să înainteze cererea. Fiți amabil, Preasfințite Părinte, dați-mi tava aceea.

* * *

— Duce, doar o vorbă…

— Spuneți, duce.

Ducele de Commynes, însoțit de omologul său de Orléans, îi puse o mână înmănușată pe umăr. Un gest de confidențialitate pe care în fața regelui nu și l-ar fi permis niciodată, dar, ținând cont de locul în care se aflau – grajdurile regale –, părea mai ușor de înțeles.

— Trebuie să vorbesc cu Domnia Voastră. Este o problemă extrem de importantă.

— Vă ascult, duce! Aici suntem în siguranță.

— Am o îndoială. O obsesie care nu mă lasă să dorm de câteva nopți, de când s-a întors ambasadorul Belgioioso.

— Ambasadorul v-a spus că sunt probleme? Înțelesesem că totul era pregătit.

— Nu, nu este nicio problemă, spuse de Commynes. Ambasadorul mi-a confirmat existența ligii în favoarea noastră și mi-a repetat că putem traversa teritoriul ducatului de Milano fără să ne temem de vreun pericol pentru armata noastră. Am primit și astăzi o scrisoare de la trimisul nostru în Italia, maestrul Perron de Basche, care îmi confirmă această intenție.

— Deci nu este nicio problemă.

— Nicio problemă. Dar tocmai aceasta este problema. De ce Maurul ne îngăduie să-i traversăm liniștiți teritoriile? Avem o armată superioară, am putea să-l detronăm în orice moment.

— Nu asta este intenția. Obiectivele noastre și cele ale Maurului coincid: vrem să-l alungăm pe Aragona din Napoli.

— Majestatea Sa vrea să-l alunge pe Aragona din Napoli ca să-i ia locul, continuă de Commynes, gânditor. Dar Majestatea Sa nu va conduce trupele. Duce, Domnia Voastră le veți călăuzi, iar Maurul e sigur de asta.

Ducele de Orléans se întoarse încetișor către ducele de Commynes.

Nu era un secret pentru nimeni că Louis de Valois, duce de Orléans, ridicase pretenții asupra ducatului de Milano în virtutea descendenței sale, fiind nepotul Valentinei Visconti, rudă pe linie directă a adevăraților duci ai orașului Milano, cărora Sforza le furase titlul. Dacă ducele (d'Orléans), scuzați mențiunea, dar aici toți sunt duci (o zăpăceală!), ar fi fost liber să decidă ce vrea să facă, fără îndoială ar fi mărșăluit prin Milano în fruntea armatei pentru a elibera orașul de uzurpator și pentru a-și ocupa locul; cel ambrosian era un ducat foarte bogat, prosper și care ar fi ispitit pe oricine.

Dar ducele de Orléans nu era liber să facă ce voia, trebuia să se supună regelui. Adică acelui imbecil mic și râios despre care se vorbea mai înainte și care nu ar fi fost capabil să cucerească nici măcar o latrină, ce să mai vorbim despre un regat!

De ce Maurului nu îi era frică de această posibilitate?

— Maurul ar avea toate motivele să se teamă de prezența noastră armată pe teritoriul său și totuși, în fața evidenței, nu se teme, spuse de Commynes. Eu mă tem că încrederea lui nu este determinată de diplomație și nici de finanțe.

— Dar de ce, atunci?

— În slujba lui, Ludovic are un om de geniu pe care îl cheamă Leonardo. Leonardo di ser Piero da Vinci.

— Am auzit vorbindu-se despre el. Se pare că este un pictor excelent.

De fapt, ducele de Orléans știa foarte bine cine era Leonardo. Îl cunoscuse. Dar a părea un pic mai neștiutor decât ești e fundamental pentru un diplomat.

— Ați auzit vorbindu-se despre el, dar eu i-am văzut creațiile. Nu este doar un pictor, ci și un inginer și inventator al instrumentelor de război. Acum doi ani, l-am văzut pe Galeazzo Sanseverino

luptându-se într-un duel cu armura lui de aur, al cărei coif, credeți-mă, cântărea mai mult decât bărbatul care se afla înăuntru. Și totuși, se mișca de parcă ar fi fost un fulg. Mai multe persoane mi-au spus că în armură existau sisteme foarte complexe de troliuri și scripeți pentru a multiplica puterea cavalerului. Iar o persoană care a lucrat în atelierul lui Leonardo povestea despre bombarde care se mișcau ca țestoasele și alte invenții de genul acesta…

— De ce vă este teamă, duce?

Ducele de Commynes se uită direct în ochii colegului său de nobilime.

— Se spune că maestrul Leonardo a făcut posibilă lupta armurii fără cavaler înăuntru. Oferind forță și impuls, cu arcuri mari în piept, care mișcă anumite mecanisme. Nu știu dacă e așa. Nu știu dacă este adevărat că el a dezvoltat și a proiectat arme și mai teribile, dar nu pot exclude asta. Dacă l-ați fi văzut în luptă pe Sanseverino, ați fi înțeles. Nu se mișca omenește, avea ceva supranatural. Ar fi extrem de periculos să ne războim traversând teritoriul unui inamic ale cărui arme nu le cunoaștem.

În timp ce de Commynes vorbea, mintea ducelui de Orléans începuse să funcționeze ca o moară într-un râu ieșit din matcă.

Adevărat, ar fi periculos să nu cunoști armele inamicului. Dar ar fi extrem de plăcut să poți dispune de aceleași arme. Furtul unei arme era periculos și dificil, dar furtul unui proiect, mult mai puțin.

Iar Leonardo nu construia. Proiecta, calcula, măsura și, mai ales, desena cu o precizie și o claritate nemaivăzute. Ducele văzuse cu ochii lui desenele maestrului florentin și fusese fascinat. Construirea oricărei invenții pe baza acelor desene ar fi fost mult mai ușoară decât furtul construcției în sine. Unul dintre acele desene sau toate.

Nu exista nicio îndoială asupra faptului că Leonardo avea un carnețel secret. Toți matematicienii și inginerii de atunci aveau așa ceva, era legitimația lor de acces și averea lor. Dacă ar fi dezvăluit ceea ce înțeleseseră singuri în anii de studiu, nu ar mai fi fost doar ei capabili să facă ceea ce făceau.

Este problema cunoașterii științifice: toți o pot folosi în mod profitabil, odată ce o înțeleg.

— Aveți dreptate. Trebuie să ne informăm mai bine. Ce propuneți, duce de Commynes?

— Doi dintre cei mai loiali oameni ai mei, Robinot și Mattenet, îl urmează pe Perron de Basche în Italia, răspunse de Commynes. Am putea să-i instruim să obțină informații.

— Vă îndemn să faceți asta. Și, duce…

— Spuneți!

— Ar fi mai bine, pentru a nu compromite succesul acțiunii, să știm doar noi doi ce intenționăm să facem.

— Va trebui să-l informez obligatoriu pe Perron de Basche, altfel ar deveni suspicios.

— Bine, informați-l, dar numai pe el!

Trei

— Foarte bună, realmente! Spuneți ce vreți, dar carnea, ca să o guști cu adevărat, e suficient să o pui pe foc.

Cu mâna sa grăsuță, Accerrito Portinari mimă o friptură:

— Un minut pe o parte, un minut pe cealaltă parte, și gata! Nu cum fac barbarii ăștia de milanezi care o lasă să fiarbă câteva ore. O torturează ca și cum ar trebui să mărturisească cine știe ce păcat. Noi, florentinii, în schimb, știm că natura are deja grijă să ne răsplătească cu lucruri bune și e păcat să faci risipă.

Accerrito Portinari puse cuțitul lângă farfuria goală și se uită la Leonardo cu un zâmbet larg pe fața rotofeie și satisfăcută.

— Sunt de acord, spuse Leonardo, zâmbind și așezând la rândul său lingura lângă farfurie, care în acel moment era pe jumătate plină și care, față de cea a lui Portinari, conținea doar legume. Mă bucur că vă place cum gătește Caterina. Dacă doriți să gustați și niște cicoare…

— Nu, mulțumesc, nu mănânc peisaje. Carne și vin, de asta are nevoie un creștin. Carnea și vinul sunt mâncare, restul sunt doar pentru a face medicul fericit. Pe Domnia Voastră, cum vă pot face fericit?

Accerrito Portinari se uită la Leonardo cu ochii bulbucați, strălucind pe fața lui dolofană.

La sfârșitul secolului al XV-lea, grăsimea era un simbol al poziției sociale, însemna că puteai mânca în fiecare zi mai mult decât era necesar și că foarte puține dintre caloriile înghițite erau arse prin muncă fizică. Și, într-adevăr, în viața sa, Accerrito Portinari nu trebuise să facă prea mult efort pentru a trăi. În primul rând, pentru că era fratele lui Pigello, reprezentantul Băncii de Medici din

Milano, și apoi succesor al său, când tatăl lor murise.

— Făcându-ți treaba, maestre Accerrito, răspunse Leonardo cu jumătate de zâmbet.

— Aveți bani de investit?

Zâmbetul lui Accerrito deveni larg și cordial.

— Asta este o veste foarte bună! Aveți în față omul potrivit. Banca de Medici este aici pentru Domnia Voastră, în forma umilei mele persoane.

Menționarea Băncii de Medici îl liniști pe Leonardo. După moartea fratelui său, Pigello, Accerrito avusese multe probleme de solvabilitate. Chiar Lorenzo de Medici decisese la un moment dat să închidă filiala din Milano, iar prestigiosul palat din Porta Comasina, cu poarta sa sculptată și frescele lui Foppa, fusese chiar scos la licitație. Dar apoi norocul îi surâsese: Accerrito găsise noi creditori, printre care un anume Giovanni Portinari, care împărțea cu el doar numele de familie și pe care îl cunoștea și Leonardo. Astfel că și-a reluat vechea activitate, ca și tatăl său. Împrumuta, investea, schimba scrisori de credit și existau semne evidente că îi mergea foarte bine.

— Nu că mă laud, dar suntem printre cei mai căutați bancheri din Milano, continuă Accerrito. Pentru Domnia Voastră, maestre Leonardo, suntem mereu disponibili. Totul depinde de momentul în care îi vreți înapoi. Dacă vreți să vi-i restituim în șase luni, vi i-aș putea da înapoi cu zece procente în plus. Dacă, în schimb, aveți răbdare un an, putem aranja să fie doisprezece la sută.

— Și dacă i-aș vrea imediat?

— Imediat?

— Nu am intenția să vă încredințez bani, ci să vă cer un împrumut, maestre Accerrito.

— Ah!

Leonardo era probabil cel mai bun din lume în studierea și evaluarea expresiilor umane, însă nu trebuia să fii un geniu pentru a înțelege atitudinea comeseanului său. Ar fi fost suficient nu un

Botticelli, ci un student de-ai săi, un oarecare Marco d'Oggiono, pentru a înțelege că fața lui Accerrito Portinari era cea a unui om cu adevărat dezamăgit. Trebuie spus că Leonardo a fost și singurul dintre cei menționați capabil să picteze expresia respectivă în mod corespunzător, dar în acel moment asta nu conta.

— Mi s-a spus că împrumutați bani cu dobândă, chiar și sume imense, spuse Leonardo, încercând să-i rezume lui Portinari motivul principal pentru care era acolo.

— Este adevărat, maestre Leonardo.

— Știu că seniorului nostru Ludovic i-ați împrumutat în acest an aproape 10.000 de ducați. Eu nu vă voi cere această sumă, fiți sigur. Am nevoie doar de o mică avere până la sfârșitul anului, când voi primi mai multe plăți, încă mai am de luat 1.200 de lire de la Frăție pentru un tablou…

— Cel căruia îi spune *Fecioara între stânci*? L-am văzut. O lucrare extraordinară! Sunteți un geniu, maestre Leonardo!

— Vă mulțumesc, dar vedeți, chiar și geniile mănâncă. La fel și studenții lor. Să nu mai vorbim despre mame!

— Deci este adevărat ce am auzit? Caterina, cea care ne-a adus această carne excelentă, este mama Domniei Voastre?

— La fel de adevărat cum este faptul că Hristos a murit răstignit pe cruce, spuse cea menționată, intrând în cameră. Excelentă carne, desigur, iar fiul meu preferat nici nu vrea să o guste. Mai doriți puțin vin?

— Vă mulțumesc, doamnă, considerați că am acceptat.

Portinari așteptă câteva secunde după ce femeia ieși.

— Maestre Leonardo, știți cum funcționează o bancă?

— Bineînțeles că știu. Luați bani pe 12 și dați bani pe 15, iar procentele care rămân sunt venitul Domniei Voastre.

— E ceva mai complicat de-atât. Adevărul este că eu gestionez banii multora din Milano. Toți negustorii din Via Armorari sunt clienții mei. Am clienți chiar și prin atelierele de dărăcit din Lodi.

— Mă bucur. Asta înseamnă că afacerea Domniei Voastre merge bine și, prin urmare, puteți împrumuta 500 de ducați unui artist, concetățean al vostru.

— Afacerile îmi merg bine, da. Suma de bani pe care o gestionez este foarte mare. Mult mai mare decât cea pe care o dețin. Vedeți, maestre Leonardo, activitatea băncii este ca o jonglerie. Țin în echilibru banii celorlalți și, de fiecare dată când ating monedele altcuiva, rămâne puțin și în mâinile mele. Dar, chiar dacă țin în aer zece farfurii, în mâinile mele rămâne numai una și nici măcar aceea nu e a mea.

Chiar era adevărat, dacă vrem să fim obiectivi. Față de o cifră de afaceri de vreo 100.000 de ducați, capitalul filialei era de aproximativ o zecime, aproape 10.000. Dar acesta era discursul pe care Accerrito Portinari îl avea de fiecare dată când trebuia să refuze un împrumut cuiva. De obicei, în acel moment, Accerrito începea să-i explice ghinionistului că nu putea să împrumute bani oricui, dar că ar putea să o facă doar în schimbul unor garanții clare. Acum, pentru că interlocutorul său era un geniu, nu era nevoie să-i explice.

— Vreți să spuneți că nu puteți împrumuta bani oricui, zise Leonardo, încă zâmbind. Vă înțeleg, dar eu nu sunt oricine, maestre Accerrito. Mă cunoașteți bine. Vă pot oferi în garanție mult mai mult decât hainele mele sărăcăcioase. Am atelierul, am picturile mele. Mă cunoașteți bine.

— Tocmai de aceea, maestre Leonardo, nu m-aș putea comporta niciodată ca un cămătar față de

Domnia Voastră. Vreți 500 de ducați și îmi oferiți drept garanție o operă care valorează de zece ori mai mult.

— Dacă cineva ar avea bani să le plătească, sigur, spuse Leonardo, clătinând din cap. Domnia Voastră ziceți bine, lucrările sunt valoroase și din acest motiv sunt puțini cei care și le pot permite.

— Este adevărat. Aici nu suntem în Florența, unde lucrurile frumoase sunt apreciate și plătite cu bani grei.

— Și aici sunt plăcute, credeți-mă! Dar oamenii nu au bani. Și atunci se împrumută pentru a le cumpăra. Aici oricine se împrumută, până și ducele.

Accerrito Portinari zâmbi răutăcios.

— La care duce vă referiți, maestre Leonardo? Atenție, că aici la Milano lucrurile nu sunt deloc clare! Ducele de Bari, adică Ludovic Maurul, sau ducele de Milano, stimabilul Gian Galeazzo? Apropo, știați că v-au menționat într-un cântec foarte nou, în sensul ăsta? L-am auzit alaltăieri pe canalele Navigli.

Și Portinari, cu vocea-i de tenor, începu să cânte:

L-au convocat pe Leonardo, un bărbat foarte ingenios,

la donna Isabella și la Gian Galeazzo, gol-pușcă:

„Avem nevoie foarte urgent de o măreață invenție,

care să-mi ajute iubitul soț să aibă erecție”.

Considerând lipsa de intimitate menționată, trista poveste conjugală dintre Gian Galeazzo Sforza și Isabella d’Aragona era cunoscută de tot orașul. Luni la rând, tânărul duce Gian Galeazzo, care avea puțin sub 20 de ani, nu reușise să-și consume căsătoria cu soția legitimă, Isabella. Nu era clar dacă într-adevăr suferea de *impotentia coeundi,* așa cum susținea medicul și astrologul curții, Ambrogio Varese da Rosate, sau era din

cauza conjuncției astrale inoportune și nefavorabile, așa cum jura insistent tânărul duce, ori dacă Gian Galeazzo se simțea atras fizic doar de vasalii robuști cu care petrecea până târziu în spatele draperiilor grele, așa cum murmura tot orașul, inclusiv suburbiile. Clar este că, după luni bune, căsătoria nu fusese încă validată printr-o partidă de sex, așa cum Dumnezeu a ordonat, și pe asta au mizat Ludovic Maurul și cardinalul Ascanio Sforza pentru a-l obliga pe Gian Galeazzo să-și îndeplinească îndatoririle. „Căsătoria neconsumată este un păcat mortal, i-au spus malefic unchii, așa că, dacă nu vrei să ajungi în iad, ai grijă să-ți înfrângi timiditatea naturală față de păsărică și fă-ți datoria, altminteri mariajul va fi declarat nul, zestrea soției tale va trebui restituită, iar noi vom pierde zeci de mii de ducați, pe lângă onoare”.

Între timp, Caterina intrase în cameră și începuse să strângă de pe masă cele câteva farfurii. Zece secunde i-au trebuit, poate mai puțin, pentru a auzi remarcile lui Portinari și pentru a observa că fiul său își schimbase expresia și era foarte încruntat.

— Din păcate, nu am această putere, maestre Accerrito, spuse Leonardo privind în zare. Pot crește puterea unei persoane cu anumite angrenaje, dar cu siguranță nu îi pot schimba voința sau înclinațiile. Și chiar dacă aș fi știut cum să fac asta, vă asigur că nu aș vrea.

— Maestre Leonardo, zău așa! Oricum, faptul că Gian Galeazzo este un șarlatan e cunoscut până și în Franța. Cu siguranță, nu este un secret de stat. Apropo, știați că în acest oraș există pedeapsa cu arderea pe rug pentru sodomie? A vrut-o Galeazzo Maria și nu a fost niciodată abrogată. Aici nu suntem în Florența, unde anumite lucruri sunt tolerate.

— Și ce-i cu asta, maestre Accerrito?

— Păi, voiam doar să vă dau un sfat. Lumea bârfește. Aici nu suntem în Florența. Eh, frumoasa mea Florența… Nu știu Domniei Voastre, dar mie mi-e atât de dor de ea…

— Lămuriți-mă cu un lucru, maestre Accerrito, zise Caterina, pe un ton mieros.

— Spuneți, doamna Caterina.

— Dacă tot regretați atât de mult Florența, de ce nu vă întoarceți acolo?

* * *

— Pentru că nu mi se pare oportun, iată de ce! Aveți nevoie de mine. Maximilian are nevoie de mine. De fiecare dată când nu-l văd câteva zile, este schimbat.

— Vă mulțumesc pentru grija Domniei Voastre, spuse Ludovic Maurul, dar, în orice caz, cred că, dacă v-ați întoarce în orașul natal, ar fi o alinare pentru tatăl și pentru sora Domniei Voastre. Dar și pentru Domnia Voastră înșivă.

Beatrice, fără să se uite la Ludovic, se îndreptă spre copil: sub privirea severă a unei femei îmbrăcate în negru și sub ochii atenți ai unui bărbat îmbrăcat în roșu, copilul se târa murdărindu-și mânuțele cu plantele aromatice pe care vasalii le împrăștiaseră pe podea ca să acopere mirosul greu care umplea toate dormitoarele.

— Vino, Maximilian…

Cu agilitate, Beatrice își întinse brațele și săltă copilul în aer, strângându-l apoi în brațe. Femeia îmbrăcată în negru doar se uită la bebeluș în timp ce era luat în brațe, ceea ce însă nu o exonera deloc de îndatoririle ei. Bona Teodora se ocupa de Maximilian douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, inclusiv în cele trei sau patru minute pe zi, când era în prezența părinților săi.

Beatrice d’Este avea 18 ani la vremea aceea, dar un observator al timpurilor noastre i-ar fi dat dublu. Pe de-o parte copilul, pe de altă parte bărbia dublă și grăsimea care atârna și care după naștere refuza să dispară. De obicei ducesa de Bari încerca

să o ascundă purtând rochii largi cu dungi verticale de aur și argint, dar, deși era semnul unei condiții sociale superioare, chiar și la acea vreme, bărbaților le era îngăduită mai mult decât femeilor.

În ziua aceea însă, ducesa purta o rochie de pânză maro, cu mâneci bufante, iar pe cap, în locul obișnuitelor ornamente din perle, avea o bonetă de mătase neagră cu voaluri lungi, albe. Era îmbrăcată în doliu, întrucât mama ei, Eleonora d'Aragona, murise de curând, motiv pentru care Ludovic Maurul încerca de câteva zile să-și convingă soția să-și viziteze familia la Ferrara, în speranța că și-ar putea găsi liniștea.

— Pentru liniștea tatălui meu, ar fi de ajuns să-i dați ceea ce i-ați promis. Cât privește liniștea mea, vă pot asigura că tot ce vreau este să fiu soția ducelui de Milano.

— Beatrice, iubita mea soție, știți bine că nu doar eu sunt cel care decide. A încredința comanda trupelor franceze tatălui Domniei Voastre mi s-a părut și mie alegerea ideală, însă astrele nu par să fie de aceeași părere. Discutam și în această dimineață cu Ambrogio. Nu-i așa, magistre?

— Stelele vorbesc clar, Senioria Voastră, spuse Ambrogio cu o voce care părea să vină din podea, profundă și sigură.

Vocea omului care știe că ceea ce spune nu vine din convingerile sale, ci din propria înțelepciune. Sau cel puțin este convins de asta.

— Mercur este sub influența malefică a stelelor, iar acesta este un moment complet nepotrivit pentru cei care urmăresc viitorul acelei planete, ca și pentru cei născuți sub semnul Scorpionului.

— Pietrobono spune că, dimpotrivă, luna octombrie, precum și clima rece și umedă sunt condiții ideale pentru ca Scorpionul să-și exprime forța, interveni Beatrice, a cărei voce se săltă cu o octavă *întreagă.* Tatăl meu este, prin urmare, în perioada de vigoare maximă.

Magistrul Ambrogio ridică o sprânceană, aproape surprins, întorcându-și privirea către seniorul orașului Milano.

„Eu sunt Ambrogio Varese de la Rosate”, spunea acea privire. „Medic, pediatru, astrolog, dentist și consilier politic și militar al Senioriei Voastre. Soția Domniei Voastre chiar mă confundă cu un Pietrobono oarecare?”

După un moment de tăcere, magistrul se uită iar la Beatrice.

— Pentru stimabilul vostru tată, Senioria Voastră, momentul este foarte prost, după cum o arată și recenta pierdere a preaiubitei voastre mame. Este o pierdere ireversibilă pentru el și pentru ducat și absolut bruscă și imprevizibilă, atât pentru stele, cât și pentru cei care știu să citească în stele.

Acesta era unul dintre lucrurile în care magistrul Ambrogio excela, era astrolog de rasă: își amintea și îți amintea toate evenimentele care confirmau sau confirmaseră previziunile sale, minimizând sau uitând să le menționeze pe cele asupra cărora se înșelase lamentabil.

Maurul se ridică și se uită la soția lui, care continua să-l fixeze pe magistrul Ambrogio aidoma cuiva care ar fi știut foarte bine ce să-i răspundă dacă nu ar fi fost alte persoane în cameră, ca de obicei.

— În plus, mult adorata mea soție, trebuie să țineți cont de faptul că nu pot lua această decizie fără să discut cu aliații mei. În acest război, nu putem ignora ceea ce vor francezii, ba dimpotrivă. Oh, dragul meu Galeazzo, fiți bine-venit! Intrați, intrați! Ați auzit despre ce vorbeam?

— Inevitabil, răspunse grațios Galeazzo Sanseverino, având în vedere că stătea în picioare la ușă de cinci minute, așteptând să primească permisiunea de a înainta. Erau încă prieteni, dar seniorul și regentul orașului Milano era celălalt. Din păcate, va trebui să-i convingem pe aliații

noștri, nu va fi ușor. Dar poate că vom avea ocazia să o facem în curând.

Și Sanseverino întinse mâna înmănușată în care ținea /; o scrisoare cu aromă puternică de tămâie. O scrisoare din Franța. Nu pentru că francezii obișnuiau să-și parfumeze scrisorile, ci pentru că magistrul Ambrogio, din cauza fricii de ciumă, dăduse ordin să fie afumate toate misivele care proveneau din locuri murdare și predispuse la contagiune, cum ar fi țările de dincolo de Alpi.

Ludovic Maurul luă scrisoarea, o deschise și o citi cu atenție, în timp ce, în spatele său, Beatrice, prefăcându-se că se joacă cu pruncul, încerca să tragă cu ochiul peste umărul lui.

— Este de la ducele de Commynes. Ne anunță că va traversa Alpii cu suita și va sosi la Milano în următoarele zile, pentru a se întâlni cu inspectorul Majestății Sale Prea Creștine, Perron de Basche. Ne cere să-l găzduim în cele câteva zile în care va rămâne la Milano.

— Cine este Perron de Basche? întrebă Beatrice pe un ton dezinteresat, fals ca o bancnotă de trei sesterți[13].

— Este inspectorul însărcinat să traverseze Italia de la Napoli în sus, pentru a examina forțele armatei din Napoli și condițiile aliaților. Ne pregătim de război, dragă Galeazzo.

— Așa se pare. Va trebui să discutăm. Vă aștept la grajduri?

— Nu e nevoie. Nu am secrete față de soția mea.

Fața nobilă a lui Galeazzo nu lăsă să se vadă dezamăgirea pe care o simțea, pentru că trebuia să rămână acolo. De când îi murise mama, Beatrice lua masa în cameră în prezența lui Ludovic și a lui Galeazzo, într-o atmosferă apăsătoare și taciturnă, deși în acea dimineață părea că ducesa era mult mai veselă decât în ultimele săptămâni. Galeazzo, care era un om de acțiune și căruia îi plăcea viața în aer liber, se săturase de acea perioadă de doliu și

încerca prin orice mijloace să evite locuința ducilor, cu atmosfera apăsătoare care domnea acolo, chiar dincolo de metaforă. În ce privește atmosfera olfactivă din acea cameră, deja faptul că Galeazzo prefera grajdurile cred că vorbește de la sine.

— În orice caz, pentru moment, trebuie să ne gândim doar la șederea lor. Cred că este oportun să locuiască aici la castel.

— Și va trebui să-i întâmpinăm corespunzător, nu credeți? spuse Beatrice, redevenind vorbăreață și văzând în asta o ocazie pentru a purta ceva strălucitor în locul hainelor de doliu. Va trebui să pregătim o cină de gală în onoarea aliatului nostru. Cam cum a făcut Botta, vă amintiți? Cu toate zeitățile păgâne care anunțau felurile de mâncare.

În timp ce soția lui vorbea, Ludovic se gândea, cu mâinile împreunate.

— Nu știu, draga mea. Francezii sunt oameni care au gusturi destul de grosolane. Ei nu au eleganța milanezilor sau a napolitanilor. Mă gândeam… avem un pitic care vorbește franceză?

— Un pitic care vorbește franceză?

— Dar ce idee minunată, exclamă Beatrice, zâmbind copilului și ridicându-l din nou în aer, veselă. Un spectacol superb cu pitici și jongleri, desigur! Bravo, Senioria Voastră! De zece ori bravo! Este exact ce trebuie pentru francezi, desigur. Ai văzut, Maximilian, cât de inteligent este tatăl tău?

Maximilian (sau Ercole Maximilian Sforza, întâiul născut al lui Beatrice și Ludovic, pe care mama lui îl striga mereu cu cel de-al doilea nume, iar dacă cineva crede că o făcea ca să-l lingușească pe împăratul austriac, ei bine, are dreptate) scoase un tril de bucurie și se uită la Galeazzo Sanseverino care, de asemenea, zâmbea.

— Mi se pare o idee grozavă, spuse Galeazzo, întorcându-și privirea către Maur și aprobând

energic. Intendentul nostru ar trebui să știe asta. Vreți să-l convoc?

— Da, Galeazzo. Trebuie să-l onorăm pe oaspetele nostru așa cum se cuvine. Cu siguranță nu vrem să lăsăm impresia că suntem bădărani, nu?

* * *

— Da, ați fost cam nepoliticoasă, Caterina.

— Ai dreptate, dar unui bădăran îi răspund cu aceeași monedă, spuse Caterina, continuând să se plimbe în sus și în jos prin cameră.

Accerrito Portinari tocmai plecase, cu salutări mai scurte decât cele cu care fusese primit.

— Cum vine asta? Îl inviți la prânz, îi dai să mănânce cea mai bună carne de vită din Milano și acest cămătar nu doar că refuză un blestemat de ajutor, dar mai ține și discursuri despre arderea pe rug. Și cămătarii ar trebui să ardă pe rug, știe asta?

— Și? Și cine altcineva?

Femeia continuă să se plimbe câteva secunde fluturând cârpa de praf. Apoi, nu fără efort, se așeză în fața fiului său.

— Leonardo, nu sunt proastă.

— Știu foarte bine, mamă. Dacă un negru lasă însărcinată o albă, copilul se naște mulatru. Dar, dacă se naște negru, ambii părinți trebuie să fie negri, nu-i așa?

— Leonardo, ascultă! Eu am auzit că ai avut un comportament aparte când erai în Florența, dar nu am băgat în seamă zvonurile. Oamenii sunt răi oricum. Cu atât mai mult cu fiul unei servitoare. Dar acum, venind aici și văzând…

— Ce vedeți, mamă?

— Îl văd plimbându-se prin casă pe băiețandrul ăla, Salaì. Nu pictează, nu prepară culori, mă rog, nu face nimic, dar locuiește în casa ta.

— Nu este adevărat că nu face nimic. Este cel mai abil hoț.

Leonardo se uită la Caterina, ridicând o sprânceană.

Aproape imediat, Salaì apăru în ușă, probabil bănuind că se vorbește despre el.

— Mamă, lăsând gluma la o parte, un ucenic într-un atelier începe întotdeauna cu cele mai umile lucruri. Când eu am intrat în atelierul lui Verrocchio, la început curățam cuibarele găinilor.

Da, ați înțeles bine. Fiecare artist, la vremea aceea, avea în casă un cuibar cu păsări și nu din motive alimentare. În vremea lui Leonardo, tehnica picturii în ulei încă nu era stăpânită pe deplin. În Florența, în secolul al XV-lea, se picta adesea în tempera, adică amestecând *(temperando* în latină. Și chiar dacă Leonardo nu știa latină, procedura funcționa oricum) pigmenții cu un liant, cum ar fi gălbenușul de ou care, uscându-se, ar fi format o peliculă protectoare care se lipea de suprafață, întemnițând astfel culorile *în aeternum*[14]. Întrucât așteptarea deschiderii celui mai apropiat supermarket ar fi necesitat aproximativ 450 de ani, fiecare artist, ca să aibă la dispoziție ouă proaspete, făcea cel mai simplu lucru: avea în casă găini. De acolo începea de obicei ucenicul: păstra cuibarul curat. Urma să primească alte sarcini mai potrivite creativității sale: spargerea ouălor, jupuirea iepurilor, măcinarea pigmenților și așa mai departe. Trecea mult timp până să ajungă să pună pensula pe pânză.

Această explicație poate fi interesantă pentru omul contemporan, dar cu siguranță nu pentru Caterina, care știa foarte bine cum funcționa un atelier de artiști, inclusiv ce însemna când artistul îl ducea pe elev în spatele atelierului.

— Leonardo, ascultă, oftă Caterina. Nu mergi aproape niciodată la slujbă, punct!

— De ce ar trebui să merg la slujbă? Aș merge dacă acela care predică ar citi Evanghelia. Dar aud doar predicatori care schimbă voința lui Dumnezeu cu delirul din creierul lor. Precum părintele

Savonarola la Florența și părintele Gioacchino aici, la Milano.

— Anul trecut, părintele Savonarola spunea despre dezastrul care se va abate asupra Florenței, iar trei zile mai târziu Lorenzo de Medici a murit.

— Și era nevoie de vocea lui Dumnezeu? Lorenzo avea gută, nu putea să stea în picioare, era ca un cimpoi.

Leonardo îi întinse mâna lui Salaì, care se apropie și se ghemui de parcă ar fi fost un pisoi.

— Și eu pot să prezic că acest coate-goale în maximum trei zile va fura ceva. E suficient să îl cunoști.

— Maestre Leonardo, nu am fost eu! Ultima dată cred că ați greșit socotelile…

— Vedeți, mamă, ați auzit? Acestea sunt sunetele pe care le scoate Salaì. Câinele face ham-ham, pisica face miau-miau, iar Salaì zice „nu am fost eu”.

Leonardo îi dădu o palmă peste cap băiatului, care semăna mai mult a mângâiere decât a lovitură.

— Și predicatorul spune „voia lui Dumnezeu, voia lui Dumnezeu”. Toți sunt predicatori!

— Leonardo, fiule, ai grijă ce spui! Pierzania nu este pedepsită numai de Dumnezeu, ci și de oameni. La Florența te-ai salvat pentru că era cu tine de Medici și, dacă l-ar fi condamnat pe el, te-ar fi condamnat și pe tine. Dar aici suntem în Milano. Încearcă să ai grijă ce spui și ce faci.

— Și ce fac, mamă, atât de reprobabil?

— Leonardo, știi…

— Mamă, având în vedere că știu, nu mi-e rușine dacă îmi spuneți.

Caterina tăcu, răsucind cârpa pe care o avea în mână.

— Vă referiți la faptul că fac lucruri împotriva naturii, așa cum zicea bunul Portinari?

Caterina, continuând să tacă, consimți cu o înclinare imperceptibilă a capului.

— Aveți dreptate, mamă. Fac lucruri împotriva naturii. De fapt, ca să fiu mai clar, fac un singur lucru împotriva naturii. Și știți care este?

Leonardo îl mângâie drăgăstos pe Salaì. Acesta dădu din cap ca o pisicuță care toarce, întinzându-și gâtul spre mâna maestrului.

— Nu mănânc carne. Nu mă hrănesc cu rămășițele altor animale care îmi sunt inferioare, ucise de mine sau de alții, nu contează, la fel ca marea majoritate a animalelor din natură. A te îndopa cu carnea animalelor mai neputincioase decât tine este împotriva naturii, iar eu detest acest lucru.

Leonardo se ridică de la masă după ce îl îndemnă pe Salaì să se miște cu o palmă pe spate, fiind vizibil supărat pentru tot ceea ce se întâmplase după masa de prânz. Întinzându-se, își netezi haina roz.

— Detest acest lucru, dar îl permit celor dragi mie și, ca dovadă, tocmai v-am adus o bucată de carne ca să faceți o supă, chifteluțe sau orice doriți. Eu nu am mâncat, pentru că așa mă simt bine, voi ați mâncat, pentru că așa vă simțiți bine.

Leonardo, care deja era în ușă, continuă zâmbind:

— De asemenea, mâine nu vă voi interzice să mergeți să-l ascultați pe preaiubitul părinte Ioachim, care va trâmbița despre iad, apocalipse, cutremure și lăcuste. Acum merg la culcare. Și, chiar dacă nu îmi permiteți, merg la culcare oricum.

La lumina lumânării

Degetul mare alunecă de-a lungul coapsei calului, acolo unde mușchiul devine tendon și nu îl mai poți vedea. În spatele degetului mare, la jumătate de metru, Leonardo, calm și concentrat. Aha, iată mușchiul! Acesta sugerează mișcare. Este necesar, dar nu suficient. Este însă mai ușor decât să pictezi. Să sculptezi, da, domnule, este mai ușor decât să pictezi. Ai trei dimensiuni, este suficient să copiezi ceea ce vezi și auzi și gata! Există un motiv pentru care picturile vechilor greci erau ridicole, iar statuile lor erau maiestuoase. Este mai ușor să faci lucruri în trei dimensiuni, nu-i așa? În schimb în două, chiar trebuie să te pricepi. Sunt necesare nuanța și perspectiva. Da, dar care perspectivă? De la ochiul drept sau de la ochiul stâng? Toți artiștii le tratează în funcție de cum văd scena în ochi, dar omul are doi ochi. Poate de aceea nu vedem foarte bine limitele lucrurilor. Sau poate pentru că limitele nu există.

* * *

Leonardo se gândi… Lutul ar rămâne moale și ar putea fi prelucrat încă o jumătate de oră, cel mult. Totul trebuia să se desfășoare rapid. Ah, iată! Pune mâna aici și apoi acolo. Vezi, are sens. Se vede și se simte.

Unde este hotarul dintre mine și tine, calule? Aici, unde pun eu mâna? Dar acesta este hotarul tactil. Dacă apăs, se schimbă. Și cum să te separ pe tine, calule, de o grămadă de lut nou, doar prin atingere?

Dacă mă îndepărtez nu te ating, dar îți simt mirosul. Miros bun, de lut și apă, de pământ și de proaspăt. Și dacă cineva te atinge, te lovește, aud zgomotul. Până mă îndepărtez prea mult și nu mai pot auzi. Poate că acolo este hotarul dintre mine și tine, calule? Dar, dacă deschid ochii, iată, te văd. Și, dacă mă îndepărtez, încă te văd și o să rămâi în

privirea mea, până când o să dispari la orizont. Înseamnă că orizontul este hotarul dintre mine și tine, calule?

* * *

Leonardo se uită în jur și remarcă lumânarea de ceară care ardea într-un colț, consumată mai bine de doi centimetri de când începuse să lucreze. Deja de patru ore! Curând va trebui să se întoarcă în pat și să doarmă puțin. O oră și jumătate, poate două. Până dimineață. Încă cinci zile pentru a preda lucrarea. Lipsea coada, dar avea timp. Și avea și lut, care urma să devină coada modelată de mâinile sale, de Leonardo, fiul lui ser Piero, care de la Vinci a venit la Milano, iar la Milano, cine știe cât va rămâne. Poate vom rămâne împreună aici toată viața mea, calul meu frumos. O să te văd în fiecare zi.

Și, dacă nu te voi vedea pentru că voi pleca, asta e! Ești atât de frumos că s-ar putea să întâlnesc un călător care o să-mi povestească despre tine. Care te va descrie, care îmi va spune despre curbele tale și poate îmi va arăta și un desen cu tine. Nu este ca și cum te-aș vedea, este mai mult de-atât. Pot să mi te imaginez așa cum ești tu sau chiar mai frumos. Și chiar așa vei fi, calul meu.

Atunci poate că într-adevăr nu există un hotar între mine și tine, calule. Așa cum nu există un hotar între mine și Maur. Și chiar și atunci când nu este, trebuie să lucrez la ceea ce vrea el. Sau un hotar între mine și Salaì, Dumnezeu să-l aibă în pază și să-l pedepsească! Dacă nu este, îmi fac griji pentru el. Dacă este, mă tem de el. Și hotarul, separarea, unde este? Da, îl iubesc pe acest băiat. Îl iubesc ca pe fiul pe care nu-l voi avea niciodată.

Patru

Soarele încă nu apăruse dincolo de zidurile castelului când a fost găsit cadavrul.

Deja de câteva minute întunericul nopții începuse să-și ridice cortina la orizont pentru a prezenta spectacolul unei zile noi. Dar în castel nu puteai vedea prea mult. Chiar și în curtea cunoscută sub numele de Piazza d'armi, vizibilitatea era foarte scăzută.

Din acest motiv, Remigio Trevanotti, familiar cu castelul, nu-și dădu seama imediat ce obiect l-a făcut să se împiedice, obiect care, în mod normal, nu ar fi trebuit să fie acolo deoarece, prin ordinul Senioriei Sale, piațeta trebuia să fie liberă, fără obiecte lăsate pe jos la orice oră din zi sau din noapte. Un fel de fagot cu o consistență ciudată, ca și cum ar fi fost o pungă cu pietre mari de râu, lipite cu mastic. Aceasta a fost prima impresie a lui Remigio Trevanotti, în timp ce se ridica blestemând, pentru că acum era rândul lui să mute acel fagot atât de greu.

Doar manevrându-l pentru a găsi cel mai bun mod de a-l lua pe umăr, și-a dat seama că în interiorul fagotului era un om.

Un om prea rece și rigid pentru a fi încă în viață.

* * *

— Mort?

— Mort, Senioria Voastră.

— Înjunghiat?

— Nu pare, Senioria Voastră.

— De ce e mort, atunci?

— Nu este clar, Senioria Voastră.

— Ar putea fi aia?

— Ar putea fi aia, Senioria Voastră.

— Îl cunoaștem?

— Eu l-am văzut deja, Senioria Voastră.

Vocea aparținea lui Bergonzio Botta, care era nu numai colectorul de taxe al lui Ludovic, ci și,

uneori, aprod la audientele de dimineață.

— Era unul dintre petiționarii care cerea audiență ieri de dimineață, iar Senioria Voastră nu a reușit să-l asculte. A trecut din nou pe la castel ieri după-amiază, pentru a cere o nouă audiență.

— Vă amintiți cum se numește?

— Sigur l-am scris pe lista petiționarilor. Mă duc imediat să o aduc, Senioria Voastră.

— Mergeți, Bergonzio. Dar mai întâi trimiteți-l la mine pe magistrul Ambrogio.

* * *

În timp ce vasalii puneau cadavrul pe masă, magistrul Ambrogio Varese da Rosate se învârtea în jurul lui, fluturând o cădelniță în care ardeau tămâie și frunze de lămâie. Tămâie, pentru că se considera că fumul cald și parfumat îndepărta efluviile care transmiteau epidemia, iar frunze de lămâie pentru că magistrului Ambrogio îi plăcea cum miroase.

După ce au așezat cadavrul, vasalii au rămas lângă masă, iar ochii lor priveau când mortul, când medicul, când picioarele care erau îndreptate mai mult către ușă decât către ei.

— Dezbrăcați-l pe nefericit, Dumnezeu să aibă milă de sufletul său!

Ceea ce vasalii au făcut, cu smucituri tipice celor cărora le e teamă de o fiară, lăsând pe masă într-un timp foarte scurt un bărbat gol, mort.

Ambrogio da Rosate începu să se învârtă lent în jurul cadavrului, ca un șoim în căutarea prăzii.

Chiar și el căuta o pradă. Sau mai bine zis, un semn. Orice semn. Dar pe acel corp nu existau semne de niciun fel. Niciun semn de înjunghiere, de falx[15] sau de pumnal. Nicio scurgere de sânge din gură, din nas, din urechi…

— Întoarceți-l!

…sau din alte părți ale corpului.

Ambrogio continuă să se învârtă în cerc, gânditor, în timp ce vasalii rămaseră nemișcați,

sperând că în curând li se va permite să părăsească încăperea.

Nici posibile semne de otrăvire cu alte substanțe decât arsenicul, atât de la modă la acea vreme.

Nu existau vânătăi sau echimoze care să te ducă cu gândul la o bătaie, la o luptă, la un contact violent cu un obiect contondent.

Nu avea fața sau gâtul congestionate, care ar fi indus ideea unui accident vascular cerebral. Și de altfel, reflectă magistrul Ambrogio, dacă a murit în urma unei lovituri, de ce să te deranjezi să-l învelești într-un sac și să-l aduci în centrul piațetei de la castel? Ce ar fi fost de ascuns dacă e doar un sărman mort în urma unui infarct?

Fără semne de ciumă bubonică, tumefacții sau alte urme ale răului care îngenunchease aproape jumătate de continent cu mai bine de o sută de ani în urmă, acele echimoze severe, acele ciuperci otrăvitoare care ieșeau de sub haine și care însemnau doar un singur lucru. Aia, așa cum spusese Ludovic, și cum răspunsese Bergonzio Botta. O maladie atât de înfiorătoare încât nimeni de la curte nu îi spunea pe nume și de care toată lumea se temea. Le era teamă vasalilor, bucătăreselor, scutierilor și îi era teamă chiar și magistrului Ambrogio Varese da Rosate, expert în arta stelelor, dar perfect conștient de faptul că este mult mai puțin etern decât ele. Și îi era teamă și celui care îi ordonase să examineze cadavrul.

— Ați terminat, magistre Ambrogio?

— Nu știu, spuse Ambrogio, încet și cavernos. Mi-e teamă, foarte teamă, că suntem abia la început…

— Ce vreți să spuneți, magistre Ambrogio?

Ambrogio da Rosate se întoarse către vasali, uitând de diferența dintre roluri. Chipul îi era impasibil, dar ochii păreau înspăimântați.

— Indiferent de ce a murit acest bărbat, este o boală nemaiîntâlnită până acum.

* * *

— Sunteți sigur, magistre Ambrogio?

— Îmi recunosc ignoranța, Senioria Voastră. Nu este o maladie pe care să o fi întâlnit vreodată nici pe corpul unui bărbat sau al unei femei, nici printre paginile vreunuia dintre tratatele mele.

— Atunci nu este ciumă, spuse Beatrice, cu ușoară speranță în voce.

— Cu certitudine, Senioria Voastră, răspunse Ambrogio da Rosate în timp ce, în spatele cuplului ducal, un vasal, la auzul numelui bolii, făcu rapid semnul crucii și își atinse pe furiș boașele[16], întru numele Tatălui și al Sfântului Duh.

— Și totuși ucide, spuse Ludovic cu mâinile împreunate. Și ucide cu repeziciune. Maestre Bergonzio, mi-ați spus că ieri l-ați văzut pe acest bărbat în viață. Când, mai exact?

Bergonzio Botta, colector oficial al tributurilor Senioriei Sale pentru provinciile Lodi, Como și Vigevano, nu era un fricos. Dacă umbla escortat de un grup de soldați, obișnuia să spună că o făcea exclusiv din motive de siguranță personală, fiind amenințat și de fulgere, ciumă, otrăviri și alte calamități care, potrivit lui, erau ușor subestimate de majoritatea semenilor. Pe scurt, se spunea că Bergonzio Botta nu era un fricos, era un adevărat papă-lapte. Când Ludovic i s-a adresat, chiar număra orele de când îl întâlnise pe acel tânăr, la cinci, maximum zece pași distanță, și se întreba dacă acel ușor vertij pe care îl simțea nu ar fi putut să fie un prim simptom de contagiune.

— La ora nouă, Senioria Voastră, răspunse Botta.

— Și cum arăta, maestre Bergonzio?

— Păi, exact așa cum l-ați văzut. Un tânăr blond, cam la 30 de ani…

Ambrogio da Rosate, care înțelesese întrebarea, încercă să o reformuleze.

— Tremura? Era roșu ca și când ar fi avut febră? Era palid la față?

— Nici pe departe! Era sănătos tun. Adică, așa părea. Nu sunt medic, dar arăta perfect sănătos.

Ludovic Maurul, cu fața întunecată precum porecla, se uită la Ambrogio da Rosate.

— N-am mai întâlnit o asemenea maladie, Senioria Voastră, recunoscu Ambrogio.

— Ar fi putut fi otrăvit?

— Nu văd nimic pe corp care să mă facă să mă gândesc la asta, Senioria Voastră. Nu există erupții și sângerări ca și când ar fi fost otrăvit cu cantarella[17] sau cu apă de Perugia[18]. Orice otravă care intră în corpul nostru lasă urme, Senioria Voastră.

— Orice otravă lasă urme, repetă Maurul cu voce tare cuvintele magistrului, ca și când ar fi fost deosebit de interesante sau de parcă ar fi știut din experiența personală că sunt adevărate. Înțeleg, magistre Ambrogio. Acum, spuneți-mi, ce ne spun astrele despre asta?

— Ar trebui să consult hărțile, dacă Senioria Voastră îmi permite.

— Mergeți, magistre!

Ceea ce și făcu Ambrogio da Rosate, după o reverență, încet și cu demnitate. Ludovic lăsă să treacă câteva momente în tăcere după ce ușa se închise, în timp ce Bergonzio Botta încerca să înțeleagă, verificându-și pulsul pe sub mâneca grea a hainei de culoare închisă, dacă nu cumva avea febră.

— Maestre Bergonzio, am nevoie de Domnia Voastră, spuse Ludovic.

— Porunciți, Senioria Voastră!

— Trimite să fie adus maestrul Leonardo.

— Voi merge chiar eu să-l chem, dacă Senioria Voastră îmi permite.

— Maestre Bergonzio, umblați mereu cu escortă?

— Desigur, Senioria Voastră. Șase bărbați viteji, înarmați și bine hrăniți. Maestrul Leonardo nu riscă nimic.

Ludovic ridică ochii spre tavan.

— Maestre Bergonzio, ce ar zice plebea dacă eu aș trimite să fie adus cel mai prețios inginer și artist al meu de un colector de impozite, înconjurat de soldați înarmați?

— Că el… că sunt probleme între Domnia Voastră și el, poate cu plățile…

— Văd că, dacă sunteți constrâns, puteți gândi și singur, maestre Bergonzio. Trimiteți un om al vostru, singur și dezarmat, să-l aducă pe Leonardo. Să vină singur, fără fanfară sau soldați. Și invitați-l imediat în sala unde este depus cadavrul.

— În slujba Senioriei Voastre, mormăi maestrul Bergonzio, începând efectiv să se simtă rău.

* * *

— Știți, mi-ar plăcea și mie să am o cameră cu deschidere spre est, spuse Leonardo, privind de la fereastra fără draperii.

Era soare. De fapt, răsărea, îmbrăcând într-o lumină proaspătă și plină de promisiuni camera și tot ceea ce era în ea, inclusiv zecile de blazoane care atârnau pe pereți, simboluri ale familiilor nobile descendente, neclintite, așa cum îi stă bine unui nobil în prezența unui senior. Și ce senior! Ludovic Maurul, seniorul orașului Milano, care spunea că propriul capelan este Papa, iar propriul valet este împăratul. Maurul stătea în picioare în centrul celei mai luminoase săli a propriului castel, la prima vedere magnifică, deschisă și elegantă. Păcat însă că avea acel cadavru în fundul gol, întins pe masă, în mijlocul camerei.

— Da, mi-ar plăcea foarte mult. Din cu totul altă perspectivă. Vedeți, Senioria Voastră, lumina dimineții este cea mai sinceră lumină.

„Și mie mi-ar plăcea o cameră expusă către est”, ar fi răspuns probabil Ludovic în condiții normale, „adică fără cadavre infectate prin apropiere. Dar eu, regent și senior al orașului, trebuie să rămân în Rocchetta, camere mici și întunecate, cu deschidere către vest, până când inutilul meu

nepot, Gian Galeazzo, va muri". Deși Ludovic nu ar fi spus asta niciodată.

— Nu am adus cadavrul aici ca să-l pictați, maestre Leonardo, spuse Ludovic sec. Magistrul Ambrogio susține că vânturile care aduc ciuma se răspândesc de la est la vest, și, așezându-l astfel, riscul de a expune orașul la contagiune este minim.

Nu este cazul să râzi, cititor contemporan. Ambrogio da Rosate doar se supunea cunoștințelor medicale ale acelor vremuri, motiv pentru care curenții de aer, și nu bacteriile purtau boli, și tot așa le puteau îndepărta, astfel încât spitalele din acele vremuri aveau ușile cu vedere spre Vatican, pentru ca Duhul Sfânt să poată intra mai ușor. Prin urmare, acest detaliu nu i se părea deloc ciudat lui Leonardo. Altceva însă, da.

— Ciumă?

Maestrul Leonardo, cu o sprânceană ridicată, se apropie de cadavru.

— Nu pare mort de ciumă, spuse el, convins. Pentru un cadavru, arată chiar foarte sănătos și nici nu e palid. Iertați-mi gluma, Senioria Voastră, dar acest om, înainte de a muri, se bucura de o sănătate de fier.

— Tocmai asta este problema. Nu pare deloc mort. Magistrul Ambrogio spune că nu are idee despre cauza care a provocat moartea acestui om. Exclude faptul că ar fi fost otrăvit sau ucis cu intenție, dar nu știe ce i-a oprit inima acestui om.

— Magistrul Ambrogio spune că nu știe. Ah!

Dacă ar fi fost în familie sau la atelier, nu ar fi ratat ocazia să comenteze că, de obicei, Ambrogio da Rosate le știe pe toate, dar în fața Maurului nu era cazul. Dintre toți consilierii ducelui, astrologul era cel al cărui cuvânt nu era niciodată pus la îndoială. Reveni:

— Dacă magistrul Ambrogio, cel mai talentat doctor și chirurg din peninsulă, a spus acest lucru, ce mai poate adăuga un pictor ca mine?

— Magistrul Ambrogio l-a văzut numai din exterior. Eu aș vrea să vă uitați înăuntru.

— Înăuntru?

— Prin urmare, nu este adevărat, maestre Leonardo, că vă delectați cu anatomia și că, pentru a vă face picturile și lucrările cât mai veridice, de obicei folosiți cadavre goale, despuindu-le de piele și desenându-le măruntaiele?

Lui Leonardo i se oprise respirația. Doar un moment. La vremea respectivă, anatomia umană semăna mai mult cu necromanția decât cu desenarea lucrurilor reale. Poziția organelor era cunoscută aproximativ, incomplet, și unde ceva nu era clar era înlocuit cu simboluri astrologice utile, cum ar fi o șurubelniță din plastilină. Motivul era că disecția cadavrelor nu era ușoară. Nu era interzisă, dar nu era nici simplă. Disecția cailor sau a câinilor, a porcilor era posibilă. Disecția unei femei nu era atât de dificilă: până la urmă, este cunoscut faptul că femeile nu aveau suflet și astfel, să le faci bucăți pentru a observa organele interne nu era atât de defăimător și nici compromițător pentru viața veșnică. Dar un bărbat era altă mâncare de pește! Să găsești un cadavru de sex masculin intact și să-l deschizi pentru a te uita în interior nu era nici ușor și nici lipsit de riscuri pentru cineva care nu era medic. Leonardo făcea asta, dar nu era prea încântat că știau și alții, cu atât mai mult cu cât tribunalele ecleziastice reușeau repejor să înțeleagă greșit anumite lucruri.

— Considerațiile mele despre anatomie, Senioria Voastră, se bazează pe mai multe cadavre pe care le-am văzut în Florența, precum și între asemănările care există între om și animal, în măsura în care eu văd asemănări și deosebiri între ele. Vedeți…

— Ascultați-mă, Leonardo. Nu-mi pasă ce faceți cu cadavrele atât timp cât nu vă procurați materia primă dintre creștinii vii. Nu sunt nici fratele meu, cardinalul, nici prietenul său care stă pe tronul

Romei. Eu sunt regentul acestui oraș și înainte de morți trebuie să am grijă de cei vii și să împiedic să devină morți și ei. Am nevoie de ajutorul vostru.

— Să mă iertați, Senioria Voastră, că îmi permit, dar am deja foarte multe de făcut, inclusiv, în primul rând, calul de bronz în memoria stimabilului vostru tată și fiecare minut este prețios pentru mine…

— Maestre Leonardo, vă înțeleg. Munciți mult și sunteți prost plătit. De mulți, inclusiv de mine. Bine, maestre Leonardo. Vă mulțumesc că ați venit atât de prompt și vă las să vă întoarceți la treburile Domniei Voastre. Sunt vremuri de criză, zic bine?

— Din păcate, da, Senioria Voastră. Nu e o perioadă în care jubilăm. Banii care circulă sunt puțini și cine îi are îi ține pentru el, chiar și atunci când i-a promis.

— Știu că mai aveți de luat o sumă mare de bani de la confrații de la Immacolata Concezione din San Francesco Grande.

— O mie două sute de lire, din păcate. Atât eu, cât și bunul Predis.

— Acest lucru este extrem de nedrept, spuse Ludovic, dând din cap înțelegător. Chiar mâine vă vor fi plătiți. Aveți cuvântul meu.

Așa se lăsa Leonardo păcălit de Ludovic. Nu promitea niciodată în mod explicit un lucru în schimbul altui lucru. Te făcea să te simți obligat. Ca și cum ar fi vrut să reitereze faptul că seniorul era el și că știai foarte bine și tu, chiar dacă te prefăceai că n-ai înțeles.

— Senioria Voastră, sunteți prea bun. Mă întreb…

— Spuneți!

— Dacă socotiți că este oportun, aș putea între timp să mă uit la nefericitul acesta și din față. Magistrul Ambrogio este înțelept și expert, dar vederea lui nu mai este cea de odinioară.

— Vă rog!

Cu o mică ezitare, Leonardo își puse mâna pe umărul corpului, testându-i rezistența. Apoi, cu un gest hotărât și mult mai experimentat decât discursul anterior, apucă șoldul cadavrului și, aproape fără efort, îl întoarse cu fața în sus.

Apoi se uită la el cu atenție câteva secunde.

— Niciun semn exterior, spuse el.

— Nu, pe dinafară niciun semn, răspunse Ludovic.

Teoretic, Maurul spusese același lucru ca Leonardo. Practic, era o mare diferență de semnificație, care în acel moment era greu de ignorat.

Așa cum era greu să nu vezi că ceva în expresia lui Leonardo se schimbase. Întotdeauna serios, dar fără acea lumină pe care o avea în mod obișnuit pe față și care îi făcea fericiți pe cei care îl întâlneau. Ca și cum ar fi văzut ceva care îi scăpase astrologului ducal, dar nu era foarte sigur.

Cei doi rămaseră tăcuți alte câteva secunde.

— Aș avea nevoie de câteva lucruri, spuse Leonardo pe un ton practic, rupând tăcerea.

— Vă trimit imediat intendentul.

— Da, mulțumesc, spuse Leonardo, fără să-și încarce răspunsul cu titluri inutile și pronume posesive. Trimiteți pe cineva și la atelierul meu să-l aducă pe Giacomo Salaì. Să vină cu hârtiile mele, cuțite și alte instrumente pe care el le știe. Și nu lăsați pe nimeni să intre în afară de ei.

Cinci

— Bine, lăsați-i pe cei doi să intre, spuse Ludovic în șoaptă, uitându-se în jur.

Camera nu era luminoasă precum cea în care îl lăsase pe Leonardo, dimpotrivă, era cea mai întunecată și cea mai izolată cameră a castelului. Până la urmă, o alesese intenționat și spera ca oaspeții să aprecieze acest lucru.

Era o cameră pe colț, fără ferestre, unde singurul sistem de ventilație era un coș care abia reușea să scoată fumul de la lemnele care ardeau neîncetat, din toamnă până-n primăvară.

Ajungând în fața ușii, castelanul dădu din cap, apoi se întoarse deschizând ușa de tot și anunță cu voce tare:

— Senioria Sa Filip, duce de Commynes, și domnul Perron de Basche cer să fie primiți de Senioria Voastră!

— Veniți, veniți, dragă duce! spuse Ludovic, aproape trecând peste castelan cu salutul său deloc formal și făcându-i semn să-i lase singuri. Vă așteptam cu nerăbdare. Deci, dragă Filip, cum o duceți?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu și bunăvoința Majestății Sale Prea Creștine, foarte bine, Senioria Voastră, răspunse omul, făcând o ușoară reverență. Și Senioria Voastră, ce mai faceți?

— Bine, foarte bine. Mai întâi de toate, trebuie să vă cer scuze pentru că am întârziat să vă primesc cum se cuvine, dar am avut un mic inconvenient și a trebuit să intervin personal pentru a rezolva lucrurile.

— Senioria Voastră, sunteți prea bun că v-ați deranjat să ne primiți personal, răspunse Perron de Basche cu un accent care nu era deloc franțuzesc, ci mai degrabă din Umbria.

Ambasadorul era, de fapt, originar din Orvieto, dar era în armata franceză de atât de mult timp,

încât deja se considera de dincolo de Alpi cu drepturi depline.

— Cu siguranță sunteți ocupat cu o mie de lucruri.

— Toate mai puțin importante decât ceea ce trebuie să vorbim, dragă Perron și dragă duce, răspunse Ludovic, uitându-se la cei doi ambasadori. Ba, mai mult, tocmai de aceea am vrut să vă primesc în acest loc, și singuri. Aș dori să primesc de la domnul Basche câteva informații privind situația, și aceasta este cea mai protejată cameră a modestului meu castel. Luați loc, vă rog!

Și Ludovic le făcu semn spre masa masivă din castan care trona în mijlocul camerei, susținută de un picior central pătrat, foarte greu, cu motive florale, inscripționat HERCULES DVX FERRARIÆ DONAVIT: darul de nuntă din partea socrului pentru Ludovic și unul dintre cele mai apreciate. Cel mai bun prieten al seniorului, spuse Ercole, bătând cu mâna în masă. Când te așezi să vorbești la o astfel de masă, poți fi sigur că vei fi ascultat.

Ducele de Commynes și Perron de Basche se uitau unul la celălalt. Fiind diplomați experimentați, amândoi știau că nu era niciodată potrivit să discute în detaliu situații delicate abia sosiți, obosiți, flămânzi și zdruncinați de multele ore de galop. Ludovic, înțelegând situația jenantă, zâmbi cu brațele deschise.

— Nu este nevoie să vă spun că această cameră este la dispoziția Domniilor Voastre pentru a vă expune problemele, iar în următoarele două zile să-mi spuneți în detaliu de cât are nevoie Majestatea Sa Prea Creștină și apoi să discutăm așa cum trebuie despre asta. Momentan, aș vrea să știu care este situația de sub Alpi și dacă se menține favorabilă în ceea ce ne privește.

Cei doi ambasadori oftară, destinzându-se. Perron de Basche urma să vorbească, dar ducele i-o luă înainte, punându-i o mână pe umăr.

— Mulțumim Senioriei Voastre pentru ospitalitate. Dacă îmi permiteți, doresc să vă amintesc că într-una dintre camerele de primire se află cei doi aghiotanți ai mei, Robinot și Mattenet. Dacă am putea după aceea să mergem să ne întâlnim cu ei…

— Faceți cum vă este mai comod. Puteți merge la ei, dar cred că este mai potrivit pentru rangul vostru să-i lăsați pe ei să vină la voi. Voi da ordin vasalilor să le permită accesul la camerele voastre.

— Senioria Voastră, sunteți cu adevărat deosebit, spuse ducele de Commynes, așezându-se. Deci, Perron, informați-mă cu privire la fapte. Încă nu am discutat nimic.

— Situația, așa cum întreba Senioria Voastră, este mai mult decât favorabilă, aș spune. Florența este așa cum v-am spus în iunie. Consiliul celor șaptezeci are o poziție ambiguă, dar acest lucru nu contează. Ceea ce contează este voința poporului, iar poporul este în totalitate cu Majestatea Sa Prea Creștină, Regele nostru.

— Și Piero ce spune?

— Piero, iertați-mi franchețea, nu contează absolut deloc. Cel mai important om din Florența este în prezent călugărul Girolamo Savonarola, iar el spune despre Carol al VIII-lea că este trimisul lui Dumnezeu care îi va pedepsi pe cei care-și vor mânji mâinile cu ochiul dracului.

Ludovic aprobă cu un aer grav.

Se întâmpla adesea ca șefii de guvern – bărbați puternici și iluminați, vizionari autentici care știu să combine geniul cu simțul practic – să aibă ca omolog un prim născut idiot, care să nu aibă niciuna dintre cele două calități. În zilele noastre, de obicei este o problemă privată. În epoca Renașterii, cu puterea transmisă prin moștenire, putea fi o catastrofă publică. Astfel, când Lorenzo a murit, încă nefiind cunoscut drept Magnificul, a fost succedat de fiul său, Piero, care chiar de la

început fusese poreclit Nefericitul. Era puternic, da, dar prost: pe scurt, opusul tatălui.

— Nu mai am altceva de adăugat față de ceea ce v-am spus în iunie, continuă Perron de Basche. Situația, dacă s-a schimbat, s-a schimbat în bine, așa cum vă spuneam. Dacă vrem să traversăm Italia și să intrăm în Regatul Aragonului, nu există un moment mai bun. Papa, cel care a murit recent, nu era deloc mulțumit, deoarece aragonezii din Napoli nu plăteau zeciuiala, iar cel nou, Borgia, pare mai interesat de o anumită Vannozza decât de ce vrem noi să facem, continuă tendențios Perron, cu aerul celui care se pregătește să traverseze peninsula prin fiecare regat.

— Bine, îl întrerupse scurt Maurul. Duce, aceasta este muzică pentru urechile mele. Suavă precum compozițiile compatriotului Domniei Voastre, Josquin des Prez. Dacă doriți, foarte curând îi puteți asculta una dintre cele mai noi melodii. Vă mulțumesc pentru timpul acordat înainte de a vă odihni și vă aștept diseară la cină. Vom avea un banchet bogat și multă distracție cu acrobații noștri de la curte. Pentru moment, nu ezitați să folosiți castelul meu și camerele voastre în deplină libertate. Domnilor, omagiile mele!

Și, ridicându-se, se îndreptă spre ușă.

Ducele de Commynes rămase gânditor câteva secunde, apoi se întoarse către aproape compatriotul său.

— Perron!

— Spuneți, duce!

— Ce părere aveți?

— Că merge foarte bine. Mi-era teamă că la cină vom avea parte de un rozariu de motete de Josquin des Prez. E mult mai bine cu acrobații. Cel puțin vom rămâne treji.

— Da, Perron, și mie îmi era teamă, dar nu la asta mă refeream…

— Dar la ce?

— Ludovic nu vi se părea nervos?

* * *

— Bineînțeles că sunt nervos, Galeazzo! Aș vrea să o văd pe Domnia Voastră în locul meu! Am un mort în curtea castelului, care nu se știe de ce a murit, și asta nu este plăcut deloc!

— Magistrul Ambrogio ce spune?

— Că nu este ciumă, dar vreau să aflu și părerea maestrului Leonardo. Ceea ce știu nu mă sperie, Galeazzo. Ceea ce nu știu mă sperie. Când văd două lucruri care se întâmplă unul după altul, nu pot să nu mă întreb dacă nu cumva al doilea este cauzat de primul.

— Al doilea? Și care ar fi primul?

— Primul este că acest om, care a avut indecența să vină și să moară în curtea mea, nu mai departe de ieri ceruse audiență la mine.

— Sunteți sigur?

— L-am rugat pe Botta să verifice registrele.

Ludovic îi întinse o foaie gălbuie, scrisă cu o caligrafie precisă și minusculă. „Tipic pentru un zgârcioman ca Botta”, se gândi Galeazzo Sanseverino. „Este adevărat că hârtia e scumpă, dar ce face el este exagerat”.

— Rambaldo Chiti, pictor și tipograf. Vine să mă caute, iar a doua zi moare.

— Și acesta ar fi un motiv de îngrijorare? Ascultați-mă, Ludovic. Câți oameni vă cer audiență în fiecare săptămână?

— Mulți, câteva zeci.

— Și câți oameni mor în fiecare săptămână, aici, în Milano?

— Da, aveți dreptate, Galeazzo. Cu toate acestea… ah, iată! Veniți, veniți, magistre Ambrogio!

Ambrogio da Rosate traversă maiestuos camera, cu o față mai sumbră decât de obicei. Părea întruchiparea Sinistrei Prevestiri.

— În slujba Senioriei Voastre!

— Deci, spuneți-mi, magistre Ambrogio. Ce spun astrele?

— Este vorba despre o boală, Senioria Voastră. Poziția lui Marte nu lasă loc de îndoieli. Există o amenințare clară pentru oraș, dar cu siguranță nu este de origine războinică sau violentă. Ea vine chiar din interiorul orașului.

— Boală? Și despre ce boală ar fi vorba?

— Asta, astrele nu o spun, Senioria Voastră.

— Păi, mi se pare că de acolo de sus unde stau, deja știu foarte multe lucruri, spuse Galeazzo, cu o privire neîncrezătoare.

— Căpitane, magistrul Ambrogio face ceea ce știe cel mai bine, spuse Ludovic pe un ton conciliant.

— Adică ne spune tâmpenii! replică Galeazzo. Dacă aș fi în locul Senioriei Voastre…

— Eu sunt în locul meu, Galeazzo, spuse Ludovic calm. Domnia Voastră sunteți cel care nu prea știți ce spuneți.

Urmară câteva momente de jenă evidentă, în timp ce Ludovic își așeză mâinile pe brațele tronului, iar Galeazzo fixă un punct de pe perete pentru a evita să-și intersecteze privirea cu a socrului său, dar și cu cea a astrologului.

— Magistre Ambrogio, vă mulțumesc pentru prețioasa previziune. Mergeți, Galeazzo, vă rog, pentru a vă informa despre situația decedatului. Este inutil să vă spun, domnilor, că nu trebuie să discutați despre acest lucru nici măcar între voi. Este bine să o faceți doar în prezența mea.

* * *

— Sigur, sigur. Nu vom vorbi despre asta cu nimeni.

— Bine. Acum este momentul să acționăm, nu să vorbim. Ce măsuri intenționați să luați?

Cei doi aghiotanți ai ducelui de Commynes se uitară unul la celălalt înainte de a vorbi.

— Mai întâi ar trebui să-l vedem pe bărbatul de care trebuie să ne ocupăm, spuse cel mai scund dintre ei. Numele lui era Robinot, era scund și îndesat, cu o pălărie din lână care-i ascundea capul

păduchios, și mai avea în total șapte sau opt dinți, în ciuda unei vârste nu foarte avansate, estimată cu exactitate între 25 și 50 de ani. Dar nu cred că vor fi probleme. Dacă am înțeles bine din descrierea voastră, este un om normal și foarte distrat.

— Și dacă sunt probleme, *țac* – zise celălalt, un tinerel brunet, cu tenul deschis și ochii ca albastrul cerului, cu expresia hotărâtă a celui care știe ce are de făcut –, dar să i se spună înainte. Nu era chiar un vultur Jaufré Mattenet. Exact opusul camaradului său: înalt, subțire, cu prestanță și bine proporționat, dar foarte neghiob.

— *Țac?* Nu, drăgălașule! Dacă sunt probleme, voi o luați la picior, spuse de Commynes, uitându-se la tânăr cu un aer serios. Amintiți-vă că maestrului Leonardo nu trebuie să-i fie atins niciun fir de păr! Trebuie să obțineți ce trebuie în cel mai atent și discret mod posibil.

— Aveți încredere, stăpâne de Commynes, spuse Robinot.

— I-aș putea scoate boneta ducesei fără să-și dea seama, darămite un carnețel sau un caiet! Vedeți, important este ca proprietarul să fie distras, să fie ocupat cu ceva care să-i atragă atenția. Am putea deja să acționăm în seara asta, la cină. Spuneți-mi, Leonardo este un gurmand?

— Nu, deloc. Nu mănâncă niciodată carne și este un om care se abține de la foarte multe.

— Înțeleg. Este un mare băutor? Bea cu plăcere un pahar în plus?

— Nu cred. Rețineți că, în timpul cinelor oficiale, servitorii toarnă vinul. Nu veți avea nicio șansă să-i turnați voi de băut lui Leonardo.

— Asta nu e bine.

Robinot părea că se gândește pentru o clipă.

— Vor fi spectacole în timpul cinei? Acrobați, jongleri, actori sau bufoni? Ar putea fi absorbit de spectacolul lor?

— Posibil, dar e greu de spus. Adesea regia unor astfel de evenimente, din câte știu eu, îi este

încredințată. Ba, mai mult, este obișnuit să se plimbe printre mese întreținându-i pe oaspeți cu multă atenție și cu glume. Este un om extrem de plăcut. De fapt, cred că este cea mai plăcută persoană din Milano.

— Unde nu ajunge Bacchus, vine Venus, spuse Robinot. Ați putea aduce la cină o prostituată, eventual una pe care nu o cunoaște, din afara castelului?

— Nu aș putea și oricum nu ar ajuta la nimic.

Ducele de Commynes dădu din cap.

— Nu aș putea, pentru că la cinele cu ambasadori, Maurul permite doar prezența femeilor de la curtea Sa. Oricum nu ar ajuta cu nimic, pentru că maestrul Leonardo are gusturi venețiene, iar femeile nu-l ispitesc. Și poate nici bărbații, așa umblă vorba.

— Înțeleg. În acest caz, duce, trebuie să-l lăsați să vorbească. Când se apropie, va trebui să încercați să-l faceți să vorbească, să-i dați dreptate chiar și când spune cea mai mare idioțenie din lume.

— Este aproape imposibil ca maestrul Leonardo să spună idioțenii, punctă Perron de Basche, ridicând privirea.

— Și mai bine! Încercați să-l atrageți prin orice mijloace, duce.

Robinot zâmbi, cu rezultatul remarcabil de a deveni și mai neplăcut. Se poate întâmpla, când îți lipsesc douăzeci de dinți din treizeci și doi. Oamenii, când vorbesc, uită de restul lumii. Ai putea să le scoți un molar și nici nu și-ar da seama, fiindcă sunt prea absorbiți să trăncănească despre ale lor. Toți oamenii. Toți! Și, dacă omul ăsta e un bărbat, atunci există o cale să-l păcălim cumva. Chiar dacă se numește Leonardo da Vinci.

* * *

— Leonardo da Vinci?

— Este încă înăuntru, căpitane, spuse gardianul din fața ușii din hol, dându-se la o parte.

Galeazzo, fără niciun cuvânt, intră și-l văzu pe Leonardo în picioare, lângă masă, cu o față gravă.

— Respectele mele, maestre. Ați terminat examinarea cadavrului?

— Chiar în acest moment, Senioria Voastră, răspunse Leonardo, tot cu un aer serios.

Rar îl vedeai cu o față așa de întunecată.

Galeazzo Sanseverino se uită în jur. Pe masă, cadavrul zăcea dezmembrat, cu toracele deschis și organele puse în jurul lui, ca niște haine scoase în grabă dintr-un sertar. O priveliște care ar fi întors pe dos stomacul oricui. De altfel, bietul Salaì era palid și desfigurat.

— Deci, Giacometto, oamenii nu sunt atât de frumoși pe dinăuntru, nu-i așa?

— Senioria Voastră, nu, răspunse băiatul, trecând pe lângă el cu o reverență rapidă.

— Acum nu vomita pe mine, te rog, că am o haină nouă!

Galeazzo se uită la tânărul care punea instrumentele la locul lor, aproape mai palid decât decedatul. Un mic ticălos! Trecuseră doi sau trei ani de când îi furase geanta cu aproape o jumătate de liră înăuntru, dar Galeazzo Sanseverino nu era tipul care uită cu ușurință ceva, bun sau rău. Și acea canalie era chiar simpatică, dar însemnată de lucruri rele.

— Deci, ce-mi spuneți? Ce boală l-a ucis pe amărâtul ăsta?

— Ce să vă spun, căpitane, spuse Leonardo, în timp ce își ștergea mâinile cu o cârpă.

Cum reușise, nu era clar, dar în timp ce Salaì era plin de sânge și nu numai, din cap până-n picioare, Leonardo rămăsese la fel de curat ca atunci când intrase în cameră.

— Ce boală, mă întrebați? O boală foarte greu de privit, căpitane.

— *Aia?*

— Mai rău, căpitane. Mult mai rău. Răutatea umană.

Leonardo azvârli cârpa pe masă, lângă cadavru.

— Amărâtul ăsta, vedeți, a fost asasinat.

— Asasinat?

Galeazzo era uimit.

— Asasinat. Sufocat, mai exact. A murit din cauza lipsei de aer în plămâni.

— Permiteți-mi, maestre Leonardo, dar acest lucru este imposibil. Am văzut de mai multe ori trăsăturile unui om strangulat și cu siguranță nu are un aspect atât de senin.

Galeazzo nu i-a mai explicat că pe câțiva dintre acești domni îi strangulase cu mâinile lui, în acel moment chiar nu era cazul.

— Limba, ochii, fața…

— Să-mi fie cu iertare, poate nu am fost foarte clar. Nu am spus strangulat sau strâns de gât. Am spus sufocat.

— Desigur, maestre Leonardo, dar chiar și așa, băgându-i ceva în gură amărâtului, oricum i se dau ochii peste cap și…

— Nu, nu. Nimic din toate astea. Nu există urme de țesut între dinți și nici deschiderea forțată a gurii. Și nu există vânătăi. Iertați-mă, căpitane, cred că s-a întâmplat altceva.

— Altceva? Și ce altceva, Dumnezeule mare?!

— Ah, ceea ce mă întrebați nu este ușor de explicat. Cred că ar fi cazul să mergem împreună la Senioria Sa.

De la scriptoriul lui Giacomo Trotti

Lui Ercole d'Este, duce de Ferrara, de trimis

Ilustrul și mult-respectatul meu Senior,

În această seară a fost organizată o cină somptuoasă, cu mare fast, pentru a-i întâmpina pe ambasadorii francezi – ducele de Commynes și un anume domn Perron de Basche –, la care au fost servite cantități de mâncare și de vin, care erau plăcute chiar și doar privindu-le, de altfel au venit în număr mare la castel orășeni, pentru a vedea și aplauda.

Giacomo Trotti puse pana jos și începu să-și maseze mâna, frecând-o de șold. Era sfârșitul lunii octombrie și era deja foarte frig, iar scoaterea mănușilor pentru a scrie era o tortură.

Ambasadorului de Ferrara îi plăcea să se trezească devreme și să-i scrie seniorului său cu mintea limpede și cu mult calm evenimentele petrecute cu o zi înainte. O scrisoare cumpătată și informală, care urma să fie trimisă cu calul poștei, în jurul celei de-a treia ore a dimineții. Din acest motiv, pe scrisoare era inscripționat *ferre,* de trimis, și nu *cita,* urgent.

Între două feluri de mâncare, am asistat la spectacolul unor tineri cu jonglerii de mingi și salturi, și Catrozzo piticul, care a provocat mult râs, cu sau fără voința lui, întrucât stătea pe umerii acrobaților, aterizând pe masă, peste unul dintre francezi care s-a ferit rapid, astfel încât Catrozzo a căzut de pe masă

și a ajuns pe jos, spre deliciul și glumele oaspeților. Ducele de Commynes stătea alături de Leonardo di ser Piero și au discutat mult în general și în special, mai ales despre chestiuni privind banii. De Commynes dorea să știe cum era plătit Leonardo, la cât timp și cred că, de fapt, voia să știe în ce situație era Senioria Sa Ludovic, să afle despre cum va reuși să se pregătească de război.

Ambasadorul ferarez așeză iar pana de gâscă, se ridică de la scriptoriu și se duse la fereastră, deschizând-o.

Afară, trandafiriul răsăritului care mângâia întunericul albastru era întrerupt doar de niște nori împrăștiați.

Giacomo Trotti nu înțelesese niciodată cum reușeau unii oameni să prezică vremea uitându-se la cer. A spune „mâine va ploua”, „în două sau trei zile va fi din nou senin” sau „acesta este un aer de zăpadă”. Norii, cerul, vânturile erau pentru Trotti detalii tăcute ale căror dinamici aveau consecințe incerte, greșite și inevitabile.

Ceea ce reușea Trotti era să citească oamenii. Le înțelegea intențiile. După modul în care se mișcau. După ceea ce spuneau sau cum o spuneau. Mai ales dacă aceste două comportamente mergeau mână-n mână, dacă, bunăoară, coincideau și erau potrivite contextului.

Iar cei doi francezi, Trotti și-ar fi pus capul rămășag, erau acolo pentru a cere un împrumut. Complimentele repetate, admirația forțată, acele laude care păreau să lase pe hainele Maurului pete mari de grăsime. Pe de altă parte, nu era niciun secret că Ludovic, unde nu ajungea cu puterea, ajungea cu banii. Restul, ambianțele, pregătirile, discursurile aghiotanților, toate erau pretexte. Aceștia veniseră să bată la ușă pentru bani, nu era nicio îndoială. Dar încă nu era cazul ca Ercole să

afle sau să-l alarmeze în legătură cu situația financiară a ginerelui său și a preaiubitei sale fiice. Mai târziu, dacă se va dovedi că are dreptate, va fi mai explicit.

> *În acel moment al banchetului, maestrul Leonardo i-a părăsit, poate că interogatoriul devenise deranjant sau poate și pentru că unul dintre aghiotanții lui de Commynes a vărsat o sticlă cu vin pe haina lui preferată și, încercând apoi să-l ajute să o curețe, a făcut și mai rău, atât de mult, încât am auzit foarte clar că maestrul Leonardo, care de obicei are un suflet bun, i-a adresat anumite cuvinte, ce cred că se folosesc în Toscana, și l-a trimis la origini prin vorbe pe care, din decență și respect față de Excelența Voastră, nu le pot reproduce. Mi se pare totuși că și Ludovic era distant cu Leonardo, nu știu care să fi fost motivul, dar pot să intuiesc că este vorba tot despre faimosul cal din bronz, iar discuțiile dintre cei doi păreau bizare din acest motiv.*

Giacomo Trotti se uită din nou la cer. Norii probabil s-au mișcat ori poate nu. Poate că va ploua mai târziu, poate nu. În orice caz, nu putea să facă nimic. Între oameni, totuși, Trotti putea interveni. Putea să audă, să înțeleagă, să aștepte și să acționeze. Sau, și mai bine, să lase să acționeze. Era suficient un cuvânt ici, o aluzie colo, o tăcere la momentul potrivit. Un fel de lubrifiant social, așa se vedea Giacomo Trotti. Nu era un vas de teracotă între vasele de metal, care putea fi zdrobit, ci uleiul care se afla între cele două părți ale unei mașinării, ale unui angrenaj, ale uneia dintre acele pârghii pe care Leonardo le proiecta admirabil. Și,

datorită naturii sale lichide, nu numai că nu se rupea, ci dimpotrivă, permitea celor două părți mecanice, solide și puternice, să lucreze în același scop, dar cu funcții diferite.

Cumva ca banii. Și banii, pentru Giacomo Trotti, au fost întotdeauna un lubrifiant. Un remediu confortabil pentru contrabalansarea trocului. Eu am ceva care valorează zece, tu ai ceva care valorează șase, dă-mi patru bani și încheiem schimbul. Din acest motiv funcționa. Așa a văzut Trotti banii întotdeauna. Și, când se termină banii, mecanismul se strică. Acesta era probabil motivul răcelii dintre Ludovic și Leonardo da Vinci.

Dar ar putea exista un alt motiv pentru o astfel de supărare. Am auzit că la castel a fost descoperit cadavrul unui anume pictor Rambaldo Chiti, care a murit de blestem divin. Acest lucru l-a tulburat foarte mult pe Ludovic, care, așa cum știe Excelența Voastră, înclină spre superstiție și citește despre prevestiri rele oriunde. Starea de spirit la castel nu este bună, iar cina a abundat în vinuri, dar a fost lipsită de bucurie și s-a încheiat cu mult înainte de ora obișnuită.

După cină, am văzut cum Ludovic o răsfăța pe Beatrice cu mângâieri și afecțiune, iar preaiubita voastră fiică s-a lăsat condusă de bunăvoie în camerele de la Rocchetta[19] *ale castelului. Nu era la cină și nici nu am mai văzut-o înainte pe Contessa Bergamini, fostă Cecilia Gallerani, așa cum Excelența Voastră și-o amintește. Da, castelul este mare, și a fost cu atât mai bine pentru că nu am întotdeauna ocazia să-l am sub control pe castelan și tot ceea ce este împrejur.*

Și cine vrea să înțeleagă înțelege. Eu nu am înțeles, dragul meu Ercole, dacă fiica ta este înșelată, dar, dacă Maurul vrea să o înșele, stai liniștit că o înșală. În ciuda mea, a fiicei tale și a ta, Ercole, duce de Ferrara,

pe a cărui bunăvoință mă bazez întotdeauna

Mediolanum[20]*, XX octombrie 1493*

Slujitorul Excelenței Voastre, Jacomo Trotti

Șase

— Maestre Leonardo, ce plăcere să vă văd!

— Contesă Cecilia, plăcerea este de partea mea! Vă mulțumesc pentru amabilitatea de a mă primi.

Cecilia, mergând pe sub portic, se apropiase de Leonardo atât de mult, încât i se putea vedea chipul încruntat. În jur, curtea interioară a Palatului Carmagnola, liniștită și tăcută, total opusă piațetei din Porta Giovia.

— Vă rog!

Cecilia Gallerani luă mâinile lui Leonardo, reci și rigide, în mâinile sale calde și subțiri.

— Ia spuneți-mi, sper că nu există motive grave pentru această vizită. Vă așteptam mâine, pentru serata muzicală. Ce vânt vă aduce aici în graba asta?

— Aș prefera să vă vorbesc într-un loc mai retras, contesă.

— S-a întâmplat ceva la castel? întrebă Tersilla, una dintre doamnele de companie ale Ceciliei, cea mai amabilă în felul de a fi, dar și cea mai cicălitoare.

— Tersilla, nu-l sâcâi pe maestrul Leonardo!

— Acel bărbat care a fost găsit mort în Piazza d'armi, nu-i așa? Este adevărat că a murit pentru că l-a mâniat pe Dumnezeu?

— Cine v-a spus aceste lucruri, Tersilla?

— Toată lumea știe asta, spuse ea, ridicând din umeri. Astăzi, aici la Broletto, nu se vorbea despre altceva, chiar și părintele Gioacchino a pomenit despre asta în predica sa. L-au văzut pe magistrul Ambrogio traversând castelul în grabă, îmbrăcându-se în timp ce pleca.

— Vedeți, maestre Leonardo, v-am spus întotdeauna, zise Cecilia, chicotind. Castelul nu poate păstra un secret. Roiesc în jurul vostru prea multe persoane care bântuie. Când încă locuiam la

castel, închipuiți-vă, se plimba prin Piazza d'armi până și o maimuță îmbrăcată în paj.

— Tot acolo este, spuse Leonardo. Senioria Sa spune că este mai disciplinată decât jumătate dintre slujitorii săi și, judecând după ceea ce aud, are motivele lui.

— Veniți! Tersilla, eu și maestrul Leonardo vom merge în sala albastră. Să nu ne deranjezi pentru niciun motiv.

— Cum doriți, contesă.

* * *

— Deci, maestre Leonardo, spuse Cecilia chicotind, cineva din castel a murit de mânia lui Dumnezeu?

— Nici vorbă, răspunse Leonardo, așezându-se pe scaunul din lemn și din stofa lui preferată, din motive neclare extrem de incomod, comparativ cu fotoliile din piele moale care erau în toată sala. E ușor să invoci mânia divină când nu înțelegi lucrurile. Am făcut asta cu eclipsele – cu milenii în urmă – apoi am înțeles că mișcarea stelelor poate fi prevăzută. Și atunci, pentru că nu înțelegeam nimic și nu prevedeam altceva decât mișcarea stelelor, eram convinși că din ea se putea înțelege destinul oamenilor. Cumva, ca în anecdota în care un bărbat se uita într-o băltoacă pe o alee, sub torța înfiptă într-un zid. „Ce căutați, om bun? Caut un ducat pe care l-am pierdut, răspunse el. Și l-ați pierdut aici, în băltoacă? Nu, răspunse el, mi-a căzut acolo, într-o băltoacă în mijlocul aleii. Și de ce îl căutați aici? Pentru că aici este lumină, răspunse omul, arătând spre torță".

Cecilia râse studiat, cu mâna la decolteu.

Apoi se uită la Leonardo cu un aer pătrunzător.

— Aveți o problemă cu astrologul ducal?

— Măgar împodobit, spuse Leonardo. Se pricepe doar să rostească vorbe bombastice. Și tare mi-e teamă că a comis și o indiscreție gravă.

— Povestiți-mi, atunci! Povestiți-mi despre acest mort. Mai întâi de toate, de ce a murit?

* * *

— Asasinat, Senioria Voastră.

— Asasinat?

— Sufocat, mai exact.

Ludovic se uită la Galeazzo, care se uită înapoi în gol.

— Nu arată ca un om strangulat.

— Nu, cu siguranță. Omul a fost sufocat prin forță mecanică.

— Fiți mai clar, maestre Leonardo!

— Vedeți, Senioria Voastră, omul respiră lăsând aerul să intre în piept în mod mecanic, adică dilatând pieptul și mărindu-i volumul.

Leonardo își puse mâinile pe piept și respiră adânc, accentuând cu palmele mișcarea coastelor.

— Natura mișcării apei și a aerului este similară și ambele au tendința să umple orice recipient este pus lângă ele, doar că este o diferență între aer și apă: unul se poate comprima, presa, își poate reduce volumul, pe când celălalt nu. Se poate sufla foarte puțin în vezica unui porc, lega cu un șnur și presa cu mâinile până când va deveni atât de mică încât va opune rezistență comprimării noastre și nu putem face mai mult de-atât. Dar, dacă vezica este plină cu apă, acest lucru nu este posibil. Și, la fel cum aerul poate fi presat, și un corp plin cu aer poate fi comprimat. Dar, dacă există un orificiu prin care să iasă, aerul iese și nu mai intră înapoi.

Ludovic, după un moment, îl privi pe Leonardo.

— Nu cred că mi-ați explicat suficient de clar, maestre.

— Eu cred că acest amărât a fost torturat cu pieptul prins într-un corset, o dublură, care i-a comprimat și apăsat atât de tare pieptul, încât i-a luat tot aerul din corp, nemaipermițându-i să respire.

— Cum ați ajuns la concluzia asta?

— Când am secționat corpul, am putut vedea coastele, lamelele toracelui care erau rupte. Nu era rupt osul, ci articulațiile care sunt moi și care leagă

lamelele de coloana spatelui și de osul care are rol de scut pentru inimă. Ca și cum ceva ar fi presat din toate direcțiile.

Ludovic își împreună mâinile și le duse la gură, frecându-le. După câteva secunde, ridică din nou privirea.

— Și se poate muri într-o astfel de situație?

— Senioria Voastră, așa cum se poate muri prin înec sau prin orice accident care ne face să rămânem fără aer, da.

— Magistre Ambrogio, ce părere aveți?

Ambrogio da Rosate își ridică aproape imperceptibil bărbia și arătă cu mâna spre bolta tavanului.

— Stelele indică o moarte cauzată de boală, maestre Leonardo. Poziția lui Marte, de altfel, nu lasă nici urmă de îndoială.

— Magistre Ambrogio, mă bucur că știți să citiți în stele atât de multe, spuse Leonardo, ridicând din umeri. Mie stelele abia dacă îmi indică unde este nordul.

— Observațiile Domniei Voastre privesc corpul, un biet muritor, răspunse Ambrogio, cu o voce gravă. Ale mele privesc stelele, prima și cea mai clară emanație a eternului. Doar nu vreți să comparați ceea ce vedeți într-un corp cu ceea ce vedeți în stele, sper!

— Să-mi fie cu iertare, magistre Ambrogio, dar și Domnia Voastră ați studiat corpul ieri pentru a vedea dacă sunt semne de boală sau de violență.

— Pentru a avea o primă idee despre ceea ce s-a întâmplat. Având corpul, este primul lucru care trebuie făcut. Dar, pentru a fi sigur și pentru a face o legătură între trecut și viitor, este necesar să luăm în considerare ceea ce spun stelele. Stelele nu mint niciodată.

Dacă Ambrogio da Rosate și Leonardo s-ar fi aflat singuri la cină, probabil că Leonardo ar fi început să discute despre ciudata etimologie a verbului *a lua* în *considerare,* care de altfel, din

puținele sale cunoștințe de latină, s-a gândit că îl poate traduce drept *cum sideribus*[21]. Dar, pentru că nu erau într-un pub, ci în fața seniorului orașului Milano, și pentru că acel cuier înzorzonat în culori purpurii credea că poate să-i pună pe locul doi știința, Leonardo s-a înfuriat. Față de știință, fiul lui ser Piero avea un respect mai mare decât față de propria persoană.

— Înțeleg.

Leonardo se întorsese spre Ludovic, cu aerul unuia care trebuia să audă că luna este făcută din brânză. E precum călugărul dominican care i-a spus Senioriei Sale, fratele vostru, că s-a născut sub influența stelelor și care i-a prevestit cucerirea Peloponezului, a Asiei, a Africii și a Mării Mediterane. Cum îl chema? Annio da Viterbo?

Leonardo, așa cum știe toată lumea, era un geniu. I-a luat foarte puțin timp, doar o milisecundă din timpul de care are nevoie Jupiter pentru a completa o mișcare de rotație în jurul Soarelui, ca să-și dea seama că se făcuse o gafă de proporții.

Să-i amintești lui Ludovic Maurul că fratele său, Galeazzo Maria, crezuse în horoscopul unui călugăr astrolog care spunea că va cuceri lumea nu era cea mai bună mișcare, având în vedere că același Galeazzo Maria a fost înjunghiat mortal doar trei ani mai târziu, în același oraș din care nu a ieșit niciodată, Milano.

— Dacă vreți să onorați cum se cuvine memoria familiei mele, ar trebui să vă grăbiți să terminați monumentul pe care l-am comandat cu ani în urmă, în loc să puneți la îndoială cuvintele magistrului Ambrogio.

* * *

— Și deci nu v-a crezut?

Cecilia dădu din cap cu grație.

— Bietul meu Leonardo! Ați spus un lucru corect într-un moment nepotrivit. Când veți învăța că Ludovic nu tolerează anumite subiecte?

— Cred că nu voi reuși niciodată, contesă Cecilia. De aceea sunt aici, să vă cer ajutorul.

* * *

— Și atunci de ce nu încredințează comanda trupelor tatălui meu? Ercole este cel mai curajos și valoros om de sub Alpi și, din câte am auzit, probabil și de deasupra lor. Numai ducele de Orléans este un războinic capabil, printre aghiotanții Majestății Sale Prea Creștine Regele Carol…

— Doamna mea, m-aș hazarda să vă sfătuiesc să coborâți tonul când discutați chestiuni de politică externă.

Béatrice d'Este se opri brusc, cu un aer ușor supărat. Desigur, Trotti era ambasadorul tatălui său la Milano, un expert și o persoană prudentă, dar, cu toate acestea, Béatrice nu reușea să-l aprecieze. Tot ce vedea era un bătrân chel, rece și stresant, care era de acord cu toți și apoi făcea cum îl tăia capul.

— La urma urmei, sunt în palatul meu.

„Nu chiar în palatul tău, păpușă", gândi Trotti. „Dacă ai fi fost tu proprietara, ai fi locuit în aripa mare, la est, și nu aici la Rocchetta, în cămăruțele astea pline de tot ce vrei și ce nu vrei, dar fără lumină. Și în care este un frig crunt".

— Tocmai asta mă îngrijorează, doamna mea. Suntem la Castelul Giovio. Aici, până și dușumelele au urechi.

— Mă rog… Ziceați că în curând veți avea o audiență la soțul meu. De ce nu-i spuneți pe șleau să-l numească comandant pe tatăl meu?

Giacomo Trotti se uită la ea aidoma cuiva care știe că se poate adresa unei persoane cu o inteligență superioară.

— Doamna mea, știți foarte bine că în probleme de acest gen, cel mai important lucru este menținerea echilibrului între puterile implicate, astfel încât rezultatul să fie cel care corespunde

voinței Senioriei Sale, ilustrul duce, soțul Domniei Voastre.

Giacomo Trotti așteptă puțin. În zilele noastre am cuantifica așteptarea la zece secunde, dar la vremea respectivă nici nu visau să poată cuantifica timpul. Dacă Béatrice ar fi fost la fel de inteligentă precum încerca să insinueze privirea lui Trotti, nu ar fi trebuit să-i explice nimic.

Problema Maurului nu era să invadeze Napoli, ci să-l țină pe ducele de Orléans cât mai departe de nobilii smintiți. Pentru a porni invazia, regele Carol al VIII-lea avea nevoie de ajutorul constant al ducelui de Orléans, de vreme ce singur nu reușea nici măcar să-și scoată degetul din fund, darămite să câștige un război!

Ducele de Orléans, angajat în traversarea Italiei pentru a invada Napoli, cu siguranță nu ar fi putut să ducă un război împotriva lui Ludovic Maurul, ca apoi să revendice titlul de duce de Milano.

Era suficient ca războiul să dureze atâta timp cât avea nevoie Maurul pentru a fi recunoscut de către Maximilian I drept duce de Milano și să fie aclamat de popor.

Așadar, tatăl lui Béatrice, așa cum am spus deja, era Ercole I d'Este, nu un oarecare. Dusese și câștigase bătălii în mod real. Mai mult, era unul care învățase strategia și tacticile militare chiar la Napoli. Să pui lângă un Orléans un om valabil, inteligent, curajos și care, în plus, cunoștea inamicul, așa cum era Ercole d'Este, ar fi redus mult durata războiului. Ceea ce, ținând cont de scopurile Maurului, însemna să-și taie singur craca de sub picioare.

Având în vedere că Béatrice se prefăcea gânditoare, Trotti continuă:

— Un râu care curge nu poate fi oprit, ci doar canalizat. Când Senioria Sa va rupe barajul Alpilor, râul francez va inunda Napoli. Dar, pentru a face ca apele să curgă spre locul în care se dorește, sunt necesare diguri, nu pastori.

— Sunteți poetic, maestre Giacomo. Parcă ați fi maestrul Leonardo.

Trotti rămase mut și nemișcat. Era unul dintre lucrurile în care excela și care făcuse din el un ambasador perfect. Știa întotdeauna când era cazul să tacă.

— Nu-mi place de maestrul Leonardo. Zâmbește mereu. Pare mereu liniștit și fericit, aidoma…

— Aidoma cui, doamna mea?

— Aidoma cuiva care știe că va fi totul bine, chiar dacă nu va fi așa. În opinia voastră, domnule ambasador, poți avea încredere în el?

— Nu cunosc viața de la castel atât de bine ca Domnia Voastră. Îl văd pe maestrul Leonardo numai joia, când…

Beatrice d'Este pufni, întorcându-se cu spatele.

— Când mergeți să ascultați muzică și să vorbiți despre lucruri de neînțeles la casa târfei milaneze, normal! Cine știe ce va pune mâine pe ea! Trei rochii una peste alta, cu siguranță! Altfel ar părea moartă, la cât e de slăbănoagă!

— Vă asigur că doamna Gallerani nu a purtat niciun veșmânt sau bijuterie nouă ultimele dăți când am văzut-o…

— Și ce ar fi așa anapoda să le poarte în prezența Domniei Voastre, maestre Giacomo? E curvă, dar nu e proastă! Țineți ochii deschiși, domnule ambasador! Nu vă rog, vă ordon!

* * *

— Care sunt deci ordinele Senioriei Voastre?

Ludovic se întoarse spre Galeazzo, conștient de faptul că și el era inteligent și că opinia lui trebuia să conteze, deși nu cât cea a astrologului ducal.

— Ce părere aveți, domnule căpitan?

Galeazzo Sanseverino încuviință, ca și cum voia să arate că-i plăcea că i se dădea atenție.

— Dacă magistrul Ambrogio are dreptate, Senioria Voastră, amărâtul ăsta a murit din cauza unei boli. Dacă este așa, toți oamenii care locuiesc

în apropierea casei lui Chiti vor fi expuși acelorași vânturi. Ar fi recomandabil să mergem la atelierul pictorului, pentru a fereca ușile și ferestrele, iar ca o măsură de precauție, să-i evacuăm pe oamenii din casele învecinate.

Dacă, în schimb, acest vrăjitor din subordinea mea a spus o tâmpenie înseamnă că Rambaldo Chiti a fost ucis, așa cum zice maestrul Leonardo. Atunci va fi cazul să mergem acasă la el și să investigăm, ca să înțelegem cine era, cu cine umbla și de ce a vrut cineva nu numai să-l omoare, dar să-l lase și în mijlocul piațetei castelului.

— Credeți că este cazul, magistre Ambrogio?

— Sunt de acord cu Sanseverino, Senioria Voastră.

— Bine, atunci. Galeazzo, trimiteți să fie adus căpitanul de justiție[22]. Ordonați-i să găsească locuința acestui Rambaldo Chiti și să o închidă. Dar nu-i evacuați pe oamenii din vecinătate, în acest moment nu am face altceva decât să-i neliniștim fără un motiv întemeiat.

— Dacă îmi este permis, Senioria Voastră, aș vrea să-l însoțesc pe căpitanul de justiție. Tradus în zilele noastre: știți cât de tare mă tem de boala despre care acest idiot este convins că i-a luat viața bietului om? Cam cât este rădăcina lui zero.

— Bineînțeles că îți este permis, maestre Galeazzo. Mergeți, vă rog, și Dumnezeu să vă aibă în pază! Intendent, ce mai avem?

— Domnul ambasador Giacomo Trotti, atașat al lui Ercole, ducele de Ferrara.

— Bine. Domnilor, lăsați-ne singuri și rugați-l pe ambasadorul Trotti să intre.

* * *

— Înțelegeți că, în calitate de ambasador, sunt obligat să vă adresez întrebări atât de neplăcute, nu numai în interesul meu, dar și în urma dispozițiilor seniorului meu.

Giacomo Trotti stătea în picioare, în fața lui Ludovic Maurul, care era așezat pe tronul său. Cu

toate acestea, Maurul era cel care se afla într-o poziție incomodă în acel moment. Întrebarea lui Trotti nu era una de la care te puteai eschiva.

— Pot să vă întreb cum ați aflat, maestre Giacomo?

Prima regulă a unui bun politician: să răspundă întotdeauna la o întrebare cu o altă întrebare.

— S-a răspândit vestea în tot Milano, Senioria Voastră… Deja în această dimineață, la orele trei, părintele Gioacchino da Brenno vorbea despre asta în predica sa.

— Părintele Gioacchino?

„Asta ne mai lipsea”, se gândi Ludovic, încercând să-și ascundă iritarea. Dar Trotti cu siguranță observase deja acest lucru.

— Și ce a spus părintele Gioacchino, mai exact?

„Ceva pentru care îl pot trimite să viziteze închisorile pontificale, poate? Astfel învață să aibă grijă de voința Domnului, adică a celui din Milano, nu a celui din înaltul cerului!”

— A spus că pedeapsa divină s-a abătut peste acest oraș și că această moarte este lucrarea și voința Celui Atotputernic, cum a fost cea a lui Lorenzo de Medici din Florența. Că ochiul dracului, banul, a pus stăpânire pe acest oraș și că Atotputernicul îi va alunga pe negustori din templu, începând cu șeful acestor negustori.

— Adică eu, după părerea părintelui Gioacchino?

— Nu mi-aș permite niciodată să emit o ipoteză. Prin urmare, este adevărată această veste nefericită?

Și Giacomo Trotti era un politician bun.

— Din nefericire, da. Un om, un biet pictor, a fost găsit fără suflare în Piazza d’armi ieri, pe la ora rugăciunilor. Magistrul Ambrogio este convins că moartea vine din cauze naturale, însă necunoscute lui. Maestrul Leonardo, pe de altă parte, susține că omul a fost asasinat. Este lesne de

înțeles că ambele ipoteze mă îngrijorează mult mai mult decât mânia divină.

Ludovic nu a considerat necesar să-i spună că mortul ceruse să fie primit în audiență cu o zi înainte. Ca motiv de îngrijorare, un mort în curtea casei era mai mult decât suficient.

— Vă înțeleg foarte bine, Senioria Voastră.

— Știu că sunteți un om perspicace și atent, maestre Giacomo. În acest sens, aș dori să știu care este părerea voastră.

— În slujba Senioriei Voastre!

— L-am văzut ieri, în timpul banchetului, pe maestrul Leonardo discutând cu cei doi ambasadori francezi și mi s-a părut că la un moment dat s-a supărat. Un lucru rar pentru el. Aveți idee despre ce discutau sau ce s-a întâmplat?

— Nimic grav, Senioria Voastră. Unul dintre trimișii care îl însoțesc pe domnul de Commynes a vărsat pe haina lui Leonardo o cantitate zdravănă de vin, într-un mod foarte ciudat, aș zice intenționat și nu din lipsă de dexteritate. Discuția, până în acel moment, era legată de bani.

— Bani?

— Se pare că francezii erau foarte interesați de cât de mult câștigă Leonardo și de modul în care Senioria Voastră îl plătește.

— Ah!

— Dacă îmi permiteți, Senioria Voastră…

Ludovic deschise brațele într-un gest aprobator și nerăbdător.

— Dimpotrivă, v-aș fi recunoscător, domnule ambasador. Știți cât de mult prețuiesc opinia Domniei Voastre.

Giacomo Trotti închise ochii, într-o reverență imperceptibilă. Apoi, după ce-și drese vocea, spuse:

— Iarna se apropie și nici nu este cel mai bun moment pentru a începe războiul traversând Alpii. Cred că francezii sunt aici în primul rând pentru a obține bani de la Senioria Voastră. Asemenea

întrebări, după părerea mea, vizează numai cunoașterea modului în care Senioria Voastră poate să apeleze la trezorerie pentru a-i împrumuta în vederea războiului.

Ludovic zâmbi. De fiecare dată când deschidea gura, ambasadorul de Ferrara spunea lucruri care aveau logică. Și acum, Ludovic știa bine, Giacomo Trotti avea perfectă dreptate.

— Și eu gândesc la fel ca Domnia Voastră. Dar mai există o posibilitate și aș vrea să mă asigur că nu mă înșel.

— Dacă înțeleg bine, Senioria Voastră ar avea nevoie de umilele mele servicii pentru a ieși din această situație îngrijorătoare…

— Întocmai, maestre Giacomo.

Ludovic se apleacă spre ambasador:

— În interesul nu numai al meu, ci al nostru, aș vrea să vă încredințez o misiune.

* * *

— Vedeți voi cum. V-a fost încredințată o misiune și până acum ați reușit doar să vă acoperiți de ridicol.

— Aveți dreptate. Aveți perfectă dreptate, duce.

— Nu am nevoie să îmi dai dreptate!

Ducele de Commynes lovi cu palma în masă, lucru care probabil îl duru, dar nu lăsă să se vadă.

— Am nevoie de acel carnețel, Robinot!

Robinot stătea în picioare în fața ducelui, cu capul plecat, după ce își scosese bereta în semn de respect și o pusese imediat înapoi pe cap în semn de obediență („și acoperiți-vă capul ăla soios că-mi provocați silă” – cuvintele ducelui). În spatele lui, pentru prima dată recunoscător că nu trebuia să vorbească și că nu i se acorda atenție, Mattenet asculta fără nici cea mai mică intenție de a deschide gura.

— Desigur. Așa cum vă spuneam, Senioria Voastră, vom mai încerca. Acum putem exclude acțiunea într-un loc populat și va trebui să încercăm pe întuneric.

— Ar fi și cazul, Robinot, spuse Perron de Basche, chicotind. Cu atât mai mult cu cât Leonardo nu se va apropia de voi dacă vă va recunoaște. Și cum v-ați gândit să folosiți iepurele?

* * *

— Mi s-a spus că la banchetele elegante se folosesc iepuri vii pentru curățarea mâinilor, iar în sală i-am văzut pe meseni făcând asta. Așa mi-a venit ideea să folosesc asta pentru a-i distrage atenția lui Leonardo. Am crezut că ar putea…

— Ați crezut că ați putea freca un iepure viu pe maestrul Leonardo ca să-l curățați de vin, am văzut, și nu doar eu!

Nu era clar dacă ducele de Commynes era mai iritat de lipsa carnețelului sau de lipsa bunelor maniere.

— Robinot, iepurii pot fi mângâiați și astfel unsoarea este îndepărtată de pe degete, dar nu pot fi folosiți drept prosoape, Sfinte Sisoe! Ar fi ca și cum ai curăța dinții cu o furculiță! Acum plecați naibii de-aici și încercați să vă gândiți la ceva mai bun.

— Cu permisiunea Domniei Voastre…

Cei doi ieșiră, închizând ușa cu atenție. Perron de Basche se întoarse către diplomat.

— Sunteți de acord că trebuie neapărat să punem mâna pe acel carnețel.

Ducele, care-și sufla în palmă, aprobă.

— Fără îndoială. Ieri am avut impresia clară că maestrul Leonardo nu este deloc coruptibil. Lucrează pentru Maur și punct.

— Sau poate că știe că nu îl putem plăti la fel de bine cum îl plătește Ludovic, în ciuda tuturor promisiunilor noastre, sublinie de Basche. În orice caz, acest lucru ne aduce înapoi la scopul nostru inițial. Trebuie să-i prezentăm cererea noastră lui Ludovic. Avem nevoie de 30.000 de ducați, repede.

Șapte

Calul. Frumos calul ăla! Seamănă cu sicilianul lui Galeazzo. Dar acesta este mai frumos. Picioarele aceluia sunt prea subțiri. Dar mușchii se văd bine. Mușchii sunt cei care dau impresia de mișcare. Mușchiul tensionat, contractat arată forța. Și proporțiile. Dacă îi faci calului piciorul la fel de lung cât este, statuia va părea neclintită, și nu în mișcare. Trebuie făcut puțin mai lung decât în realitate, amintește-ți! Piciorul din spate mai scurt, contractat, care dă senzația că împinge. Piciorul din față mai lung, care își ia avânt. Dar acela este un desen. Mușchii sunt artă. Totul trebuie netezit, calul, mușchii care trebuie să se vadă bine… Astăzi voi testa nisipul, cu păr de iepure și albuș de ou.

— Au!

— Sunteți bine, maestre?

— Mă iertați, eram îngândurat…

— Oh, domnule ambasador, Domnia Voastră sunteți? Ce surpriză! Sper că nu v-ați rănit.

— Nu deloc, maestre Leonardo, îl asigură Giacomo Trotti, care în timp ce trecea pe stradă fusese impresionat peste măsură de un Leonardo da Vinci în plin flux de conștiință, și, în mod miraculos, reușise să nu cadă. Era totuși un bărbat de 70 de ani, chiar dacă se ținea bine și se simțea ca unul de 40, destul de viguros.

— Domnia Voastră sunteți bine?

— Perfect. De fapt, trebuie să mă scuzați, dar știți, mi se întâmplă să fiu distrat și să nu mă uit pe unde calc. Noroc că m-am lovit de Domnia Voastră și nu de vreo șaretă. Mi s-a întâmplat o dată, aproape că m-a doborât și m-a mai și insultat în ultimul hal cel care o conducea. O rușine rară, vă asigur.

— Nu vă faceți griji.

Trotti își puse mâna pe brațul lui Leonardo.

— Mi se întâmplă și mie, mai des decât ar trebui unui om de vârsta mea. Încotro mergeți?

— Nu prea departe de aici, aproape de târgul de animale.

— Și eu merg într-acolo. Dacă îmi permiteți, vă însoțesc.

— Cu multă plăcere, zâmbi Leonardo. Poate în doi vom fi mai atenți.

Și Trotti zâmbi, în sinea lui. Prima problemă fusese rezolvată, aceea de a intra în contact cu Leonardo da Vinci astfel încât să pară ceva întâmplător. Ludovic Maurul îi ceruse în mod explicit: faceți în așa fel încât să nu se simtă anchetat.

— Vreți să cumpărați vreun animal?

— Nu, nici vorbă, răspunse Leonardo, care părea din nou pierdut în gândurile sale. Omul acela părea predispus să fie distras într-un mod aproape tulburător. Merg să îmi vizitez un vechi prieten de la care cred că voi lua ceva de care am nevoie și pentru care sper să plătesc puțin, știți, chestia asta în general costă mult.

— Eh, lucrurile bune întotdeauna costă mult. Banii nu sunt niciodată suficienți. În Ferrara cheltuiam într-o săptămână cât cheltuiesc aici într-o singură zi.

Ceea ce, spus de Trotti, chiar putea să pară că nu ar avea motive ascunse. Se știa că ambasadorul de Ferrara nu avea rivali în materie de zgârcenie, nici măcar pe soțul lui Gallerani. Dar, de fapt, bunul Trotti încerca să arunce o momeală.

„Vreau să știu dacă Leonardo este coruptibil”, i-a spus Ludovic Maurul lui Trotti în mod foarte clar. „Am suspiciunea, ba, mai mult, aproape certitudinea că francezii îi vor proiectele și, din multe motive, Leonardo s-ar putea plânge de banii pe care nu îi primește de la mine sau de la alții. Ar putea să i le cumpere sau l-ar putea cumpăra pe el. Vreau să știu dacă ar fi posibil. Mergeți, întrebați, anchetați. Discret, dar cu înțelepciune, așa cum

știți să faceți acest lucru”. Și exact asta făcea Giacomo Trotti.

* * *

— Banii nu ar fi o problemă, spuse Leonardo. Adică, nu ar fi dacă aș avea suficienți.

— Se pare că nimeni nu are suficienți, sublinie Trotti. Până și cei doi francezi care au sosit ieri nu fac altceva decât să se plângă.

— Nu-mi mai spuneți, răspunse Leonardo, dând din cap. Mai mult de jumătate din timpul petrecut aseară la cină au vorbit doar despre bani și despre cât câștig eu.

Leonardo chicoti.

— Aș câștiga destul, le-am răspuns, dacă n-ar trebui să cheltuiesc în mod constant pe haine noi, ca să le înlocuiesc pe cele pătate cu vin de alții.

Leonardo își netezi haina, cu acel gest compulsiv pe care Trotti îl văzuse deseori, de parcă i-ar fi fost frică să nu fie încă murdar.

— Oamenii dau prea multă importanță banilor, maestre Giacomo. Mulți sunt convinși că au propria lor substanță, așa încât îi țin în casă și îi admiră ca și cum ar fi o pictură sau o bijuterie. Dar banii nu au substanță, nu au propriul lor corp.

Între timp, ajunseră în piața de lângă locul în care se construia Domul, unde se ținea târgul de animale. Animale de toate felurile: de la găini la vaci, iepuri și păsări, cu multe exemplare din specii care nu erau de vânzare, cum ar fi muștele. Leonardo încetini pasul, privind în jur, iar bunul Trotti, care începuse să gâfâie, reuși astfel să-și umple plămânii cu aer.

— Deci ce reprezintă banii pentru Domnia Voastră?

— Bună întrebare! Vedeți, maestre Giacomo, eu sunt un om fără carte și în explicații mă blochez adesea singur în discursuri labirintice. Dacă îmi permiteți, voi începe prin a vă da un exemplu.

Leonardo se abătu ușor de la traiectoria sa, îndreptându-se spre un negustor de păsări care-și

ținea marfa în colivii atârnate pe niște tije asemănătoare cântarelor, sub greutatea tuturor acelor păsări și mai ales a coliviilor lor.

— Salutare, om bun!

— În slujba Domniei Voastre, maestre! răspunse bărbatul, cu o voce asemănătoare păsărilor sale. Matteo, vânzătorul de păsări este aici pentru Domnia Voastră. Ce căutați? Avem papagali verzi și galbeni sau, dacă vă place muzica, avem privighetori care cântă mai bine decât orice instrument.

— Ce frumusețe! spuse Leonardo cu sinceritate. Vedeți, maestre Giacomo, vi se pare drept ca o creație așa minunată a naturii să stea neputincioasă într-o colivie pentru ca noi, oamenii de la oraș, să ne putem bucura de cântecul său? Spuneți-mi, om bun, cât vreți pentru această pereche de privighetori?

— Pentru acestea, cinci dinari, maestre. Dar merită cheltuiala, au voci asemănătoare îngerilor.

— Nu mă îndoiesc, dragul meu, spuse Leonardo ducând mâna la săculețul din piele. Poftim!

— Iată-le, spuse bărbatul, desprinzând de tijă colivia cu cele două privighetori și dându-i-o lui Leonardo. Ar fi mai bine să le faceți o colivie mai mare dacă doriți să le țineți în casă.

— Nu vă faceți griji, maestre. Nu va fi nevoie.

Și, deschizând colivia, întinse un deget uneia dintre păsări, care sări imediat. Leonardo trase mâna afară și o ridică asemenea unui șoimar lipsit de experiență care încearcă să dreseze un șoim de jucărie. Dintr-odată, pasărea se ridică bătând din aripi și zburând deasupra oamenilor, ca mai apoi să se piardă în câteva clipe deasupra caselor.

Giacomo Trotti se întoarse spre Leonardo care urmărise zborul păsării, cu un aer complice și fericit. Între timp, colivia rămase deschisă și zbură și a doua pasăre, fără să observe cineva.

— E minunat, nu-i așa? Întotdeauna am visat să mă dedic studiului zborului păsărilor. Poate într-o

zi, după ce termin cu acest glorios cal de bronz, voi reuși. Iată, maestre Giacomo. Ați văzut?

— Am văzut, da. Ați cheltuit cinci dinari degeaba.

— Degeaba? Să-mi fie cu iertare, dragul meu, am redat libertatea unui cuplu de privighetori și am putut observa și simți tot ceea ce derivă din asta. Fericirea lor, fericirea mea, uluirea Domniei Voastre. În această situație, în care gândurile se întorc către speranță, am transformat gândul în zbor, ca și cum aș fi fost Dumnezeu Atotputernic. Vi se pare degeaba?

— Aveți dreptate, desigur. Când cineva cumpără un vin bun, cu siguranță nu-l cumpără pentru a-l păstra și a se uita la el. Nu cumpărăm vinul ca atare, ci sperăm să cumpărăm starea de bine, senzația plăcută de ebrietate.

Giacomo Trotti aprobă din cap, îngândurat.

— Vă înțeleg, maestre Leonardo. Gândiți la fel ca mine. Banul este un ambasador, este lichid. Un mijloc de a-ți procura ce vrei. Dar, până la urmă, să-mi fie cu iertare, nu puteți să-mi spuneți că numărul banilor nu contează. Chiar și pentru Domnia Voastră, cu cât aveți mai mulți, cu atât aveți mai multe șanse să realizați ceea ce vă face fericit.

— Bunul meu Trotti, cred că nu v-am explicat bine. Eu și bunul vânzător de păsări mai întâi am încheiat o afacere. Eu i-am dat lui cinci bucăți de metal, iar el mi-a dat două privighetori. Ambii am fost de acord cu semnificația celor cinci bucăți de metal. Vedeți, banii sunt un limbaj. Nu funcționează pentru că au propria lor natură, ci pentru că noi, oamenii, suntem de acord să le dăm această putere. Este un limbaj mai puternic decât frazele și cuvintele noastre.

— Bineînțeles, pentru că toată lumea îl pricepe.

— Dimpotrivă, pentru că este un cod secret.

— Un cod secret?

— Desigur. Gândiți-vă, maestre Giacomo. Încercați să trageți o săgeată în inima unui om sau a unei maimuțe. Se întâmplă același lucru. Omul, ca și maimuța, moare, încercați să-i dați mâncare, un fruct: omul, ca și maimuța, îl mănâncă. Dar încercați să-i puneți un ducat în mână unei maimuțe și să pretindeți în schimb același fruct pe care i l-ați pus în mână.

— Mi-ar rupe un braț.

— Aproape sigur. Și totuși, dacă ar înțelege ceea ce i s-a dat, și-ar putea cumpăra o sută de astfel de fructe.

Leonardo, oprindu-se, se întoarse spre Trotti.

— Banii, ca și limbajul, sunt un cod secret prin care oamenii ajung la o înțelegere și care, pentru orice ființă care nu este umană, este de neînțeles.

— Ca limbajul natural, spuneți…

— Și mai puternic, pentru că este un secret mult mai mare. Poți dresa un câine folosind limbajul. Îi poți spune „cușcă”, „la pământ” și multe altele, dar, dacă încerci să-i dai un ducat, o să-l înghită.

Leonardo o luă hotărât pe Via degli Armorari, cu ritmul relaxat al celui care aproape a ajuns la destinație.

— Și datorită acestui fapt noi, oamenii, suntem cele mai puternice ființe și dominăm toate celelalte ființe din univers: leii, porcii, maimuțele, câinii. Leonardo zâmbi. Chiar și caii! Și apoi, caii sunt cei care trăiesc mai bine decât noi. Gata cu filosofia, deocamdată! Am ajuns, maestre Giacomo.

Giacomo Trotti se uită în jur.

La vremea aceea, Milano era unul dintre orașele manufacturiere prin excelență. Producea orice.

Stofe – în special brocart cretat țesut cu fire de aur foarte fine –, dar și orice tip de țesătură din mătase lombardă și din lâna oilor de pe colinele Cotswolds, care, prelucrată în atelierele meșteșugărești ambroziene, devenea și mai frumoasă, rămânând călduroasă și moale.

Haine: de la umila îmbrăcăminte a slujitorilor până la robele notarilor, magistraților și avocaților, de la tunicile doamnelor de la curte până la hainele haute-couture ale ducilor și duceselor, ale căror articole de îmbrăcăminte erau desenate și create de cei mai rafinați artiști, inclusiv de Leonardo, care le-a realizat personal pe cele purtate de Beatrice pentru renumita Festa del Paradiso.

Mobilier modular și transformabil, cum ar fi scriptoriile, care se transformau în mese de luat prânzul și pe care era inscripționat în lemn de culoare închisă avertismentul NE GRAVIORA FERAM, să nu mă încarc cu lucruri prea grele.

Dar mai ales, armuri. Armuri și arme de orice fel, formă și utilizare, nu neapărat cele de război, ci dimpotrivă, aproape niciodată cele de război. La acea vreme, de fapt, armele și armura erau articole de lux, și nu doar de război, iar purtarea lor în centru, la o paradă era ceva obișnuit. Se etala un obiect creat pentru alte scopuri, doar pentru a arăta cât de bogat erai și pentru a sugera o atitudine superioară față de explorare și îndrăzneală, cam cum ai conduce astăzi un SUV într-o zonă cu trafic restricționat.

În consecință, pe o porțiune bine delimitată a orașului se dezvoltase o activitate înfloritoare a artizanilor care, datorită bunului lor gust, au impus prestigiosul *made in Italy* chiar și în complicata lume a halebardelor. Aceeași zonă unde se afla acum Via degli Scudari, regatul absolut al vânzătorilor de arme de lux.

Este adevărat că Leonardo era un precursor al dandismului, iar în ceea ce privește eleganța, el avea ceva de spus, dar cu armură pe el, Trotti chiar nu și-l închipuia.

— Doriți să vă cumpărați o armură, maestre Leonardo?

— Oh, nu, nici gând, maestre Giacomo! Sunt aici ca să vorbesc cu un artizan, expert în metale. Aveți treabă?

— Dimpotrivă, vă însoțesc cu plăcere.

— Să mergem, atunci! Veniți!

Și Leonardo se strecură pe o ușă întunecată într-un atelier din ale cărui încăperi venea un damf de căldură înțepător și sunete de ciocan care lovea fierul. Leonardo intră în prima cameră.

— Îl caut pe meșterul Antonio.

Tânărul din fața nicovalei, acoperit de fum și sudoare, miji ochii pentru a vedea vizitatorul. După ce-l recunoscu, lăsă ciocanul și ieși pe verandă, fără să spună un cuvânt.

După câteva secunde, din camera din mijloc ieși ditamai omul, care lui Trotti i se păru mare cât un șifonier de patru anotimpuri, îmbrăcat în verde și auriu, care venea către Leonardo cu un zâmbet larg.

— Maestre Leonardo, ce plăcere enormă! Cărui fapt datorez onoarea de a mă vizita?

— Voi mă onorați cu această primire, meșter Antonio!

Apoi, întorcându-se spre tovarășul său:

— Vi-l prezint pe ambasadorul lui Ercole, ducele de Ferrara, Giacomo Trotti. Meșter Antonio Missaglia.

Giacomo Trotti făcu o reverență. Antonio Missaglia, deloc mai prejos.

Se spunea că producătorii de armură milanezi se impuseseră în toată Europa. Datorită gusturilor lor, dar nu numai, ci și în virtutea unor soluții tehnologice eficiente și de dragul vechii concurențe. La vremea aceea chiar existau mărci, și fiecare producător de armură își imprima foarte clar numele pe metal. Dintre toți, cel mai prestigios era cel al familiei Missaglia.

Defilau îmbrăcați în hainele create de familia Missaglia regii Franței, împăratul Maximilian de Habsburg, suveranii aragonezi din Napoli, dar și alți parveniți care nu aveau regate de apărat și nici turnee în care să lupte, ci doar bani de cheltuit. Să auzi spunându-ți-se „Vi-l prezint pe Antonio

Missaglia” la Milano, în anul 1493, era ca și cum ai auzi astăzi „Vi-l prezint pe Giorgio Armani”.

— Este o plăcere și o onoare, spuse Trotti. Nu știam că vă cunoașteți.

— Maestrul Leonardo mă onorează cu prietenia sa de când a ajuns la Milano, Excelență, răspunse Missaglia, afișând o coroană de dinți negri prin barba albă. Ba, mai mult, să-l aud că îmi spune meșter mă simt luat puțin peste picior. Dacă există un maestru aici, el este.

— Sunteți prea generos, meștere Antonio, spuse Leonardo schițând un zâmbet, ca și cum ar fi dat de înțeles că era de acord, dar nu voia să sublinieze acest lucru. Meșterul Antonio m-a învățat multe lucruri despre metale, forjarea lor și tehnica ciocănirii. Împreună am făcut armura lui Galeazzo Sanseverino.

— O armură din aur, aproape necirculară. Voi ați proiectat-o, eu am realizat-o.

Antonio Missaglia râse ca și când ar fi scăpat basma curată.

— Și, din fericire, cineva a plătit-o.

— Cine a muncit cel mai mult? întrebă Trotti, uitându-se în jur.

— Ah, pentru mine a fost ușor. Prelucrarea aurului este un vis în comparație cu fierul. Dar să ții un călăreț în șa cu toată acea greutate nu este deloc ușor. Aurul este moale, ciocanul îl bate cu ușurință. Dar este greu. Mai greu decât fierul și bronzul, care au aproximativ aceeași greutate.

Trotti ridică un deget, ca la școală.

— Mă iertați, meștere Antonio, dar, din moment ce am rar această ocazie, aș putea să vă întreb ceva?

— Sper să vă pot răspunde, Excelență.

— Mereu am auzit spunându-se că nu poți să faci tunuri din fier pentru război, pentru că ar fi prea grele și dificil de transportat. Dar acum îmi spuneți că fierul și bronzul au aceeași greutate. Nu

înțeleg atunci cum aceste două lucruri se împacă între ele.

— Cu aceeași greutate, bronzul este mai rezistent.

Missaglia ridică o mână care semăna cu un tocător, ca formă și proporții.

— Vedeți, Excelență, aveți trei posibilități. Missaglia ridică trei degete, printre care degetul mare, de mărimea unui jambon.

— În primul rând, poți să faci un tun din bronz de grosimea degetului mare, să-l transporți cu cai și să-l folosești în luptă.

Missaglia își prinse degetul arătător.

— În al doilea rând, poți să faci un tun din fier de grosimea degetului mare, să-l transporți la fel de greu, dar să nu îl poți folosi în luptă. V-ar exploda în față la prima lovitură.

Missaglia își prinse degetul mijlociu.

— În al treilea rând, poți să faci un tun din fier cu grosimea a două degete mari și să-l folosești în luptă, dar transportarea pe câmpul de luptă ar costa foarte mult. Ar fi mult mai greu decât unul din bronz de aceleași dimensiuni. În plus, bronzul se topește și devine lichid mult mai ușor. Este nevoie de jumătate din capacitatea calorică sau aproape. Bronzul este un material grozav, dar nu poate fi folosit pentru armuri. Este prea greu pentru a fi ciocănit. Este bun pentru tunuri sau pentru statui. Am dreptate, maestre Leonardo?

Leonardo, ca de obicei, era pierdut în propriile gânduri. Avea fruntea încruntată și ochii mijiți. Justificat probabil, pentru că lucrurile pe care le spunea Missaglia le știa prea bine. După câteva secunde de tăcere, se scutură, în timp ce ridurile adânci de pe frunte se întindeau.

— Spuneți foarte bine, meșter Antonio. De fapt, pentru asta sunt aici. Vedeți, fac niște probe pentru topirea grandiosului cal, în memoria Senioriei Sale, ducele defunct, și aș avea nevoie de o

cantitate mică de cupru pentru a o topi în bronz. Trei-patru plăci, maximum.

— Vă stau la dispoziție, maestre Leonardo. Aveți nevoie și de cositor?

— Nu, încă am suficient pentru două sau trei topiri. Meștere Antonio, trebuie să vă rog să-mi dați acest cupru pe datorie. Nu am bani să vă plătesc în acest moment, dar aștept să îmi plătească Frăția o pictură, și…

În timp ce Trotti, pentru a atenua situația jenantă, se îndepărtă câțiva pași, Missaglia își ridică mâinile, indicând un hectar de curte în spatele lui.

— Pentru numele lui Dumnezeu, maestre Leonardo, Domniei Voastre, toate astea și chiar mai mult! Tot ce trebuie să faceți este să îmi promiteți că nu îmi plătiți cu plumb.

Missaglia râse, dar, când văzu că Leonardo devine roșu ca vinul, se opri imediat.

— Evident, glumesc, maestre Leonardo. Trimit imediat pe cineva să vă aducă acum cuprul. Alții sunt rău-platnicii din Milano! Vă aștept oricând, aici sunteți întotdeauna bine-venit.

* * *

— Oh, bine ați venit, Galeazzo! Ați fost la locuința amărâtului, Rambaldo Chiti?

Așezat pe pat, Ludovic Maurul era prins într-un joc de cărți cu Beatrice, care, judecând după mormanul de monede de argint pe care le avea în poală, câștiga. Și, judecând după fața Senioriei Sale, acest lucru nu se datora numai norocului și/sau abilității consoartei sale.

— În slujba Senioriei Voastre!

Galeazzo ridică bărbia și era aproape imposibil să nu observi că ochii îi străluceau. Aproape mai evident decât caseta mare de lemn pe care o ținea în mâini și care părea foarte grea.

— Am ferecat ușile și ferestrele, am adunat toate hainele și păturile găsite în casă și le-am lăsat aici afară, într-o căruță.

— Bine.

Ludovic puse o carte jos cu un gest lent, iar Beatrice o smulse cu viteza unui fulger, punând-o printre cele pe care le avea în mână.

— Acum, dați-le foc cu lemne și cărbune, plante aromatice și tămâie. Magistrul Ambrogio a spus că sunt importante pentru a îndepărta contagiunea care se ridică în aer cu fumul, ca să nu mai poată fi dusă de vânturi.

— Așa vom face. Dar cred că doriți să știți și ce altceva am mai găsit și cum l-am găsit.

— Despre ce vorbiți, căpitane?

— În primul rând, casa lui Rambaldo Chiti este o locuință foarte sărăcăcioasă. La fel ca hainele proprietarului și cele câteva lucruri ale sale. Dar aceste câteva lucruri erau într-o asemenea dezordine, încât e greu de crezut că cineva ar putea trăi într-un așa haos. Trebuie să mă iertați pentru exprimarea licențioasă în prezența unei doamne.

Acela era un fel de cod convenit între Galeazzo și Ludovic. Când Galeazzo folosea cuvântul indecent și apoi își cerea scuze însemna că dorea să rămână singur cu Maurul.

— Dar nu ai pentru ce, dragă Galeazzo. Poate totuși ar fi mai bine ca urechile Domniei Voastre să nu audă poveștile astea teribile, preaiubita mea soție.

A spus asta cu vorbe dulci și pe un ton mieros, dar rareori se întâmpla ca Maurul să ceară să rămână singur, iar când se întâmpla, era cazul să te supui rapid. Zburdând și cu un zâmbet pe buze, Beatrice d'Este ieși, mergând probabil la copil, pentru cele patru-cinci minute de atenție zilnică. Nu înainte însă de a lua cu seducătoarea-i mânuță micile monede de argint pe care le ținuse în poală.

— Așadar, Galeazzo, spune-mi. Nu ai fost primul care a intrat în casa amărâtului ăluia.

— Nu. Casa a fost întoarsă cu susu-n jos, asta dacă poți vorbi despre partea de sus și de jos a

celor câteva încăperi mici. Nu am fost primii, dar am fost cei mai norocoși.

Galeazzo luă cutia de lemn pe care o avea în mână și o puse jos, în fața lui Ludovic.

— Cine a intrat în casă nu a căutat bine. Lângă pat era o nicovală, un ciot mare de lemn. Ciotul era găunos, dar atât de bine umplut, încât era imposibil să sesizezi existența cavității.

— Și tu cum l-ai observat?

— M-am întrebat ce face un pictor cu o nicovală. Un om atât de sărac, într-o cameră atât de mică, de ce ar trebui să țină un obiect atât de voluminos?

În timp ce vorbea, Galeazzo deschise cutia și scoase un fel de încălțător lung de metal.

— Pentru că avea nevoie de el. Știi ce este ăsta?

— Nu, nu știu. Îmi amintește de ceva, dar nu știu exact ce anume.

— Poate îți va fi mai clar dacă îți arăt și astea, spuse Galeazzo, scoțând din cutie două tije mici de argint.

— Doamne, Maica Domnului!

Ludovic se uită înapoi la obiect.

Un tub de fier pentru topirea metalelor. Chiti era un falsificator.

— Așa se pare, confirmă Galeazzo Sanseverino. Nicovala avea mai multe semne de stanțe, ca și cum s-ar fi bătut pe ea niște monede. În plus, cutia conține var, un clește și o placă de cupru, precum și un mic creuzet.

— Sunt și bani în buștean?

— Monede, nu. Dar bani, da. Tocmai despre asta voiam să-ți vorbesc.

— Ca să vezi cine era Chiti, spuse Ludovic, în timp ce Galeazzo se aplecă din nou spre cutie, pentru a scotoci înăuntru. Da, s-ar putea ca nefericitul ăsta să fi fost ucis de careva din anturajul lui depravat. Până la urmă, cred că maestrul Leonardo avea dreptate.

Galeazzo dădu din cap în timp ce apucă ceea ce căuta.

— Puțină răbdare, Ludovic. Acum vorbim și despre maestrul Leonardo.

* * *

— Iată-ne ajunși, maestre Leonardo! V-aș ruga ceva, dacă se poate.

— Sigur că se poate, maestre Giacomo, zise artistul, împingând ușa casei. Modestele mele camere vă stau la dispoziție.

— Vă mulțumesc, Leonardo. Vedeți, aș avea o urgență și mă întrebam dacă…

— Pentru numele lui Dumnezeu, maestre Giacomo, răspunse Leonardo, arătând spre scări. Folosiți liniștit camera mea! Veți găsi tot ce aveți nevoie în sertarul de jos, lângă patul meu. Bună seara, Caterina.

— Sunt în bucătărie, Leonardo, auzi Trotti în timp ce urca scările.

După ce deschise ușa, Trotti privi în jur. Deschise sertarul despre care îi spusese Leonardo și scoase un țucal greu din alamă…

Trotti avea totuși 70 de ani și, să ceară folosirea țucalului în casa altcuiva, nu ar fi părut niciodată un pretext pentru a se holba în jur după bunul plac. Dar, în timp ce îl folosea cu toată atenția pe care un septuagenar trebuie să o exercite în astfel de cazuri pentru a coordona cât mai bine vederea slabă și prostata foarte avansată, se uită în jur.

Camera era normală, cu excepția multor foi împrăștiate pretutindeni, într-o ordine care exista numai în capul proprietarului. Nu se vedeau arzătoare, obiecte de sticlă, nici instrumente de metalurgie sau alte obiecte tipice unui alchimist, dar acelea ar fi putut să fie în atelier. Aici, cel mult puteau fi niște notițe. Era greu să-ți faci o idee clară și imposibil să te uiți pe foi, mai ales că erau scrise de la dreapta la stânga, absolut de neînțeles dacă nu aveai prea mult timp la dispoziție. Iar Trotti nu îl avea. De acord, prostata era un pretext

bun, dar nu putea să-și petreacă un sfert de oră singur în camera altcuiva.

Puse țucalul la locul lui după ce-l goli pe fereastră – avertizând educat, dar tumultuos –, apoi își aranjă haina și părăsi încăperea, întorcându-se la parter.

— Păi, maestre Leonardo, vă mulțumesc pentru timpul petrecut împreună, începu, dar se opri când intră în bucătărie și o văzu pe Caterina așezată la masă, cu o oală de fasole în față pe care o curăța cu un aer nemulțumit. Aceasta se uită la Trotti, puse oala pe masă și se ridică în picioare, scuturându-și tecile de pe rochie.

— Mă scuzați, fiul meu a trebuit să plece în grabă. A venit un servitor de la castel cu ordinul de a-l duce la Senioria Sa Ludovic Sforza. Vă cere iertare pentru că nu v-a salutat.

— Pentru numele lui Dumnezeu, răspunse Trotti, minimizând situația și deschizând brațele, eu trebuie să vă mulțumesc și trebuie să-i mulțumesc fiului vostru pentru că mi-a acordat o parte din timpul său prețios.

— Eh, timpul… Leonardo nu are niciodată suficient timp. Mai ia de ici, mai pune colo… Doarme doar o oră și jumătate și stă treaz alte patru ore. Și apoi face o mie de lucruri.

— Lucrează și noaptea, deci?

— Și încă cum! Poate nu ar trebui să lucreze acasă, că îi fuge somnul. Nu, mai și iese.

— Iese? Noaptea?

— Da, domnule. Știți, eu sunt bătrână, iar noaptea, dacă mă trezesc, nu mai adorm. De trei ori mi-am dat seama că nu era acasă în timpul nopții și s-a întors înainte de zori. I-am spus că este periculos să te plimbi prin oraș, așa, prin beznă, dar degeaba. Mi-a răspuns că trebuie să se ducă dacă Senioria Sa Ludovic îi cere acest lucru.

— Ludovic? Și ce trebuie să facă noaptea pentru Senioria Sa?

— Domnia Voastră știți? Nici eu.

Caterina își șterse mâinile pe șorț și aruncă o privire scurtă la masă și la piramida de fasole pe care o mai avea de curățat.

— Acum vă rog să mă iertați, domnule, dar ar trebui să mă întorc la treburile mele. Sunt atât de multe de făcut și nu are cine să mă ajute. De fapt, dacă se întâmplă să vedeți pe stradă un tânăr cu o tunică albă și pantaloni albastru cu alb, strigați la el și trimiteți-l la mine.

* * *

— A sosit maestrul Leonardo da Vinci, Senioria Voastră.

— Lăsați-l să intre!

Castelanul îl invită pe Leonardo în sala Scarlioni, unde îl așteptau trei persoane: Ludovic Maurul, Galeazzo Sanseverino și Marchesino Stanga.

Văzându-l pe acesta din urmă, Leonardo se simți ușurat. Marchesino Stanga, în ciuda numelui său ridicol, era un personaj foarte serios: intendent la trezoreria curții, mai exact casierul. Cel care dădea dezlegare la bani, cum se spunea prin acele părți. Iar prezența lui în acea cameră nu putea însemna decât un singur lucru: Ludovic primise banii direct de la Frăție și era pe punctul de a pune capăt problemelor sale financiare.

— Veniți, maestre Leonardo, veniți! Avem o veste bună pentru Domnia Voastră. Stânga, lăsați-ne singuri. Am terminat pentru astăzi.

— În slujba Senioriei Voastre, răspunse bărbatul, făcând o reverență și îndepărtându-se, lăsându-l pe Leonardo cu Maurul și Galeazzo, dar, de fapt, mult mai singur decât înainte.

— Deci, maestre Leonardo, vă spuneam că avem o veste bună. Veniți, veniți! Ce aveți în săculețul acela?

— Plăci de cupru, Senioria Voastră, ca să fac teste pentru turnarea calului. Mi le-a dat cu multă generozitate bunul meșter Antonio Missaglia.

„Și cu asta, dragul meu stăpân, aș vrea să subliniez faptul că mi-ați promis o plată și acum văd că-l dai afară pe Stanga. Aş vrea să știu de ce m-ați chemat aici. Pentru că m-ați chemat, și deja am avut o zi de rahat! Erau doar gândurile mele, Senioria Voastră, dar nu o să le spun… Plăci de cupru pe datorie și nu de la oricine, de la Missaglia, care mă aduce la disperare cu bronzul și cu plumbul. M-ați chemat. Bun, deci o să mă plătiți. Uite-l pe Stanga, nu e Stanga. De ce oi fi eu aici?”

— Foarte bine! Mare muncitor Leonardo al nostru! Face un lucru și se gândește la zece. Aș da un bănuț pentru gândurile voastre, din când în când.

„Din când în când, dar nu acum. Nu ar fi pe gustul vostru”.

— Spuneam, maestre Leonardo, avem vești bune. Căpitanul Galeazzo a vizitat și scotocit prin locuința mortului, a bietului Rambaldo Chiti. Au găsit un haos teribil, o dezordine înfiorătoare. Ca și cum cineva ar fi scotocit deja prin lucrurile lui Chiti.

— Asta înseamnă, dacă îmi permiteți, Senioria Voastră, că ipoteza mea este reală, adică acest Chiti a fost omorât. Au găsit lucruri interesante?

— Destule, maestre Leonardo, destule. Sau mai bine zis, cei care au căutat nu au găsit. Abilul Galeazzo, în schimb, a găsit astea ascunse cu dibăcie într-un buștean. Știți ce sunt?

— Var, discuri, lut, clești, dalte, un tub de fier pentru topit. Instrumente de bijutier sau de falsificator.

— Exact, Leonardo. Sunteți bine? Păreți palid.

— Sunt bine, Senioria Voastră, doar am avut o zi grea.

— Și asta nu este tot, maestre Leonardo. Mai sunt două lucruri pe care vreau să vi le arăt.

Ludovic luă niște scrisori din mâinile lui Galeazzo și deschise una. Era o foaie de hârtie

florentină foarte fină, cu o caligrafie ordonată și precisă.

> *Anul 1493, astăzi, 24 iunie, în Florența*
>
> *1.000 de florini*[23]
>
> *Plătiți prin această scrisoare, după cum se obișnuiește, maestrului Rambaldo Chiti, o mie de florini, adică o mie douăzeci și cinci de ducați, în contul maestrului Acceirito Portinari și al asociaților din Milano. Dumnezeu să vă aibă în pază!*

Dedesubt, o semnătură. O semnătură pe care Leonardo o cunoștea. Dar nu era semnătura cea care avea importanță, ci scrisoarea în sine.

Atunci când un bancher primea o scrisoare de credit, el era obligat să plătească în numerar suma pe care o conținea scrisoarea. Evident, orice director de bancă are la dispoziție un specimen de scris al fiecăruia dintre colegii săi din celelalte filiale. Și, dacă vorbim despre Banca de Medici sau despre alte bănci afiliate acesteia, vorbim despre filialele din toată Europa, de la Roma la Londra, trecând prin Bruges.

Scrisoarea de credit era piatra de temelie a afacerilor continentului, care-l punea pe proprietar la adăpost împotriva hoților și a călătoriilor dificile, astfel încât să nu fie nevoit să care o roabă cu bani. Banii se depuneau la Florența, se lua scrisoarea, se mergea la Londra și se primea suma depusă, la cursul de schimb din ziua respectivă. O pierdere infimă pentru un câștig uriaș în ceea ce privește siguranța.

Leonardo se uită la hârtie cu un aer pierdut.

— Nu înțeleg.

— Nici eu. Aceasta este o scrisoare de credit de 1.000 de ducați, aflată în mâinile unui om sărac care era pictor. Eu nici atât nu înțeleg. În legătură

cu asta, există al doilea document pe care ți-l voi arăta, poate voi veți înțelege mai bine.

Și Ludovic îi arătă lui Leonardo o a doua foaie. O foaie pe care erau câteva desene laolaltă cu numere și acoperite de un scris foarte mărunt din care, practic, nu se înțelegea mai nimic.

Normal! Era scris de la dreapta la stânga.

Opt

— Rambaldo Chiti a fost un ucenic în atelierul meu. A ajuns la mine prezentat de către clientul unui bun prieten, Giovanni Portinari, care m-a rugat să-l primesc în casă și la atelier, ceea ce am și făcut.

Ludovic asculta nemișcat, cu mâinile încrucișate una peste cealaltă în fața gurii, ca și cum ar fi vrut să spună că, atâta timp cât vorbea Leonardo, era doar ochi și urechi.

— Rambaldo făcea treabă bună, avea talent, învăța repede, era plin de viață și politicos. Eram mulțumit de el și în scurt timp a început să mă ajute cu lucrarea.

Leonardo oftă încet, cu privirea în pământ. Nu era nevoie să ridice capul pentru a-și da seama că Ludovic era acolo și încă nu-și schimbase poziția corpului.

— Apoi, într-o zi, acum doi ani, l-am trimis să-l cheme pe meșterul Antonio Missaglia. Mi-a spus că găsise bani falși în cutiile sale de plată. Ducați de plumb, acoperiți cu un strat subțire de aur, imitați perfect, care te păcăleau dacă nu făceai o probă cu balanța hidrostatică. Avea suspiciuni cu privire la unii dintre clienții săi. Apoi m-a rugat să marchez banii pe care îi dădeam ucenicilor mei.

Stând lângă Ludovic, Galeazzo părea că-i urmărește pe rând, privindu-l pe Ludovic în timp ce Leonardo vorbea, și îndreptându-și privirea spre Leonardo, când acesta răsufla și își aduna ideile.

— După o lună, meșterul Antonio m-a chemat la el. În acea dimineață, îi dădusem patru ducați lui Rambaldo Chiti, marcându-i. Dar ducații pe care i-a dat din mâna lui la cinci dimineața nu erau marcați. Era un fapt care nu putea fi ignorat.

Leonardo ridică din umeri. Lui Ludovic nu i se mișcă niciun mușchi. Incredibil cum o ființă atât

de încremenită poate fi în același timp surprinzător de vie!

— După ce i-am prezentat meșterului Antonio cele mai sincere scuze, l-am condus pe Chiti acasă și i-am cerut să-mi explice procedeul folosit. Nu o să mă lungesc, dar este vorba exact despre ceea ce ați găsit scris pe hârtia pe care tocmai mi-ați arătat-o. Procedeul de lipire a aurului de plumb. Erau scrise procedeele și timpii, deoarece dacă nu se respectă aceste două lucruri, rezultatul este foarte prost. Era procedeul la care mă gândisem în principiu, împreună cu meșterul Antonio, pentru a realiza armura ilustrului căpitan Sanseverino, cu metale ușoare și dându-i aspectul de aur.

Leonardo respiră adânc.

— Înțelegeți, Senioria Voastră, descumpănirea mea și jena. Eu însumi l-am învățat pe acel delincvent arta și am asistat la folosirea ei ca să falsifice bani și să-i ofere în mod fraudulos unuia dintre cei mai dragi asociați ai mei din Milano. Nici nu l-am certat, atât îmi era de rușine și eram dezgustat pentru ce făcuse. L-am alungat de la atelier și am scris puținilor mei prieteni, experți în arta metalului, lui Sangallo și Francesco di Giorgio, lui Pollaiuolo, să nu deschidă ușa casei acestui netrebnic dacă le-ar fi bătut cumva la ușă, pentru că le-ar fi ruinat viața…

Ludovic își lăsă mâinile în jos, îndepărtându-le de pe față, iar Leonardo tăcu.

— Ar fi trebuit să-l denunțați la mine și la Consiliul secret, spuse Ludovic cu asprime.

— L-ați fi ucis, Senioria Voastră.

— Mi-aș fi făcut datoria ca regent al acestui oraș. Aș fi împiedicat să circule bani falși și aș fi condamnat pe oricine ar fi îndrăznit să încerce din nou. Aș fi făcut ceea ce trebuia făcut. Domnia Voastră, Leonardo, nu ați făcut ceea ce trebuia să faceți.

Ludovic se ridică în picioare și își aruncă privirea prin cameră și asupra celor prezenți.

— Domnia Voastră sunteți cel care ar fi trebuit să-și facă datoria de cetățean. Un oraș nu se ține, Leonardo, numai pe robustețea zidurilor sale exterioare, ci și pe încrederea celor care locuiesc și muncesc în el. Această scrisoare, Leonardo, funcționează pentru că am încredere în cine a emis-o și sunt sigur că este în măsură să onoreze cererea. Datorită acestei încrederi putem să facem comerț în întreaga Europă, să ne vindem mătăsurile la Bruges, armamentul la Paris, lâna la Frankfurt. Dar, dacă n-aș avea încredere în cel care o scrie, ar fi o hârtie bună de aruncat.

În timp ce Leonardo și Galeazzo tăceau, Ludovic începu să se învârtă în cerc, continuând să vorbească.

— Un oraș de oameni cinstiți ar fi orașul ideal în care să locuiești, dar există un impediment: oamenii nu sunt cinstiți! Luați o sută de cetățeni și întrebați-mă dacă cei mai mulți dintre ei sunt de încredere și vă voi spune că da. Dintr-o sută, nouăzeci sau poate mai mult nu ar săvârși vreodată fărădelegi, dar este suficient unul singur, Leonardo, ca să-i strice pe cei o sută! Așa cum este suficient să torni o singură lingură de excremente într-un butoi cu vin și nu mai poate fi băut… Iar datoria mea de regent este să îi știu în siguranță și liniștiți pe cei nouăzeci și nouă de oameni cinstiți și nu să-mi fac griji pentru cel care a greșit! Numai în acest fel se păstrează încrederea. Și acum, spuneți-mi, Leonardo, l-ați recunoscut pe Rambaldo Chiti când ați văzut cadavrul?

— Da, Senioria Voastră.

— După ce l-ați recunoscut, ați luat decizia de a examina trupul neînsuflețit pentru a determina cauza morții sale?

— Da, Senioria Voastră.

— Vă gândeați să-mi spuneți, mai devreme sau mai târziu, că îl cunoșteați pe mort?

— Nu sunt sigur, Senioria Voastră.

— De ce?

— Mi-era teamă că ați fi putut înțelege greșit relația mea cu acel delincvent. Că ați fi crezut că am fost și eram complicele și partenerul său în afacerile mizerabile de care se ocupa.

— Este exact ceea ce aș putea gândi și acum. Dimpotrivă, acum chiar mai mult! M-aș putea gândi că până de curând bătea monedă falsă cu un ucenic de la atelier și, după ce a plecat, ați descoperit că v-a furat bani. Spuneți-mi, Leonardo, de ce aș mai avea încredere în Domnia Voastră?

— Din anumite motive, pe care acum, dacă Senioria Voastră are bunăvoința și răbdarea să mă asculte, vi le voi spune.

Tonul, mai mult decât orice altceva, îl surprinse pe Galeazzo. Căpitanul, care încă de la începutul discursului lui Ludovic avusese privirea ațintită asupra lui Leonardo, observase că, pe măsură ce seniorul orașului Milano vorbea, părea că dobândește, și nu că își pierde seninătatea. Și acum vorbise pe un ton respectuos și calm, ca unul care știe nu doar că are dreptate, dar și că poate să i se dea dreptate, iar aceste două lucruri nu merg întotdeauna mână în mână.

— Spuneți-mi, atunci. Vă ascult.

— În primul rând, există scrisorile pe care le-am trimis celor câțiva colegi artiști despre care v-am spus mai devreme. Sunt artizani și ingineri de vază și persoane scrupuloase și sunt convins că au păstrat scrisorile de la mine, așa cum eu le păstrez pe ale lor.

— În regulă. Altceva?

— În al doilea rând, eu însumi v-am spus și am insistat asupra faptului că Rambaldo Chiti a fost ucis și nu a murit de boală sau de furie divină, așa cum v-au spus alții. Aș fi chiar imprudent, Senioria Voastră, să mă arunc într-o capcană pe care chiar eu am pregătit-o.

— Bine, fie, vă cred. Mai vreți să-mi spuneți altceva?

— Două lucruri. Primul este că am încredere în obiectivitatea Senioriei Voastre, pe care ați demonstrat-o de atâtea ori, mai ales în cazul celor doi nemți din Capiago.

La sfârșitul lunii mai, doi nemți care locuiau lângă Lacul Como, la Capiago, Jacob de Pesserer și Jos Crancz, fuseseră arestați împreună cu servitorul lor, fiind acuzați că ar fi producători de monede false. Locuința lor a fost percheziționată și toate obiectele găsite înăuntru au fost confiscate și inventariate, iar inventarul, examinat direct de Maur, care, și cu ajutorul lui Leonardo, a ajuns la concluzia că cei doi erau alchimiști, nu falsificatori. Și nu erau niște alchimiști naivi, care încercau să obțină aur prin amestecarea plumbului cu urina, așa cum adesea se auzea, în loc să folosească sulfură de zinc, care, așa cum deja știa toată lumea, era cel mai promițător mod de a obține aur. Aveau un laborator avansat, material de calitate superioară, dar nu aveau nici matrițe, nici ciocane, nici obiecte pentru falsificat. Cei doi fuseseră eliberați pe 11 iunie, printr-un edict semnat personal de Maur, după unsprezece zile de închisoare și zero de tortură. Nu au existat la sfârșitul secolului al XV-lea multe locuri în care să se fi întâmplat astfel de lucruri.

— Și al doilea lucru?

— Al doilea, Senioria Voastră, este că am dovezi că Chiti nu era numai un falsificator de monede, iar scrisoarea de credit pe care tocmai mi-ați arătat-o este falsă.

* * *

— Vedeți, Senioria Voastră, scrisoarea este semnată de Bencio Serristori, partener al lui Accerrito Portinari și bunul meu prieten din Florența. Și este datată în mod clar cu ziua 24, luna iunie, anul curent.

— Văd. Și ce-i cu asta?

— Vedeți, Senioria Voastră, în Florența, pe 24 iunie este sărbătoarea Sfântului Ioan Botezătorul.

Nimeni nu lucrează în ziua ocrotitorului orașului. Și la cum îl știu eu pe Bencio Serristori, nu ar fi plecat niciodată de acasă în ziua de Sfântul Ioan, lăsând o masă îmbelșugată, ca să meargă la bancă.

— Îl cunoșteați?

— Exact, Senioria Voastră. Bencio Serristori a murit la Florența în prima zi a lunii iulie a acestui an. Mi-a spus asta mama mea, Caterina, când a venit să stea la mine, la scurt timp după această întâmplare.

Ludovic își duse mâinile la față, începând să-și frece bărbia cu pumnul, în sus și în jos. Nu prea era un gest ducal, dar în acel moment era mai mult decât necesar. Ludovic se gândea.

Pentru a fi plătită, o scrisoare trebuia să corespundă specimenului de scris și de semnătură pe care fiecare director al băncii îl ținea. Dacă Chiti falsificase acea scrisoare însemna că avusese la dispoziție modelul unei scrisori reale. Dar de unde ar fi putut să-l obțină? Și, mai ales, unde era modelul ăsta?

— Deci îl cunoșteați bine pe acest domn Serristori?

— Ne vizitam reciproc la Florența, așa cum v-am spus.

— Și ai idee cine făcea afaceri cu el, aici, în Milano?

— Sunt mai mulți despre care îmi amintesc, Senioria Voastră, dar nu vă pot garanta că sunt toți.

Pumnul Maurului continua să frece bărbia. O scrisoare de credit falsă. Lipsește cea reală. Iar bărbatul care cel mai probabil a întocmit-o este ucis în acel mod absurd și aruncat în curtea castelului meu. În centrul orașului. Trebuie să merg până la capăt cu povestea asta.

— Maestre Leonardo, pregătiți o listă cu numele milanezilor despre care știți că aveau de-a face cu prietenul vostru Serristori.

— În slujba Senioriei Voastre! Pot, așadar, să sper întru iertarea și încrederea Senioriei Voastre?

— Cât privește creștina mea iertare, puteți fi oricând sigur, maestre Leonardo. Despre încredere însă, vom vedea dacă veți ști să v-o câștigați. Amintiți-vă că avem niște învoieli foarte clare și că încă aștept dovada măiestriei voastre.

Privirea Maurului se mișcă într-un mod indescriptibil, dar perceptibil pe chipul lui Leonardo.

„Nu vorbesc doar despre calul de bronz”, spunea privirea aceea.

„Știu asta foarte bine”, răspunseră ochii din fața lui.

* * *

— Trebuie să merg până la capăt cu povestea asta, Galeazzo. Nu înțeleg ce se întâmplă, dar nu-mi place.

— Nici eu nu înțeleg, Ludovic. Iar ceea ce înțeleg cel mai puțin este de ce a lăsat cineva acel cadavru în mijlocul piațetei, ca o mâță care lasă o vrabie moartă în casă. Nu înțeleg de ce a făcut acest lucru și ce să se aștepte.

— Tu te întrebi de ce, Galeazzo? Tu gândești ca un soldat. Eu sunt un guvernator și mă întreb: cine? Mă întreb cine a făcut asta. Și nu știu în cine să am încredere și cât de multă încredere să am.

Galeazzo și Ludovic au rămas singuri în sala imensă, așteptând să intre membrii Consiliului secret și să înceapă audiențele din acea zi. Audiențe care nu erau solicitate de petiționari, de persoane care voiau să vorbească cu Maurul, ci de persoane care fuseseră convocate. Persoane cărora Maurul voia să le vorbească în condiții de siguranță și în prezența martorilor.

— Chiar trebuie, Ludovic. Dacă te gândești la Leonardo, nu ar avea sens comportamentul său, dacă ar avea ceva de ascuns. La urma urmei, nu ai de ales, fie ai încredere în el, fie nu.

— Pari foarte încrezător.

Galeazzo dădu din cap aproape insesizabil, privind în depărtare.

— Așa cum ai spus și tu, Ludovic, gândesc ca un militar. Dacă tu mi-ai cere să iau acea ghiulea de tun și să o arunc în inamicul aliat, ce ți-aș spune?

— Mi-ai spune că sunt nebun. Și ai merge să cauți un tun.

— Dar tunul ar putea să-mi explodeze în față.

Ludovic zâmbi.

— Nu ai putea să câștigi bătălia fără tun.

Galeazzo, cu același aer grav, continuă să vorbească privind în depărtare.

— Iar tu nu poți să-i dai de cap poveștii ăsteia fără Leonardo. Distanța dintre Milano și Florența este prea mare ca să reușești singur și nu ai informațiile pe care el le are deja.

— Dar ar putea să fie false sau incomplete.

— Ludovic, așa cum eu sunt un războinic, tu ești un politician. Eu știu să conduc un război, tu știi să ai încredere în oamenii potriviți. Fă-o și continuă să o faci! Nu are sens să ai încredere doar pe jumătate în Leonardo asupra unor secrete.

— Despre ce vorbești?

— Nu m-am născut ieri, Ludovic. Tu și Leonardo ascundeți ceva. Înțeleg din zbor când doi oameni vorbesc despre ceva pe care un terț nu trebuie să-l afle.

— Galeazzo, ai încredere în mine?

— Bineînțeles, Ludovic.

— Atunci, continuă să o faci! Acest lucru nu are nimic de-a face cu tine.

Ludovic oftă, în așa fel încât scoase dioxidul de carbon din piept, dar nu și tensiunea.

— Bine, atunci. Să intre consilierii și primul convocat. Pe cine avem azi?

* * *

— Starețul Congregației Sărmanii lui Hristos, părintele Diodato da Siena, și călugărul Gioacchino din Brenno, din aceeași Congregație! anunță castelanul cu o voce fermă.

— Veniți, veniți, părinte, spuse Ludovic, rămânând așezat pe tronul său. Vă rog, părinte Gioacchino, înaintați! Sunt curios să-l cunosc pe predicatorul iezuit despre care vorbește tot orașul Milano.

— Ați fi putut să veniți la slujbă, Senioria Voastră, dacă aveați această curiozitate.

Dintre numeroasele talente pe care le-ar fi putut avea călugărul Gioacchino din Brenno, simpatia nu era primul pe care îl etala. Și nici frumusețea. Un bărbat scund, ca mulți alții, cu tunsoare de monah, care acoperea un început de chelie, compensată de două sprâncene stufoase și de smocuri de păr generoase care-i ieșeau din urechi.

La auzul acestor cuvinte, părintele Diodato se uită la Ludovic cu un aer similar celui cu care un cocker și-ar privi stăpâna după ce i-a spart un vas Ming autentic.

— Să ierte Senioria Voastră impetuozitatea părintelui Gioacchino. Vine din zonele împădurite din Val Camonica și nu este obișnuit să vorbească cu un regent.

— Pe de altă parte, știe foarte bine să vorbească cu sătenii. Așa mi s-a spus…

— Vă cer iertare, Senioria Voastră, dacă m-am exprimat nepoliticos, spuse călugărul, fără să zâmbească. Sunt doar un iezuit smerit, servitor al Domnului, nu sunt obișnuit cu fastul de la încântătoarea voastră reședință.

— Mă bucur să văd că îmbinați umilința cu orgoliul care vi se cuvine, răspunse Ludovic, zâmbind. Și mi-ar plăcea și mai mult să știu ce credeți despre modul în care guvernez acest oraș.

Călugărul Gioacchino se uită la părintele Diodato.

„Fii atent la ce spui, îl avertiză superiorul. Asta e un sărut pe gât”.

— Senioria Voastră, nu aș îndrăzni niciodată…

— Să faci acest lucru în fața mea? Nu văd de ce nu! O faceți în fața supușilor ducelui Gian

Galeazzo, al cărui tutore sunt, precum și în fața maselor care vin la Milano, oraș în care eu sunt regent.

— Senioria Voastră, interveni părintele Diodato, călugărul Gioacchino ține predici vehemente, dar are o inimă curată. Nu ar predica niciodată împotriva Sfintei Scripturi și sunt sigur că acesta este lucrul care vă interesează cel mai mult, așa cum creștinește ați demonstrat-o, iertându-l și absolvindu-l pe călugărul Giuliano da Muggia.

Nu întâmplător, Părintele Diodato da Siena era starețul uneia dintre cele mai puternice congregații din Europa. Și, așa cum îl avertizase pe călugărul său, acum îl avertiza pe Ludovic. Cu educație, cu respect, dar subtil; „Dragă Maurule, oi fi tu seniorul orașului Milano, dar îți spun clar, chiar cu ochi umili și imploratori, pentru Biserică, tu nu reprezinți nimic!"

— Desigur, părinte. Nu sunt un cleric, precum fratele meu Ascanio, dar și eu cunosc bine Sfintele Scripturi. Mi se pare că într-una dintre Sfintele Evanghelii scrie „să-i dăm Cezarului ce-i al Cezarului". Dacă scrie în Sfânta Evanghelie este un indiciu că trebuie să fie respectat de orice bun creștin, nu credeți?

Și cu asta, Maurul fusese foarte clar: „Eu nu sunt un cleric, dar fratele meu, ce să vezi, se întâmplă să fie un cardinal. Și poate foarte bine să solicite intervenția autorității romane în cazul în care consideră necesar sau dacă eu îi spun că vorbești despre lucruri care nu există în Sfintele Scripturi, prietenaș cu urechi stufoase".

— Eu respect Sfintele Scripturi și tot ceea ce scrie în ele, răspunse Gioacchino, cu vocea sugrumată, dar în Sfintele Scripturi nu scrie totul, Senioria Voastră. Iar poporul nu înțelege ceea ce nu este scris, dacă nu i se spune. Nu scrie în Sfintele Scripturi că mânia lui Dumnezeu s-a abătut asupra orașului Milano și totuși s-a întâmplat.

— Chiar asta voiam să vă întreb. De ce s-a întâmplat asta? Din cauza proastei guvernări a orașului, mi s-a spus că susțineați… Păi bine, atunci! Întrucât guvernul este alcătuit din oameni, aștept să îmi indicați numele acestor oameni. Tot ceea ce am nevoie sunt nume și prenume pentru a putea să iau măsuri împotriva lor.

Călugărul își privi superiorul, cam speriat. „Uită că ești iezuit și devino benedictin pentru câteva minute”, spunea fața părintelui Diodato.

— Sunteți în locul potrivit. Acesta este Consiliul secret care se ocupă de afaceri de stat, iar aceștia sunt consilierii mei.

Ludovic zâmbi.

— Nu are de ce să vă fie teamă.

„Între prima și a doua frază nu prea exista coerență”, părea că spune privirea călugărului.

— Senioria Voastră, nu pot să vă dau nume, ci numai să vă indic comportamentul general al acestui oraș în care deja banul a devenit cauza și scopul fiecărei acțiuni și al fiecărui interes. Ceea ce eu propovăduiesc…

— Ceea ce propovăduiți o faceți afară! Acesta este un consiliu de guvernământ și vă rog să-mi comunicați numele celor care guvernează în mod greșit acest oraș ca să-i pot trage la răspundere! Puteți să-mi dați vreunul dintre aceste nume?

— Senioria Voastră, după cum a spus deja călugărul Gioacchino… încercă să intervină din nou părintele Diodato.

— Da sau nu? continuă Ludovic, uitându-se la călugăr și fără să țină cont de stareț câtuși de puțin.

— Nu știu, Senioria Voastră.

— Atunci, vă rog să mă iertați pentru că v-am convocat, spuse Ludovic, deschizându-și brațele binevoitor. Am pierdut timpul. Castelan, fiți amabil să-i însoțiți afară pe părintele Diodato și pe călugărul Gioacchino. Cine urmează?

* * *

— Excelența Sa Filip, duce de Commynes, și domnul Perron de Basche.

— Veniți, veniți, Excelență! Vă rog, domnule de Basche! Sper că totul merge bine și castelul este pe placul vostru.

— Senioria Voastră, ospitalitatea este desăvârșită. Este mai mult decât ne așteptam și vă mulțumim că ne-ați convocat la această audiență, dat fiind că noi înșine avem o întrebare pe care vrem să o adresăm consiliului Senioriei Voastre.

— Așadar, Excelența Voastră, domnule de Basche, nu voi pierde timp prețios. Convocarea din partea mea are legătură cu situația armatei Majestății Sale Prea Creștine regele Carol al VIII-lea, așa cum este acum. Puneți-mă la curent, vă rog!

— Situația, Senioria Voastră, este excelentă. Avem 10.000 de oameni înrolați la ordinele Excelenței Sale ducele de Orléans. Flota Majestății Sale numără acum 30 de galere armate, 30 de galioane și 10 goelete pregătite să navigheze spre Napoli.

— Mă bucur să aud asta. Împreună cu renumitele tunuri de care dispune armata voastră, mi se pare că planul este excelent. Prin urmare, putem începe.

— Putem începe când vom avea la dispoziție primul lucru care ne lipsește, Senioria Voastră. Mijloacele pentru a transporta tunurile peste Alpi.

— Pentru a arma galerele, continuă Perron de Basche, Majestatea Sa Prea Creștină a fost constrâns să angajeze bani nu numai din trezoreria statului, ci și din rezervele familiei sale.

Să ne ierte cititorul fără înclinații filologice, dar aici este necesară o lămurire: prin a „angaja” nu se înțelegea „a profita la maximum”, ci literalmente „a duce la casa de amanet”. Carol al VIII-lea amanetase, de fapt, bunurile personale, case, castele și alte proprietăți, nu toate fiind tocmai ale lui, obținând banii necesari pentru transport cu

dobânzi halucinante de șaptezeci și doi la sută pe an sau 72%, dacă preferați cifrele și nu literele, dar indiferent cum, este mult oricum. În ce fel voia regele să ducă războiul, nobilii francezi nu aveau de unde să știe, dar sperau că se va descurca mai bine decât în afaceri.

— Vă înțeleg, duce. Prin urmare, aveți nevoie de sprijinul meu.

— Da, Senioria Voastră.

— Înțeleg. Considerând și estimând numărul de tunuri și al infanteriei, precum și caii de care deja dispun, plus cei de care mai este nevoie, și dispozitivele de deplasare necesare care mi-au fost comunicate de Belgioioso… (Maurul simula un calcul mental complicat), veți avea nevoie de câteva zeci de mii de ducați.

Ducele de Commynes își simți stomacul relaxându-i-se. După cum îl cunoștea pe Maur, când începea să numere, răspunsul era „da”.

— Senioria Voastră, suma de care avem nevoie este de 30.000 de ducați.

Maurul încuviință, ca și cum cererea ar fi coincis cu suma pe care el însuși o anticipase.

— Castelan, trimiteți să fie chemat trezorierul. Vom vedea, domnilor, dacă vom fi în măsură să satisfacem cerințele prețiosului nostru aliat.

La lumina lumânării

Excelentul meu Senior, pe care doar eu îl pot numi astfel,

astăzi, după ce m-am gândit împreună cu meșterul Antonio, am făcut o probă pentru cal, turnând într-o formă mică cupru și cositor. Am turnat animalul culcat pe o parte, deoarece adâncimea insuficientă și apa din sol nu îmi permiteau să-l torn în picioare, în poziție verticală sau cu fața, oricât aș fi încercat.

Până astăzi, aveam convingerea fermă că problema majoră în topirea și turnarea calului era forța cu care metalul topit presează, așa cum descrie Arhimede, că un corp pus într-un lichid este presat cu o forță egală cu greutatea lichidului pe care îl mișcă. Această forță de a presa nu pleacă doar în sus, ci și pe toți pereții laterali, deoarece, prin natura sa, lichidul încearcă să-și reia forma cea mai potrivită și, dacă este împins prea mult în sus, vrea să revină jos, iar pentru a reveni jos, presează cu putere. Ca o bărcuță pusă într-o cadă, se sprijină de apă, apa din cadă se ridică, și atunci încearcă să revină jos, iar pentru a face acest lucru, apasă pe pereții căzii, precum și pe fundul bărcuței.

Dacă acest lichid este metal topit, e mult mai greu decât apa, iar forța lui, când apasă pe forma calului, care se află în metalul topit, este atât de mare,

încât poate zdrobi crusta exterioară care îi dă forma.

După ce am turnat calul, am vrut să-l răcesc în apă, dar pentru că Salaì a spart oala mare, iar în cea mijlocie dormea o pisică pe care nu voiam să o deranjez, a trebuit să torn apă de deasupra calului, direct cu carafa, presupunând că apa care fierbe se va evapora imediat și nu se va duce în pământ. Ca să se scurgă mai bine, am încercat să umezesc calul, vărsând apă pe el, așa culcat, cum îmi imaginez că o voi face pe monument la dimensiunile sale reale.

După ce s-a răcit, l-am testat cu un ciocănel pentru a vedea dacă sunetul era întrerupt sau era clar și limpede, dacă erau indicii de crăpături sau fisuri și am auzit un sunet diferit când loveam la cap față de atunci când loveam la coadă. Ca să aud mai bine, am bătut mai mult timp, dar la un moment dat am lovit prea puternic, astfel încât calul s-a spart în două, pe jumătate mai exact, pe linia de joncțiune dintre dreapta și stânga. L-am luat în mână și am simțit că partea stângă părea mai ușoară decât dreapta, în măsura în care dimensiunile păreau opuse, adică dreapta era mai mică decât stânga. Am introdus piesele în apă pentru a le măsura volumul și am avut această certitudine. Am luat cele două piese și le-am cântărit. Dreapta cântărea cu 200 de livre mai mult decât stânga, deși era puțin mai mică în volum, cu o jumătate de unghie de apă.

Cred că acest lucru s-a întâmplat pentru că este mai greu cuprul rece decât cositorul în stare pură și necesită mai multă căldură pentru a se topi. Turnându-l la rece cu apă din abundență în poziție culcat, l-am răcit mai mult pe partea dreaptă, și cu toate acestea, apa se evapora rapid și aproape că reușea să curgă pe partea stângă. Este, deci, cositorul cel care se scurgea din partea rece și era împins de cupru, iar cuprul fiind mai greu decât cositorul, s-a întâmplat ca în jumătatea dreaptă a calului să fie mai mult cupru decât în stânga, și de aceea este mai dens și astfel mai greu, chiar dacă are un volum mai mic.

Dacă vrei ca un cal să fie ferm la joncțiuni, acestea fiind cele care suportă o greutate mai mare, ele trebuie să conțină mai mult cupru decât cositor. Așadar, trebuie răcite mai întâi, și, dacă procedezi astfel, permiți să treacă apa rece prin joncțiuni, așa cum spuneam. Va trebui, deci, să pui tuburile în jurul formei și să pui multe lângă joncțiuni, astfel încât apa să treacă pe acolo mai întâi și în cantitate mai mare decât în alte părți.

Salutări și pe curând! Al tău pentru totdeauna,
Leonardo

De la scriptoriul lui Giacomo Trotti

Pentru Ercole d'Este, duce de Ferrara, de trimis

Ilustrul și mult respectatul meu Senior,

astăzi mi-am petrecut dimineața în încântătoarea companie a maestrului Leonardo da Vinci, după ce i-am cerut ilustrului Senior Ludovic să mă lase să încerc să investighez situația maestrului Leonardo în legătură cu banii, deoarece acesta se teme că franțujii îl vor corupe înainte, în timpul sau după terminarea războiului. Mi se pare că seniorul Ludovic este foarte atent la modul în care trăiește Leonardo și că astfel de suspiciuni sunt inutile sau cel puțin nu există un motiv. El afirmă că marele Leonardo este nehotărât și că trăiește cu neliniști în suflet, iar eu chiar am văzut asta și am dovezi evidente că este așa. Cu toate acestea, cred că Ludovic nu este întru totul onest față de mine și dorește să-l țină sub observație pe Leonardo, dar în realitate nu crede că Leonardo nu are bani, mie mi se pare că dimpotrivă, are, după cum am să vă povestesc acum.

Lumina zilei era încă departe de a fi cucerit cerul, dar Giacomo Trotti nu dormise în acea noapte. Puțin din cauza frigului, puțin din cauza faptului că, după 60 de ani nu mai reușea să doarmă, puțin pentru că era nervos. Nervos pentru că avea impresia că înțelesese ceva. Un lucru foarte important. Îl înțelesese, era sigur de asta. Acum nu îi era clar cum ar trebui să se comporte.

Fiind cu Leonardo în casa ilustrului meșter Antonio Missaglia, acesta a spus în glumă că Leonardo ar fi capabil să-i plătească cu plumb, și nu cu bani. Vorbele sale, cuvânt cu cuvânt, au fost: „Tot ce trebuie să faceți este să îmi promiteți că nu mă plătiți cu plumb”. Leonardo a devenit brusc roșu ca focul și imediat Missaglia a schimbat subiectul. Trebuie ținut cont de faptul că Missaglia îl cunoaște pe Leonardo de mult timp și sunt foarte familiarizați unul cu celălalt.

Toată lumea știe că Leonardo este expert în multe arte și științe, atât cele cunoscute, cât și cele necunoscute, și cunoaște foarte bine procedeul turnării și transformării metalelor, așa cum bine știe Excelența Voastră.

Și asta chiar nu era un secret. Își petrecuse toată ziua cu Leonardo vorbind despre metale și era clar că Leonardo era un expert. În schimb, era secret acel carnețel de care Leonardo nu se despărțea niciodată și verifica tot timpul să-l aibă la el, inventând tot felul de gesturi, de la netezirea hainei, până la palparea burții, pentru a se asigura de asta.

Era, de asemenea, secret și ceea ce făcea pentru Ludovic. Nu știa ce făcea, dar orice ar fi fost, era convins că nu era ceva ce putea fi făcut în văzul lumii.

Încercase în seara aceea, la obișnuita întâlnire cu Maurul, să-l întrebe într-un mod nonșalant:

— Sigur că maestrul Leonardo este o persoană foarte absentă, aruncă Trotti. Mă întreb cum poate umbla liniștit pe străzi…

— Am grijă să fie întotdeauna însoțit de cineva care să-l ghideze, răspunse Maurul, zâmbind.

Altfel, maestrul Leonardo ar fi capabil să se rătăcească între bucătărie și dormitor.

— Îl însoțește cineva și atunci când iese noaptea?

— Nu cred că maestrul Leonardo iese noaptea, spuse Ludovic în timp ce pupilele i se contractau. De fapt, chiar sper, pentru binele lui, că nu face asta.

Ludovic Maurul știa să mintă și o făcea cu naturalețe.

Dar Giacomo Trotti era o vulpe bătrână.

Cei doi, Leonardo și Ludovic, complotau ceva. Ceva ce nimeni nu trebuia să știe, nici măcar Trotti.

Se vorbește mult la Milano pe seama științei lui Leonardo și a stimei pe care Ludovic o are față de el, chiar dacă marele Leonardo este reticent în a executa orice fel de lucrări. Cu excepția lucrărilor de restaurare la Vigevano și a unor tablouri pictate într-un mod uluitor, nu a făcut nimic în toți acești ani de când îl slujește pe Sforza.

Maestrul Leonardo se plânge că ilustrul Ludovic nu prea îl plătește, iar motivul serios nu este că Ludovic nu ar fi mână largă, ci că vistieria statului ar fi goală. Zestrea cerută de Alteța Sa împăratul Maximilian este atât de mare, încât a golit ducatul de toți banii, conform spuselor lui Leonardo.

Chiar astăzi am vorbit cu maestrul Marchesino Stanga, care, foarte indignat, mi-a spus că i s-a ordonat să pregătească scrisori de 30.000 de ducați de aur pentru Majestatea Sa Prea Creștină regele franțujilor.

Rândurile pe care urma să le scrie acum erau de o importanță enormă.

Trebuiau să fie clare și echilibrate, întrucât ipoteza pe care Trotti urma să o transmită ducelui Ercole era răsunătoare, deși, pentru acele vremuri, nu era imposibilă, ci dimpotrivă. În același timp, era necesar să i se comunice cu foarte mare grijă, ca să nu fie luat drept nebun, iar pentru Giacomo Trotti, conta foarte mult reputația pe care o acumulase în ani și ani de serviciu alături de Casa d'Este.

Cu câteva luni înainte, Trotti îl informase că un navigator genovez necunoscut ar fi armat patru caravele, deoarece, așa cum scria colegul său Annibale Gennaro, *pământul fiind rotund, obligatoriu se va întoarce,* și ar fi descoperit o insulă mare, locuită de oameni seminuzi, cu pielea măslinie. Mulți oameni din Ferrara s-au prăpădit de râs, până le-a fost foarte clar că tot ceea ce spunea Trotti era adevărat.

După ce luă din nou penița, Trotti încercă să scrie de două ori pe o bucată de hârtie fraza pe care o avea în minte și pe care apoi, deși hârtia era foarte costisitoare, o mototoli și îi dădu foc la flacăra lumânării. După care, sigur de ceea ce voia să scrie, își luă penița și se întoarse la scrisoare.

> *Eu cred, Excelența Voastră, că nu este imposibil ca Leonardo să fi găsit sau să găsească o cale de a transforma plumbul în aur pur. Și aceasta este o motivație suficient de puternică și un element covârșitor pentru imensul respect de care se bucură.*

Giacomo Trotti se gândi iar la conversația pe care o avusese cu Ludovic și la reacția acestuia când i-a spus că Leonardo a aruncat cinci dinari pentru a elibera două privighetori. În loc să fie indignat, în loc să fie uimit pentru că o persoană

care se plânge că nu are bani îi aruncă în acest mod stupid, Ludovic a râs. A râs și a spus ceva și mai grav.

— Iar a făcut-o? Nu sunteți primul de la care aud asta. Leonardo, dragul meu Trotti, așa este el…

„Leonardo, dragul meu Trotti, așa este el”… Aceasta a fost explicația. Eh, nu, așa ceva nu se poate! Posibilitatea transformării plumbului în aur, asta ar putea fi explicația. Printre multe alte lucruri. Explicație dedusă din lipsa de preocupare a lui Leonardo față de austeritatea financiară aparentă. Dedusă din seninătatea lui Ludovic în a face față cheltuielilor absurde, din acordarea unui împrumut de la 30.000 de ducați fără să clipească și din promisiunea de a oferi mâna nepoatei sale lui Maximilian de Habsburg, punând la bătaie o zestre de 400.000 de ducați.

Trotti oftă, lăsând penița jos.

* * *

Băncile întotdeauna au împrumutat bani regenților, pentru că ei conduc. Și astfel își pot plăti întotdeauna datoriile: fie în numerar, fie în concesii, cum ar fi veniturile din impozite.

Din acest motiv, cu aproape 150 de ani în urmă, bancherii florentini s-au bucurat să-l subvenționeze pe regele Angliei Edward al III-lea, având drept garanție venitul din impozitele pe lână. Dar războiul căruia regele Edward i-a dat un nou impuls a fost Războiul de 100 de Ani, care a durat aproape 120 de ani și a avut ca primă consecință prăbușirea pieței lânii.

Trotti își lăsă privirea să rătăcească prin birou, oprindu-se asupra cărții lui Villani, *Cronici,* din care învățase istoria Florenței, conștient fiind că uneori se repetă.

Bancherii florentini și-au dat seama, astfel, că nu ar mai fi văzut niciun ban din cei 1.400.000 de florini pe care suveranul îi datora. Cineva, în sud, la Napoli, a înțeles mai repede. Regele Robert de

Anjou, de teamă că și-ar putea pierde propriile economii și banii cetățenilor, care fuseseră investiți în băncile florentine ale familiilor Bardi și Peruzzi, îi trimise imediat pe nobili și înalții preoți să-și retragă depozitele.

Rezultatul? Criza. În Florența, moneda nu mai circula. Negustorii, meșteșugarii, țăranii nu puteau nici să vândă, nici să cumpere. O criză neagră și sângeroasă, din care Florența avea să-și revină abia 100 de ani mai târziu, după trecerea de la 90.000 la 45.000 de locuitori. Sigur, a contribuit și ciuma, dar i-a găsit pe florentini săraci, flămânzi și slăbiți la trup și suflet.

Și a mai fost ceva. Au fost tranzacționate titluri. Titlurile de debit public, care până în acel moment nu erau transferabile, deveniseră negociabile. Oamenii au început să-și vândă propriile debite la un preț mai mic, în speranța că vor putea să le răscumpere. Și cu cât erau mai mari, cu atât erau mai răi, mai aroganți.

La fel ca Ludovic Maurul, care nu era un bancher, ci om politic, dar făcea pe bancherul cu alte state. El însuși avea datorii la bănci și, totuși, împrumuta bani în dreapta și-n stânga.

Banca și guvernul laolaltă, asta era Maurul. Ca și cum un client ar plăti el însuși ca să picteze tabloul pe care și-ar dori să-l aibă. Trotti simțea că nu era așa.

* * *

Un război având alături un aliat la fel de puternic nu era o grijă, deocamdată. Dar putea fi periculos pentru viitor. Un viitor la care el, ambasador la sfârșitul vieții, nu avea nici datoria, nici nădejdea de a se gândi, dar pentru care un bun guvernator trebuia să-și facă griji.

El, Giacomo Trotti, și-a făcut datoria și ceea ce a simțit că trebuie scris, a scris. Acum, altcineva trebuia să se gândească la asta. Cineva care avea puterea și dorința de a reține. Poate Ercole, duce de Ferrara

*pe a cărui bunăvoință mă bazez
întotdeauna
Mediolanum, XXI octombrie 1493
Slujitorul Excelenței Voastre, Jacomo
Trotti*

Nouă

— Contesă, a sosit maestrul Leonardo.

— Oh, maestre Leonardo, bine ați venit! Speram că veți putea trece să ne vizitați.

— Iertare, iertați-mă. A trebuit să stau la castel mai mult decât credeam, pentru niște treburi deloc plăcute și știți că Senioriei Sale nu-i place ca lucrurile să fie făcute pe jumătate…

Cecilia Gallerani, Contesa Bergamini, îl luă pe Leonardo da Vinci de braț și îl conduse către salon.

— Intrați, intrați! Vom începe să ascultăm muzică într-o oră sau mai bine, însă nu înainte de sosirea trimișilor Majestății Sale Prea Creștine care și-au manifestat dorința de a fi prezenți la serata muzicală. Între timp, stăteam puțin la discuții. Sper că îi cunoașteți pe oaspeții mei din această după-amiază. Părintele Diodato da Siena, starețul Congregației Sărmanii lui Hristos…

— Sunt extrem de onorat! spuse Leonardo, cu o ușoară aplecare a capului spre iezuitul mai în vârstă, un bărbat cu barba grizonantă și privirea blândă.

— … călugărul Gioacchino da Brenno, din aceeași Congregație…

— Extrem de onorat! continuă artistul/inginerul/arhitectul/geniul, aplecându-și capul în direcția călugărului mai tânăr, un bărbat cu părul negru, dar rar și cu față de tont.

— … și maestrul Josquin des Prez.

— Oh, ce onoare, ce onoare! spuse Leonardo, zâmbind cu o sinceritate semnificativ mai mare și mergând către bărbat cu brațele deschise, îmbrățișându-l apoi cu căldură. Maestre Josquin, este o adevărată onoare să vă cunosc, așa cum este o reală alinare a sufletului ascultarea compozițiilor voastre. Știți să atingeți coardele minții și ale sufletului uman ca nimeni altul.

Josquin des Prez zâmbi scurt, ca unul care este obișnuit cu anumite complimente și știe că le merită. Era un bărbat blond și viguros, care semăna vag la trăsături cu Galeazzo Sanseverino, până când îi vedeai mâinile: albe, fine și obișnuite cu penița și cu portativele, fără îndoială nu ca acelea ale ginerelui Senioriei Sale Ludovic Maurul, care se simțea mai confortabil cu liniile infanteriei decât cu cele muzicale.

— Vă rog, Leonardo, luați loc! Ce este, Tersilla?

— Păi, contesă, mă întrebam… dacă vreți să începeți unul dintre jocurile voastre de societate, aș putea să particip și eu? Ziua a fost cam plictisitoare și dacă doamna contesă mi-ar permite și nu v-aș deranja prea tare…

Asta cu jocurile de societate era una dintre atracțiile autentice din casa Gallerani. Jocuri de cuvinte, șarade, enigme, ghicitori, iar printre cele mai reușite erau aproape întotdeauna cele ale lui Leonardo. Ghicitori, cum ar fi „Pădurile vor da naștere copiilor care vor fi cauza morții lor" (mânerul secerii). Și aproape întotdeauna Cecilia era prima care se dădea bătută.

— Desigur, Tersilla, cum să nu! Dar astăzi nu vom juca jocuri de cuvinte sau șarade, ar fi nepoliticos în prezența a două fețe bisericești. Maestrul Josquin ne povestea cum intenționează să compună următoarea piesă muzicală. Dacă vrei să stai cu noi și dacă Domnia Voastră nu vă displace…

— Am fi mai degrabă incompleți fără compania domniței Tersilla, spuse părintele Diodato.

De altfel, toată lumea știa cât de mult apreciază compania femeilor.

— Eu, din păcate, în curând va trebui să-mi iau rămas-bun de la voi, dar aș fi încântat să-l ascult pe maestrul Josquin.

— Este foarte simplu, spuse compozitorul cu un accent francez foarte pronunțat. Inspirat din jocurile de cuvinte în care doamna contesă m-a

introdus săptămânile acestea, m-am gândit că în unele cazuri este posibil să compui o melodie prin luarea notelor de la numele unei persoane. Exemplul care mi-a venit în minte este cel al lui Ercole al Casei d'Este, care în latină se scrie *Hercules Dux Ferrariae.* Dacă împărțim silabele și luăm nota care conține vocala scrisă în silabă, în muzică, Her-Cu-Les Dux Fer-Ra-Ri-Ae, se poate scrie Re-Do-Re-Do-Re-Fa-Mi-Re. Melodia conține numele persoanei căreia îi este dedicată compoziția.

— Și credeți că cineva ar putea înțelege un elogiu atât de subtil?

— Cu siguranță, nu este necesar să înțeleagă pentru a aprecia compoziția, spuse Josquin. Dar trebuie să spun că da, o ureche rafinată ar putea să o înțeleagă, bineînțeles.

— Și cum de v-a venit în minte Ercole d'Este? La urma urmei, sunteți la Milano. N-ați putea să faceți același lucru cu seniorul orașului Milano?

— Nu cu același rezultat. LuDoViCus ar deveni Do-Sol-Mi-Do.

Josquin fredona cu frumoasa-i voce de tenor.

— Nu există tensiune, auziți? Sunetul nu este aspirat, seamănă mai mult cu o afirmație.

— Ați putea să încercați cu *adevăratul* senior al orașului Milano, spuse călugărul Gioacchino, cu un aer serios.

Toți cei prezenți își ținură respirația pentru o clipă. Ludovic Maurul, să ne amintim, nu era ducele de Milano în adevăratul sens al cuvântului; adevăratul duce era iubitul său nepoțel, neîndemânaticul Gian Galeazzo, fiul fratelui său, Galeazzo Maria, care avusese proasta idee de a se lăsa ucis când Gian Galeazzino avea doar șapte ani, refuzând să poarte armura cu cămașa din zale de fier, pentru că nu se potrivea cu noua sa haină. La Milano erau înnebuniți după modă deja de la sfârșitul secolului al XV-lea. Ducatul rămăsese în incapabilele mâini ale doamnei Bona di Savoia,

cumnata băgăcioasă și cicălitoare ca nimeni alta, care era convinsă că poate să guverneze ea după moartea soțului, în locul fiului său cel mic. Ludovic s-a străduit din răsputeri să o convingă pe Bona să aibă încredere în el, în loc să-l asculte pe consilierul său, Cicco Simonetta. Această muncă de convingere a fost lungă și dificilă și a cerut, la un moment dat, decapitarea lui Simonetta, pentru a fi siguri că nu va mai vorbi decât atunci când trebuie, precum și închiderea doamnei Bona în cea mai înaltă cameră a celui mai îndepărtat turn din cel mai întunecat colț al castelului. Dar, în cele din urmă, rațiunile Maurului au învins și stabilitatea a revenit în Milano.

Rămânea însă fantoma lui Gian Galeazzo, care în realitate nu dădea doi bani pe guvernare, și atâta timp cât avea vin și armăsarii de rasă puși la dispoziție cu amabilitate de unchiu', una peste alta, viața i se părea frumoasă. Cu toate acestea, nu era, cu siguranță, subiectul de discuție preferat al Maurului.

Să pronunți numele lui Galeazzo în casa lui Gallerani, asta chiar era de neconceput, era mai ceva decât jocurile de cuvinte în prezența fețelor bisericești.

— Ce vreți să spuneți, părinte Gioacchino? întrebă Tersilla, entuziasmată că-l poate asculta pe *influencer*-ul momentului provocând un scandal în casa patroanei sale.

— Banul, vreau să spun, domniță Tersilla, răspunse repede Gioacchino. Banul, aurul, mijlocul care devine scop, ochiul dracului din care toată lumea dorește să se înfrupte. Adevăratul senior al orașului Milano nu este Maurul, ci banul.

— Soldo. Sol-do. Sol-Do (*Banul. Banul. Banul*), spuse Leonardo după o clipă, cu un aer grav. Nu, nu sună bine! Este o cvintă descendentă! Îți dă un sentiment de final, nu de început. E la fel de urât ca atunci când te împiedici de o pisică la capătul scărilor.

Se lăsă liniștea un moment. Apoi Tersilla începu să râdă scoțând un sunet asemănător nechezatului, iar râsul ei era atât de sincer, încât i-a molipsit pe toți cei din încăpere, la fel ca aplauzele care se propagă la teatru.

Cecilia râse și ea elegant, ușurată că nu a trebuit să intervină când conversația luase altă turnură.

Râse și părintele Diodato, acoperindu-și gura și roșind, precum cel care nu ar trebui să glumească despre anumite lucruri, dar toți o fac…

Râse și Josquin des Prez, cu ochii îngustați și cu gura deschisă, bătându-l pe umăr pe Leonardo care, de asemenea, râdea.

Doar călugărul Gioacchino nu râdea.

— Vedeți, părinte Gioacchino, intervalele muzicale oferă senzații care iau naștere din proporția lor. Depinde de cât de lungă este coarda sau fluierul care le produce. De acolo vine armonia. Nu este sunetul în sine cel care dă naștere unui sentiment, ci relația dintre ele, concordanța dintre raporturile lor.

— Presupunând că aveți dreptate, maestre Leonardo, interveni părintele Diodato, în timp ce, alături de el, călugărul Gioacchino părea un câine pe cale să mârâie, atunci cel mai frumos sunet dintre toate ar trebui să fie acela care corespunde numelui lui Dumnezeu: Deus. De-us. Re-Do.

— Dacă numele lui Dumnezeu ar fi același în toate limbile lumii, aș putea accepta această ipoteză. Dar în limba semitică, cea în care Dumnezeu se adresa oamenilor, unele vocale nici măcar nu există.

— Asta înseamnă că muzica și cuvântul sunt diferite, spuse călugărul Gioacchino, pe un ton tranșant. Iar Dumnezeu, care a ales să ne separe de animale prin faptul că ne-a dat sarcina de a pune nume creației, cu siguranță nu ne-a spus să compunem muzică. Omul este stăpânul creației pentru că Atotputernicul i-a dat cuvântul, nu pentru că este capabil să cânte la liră. Până și un câine

poate să scoată sunete dintr-un clavecin dacă merge pe el.

— Dacă punem problema astfel, poate să scoată sunete și din propriul laringe.

— Acelea sunt sunete, nu cuvinte.

— Sau sunt cuvinte pe care noi nu le înțelegem. Nu, părinte Gioacchino, eu accept că ceea ce ne permite să dominăm lumea este cuvântul, dar nu sunt de acord că este un dar de la Dumnezeu sau că ne distinge de animale. Dacă ar fi așa, de ce ne-ar fi dat Dumnezeu ceva care ne permite să mințim?

Leonardo își deschise brațele, precum cel care spune ceva simplu și real.

— Animalele nu mint, oamenii da. Aceasta este adevărata putere a cuvântului nostru, ceea ce, de fapt, ne distinge de animale. Putem minți. Adică putem spune lucruri care nu există. Și putem vorbi despre lucruri care nu există. Eu pot să desenez un câine cu opt picioare sau un bărbat cu două capete, dar asta nu înseamnă că le-am văzut sau că știu de existența lor.

Leonardo continuă, ridicând degetul arătător, în timp ce călugărul Gioacchino îl privea ca și cum artistul i-ar fi propus să-l picteze pe Hristos într-o orgie.

— Un mare filosof german, Nicola Cusano, spune că această capacitate îl face pe om asemănător cu Dumnezeu: aceea de a inventa lucruri care nu au existat înainte și de a le da un sens. Fiecare om poate să dea formă, în mintea lui, unor obiecte care nu există și să-i convingă pe alții că astfel de obiecte există sau vor exista. Gândiți-vă la dragoni sau la unicorni.

În timp ce Leonardo vorbea, călugărul Gioacchino se ridicase, cu o față și mai urâtă decât cea pe care o avea de obicei.

— Deci, Leonardo, spuneți că Dumnezeu ne-ar fi dat capacitatea de a minți? Că cel mai mare dar al Atotputernicului pentru creația lui ar fi

minciuna? Acest lucru, maestre Leonardo, este blasfemie. Retrageți imediat aceste afirmații!

— Nici nu mă gândesc, părinte Gioacchino. Mai întâi spun un lucru și apoi îl retrag? E ca și cum ai săpa o groapă ca apoi să o umpli. Deja am atât de puțin timp să fac tot ceea ce trebuie să fac, să îl risipesc în felul ăsta ar fi păcat, nu credeți?

Călugărul Gioacchino se întoarse spre starețul său, cu indignarea care îi ieșea din urechi (împreună cu părul).

— Părinte, vă rog să mă iertați, dar nu intenționez să rămân în aceeași cameră cu un blasfemiator grosolan.

Urmă un moment de tăcere apăsătoare, care fu întrerupt de un valet apărut în ușă.

— Doamnă contesă…

— Te ascult, Corso!

— Au sosit muzicienii de la capela ducală și domnii ambasadori ai Majestății Sale Prea Creștine Carol al VIII-lea. Ducele de Commynes, domnul Perron de Basche și cei doi domni ale căror nume nu le cunosc.

— Mulțumesc, Corso. Însoțește-i în sala de muzică!

* * *

— Leonardo, Leonardo, când veți învăța să tăceți?

Cecilia Gallerani, cu o broderie în poală, se uita la Leonardo clătinând din cap.

Leonardo, în fața ei, așezat pe același scaun din lemn și pânză, își ținea mâinile împreunate sprijinite pe genunchii strânși. În cameră mai era doar Tersilla. Cei doi clerici plecaseră fără să spună un cuvânt. Călugărul Gioacchino, cu fruntea sus, iar părintele Diodato, cerându-i scuze gazdei, în timp ce Josquin des Prez se dusese în salon pentru a-i întâmpina pe muzicieni și pe francezi cu un cocktail compus din grabă și educație, în egală măsură.

— Sincerele mele scuze, contesă, nu m-am gândit nicio clipă că o discuție intelectuală poate fi înțeleasă ca o blasfemie împotriva Atotputernicului. Vă vizitez de luni bune și am respectat întotdeauna sinceritatea și seninătatea invitaților voștri în discuțiile filosofice. Chiar am avut impresia că părintele Diodato nu era pentru prima oară la aceste întâlniri.

— Nu, deloc. S-a dovedit întotdeauna a fi un om ingenios și în același timp un apărător ferm al Bisericii Romane, dar niciodată înclinat spre bigotism. Poate că a fost vina mea, dar eram curioasă să-l cunosc pe acest călugăr Gioacchino, despre care vorbește tot orașul. Și nu eram singura, nu-i așa, Tersilla?

— Oh, nu, deloc, doamnă contesă. La Broletto nu se vorbea despre altceva decât despre predicile sale. Dar nu am crezut că e așa… așa…

— Știu, știu, spuse Leonardo, satisface întotdeauna propriul simț al justiției să auzi aruncându-se cu săgeți către malefici, cu condiția ca aceia care sunt numiți malefici să fie ceilalți. Dar ăsta este tipul de creștin care nu a citit parabola Evangheliei și, orbit de bârna din ochiul său, a vrut să vadă paiul în raționamentul meu. Ca și cum nu ar fi suficientă răutate între zidurile orașului Milano.

— Vorbiți despre bietul om care a fost lovit de mânia divină?

— Mânia divină nu are nicio legătură, draga mea Tersilla. A murit sufocat de mâna unui om, din motive deloc nobile, cred. Așa cum cred că m-ar putea distruge, dacă nu găsesc o explicație pentru acest gest.

Fata roși puternic, iar Cecilia tresări (un verb care trebuie folosit întotdeauna în descrierea reacțiilor unei doamne într-un roman istoric). Cu atât mai mult cu cât acțiunea se petrece în epoca Renașterii.

— Vorbiți serios?

— Vai, contesă, omul căruia i-au luat viața era un nenorocit de ucenic de-ai mei din atelier.
— Ucenicul Domniei Voastre?
— Rambaldo Chiti era numele lui.
— Rambaldo Chiti? Nu-l cunosc. Mi-ați vorbit vreodată despre el?
— Fără să-i pronunț numele, doamnă contesă.
— Acum înțeleg. Este vorba despre acel bădăran care a plătit în numele vostru cu monede false, nu-i așa?
— El, contesă, el și nimeni altcineva. Am motive să cred, după cum probabil v-am spus deja, că a continuat această afacere nelegiuită și că a falsificat o scrisoare de credit care a fost găsită în posesia sa. Pentru asta am fost la Senioria Sa astăzi după cină, împreună cu ilustrul Bergonzio Botta.
— Ilustru, maestre Leonardo, spuse Tersilla îngustându-și ochii. Să-mi fie cu iertare, dar numiți „ilustru" o pasăre de pradă care trăiește scuturând din buzunarele meșteșugarilor fiecare bănuț, obligându-i la plata taxelor?
— Tersilla!
— Iertați-mă, doamnă contesă, dar așa le zice în oraș. Păsări de pradă. Dacă ar fi oameni cinstiți, nu ar avea nevoie să umble cu escortă.
— Lăsați-ne singuri, Tersilla, vă rog!
— Cum doriți, doamnă contesă.
Cu ochii umezi și cu inima palpitând, Tersilla se ridică și, după ce își strânse fustele, dispăru din cameră închizând ușa în urma ei, în liniște. Cecilia se aplecă ușor spre oaspetele ei.
— Iertați-i insolența, maestre Leonardo. Este o tânără cuminte, dar a avut probleme familiale. Un an de inundații care le-a distrus întreaga recoltă, iar zestrea s-a dus pe apa sâmbetei. Am luat-o cu mine la castel ca să aibă grijă de micul Cesare, micul meu împărat, cum îi spun eu.
— Înțeleg. Și cum de i-ați luat aceste atribuții?
— De unde știți?

— Fiul Domniei Voastre, Cesare, contesă, tocmai a împlinit doi ani. Un copil la această vârstă are nevoie de doica sa la orice oră și totuși de câteva luni o văd pe domnița Tersilla că se ocupă de Domnia Voastră, și nu de el.

Da, da. Cesare Sforza, fiul natural al Ceciliei și al lui Ludovic, împlinise doi ani în luna mai. E adevărat că se vorbea despre el ca despre un băiețel precoce, așa încât la vârsta de șase ani tatăl său va încerca să-l numească arhiepiscop de Milano, dar cu patru ani înainte, micul Cesare nu făcea altceva decât să mănânce, și oricine era responsabil pentru bunăstarea sa trebuia să se ocupe de el din zori până la apus.

— Aveți dreptate, spuse Cecilia, roșind ușor. Vedeți, Tersilla este o tânără cuminte, deși mai flirtează cu bărbații, dar provine dintr-o familie din afara orașului și are gura spurcată. Adesea folosește un limbaj licențios și uneori e imprudentă, așa cum tocmai ați auzit. Nu doresc ca micuțul meu să crească auzind cuvinte triviale, asemenea celor pe care tocmai le-ați auzit și pentru care, din nou, vă cer scuze.

— Nu văd de ce sinceritatea ar avea nevoie de iertare. Toată lumea vede că în Milano ducatul a mărit taxele excesiv, cât privește noul bir pe sare…

Cecilia suspină, așa cum suspină cea care își vede fostul iubit din liceu trecând cu soția însărcinată.

— Nu mă veți auzi niciodată vorbind de rău despre Senioria Sa, Ludovic Maurul, maestre Leonardo. Să revenim la ale noastre, vă rog!

— Vă rog să mă iertați, contesă. N-am vrut să spun… Mă rog, vedeți, bancherul a cărui scrisoare a fost falsificată era prietenul meu din Florența și…

— Era? Deci a murit?

— Da, contesă, vara trecută. Cineva de aici, din Milano, ca să-i permită lui Chiti să-i falsifice scrisul și semnătura, trebuie să fi avut un

exemplar, o scrisoare de credit folosită drept model. Am încercat împreună cu Botta să fac o listă cu numele persoanelor din Milano despre care el mi-a scris că au afaceri împreună. Pe unele probabil că le cunoașteți: sunt cardatori[24] sau prelucrători de lână, precum Giovanni Barraccio sau Clemente Vulzio…

— Pe Barraccio îl cunosc bine. Apelez la el pentru pături și pelerine.

— … sau negustori de bijuterii și pietre, precum Candido Bertone, sau chiar vânzători de zărgan[25] și materiale pentru a lucra brocarturile și mătăsurile, precum Costante din Porta Ticinese. Pe scurt, încercăm să înțelegem dacă vreunul dintre ei a pierdut sau i-a fost furată una dintre aceste scrisori. Chiar astăzi căpitanul de justiție le va întreba pe aceste persoane despre operațiunile lor de credit, iar mâine va merge la bancă, la Accerrito Portinari, pentru a se uita în registre, să vadă dacă corespund.

— Și Domnia Voastră?

— Acum să ascultăm puțină muzică bună și voi încerca să mă relaxez.

* * *

— Nu merge, nu se lasă distras.

— Dacă nu poți să-i distragi atenția, va trebui să te gândești la altceva, spuse Robinot. Între timp, nu-l pierde din ochi!

În jurul lor, sala de muzică era învăluită în vibrații muzicale care veneau de la cântăreții din capela ducală, neșovăielnice și puternice, note înalte și grave pe care fiecare membru le amplifica și le domolea cu cele produse de ceilalți, într-o singură mare de frumusețe sonoră, datorită dirijării ferme a lui Josquin.

În jurul scenei care-i găzduia pe cântăreți și părea să comprime și să miște aerul după bunul plac, peste 20 de oameni erau atenți și absorbiți, mai mult sau mai puțin. Printre cei mai puțin atenți era Leonardo, care în mod vizibil asista la concert

mai mult cu trupul decât cu mintea, și cei doi aghiotanți ai ducelui de Commynes, care, la distanță corespunzătoare de patronul lor, studiau ținta în șoaptă.

— Eu insist că putem proceda ca de obicei, spuse Mattenet, pe un ton îndoielnic însă. O alee întunecată și *țac!*

— Ascultă, cap sec, țac îți fac eu pandantivul dintre picioare, spuse Robinot, mormăind tot cu jumătate de gură. Ai auzit ce a spus patronul de Commynes: nu trebuie să ne atingem de el!

— Patronul de Commynes vorbește bine, dar aș vrea să-l văd pe el în locul nostru. În schimb, ia uite-l, stă între două doamne superbe. O vezi pe-aia din dreapta?

Robinot aruncă o privire către patronul său, lângă care stătea Tersilla, legănând alene un picior.

— Da, o văd.

— Mă dezbracă din priviri.

— Încetează! Trebuie să ne gândim la ce avem de făcut.

— La asta mă gândesc. Și ea la fel. Cât mai durează smiorcăiala asta?

Parcă pentru a confirma cuvintele lui Mattenet, demoazela se întoarse și îi aruncă tânărului francez o privire tipic italiană, care vorbea de la sine. Apoi, după un moment languros, se răsuci spre cântăreți.

— Ce-ți ziceam? Ai văzut?

Robinot se uită la tovarășul său. Înalt, drept, umerii lați, bazinul îngust și cu toți dinții încă în gură, într-un rânjet ironic. Efectiv un tânăr frumos!

Robinot îl mai privi o clipă, întorcându-și apoi privirea lent în sală, în timp ce un zâmbet blajin și oarecum răvășitor i se lungea pe față.

Chiar în acel moment, muzica se opri, iar cântăreții erau răsplătiți cu aplauze și Josquin făcea reverențe grupului mic, dar compact de ascultători.

În timp ce toată lumea aplauda, Robinot se opri la ducele de Commynes, își apropie gura de urechea sa și îi murmură ceva. Aproape instantaneu, ducele se întoarse spre dezgustătorul său aghiotant, îi zâmbi și încuviință discret. Apoi, oprindu-și buzele la urechea fetei, îi șopti ceva. Demoazela, întorcându-se iute spre Mattenet, roși și își acoperi fața cu evantaiul, fără să-și poată ascunde zâmbetul.

Între timp, ducele de Commynes îl privi și el și dădu din cap și mai convins, arătând că este mândru de al doilea aghiotant al său și de frumusețea lui.

Robinot, frecându-și mâinile, se întoarse la tovarășul său.

— Deci? Ce a spus ducele?

— Îți explic imediat.

* * *

— Nu!

— E singura cale.

— Nici să nu te gândești!

— Și ducele este de acord. Spune că este o idee grozavă.

— Normal că e grozavă! Pe pielea altora toți sunt eroi! Nu, nu și nu!

— Uite ce e, acestea sunt ordinele ducelui. Dacă te întorci cu carnețelul, ducele mi-a dat cuvântul că demoazela va fi a ta.

— Și dacă mă întorc fără carnețel?

— Atunci înseamnă că maestrul Leonardo ți-a tras-o de două ori. Și a treia oară e rândul ducelui.

Robinot îl înghionti pe Mattenet și îi turnă un pocal cu vin.

— Hai, lasă smiorcăiala! Leonardo este singur. Scoate-ți farmecul la înaintare și întreabă-l dacă ar vrea să fie însoțit spre casă.

Mattenet se uită în jur. La câțiva metri distanță, ducele de Commynes îi întâlni privirea, ridică o sprânceană și îi arătă către Leonardo, care stătea singur, cu spatele sprijinit de o coloană și cu aerul

îngândurat al cuiva care ar avea lucruri mai bune de făcut.

Mattenet luă pocalul fără entuziasm, îl apropie de buze, îl goli din două înghițituri și îi șopti tovarășului său, fără să-l privească.

— Când mă întorc, te omor!

Zece

— Și chiar riscați să pierdeți toate astea?

— Din păcate, da, maestre, spuse părintele Diodato cu ochii în pământ. Nu știu exact dacă se va întâmpla, dar suntem în mâinile lui Dumnezeu. Și a Seniorului.

Maestrul Leonardo dădu din cap încet, continuând să privească frescele din cantina imensă. Nimic deosebit, să ne înțelegem: este vorba despre ceea ce astăzi numim „Școala lombardă de la sfârșitul secolului al XV-lea" și care ar fi mai utile pentru o lucrare de licență decât pentru publicul plătitor. Lucrări ale lui Bernardino Butinone și Zenale, plus o restaurare de mâna a doua, pe care Leonardo reușea să o recunoască dintr-o privire și la care nu avea niciun chef să se uite a doua oară.

Era evident că bunul părinte Diodato era îngrijorat. Cu siguranță nu îl preocupa pierderea frescelor pe care parțial el însuși le comandase, ci perspectiva pierderii suportului pentru picturi, mai exact clădirea.

— Noua lege dorită de Senioria Sa Ludovic spune clar, continuă părintele Diodato, că oricine intenționează să-și extindă atelierul sau activitatea meșteșugărească poate să exproprieze clădirile adiacente dacă acestea nu fac deja parte din alte activități meșteșugărești sau ateliere.

— Dar și voi sunteți negustor, dacă nu mă înșel, spuse Leonardo, cu ochii rătăcind asupra frescelor. Fresce recente.

Lui Leonardo nu-i plăcea tehnica picturii de fresce. Prea rapidă, prea fixă. Nu-ți dădea timp să te răzgândești, să corectezi, să estompezi.

— Facem un lucru mărunt, minimiză părintele Diodato. Suntem mici artizani. Producem tescovină și pigmenți pentru pictură, după cum bine știți. Din fericire, unul dintre confrații noștri,

Eligio da Varramista, pe vremea când ducea o viață laică, obișnuia să țină evidențe contabile duble și nota și motivele pentru fiecare cheltuială, ca să evite risipa de bani. Iar călugărul Eligio este printre cei mai tipicari și atenți în activitatea sa, mai mult decât orice alt confrate al nostru. Dar Congregația noastră a apărut tocmai pentru a se opune comerțului de orice fel în cadrul Sfintei Biserici Romane. Suntem prea mici ca negustori, iar religios, prea puțin importanți.

Leonardo încuviință din cap, în timp ce continua să se uite în jur.

Mănăstirea Sărmanii lui Hristos dedicată lui San Girolamo era situată în Porta Vercellina, de-a lungul râului Naviglio. Dacă astăzi cineva ar vrea să o caute, ar trebui să meargă pe Corso Magenta până la intersecția cu Via Carducci (de fapt, pe vremuri se numea chiar San Girolamo), apoi să parcurgă strada până în fața unei clădiri situate între Via Mellerio și Via Marradi, după care ar trebui să înceapă să caute. De fapt, astăzi nu mai există nici urmă de mănăstire.

— Decizia va fi luată de Cardinalul Ascanio, adică de fratele Maurului, continuă părintele Diodato. Și, dacă va decide împotriva noastră, mănăstirea va deveni parte a unui atelier meșteșugăresc de încălțăminte, iar noi vom rămâne cu o biserică prea mare pentru puținele suflete care o vor dori la San Francesco Grande.

— Câți călugări sunt în mănăstire în prezent?

— Aproape 40. Nu este mare, dar nici mică. Dar să revenim la ale noastre, maestre Leonardo. Cărui fapt datorez onoarea vizitei voastre?

Leonardo se juca cu pălăria roz care se asorta cu haina de culoarea somonului și se potrivea de minune cu tot ce se afla în cantină.

— Am trecut pe-aici, părinte, pentru a-mi cere scuze dacă aseară v-am jignit pe Domnia Voastră și pe călugărul Gioacchino. Nu intenționam să

spun lucruri cu iz de erezie și sper că veți înțelege acest lucru.

Părintele Diodato ridică din umeri.

— Nu trebuie să-mi cereți scuze, Leonardo. Dimpotrivă, eu sunt cel care trebuie să vă ceară scuze. De două ori. În primul rând pentru că reacția călugărului Gioacchino a fost neadecvată și extrem de șocantă. În al doilea rând, pentru că ceea ce spuneați mă interesa foarte mult. Călugărul Gioacchino nu este capabil să distingă lucrurile constructive de provocări. Pentru el nu există straturi sau nuanțe, totul este alb sau negru. Opusul picturii voastre. Mereu m-a impresionat modul în care scoateți la iveală chipuri din zeci de nuanțe.

Leonardo deschise ochii ușor, ridicând capul. Când primești complimente încontinuu devine enervant (mai ales dacă le primești în loc de bani), dar nu există nimic mai măgulitor pentru un artist decât aprecierea a ceea ce, potrivit artistului însuși, este nota sa distinctivă, reală și autentică.

— Vedeți, părinte, un pictor bun trebuie să picteze două lucruri: omul și conceptul minții sale. Când noi vedem un om, nu vedem un nas, o gură, o coroană de dinți. Vedem o intenție – pașnică sau malefică –, un obiect pe care acesta s-a concentrat sau pacea pe care o simte în contemplarea bunăstării sale. Vedem acest lucru în faptele, în mișcările sale, indiferent dacă sunt perceptibile sau nu. Dar o pictură nu se mișcă. Și totuși trebuie să mă asigur că cei care o privesc văd această mișcare, aceste intenții.

Leonardo zâmbi.

— Ar fi o mare greșeală să pictez toate acestea în linii precise și imuabile. Limita dintre un lucru și altul, între un chip și un perete care se află în spate, își schimbă poziția dacă eu mă mișc sau dacă se mișcă unul dintre cele două lucruri, pentru că acea limită nu există. Ea se află numai în ochii și în mintea mea.

— Iată, acesta a fost discursul care m-a fascinat, spuse părintele Diodato, după câteva momente de tăcere. Credeți că puterea omului stă în limbaj, pentru că îi permite să descrie lucruri care nu există.

— Orice limbaj își ia puterea din asta. Imaginați-vă cât efort ar trebui să depun pentru a realiza o scenă care să reprezinte în mod demn Nunta din Cana.

Leonardo arătă scena din fresca ce îl înconjura, pentru că aceea era, de fapt, tema ei.

— Ar trebui să iau zeci de oaspeți, o masă, niște mâncare și în cele din urmă ar trebui să pot transforma apa în vin. Este prea mult pentru mine și mă îndoiesc că până și Bramante ar reuși. Dar să luăm o pensulă, un ou bătut, câteva dintre excelentele voastre culori și iată – arătă Leonardo cu palma deschisă – pereții pictați în tehnica frescei de către Zenale. Am terminat. Nu e puțin lucru, nu credeți?

* * *

— Ei bine, domnilor, aici sarcina noastră s-a cam încheiat. Nu avem niciun motiv să mai rămânem în Milano. Niciun motiv oficial, vreau să spun. Înțelegeți, Robinot?

Ducele de Commynes stătea cu coatele sprijinite de masă, bătând cu vârfurile degetelor suprapuse. Robinot era în picioare, plimbându-se nerăbdător pe lângă masă.

— Înțeleg fără îndoială, duce. Cum vă spuneam, Mattenet nu s-a întors în camera sa azi-noapte și ăsta e un semn bun.

— Poate a fost ucis în mijlocul străzii, spuse Perron de Basche, privind în sus. Sau poate a fost lovit de mânia divină. Se pare că în ultima vreme este periculos să te plimbi prin Milano dacă ești păcătos.

— Atunci castelul ăsta ar fi trebuit să ardă de zeci de ani și noi împreună cu el. Mă iertați, am auzit că a bătut cineva la ușă…

Cei trei făcură liniște. Într-adevăr, după câteva secunde, auziră pe cineva atingând ușa de câteva ori, atingeri rapide, aproape pe furiș. Robinot, cu pași mari, merse la ușă și întrebă:

— Cine e acolo?

— Eu, eu sunt, se auzi vocea lui Mattenet.

* * *

— Am înțeles, părinte. Domnia Voastră sunteți starețul.

— Exact, maestre Leonardo. Pot să înțeleg că modul în care s-a comportat călugărul Gioacchino v-a stânjenit, dar vă asigur că nu aveți de ce să vă faceți griji în privința lui.

— Deci nu intenționează să-i scrie episcopului ca să mă acuze de erezie?

— Nu pot exclude asta. Dar pot să exclud faptul că această scrisoare va pleca.

Părintele Diodato îl privi blajin pe Leonardo.

— Nicio scrisoare nu iese de aici fără să o citesc eu mai întâi, maestre Leonardo. Și nimic nu ajunge altfel în mâinile confraților mei. Cuvintele, atunci când sunt scrise, călătoresc departe, persistă în timp și pot dăuna. Puterea mea, ca orice putere, constă în a ști mai multe lucruri decât turma mea.

Leonardo și părintele Diodato înconjuraseră deja de câteva ori mănăstirea. Starețul, ajuns la înălțimea cantinei, se opri și se uită din nou la Leonardo, vorbind cu o voce fermă.

— Cu privire la altceva a greșit călugărul Gioacchino. Vedeți, Leonardo, congregația mea a fost înființată tocmai pentru a combate banii în exces, negoțul, folosirea continuă și în sens mercantil a cuvântului lui Dumnezeu. De aceea ne numim Sărmanii lui Hristos.

Leonardo dădu din cap. Știa povestea lui Colombini, negustorul din Siena care se convertise după ce citise *Viețile Sfinților* de Jacopo da Varagine, debarasându-se de toate și începând să trăiască în sărăcie. El era din Siena și de acolo sau din Toscana erau aproape toți călugării

Congregației. În afară de călugărul Gioacchino, Leonardo nu mai cunoscuse vreun iezuit lombard.

— Banul trebuie să fie evitat, dar adevăratul patron al orașului Milano nu este banul. Banul este folosit ca un mijloc de putere, nu ca un scop în sine. De la Maur, care folosește zestrea nepoatei sale pentru a fi aclamat ca duce, până la ultimul secretar municipal care își obține funcția prin plata angajamentului către predecesorul său. Nu este banul forma diabolică pe care o venerează: este puterea.

Starețul, continuând să vorbească, deschise ușa cantinei și intră, iar Leonardo îl urmă.

— Dar această putere este una efemeră, muritoare. Numai Atotputernicul poate avea o putere reală asupra oamenilor. Omul, fiecare om, indiferent de locul său în lume, îl ia în derâdere pe Atotputernic și își arogă drepturi pe care nu le are și care doar Lui îi aparțin.

— Inclusiv Domnia Voastră, spuse Leonardo în șoaptă.

— Da, inclusiv eu, spuse starețul, privind și el în jur. Dar eu știu asta. Îmi cunosc natura muritoare, motiv pentru care puterea noastră este doar o iluzie. Suntem căzători, frunze pe ramura cea mai îndepărtată de trunchi.

— Da, părinte. Este ceva la care mă gândesc adesea în ultimele zile.

Părintele Diodato nu îl privi cu aerul unui preot, ci mai degrabă ca un confesor.

— Ați auzit, fără îndoială, de amărâtul acela care a fost ucis și lăsat în mijlocul castelului, Dumnezeu să-l ierte!

— Îl chema Chiti. Rambaldo Chiti. Un ucenic al meu pe care am fost forțat să îl alung acum câteva luni.

Leonardo, continuând să studieze frescele, făcu câțiva pași.

— Îl cunoșteați, probabil.

— Nu, nu cred. De ce mă întrebați?

Leonardo dădu din cap ca și cum ar fi vrut să alunge o îndoială.

— Mi-am amintit că nu locuia departe de aici, într-o cămăruță în San Vittore. Dar realitatea e că nu era un tip care să vină la slujbă.

— Nici Domnia Voastră, Leonardo, din câte am auzit…

* * *

— Nu, nici eu n-am prea dormit, începu Mattenet, care se vedea că dormise puțin și prost, având ochii marcați de cearcăne adânci. Am ajuns târziu, era deja întuneric, chiar și pe străzile mai largi. Mergând, am încercat să fac conversație, dar era mult prea evident ca el era absorbit de alte gânduri și mi-a acceptat invitația doar din curtoazie.

Ducele de Commynes și Perron de Basche stăteau la masă, în fața lui. Robinot se plimba în jurul mesei cu pași lenți, dar evident nervos.

— Am ajuns în sfârșit acasă la el și l-am întrebat dacă pot să intru pentru a-i vedea lucrările. I-am spus că sunt un admirator al operelor și picturilor sale. Mi-a răspuns că este foarte obosit și că vrea să meargă la culcare.

— Atunci am luat taurul de coarne și i-am spus: „Maestre, sunt aici ca să vă ofer corpul meu. Faceți ce vreți cu el”.

— Și el?

— S-a uitat la mine. Apoi a zâmbit.

Iar acela a fost momentul în care Mattenet a început să-și pună întrebări. De fapt, zâmbetul lui Leonardo era incredibil de dulce. Nu era lasciv, nu era sarcastic și nici senzual; dulce, dulce și vesel, parcă era uimit de atâta noroc.

— Atât de dulce și de frumos încât poate… mda, nici nu vreau să mă gândesc la asta! Mie îmi plac femeile. Fac asta doar din datorie.

— Și?

S-a uitat la mine ca și cum m-ar fi văzut pentru prima dată. Din cap până în picioare. Apoi a

deschis ușa, m-a luat de mână și am intrat. Ce dracu' râzi, cretinule?

— Nimic, nimic, spuse Robinot. Continuă, te rog! Mattenet respiră adânc, apoi își trecu mâinile peste pantaloni, în sus și în jos, cu gestul unuia care se șterge de ceva dezgustător.

— M-a dus într-o cameră. Cred că era camera lui. Era un pat și foi împrăștiate peste tot. Mi-a pus mâinile pe umeri și fără să se pripească, mi-a desfăcut haina. Mi-a palpat pieptul, zâmbind în continuare. În câteva secunde eram gol.

— Gol și fără să știi ce ai de făcut, zise ducele, neputându-și reține zâmbetul.

— Bravo, exact așa! Gol și fără să știu ce să fac. M-am gândit, să mă mișc, să îl îmbrățișez sau să-i dau un pumn… Așa că l-am lăsat pe el. Și el…

— Și el? El ce a făcut?

Mattenet puse mâinile pe masă și le încleștă ca și când ar fi trebuit să mărturisească un păcat abominabil.

— … mi-a făcut un portret.

* * *

Proporții perfecte, vezi, proporții perfecte. O șeptime, o cincime. Dar centrul nu este la fel, acesta este secretul. Centrul nu este la fel. Pătratul și cercul nu trebuie să aibă același centru, altfel nu se potrivește. Trebuie să-i scriu imediat lui Francesco di Giorgio.

Leonardo se uită la hârtia de pe birou. Un bărbat cu brațele deschise și picioare împreunate stând în interiorul unui pătrat, suprapus pe același bărbat cu brațele deschise și cu picioarele depărtate, înscrise într-un cerc. Perfect. Iată perfecțiunea trupului uman!

Acest lucru îl face pe om un om, proporțiile. De la umăr până la cot este aceeași distanță cât de la cot până la încheietura mâinii. Astfel, brațul se poate îndoi și mâna poate ajunge la tot ceea ce se află în raza sa, fără zone oarbe și intangibile, care ar exista dacă antebrațul ar fi fost mai lung sau mai

scurt decât prima porțiune. Proporții, proporții. Proporțiile trupului uman sunt perfecte! Asta ne deosebește de câine sau de cal. Și fără această perfecțiune nu am putea. Nu am putea să apucăm obiecte, nici măcar să stăm în picioare. A ține capul, partea cea mai importantă și cea mai grea a corpului, atât de departe de sol doar omul o poate face. Este doar o chestiune de proporții. Musca nu poate, elefantul nici el…

— Leonardo!

— Sunt sus, Caterina.

— Vii jos să-mi dai o mână de ajutor? Trebuie să adun ouăle și sunt singură.

— Vin, vin!

„Dacă m-ai lăsa vreodată în pace!”

* * *

— Niciodată, dar niciodată!

Pocnet.

— Dar niciodată! Încă un pocnet.

— Mă, niciodată, dar niciodată, nu reușiți voi să faceți ce vi se cere!

Ducele de Commynes, stacojiu, în picioare. Mattenet și Robinot, în fața lui, nemișcați, atinși de furia ducelui care urla ca un antrenor de Serie C, subliniindu-și discursul cu lovituri terifiante în masă.

Alături, așezat sau mai degrabă prăbușit pe masă, Perron de Basche râdea, bătând și el cu pumnul în masă, cu lacrimi în ochi.

— Nu mai râdeți, de Basche, Sfinte Sisoe!

— Nu pot… cum să fii atât de tâmpit…

Pocnet. Nu în lemn, de data asta, ci peste ceafa lui Perron de Basche, care dădu cu maxilarul de masă.

— Opriți-vă, dracu’! Nu mai râdeți! Gata cu joaca! Mâine, cel târziu poimâine, trebuie să plecăm de-aici. Nu mai avem niciun motiv să ne prelungim vizita. Ar deveni suspicios. Deci, în seara asta vreau acel carnețel! Faceți orice, dar aduceți-mi acel carnețel!

— Orice?
— Orice.
— Și…
Ducele de Commynes își apropie fața de a lui Robinot, la o distanță mult mai mică decât ar permite educația și bunul-simț.
— Ascultă, nătărăule, ține bine minte cuvintele mele! Dacă nu-mi aduci carnețelul, îți voi tăia capul! O să-mi aduci carnețelul, iar dacă îi faci vreun rău lui Leonardo, exact asta am să-ți fac eu ție! Ai înțeles?
Robinot se întoarse încet, privindu-l pe Mattenet.
„De data asta este fix treaba ta”, spunea privirea lui Mattenet.

* * *

— Leonardo…
— Hmm…
— Leonardo, e adevărat?
Leonardo stătea la masa de bucătărie cu o foaie în față. Auzind vocea mamei pentru a doua oară, se întoarse și acoperi instinctiv foaia cu mâna dreaptă. Apoi, îndepărtându-și mama cu un gest, se întoarse să contemple foaia răspunzându-i mamei fără să o privească.
— Da, Caterina.
— Nici măcar n-am întrebat ce!
Întorcându-se iar, Leonardo își privi mama, în timp ce cu mâna stângă mototolea foaia. Zgomotul se producea concomitent cu cel din șemineul aflat în fața mesei.
— Ceva pentru care sunteți îngrijorată, Caterina. Sunteți îngrijorată pentru mine. Și, de vreme ce și eu sunt îngrijorat, atunci răspunsul este da, este adevărat. Există un motiv de îngrijorare.
— Oh, Doamne, Dumnezeule! răspunse Caterina făcându-și semnul crucii. Chiar trebuia să spui tâmpeniile alea în fața unui om al Bisericii?
— Tâmpenii? Biserică? Mamă, nu înțeleg.

— Astăzi, călugărul Gioacchino – în timpul predicii – a spus că ieri, în timp ce era oaspetele unei doamne nobile pentru a asculta muzică, un bărbat care se crede un mare talent, dar care este doar un neghiob, a spus că Dumnezeu ar fi dat oamenilor puterea de vorbi doar pentru a minți și că minciuna ar fi cel mai mare dar al lui Dumnezeu.

— Caterina, ascultă…

— Ieri ai fost să asculți muzică la contesa Bergamini, cea căreia tu îi spui Gallerani, favorita Maurului…

— A fost favorita Maurului…

— … și pariez că tu ești cel care a spus aceste blasfemii absurde. Sau mă înșel, Leonardo?

Leonardo se ridică de la scriptoriu, încet, cu foaia mototolită în mână.

— Vă înșelați, mamă. Vă înșelați așa cum se înșală și el. Leonardo luă ghemotocul de hârtie între degete și îl aruncă în foc.

— Călugărul Gioacchino da Brenno este atât de iluminat de Dumnezeu, încât uneori se lasă orbit și nu mai vede nimic. Eu vorbeam la figurat, dar el a interpretat totul ad litteram.

— Da, păi, fă pe deșteptul, Leonardo! Până una-alta și tu ești îngrijorat și foarte bine faci! Omul ăla ar putea să te denunțe și să-ți facă probleme cu Sfânta Biserică.

— Ah, desigur! De fapt, probabil deja a făcut-o.

— Și ce intenționezi să faci pentru a te apăra?

— Eu? Nu trebuie să fac nimic, mamă. Gioacchino poate să trâmbițeze cât vrea, aici nu suntem în Florența sau la Roma unde-i ard pe oameni de parcă ar fi lemne. Aici suntem în Milano, acasă la Ludovic Maurul.

— Și-atunci de ce ești îngrijorat?

Leonardo se uită la focul din vatră fără să-l vadă.

— Tocmai de aceea, mamă. Tocmai pentru că suntem acasă la Ludovic Maurul.

— Nu te înțeleg, Leonardo.

Leonardo se duse în fața Caterinei și îi puse mâinile pe umeri, strângând încet.

— Nu știu. E mai bine așa, credeți-mă!

* * *

Caterina rămase o clipă uitându-se spre ușă, după ce Leonardo ieși. Apoi își întoarse privirea către vatră, unde flacăra abia atingea foaia de hârtie mototolită pe care fiul său o aruncase în foc.

De ce a mototolit-o? Pentru că a scris ceva dezonorant. Ceva care ar fi putut să-i creeze probleme. Ca atunci când a scris că soarele nu se mișcă. Îi povestise Salaì că el și Marco d'Oggiono l-au șicanat mult timp și l-au întrebat dacă în cazul ăsta era pământul cel care se mișca, iar Leonardo a zâmbit dând din cap.

Caterina se duse instinctiv către șemineu și scoase cu repeziciune foaia de hârtie mototolită. Se întoarse la masă și o desfăcu.

Desene. Un șoarece, o pisică, un elefant. Și câteva rânduri scrise, care pentru ea erau un secret impenetrabil. Caterina nu știa să citească de la stânga la dreapta, darămite de la dreapta la stânga.

— Bună ziua, Caterina, salută Salaì cu bucurie când intră în casă. Ce mâncăm în seara asta? Nu-mi spuneți că iar mâncăm napi, vă rog!

— Dragul meu Giacometto, tu știi să descifrezi scrisul fiului meu?

— Bineînțeles, Caterina.

— Ai putea să-mi spui ce scrie aici?

Salaì se apleca peste hârtie, încruntând sprâncenele. Apoi începu să silabisească:

Iei de două ori doi și obții patru.

Iei de trei ori trei și obții nouă.

Iei de patru ori patru și obții șaisprezece.

Iei de cinci ori cinci și obții douăzeci și cinci.

Și, dacă împărți patruzeci și nouă la șapte, vei obține șapte.

Asta este valabil atât pentru armură, cât și pentru înveliș, așa cum este valabil pentru os și pentru tun.

Caterina se uită la Salaì cu o ușoară consternare. Apoi se uită din nou la foaie, cu acele desene, cu un șoarece și un elefant care păreau atât de reale, încât era aproape nefiresc să le vezi stând pe loc.

— Mă iei în zeflemea, Giacometto?

— Oh, Doamne, Caterina, nu! Scrie exact ceea ce ți-am citit.

— Și ce dracu' înseamnă asta?

— Eu de unde să știu?

Lucruri de făcut

Vorbește cu bancherul Accerrito dacă primește cumva vreodată scrisori false, întreabă-l cum le recunoaște.

Vorbește cu căpitanul Galeazzo despre cum este posibil să fie aruncat un cadavru în piațeta din fața Castelului Giovio și cum de nu a văzut nimeni ce s-a întâmplat.

Vorbește din nou cu meșterul fierar Antonio despre cât de multă forță este necesară pentru a introduce un om într-o armură. Du-te singur de data asta.

Dacă vei ști aceste trei lucruri, vei înțelege de ce s-au întâmplat toate acestea și că faptele sunt rezultatul unor cauze, precum ramurile care ies din trunchiuri, pentru că un copac nu crește din ramuri născute în aer. Cu cât cunoști mai bine faptele, cu atât vei găsi mai repede cauza producerii lor, deși toate faptele converg în același trunchi și e suficient să vezi o ramură ca să poți vedea totul, iar dacă trunchiul este ascuns într-un tufiș, ai mai multe ramuri ca să-l găsești și este cu atât mai bine.

Eu îmi scriu îndatoririle și mi le cunosc, dar alții nu fac asta. Datoria pictorului este să picteze, datoria fierarului este să forjeze, datoria clientului este să plătească munca atunci când calitatea este corespunzătoare, așa cum este, de altfel. Însă datoria pictorului este să trăiască, să mănânce și să aibă grijă de ucenicii săi, întrucât

cel care nu mănâncă nu trăiește și, dacă nu trăiește, nu pictează. Și totuși, mă întreb de ce mai stau aici, în Milano, când există atâtea locuri în lume.

Și lasă baltă calul, momentan.

Unsprezece

Așadar, fiecare ramură transportă apă la râu și fiecare ramură a plantei este legată de trunchi.

Dacă vezi o plantă care crește și se bifurcă apoi, măsori diametrul trunchiului și diametrul celor două bifurcații, vei vedea că suma lor este egală cu diametrul trunchiului. La fiecare înălțime, dacă iei ramurile copacului de la acea altitudine și faci o fascină[26], această fascină va fi la fel de groasă ca trunchiul.

Dacă două ramuri se întâlnesc într-un punct, acel punct trebuie să fie mai gros decât ramurile, la nașterea sa. Nu s-a mai pomenit ca dintr-un trunchi să crească ramuri mai groase decât el. Același lucru este valabil și pentru om, care dacă își unește degetele, acestea sunt la fel de groase cât palma mâinii, dacă își alătură picioarele, acestea au aceeași lățime ca pelvisul și, dacă își ridică brațele pe lângă cap, împreună brațele și capul sunt la fel de mari ca pieptul.

* * *

Bărbatul care stătea lângă maestru îl privea cu un aer straniu, iar Leonardo își dădu seama doar în acel moment că își ridicase brațele întinse pe lângă cap, cu mâinile suprapuse una peste cealaltă, ca un înotător pe platforma olimpică. Cu un aer grav, prefăcându-se că evaluează amploarea unei dureri la articulații, Leonardo coborî brațele și suspină.

Aștepta de aproape o jumătate de oră. Și în acea jumătate de oră, într-o încăpere din Porta Comasina, înzestrată cu un portal din marmură sculptată, mintea lui era plecată, ca de obicei. Și, ca de obicei, devia constant de la problema principală, iar Leonardo era obligat să o readucă forțat la esența Problemei cu *P* mare.

Asta când își dădea seama, pentru că uneori era pierdut într-un gând atât de puternic și atât de promițător, încât trebuia să faci eforturi numai ca

să-l silești să-și dea seama că era cu mintea rătăcită. Deși, în realitate, acea rătăcire în jurul ramurilor avea un motiv. Dacă două ramuri se întâlnesc într-un punct, acel punct trebuie să fie la fel de gros ca suma celor două ramuri. Și, prin urmare, trebuie să fie mai gros decât fiecare dintre cele două ramuri luate individual. Asta este sigur…

— Maestre Leonardo da Vinci?

— Da, spuse Leonardo, ridicându-se.

— Pe aici, vă rog! Maestrul Accerrito vă va primi acum.

* * *

— Oh, Leonardo, ce plăcere! Veniți, veniți! Să-mi fie cu iertarea așteptarea, dar este o dimineață… De fapt, de două zile, sunt foarte ocupat. Chiar o să vă rog să mă scuzați, dar nu vă pot dedica foarte mult timp.

— Nu vă faceți griji, maestre Accerrito. Nu-mi stă în obicei să insist când sunt refuzat. Nu sunt aici ca să vă cer bani. Este mult mai prețioasă moneda pe care vreau să v-o cer.

În acel moment, maestrul Accerrito simți un tremur de îngrijorare și neplăcere.

— Nu despre bani gheață doresc să vă vorbesc, ci despre cei care foșnesc.

Leonardo zâmbi, încântat de neliniștea evidentă a interlocutorului.

— Sunteți un magician, dar într-un sens care nu sperie autoritatea Bisericii și tribunalele sale. Transformați hârtia în monedă și invers. Așadar, numai asta aș vrea de la Domnia Voastră, câteva răspunsuri.

— Dacă pot, cu multă plăcere, spuse Accerrito, din ce în ce mai agitat. Dar țineți minte că, în materie de credit, tăcerea e aur.

— Sunt convins de asta. Aurul este aur, iar hârtia este hârtie. Transformarea hârtiei în aur, fără să ai această posibilitate, poate că nu sperie Sfânta

Biserică Romană, dar cu siguranță îl deranjează pe Senioria Sa Ludovic Maurul.

Accerrito începu să pălească puțin. Pedeapsa pentru falsificatori, precum și pentru cei care puneau în circulație monede false știind originea lor, era moartea.

— Bine, înghiți în sec Accerrito. Puneți-mi o întrebare clară și concisă și vă voi răspunde la fel.

— Vai, vai, dar sunteți un optimist, maestre Accerrito! Adesea, cu cât întrebarea este mai clară, cu atât răspunsul este mai dificil și confuz. Dar să nu divagăm! Prima întrebare este: ați avut de-a face vreodată cu scrisori de credit false?

Accerrito Portinari părea că-și ține respirația. Privirea îi fugi către birou, ca și cum acela i-ar fi putut oferi un răspuns.

— De ce mă întrebați?

— Pentru că amărâtul care a fost asasinat și lăsat în Piazza d'armi, Rambaldo Chiti, avea în camera sa o scrisoare de credit semnată de Bencio Serristori. O scrisoare falsă.

— De unde știți că era falsă?

— Era semnată și datată 24 iunie.

Portinari rămase un moment în tăcere, apoi izbucni într-un râs grosolan, aproape isteric. Dură câteva secunde, apoi se calmă.

— 24 iunie? Doamne ferește! Bencio să lucreze în ziua de Sfântul Ioan! Și cine este acel falsificator așa de fraier, încât să facă o greșeală atât de prostească?

— Cred că însuși Chiti, maestre Accerrito.

Accerrito se întunecă la față.

— Dar Chiti nu era ucenic în atelierul Domniei Voastre?

— Era. L-am alungat cu mult timp în urmă, când am descoperit ce ticălos era. Dar, iertați-mă, Accerrito, încă nu mi-ați răspuns la întrebare.

Accerrito Portinari își încrucișă mâinile pe față, apoi le duse pe burtă și se sprijini de spătarul scaunului.

— Dacă am avut vreodată de-a face cu scrisori de credit false, mă întrebați? Da, este posibil. De fapt, aproape sigur.

— Și ce faceți când primiți una pe care o considerați falsă?

— O plătesc.

— O plătiți?

O plătesc, bineînțeles. Doar dacă falsul acesteia nu este chiar atât de evident, ca în cazul despre care îmi spui. Sau dacă cifra nu este exorbitantă, caz în care ar trebui să fiu anunțat înainte, printr-o scrisoare privată, că o filială a acordat domnului X, nu știu, 20.000 de ducați pe credit și, în acest caz, eu ar trebui să am timp suficient să strâng banii.

— Nu ar fi mai bine să investigați pentru a stabili dacă este falsă sau nu?

— Pentru mine, este mai important ca acești creștini să nu-și piardă încrederea în sistemul de credite. Vedeți, maestre Leonardo, dacă aș pune întrebări despre lâna obținută de la capre, la orice scrisoare de credit pe care aș considera-o falsă, oamenii ar înceta să lucreze cu banca noastră și s-ar duce în altă parte. Scrisorile de credit sunt folosite de cei care călătoresc, de oameni care nu au timp de pierdut. Nu le pot spune să stea la Milano o săptămână, pentru că m-ar trimite la origini.

— Și nu ar putea să o retragă altă persoană în afara titularului?

— Numai dacă este delegat. Este un serviciu complet nou, iar banca mea este una dintre primele care îl oferă.

Accerrito zâmbi și apoi se întunecă iar la față.

— Uitați, este exact problema pe care o am în dimineața asta. Unul dintre clienții mei a murit și nici nu s-a răcit bine corpul, că m-am trezit cu moștenitorii pe cap, care vor să știe dacă și câți bani avea în depozit, iar eu trebuie să înțeleg care dintre ei are dreptul să mă întrebe acest lucru. A fost ucis, săracul, și ăștia stau aici la ușă cu pietre,

care oricum sunt mai multe decât banii. De fapt, vă rog să mă scuzați, eu acum…

— Desigur, maestre Accerrito, desigur. Ucis, ați spus?

— Înjunghiat în timp ce ieșea din tavernă. În mod inexplicabil.

— Poate avea probleme cu jocurile? Sau vreo contesă?

— Nici pomeneală! Un om în vârstă și onest, dintre aceia care nu încalcă niciodată regulile. Bietul senior Barraccio.

— Barraccio? Doar nu e Giovanni Barraccio?

— El, chiar el. Negustorul de lână. Îl cunoșteați?

* * *

— Da, bineînțeles că îl cunosc, spuse Cecilia Gallerani, uitându-se la Leonardo cu scepticism. Am vorbit cu el chiar ieri după-amiază, iar Domnia Voastră îmi spuneți că e mort?

— Asasinat, contesă. Înjunghiat în fața unei taverne.

— Dar este foarte grav! Oh, Doamne, Dumnezeule, un om ca el… așa de…

— Onest?

— Da, maestre Leonardo. Un om bun, generos, zelos. Nu-mi vine să cred că cineva a putut să se certe cu el până într-acolo încât să-l înjunghie. Ați venit până aici în fugă ca să-mi spuneți asta?

— Da, doamnă contesă. Vedeți, numele lui Barraccio a fost menționat ieri, pentru că era una dintre persoanele despre care știam că a făcut negoț cu prietenul meu, bancher, căruia i-au falsificat o scrisoare de credit… Da?

Stupoarea lui Leonardo nu era deloc deplasată. Brusc, Cecilia îl strânse de braț cu mâna dreaptă, într-un mod neașteptat, nepotrivit și cu toate acestea, deloc neplăcut.

— Scrisoare de credit? Ascultați-mă, maestre Leonardo. În această vară, la mijlocul lunii august, l-am întâlnit pe Giovanni Barraccio ca să comand

anumite lucruri la el. Am stat puțin de vorbă, ca de obicei, și m-a întrebat dacă am folosit vreodată scrisori de credit. I-am spus că nu am avut niciodată nevoie sau ocazia, dar, în cazul în care l-aș putea ajuta, aș fi foarte încântată. Atunci el m-a întrebat dacă una dintre aceste scrisori era încă valabilă chiar dacă cine o emisese murise.

Leonardo tăcea. Ceea ce nu însemna că nu are nimic de spus, dar Cecilia nu avea nevoie să fie povățuită.

— I-am răspuns că nu mă pricep la astfel de lucruri, dar că știam mai multe persoane care probabil l-ar putea ajuta. I-am spus numele unei persoane în mod particular. O cunoașteți la fel de bine ca mine. Și astăzi, îmi spuneți că maestrul Barraccio a fost ucis.

— Vă rog să mă iertați, contesă, îmi este foarte clar cine este persoana pe care i-ați recomandat-o. Dar aș dori să îmi confirmați suspiciunile.

— Deci aveți un nume în minte?

— Un nume foarte clar, doamnă contesă. Îl spun eu sau îl spuneți Domnia Voastră?

Cecilia roși și își întoarse capul. O mantie de jenă căzu peste ea, tangibilă, grea ca una dintre armurile lui Antonio Missaglia, dar și mai greu de înlăturat.

— Așa părem doi îndrăgostiți, maestre Leonardo.

Leonardo, care până atunci avea culoarea propriei haine, deveni totuna cu pălăria sa.

— Vă rog să mă iertați, contesă, nu am avut intenția să vă creez disconfort. Câteodată uit cine sunt și cu cine stau de vorbă. Este mai bine să-i pronunț eu numele.

* * *

— Accerrito Portinari, directorul băncii din Porta Comasina.

— Veniți, veniți, maestre Portinari, spuse Ludovic, rămânând așezat pe tron. Cum o duceți?

Accerrito Portinari se uită în jur. Niciodată nu se simțise inconfortabil în acea sală, dimpotrivă! Era unul dintre locurile în care se afla puterea. Dar în acea zi, Ludovic, membrii Consiliului, chiar și decorațiunile de pe pereți păreau să se uite la el cu o combinație de supărare și suspiciune.

— Bine, Senioria Voastră, bine.

— Și afacerile cum merg? Faptul că vă aflați în vechiul sediu este un lucru benefic, atât pentru starea de spirit, cât și pentru clienți.

— Ei bine, despre asta am venit să vorbesc cu Senioria Voastră. S-au întâmplat două lucruri astăzi. Două lucruri separate, dar care ar putea să nu fie așa.

— Explicați-mi mai clar, Portinari!

— Păi, astăzi am primit cereri de încasare a mai multor scrisori de credit.

— Și ăsta e un lucru bun, nu? Până la urmă asta este activitatea voastră.

— Da, mă rog, dar mai e ceva. Aceste scrisori sunt ciudate.

— În ce sens ciudate?

— Vedeți, sunt semnate de același bancher. Un bancher din Florența, Bencio Serristori.

— Bencio Serristori, spuse Ludovic, mestecând numele în gură ca pe una dintre acele bomboane cu anason care îi plăceau mult soției sale și care, în schimb, lui i se păreau dezgustătoare, dar le mânca doar ca să nu o supere pe ea. O coincidență plăcută.

— Chiar el. Se întâmplă uneori să primesc două scrisori de la același bancher în aceeași zi. Există și o explicație, oamenii călătoresc împreună, din Marsilia, Constanza sau din Bruges, pentru a evita pericolele, și ajung în același timp.

— Dar aici scrisorile sunt mai mult de două, dacă înțeleg bine.

— Da, Senioria Voastră. Și toate sunt semnate de un bancher care a murit la mijlocul verii trecute. Florența este departe, nu este ușor să verifici

registrele. Mai ales dacă bancherul care a semnat aceste scrisori a murit cu luni în urmă.

— A murit? spuse Ludovic, prefăcându-se surprins.

— A murit, da. Înțelegeți ce vreau să spun?

— Vă temeți că aceste scrisori ar putea fi false.

— Este mai mult decât teamă, Senioria Voastră. În plus, acesta este cel mai prost moment pentru a face față unor astfel de situații de urgență. Sunt asaltat de încasarea cambiilor și a împrumuturilor. Și în plus…

— În plus?

— Vedeți, astăzi pe la ora trei, a trecut pe la mine maestrul Leonardo da Vinci, care îmi este prieten. Ne cunoaștem de la Florența, eu eram tânăr, iar el un copil, și când s-a mutat la Milano, am fost unul dintre primii săi prieteni…

— Sunt convins că Domnia Voastră și maestrul Leonardo vă cunoașteți bine, spuse Ludovic sec.

Deși, în realitate avea impresia vagă că Accerrito umflă puțin lucrurile. Nu îi păreau doi oameni care ar putea fi foarte buni prieteni. Poate în trecut, dar acum nu.

— Așa, astăzi, chiar astăzi, Leonardo a venit la mine și m-a întrebat dacă în experiența mea bancară am mai avut de-a face cu scrisori de credit falsificate. Mi-a spus că îi era teamă că au fost făcute de un anumit Rambaldo Chiti, fost ucenic în atelierul său, pe care, așa cum spune, l-a alungat după ce a descoperit nelegiuirile sale. Dacă am înțeles bine, acest Chiti este aceeași persoană al cărei cadavru a fost găsit în piațeta voastră.

Ludovic îl măsură pe Accerrito Portinari din cap până în picioare. Până în acea zi, mereu se gândise la directorul filialei din Milano a Băncii de Medici ca la un broscoi. Dar broaștele nu ar trebui să aibă solzi.

— Piațeta nu este a mea, este a castelului, iar castelul este al ducatului Milano, spuse Ludovic,

privind în jur. În ceea ce privește restul, nu pot să vă ascund că ceea ce spuneți este adevărat.

— Păi, Senioria Voastră, am venit să vă spun doar asta. Au fost prea multe coincidențe astăzi la banca mea și m-am simțit obligat să vă povestesc exact așa cum s-au întâmplat.

— Vă mulțumesc, maestre Portinari.

Ludovic făcu un semn din cap, iar vasalul bătu în ușă cu încheieturile degetelor. Ușa se deschise pe dinafară și castelanul intră.

— Castelan, așteptați înainte să introduceți următorul petiționar. O după-amiază plăcută, maestre Portinari!

— Dumnezeu să vă aibă în pază, Senioria Voastră!

În timp ce Accerrito Portinari se unduia spre ieșire, Ludovic își împreună mâinile, frecându-și fața.

Leonardo era florentin. Bencio Serristori era florentin. Banca de Medici era florentină. Cine ar fi putut obține cu ușurință o scrisoare de credit de la un bancher florentin? Unul care avea contacte permanente cu Florența. Cum ar fi Leonardo. Dar…

Dar totuși Leonardo? Vorbim despre aceeași persoană? Ar fi putut Ludovic să se înșele atât de grav în privința lui?

Ludovic ridică privirea, întâlnind-o pe cea a lui Galeazzo Sanseverino.

„S-ar putea", spuseră ochii lui Galeazzo. „Nu prea cred, dar e posibil".

— Căutați-l pe maestrul Leonardo, căpitane, vă rog! Apoi, strigând tare: Castelan, audiențele de astăzi se suspendă!

— Senioria Voastră, mai sunt două persoane…

— Spune-le să revină mâine. Vom organiza o sesiune extraordinară pentru a-i asculta pe cei care au venit astăzi.

— Senioria Voastră, spun că este important…

— Totul este important pentru cei care sunt interesați, până și fumul care iese din șemineul vecinului, spuse Ludovic, ridicându-se și adunându-și roba care-i atârna, și întorcându-se, strigă: Spuneți-le să revină mâine sau să se ducă la dracu’!

— Spuneți-mi asta Senioria Voastră înșivă dacă puteți, spuse o voce blândă, dar fermă.

O voce de femeie.

Ludovic se întoarse din nou, observându-și consilierii roșind.

Stătea în prag, nobilă și curajoasă, Cecilia Gallerani.

Alături de ea, Leonardo da Vinci.

* * *

— Contesă, Cecilia, draga mea! De ce vii în vizită intrând ca petiționarii?

— Pentru că astăzi *sunt* un petiționar, Senioria Voastră, răspunse Cecilia cu obrajii roșii și pupilele micșorate. Astăzi vin aici ca un milanez și ca un vasal al ducelui de Milano și al celor care au grijă de soarta acestui oraș. Eu și maestrul Leonardo trebuie să vă comunicăm informații extrem de importante, astfel încât să se facă dreptate și orașul să nu fie distrus.

— Chiar așa, spuse Ludovic încercând să nu fie aspru, dar fără succes.

Fiecare cuvânt cântărește mai mult sau mai puțin, în funcție de cine îl pronunță, iar faptul că interlocutorii săi erau Leonardo și Cecilia Gallerani nu îl putea lăsa indiferent. Cei doi aflați în fața sa aveau mai mult creier decât toți ceilalți locuitori ai castelului său, inclusiv cei prezenți.

— Veți judeca singur, Senioria Voastră.

— Bine, atunci.

Ludovic se întoarse către consilieri.

— Așadar, având în vedere că trebuie să judec singur, domnilor, vă rog să plecați.

* * *

— Am înțeles, spuse Ludovic cu mâinile împreunate, degetele pe buze și ochii închiși, lucru care nu se întâmpla niciodată în public.

— Deci, Ludovic… adică, Senioria Voastră, reluă Cecilia, jenată că îi spusese pe nume. Aveam dreptate? Este sau nu o chestiune de importanță capitală?

— Da, Cecilia.

Ludovic deschise ochii și păru că și el sesizează cu întârziere că în cameră se afla și Leonardo.

— Da, contesă, așa este. Era și înainte, iar acum este cu atât mai mult, însă trebuie să verific. Înțelegeți, ceea ce îmi spuneți are sens, mi se pare coerent. Acum trebuie însă să îmi dau seama dacă este adevărat.

— Dar, Senioria Voastră…

— Am vorbit cu Domnia Voastră, am vorbit și cu Accerrito Portinari chiar astăzi. Trebuie să confrunt poveștile voastre și trebuie să înțeleg dacă sunt adevărate. Leonardo, între timp veți rămâne la castel. Mai aveți o obligație față de mine și rămânând aici veți evita să vă distrageți.

Leonardo lăsă capul în jos, ușor dezamăgit. Prima parte este adevărată, a doua parte, ambiguă. Deci Ludovic voia să evite ca Leonardo să hoinărească și să facă vreo înțelegere cu cineva sau să dispară. Era evident că încă avea suspiciuni în ceea ce-l privește.

— Bine. Mai este o ultimă persoană cu care trebuie să discut și apoi voi putea lua o decizie în cunoștință de cauză.

Și Ludovic se îndreptă spre ușă.

„Perfect, aceasta este o decizie corectă”, gândi Leonardo. Exista, de fapt, o persoană care trebuia obligatoriu să fie întrebată cu privire la aceste fapte.

— Castelan, spuse Ludovic, bătând în ușă.

Ușa grea se deschise și fața îngălbenită și bolnăvicioasă a lui Bernardino da Corte apăru în cameră.

— Trimiteți să fie adus magistrul Ambrogio da Rosate. Vreau să consulte stelele.

Dar eu nu la el mă gândeam!

De la scriptoriul lui Giacomo Trotti

Pentru Ercole d'Este, duce de Ferrara, de trimis urgent! urgent!! urgent!!!

Ilustrul și multrespectatul meu Senior,

trimit Excelenței Voastre vești despre evenimentele zilei și ale nopții, astfel încât să hotărâți ce veți face și să le supuneți atenției consiliului vostru.

Noaptea trecută, Leonardo da Vinci a fost atacat după ce a ieșit din Castelul Giovio dinspre curtea cea nouă, unde se termină cartierul Mayno. Doi bărbați cu fața acoperită l-au oprit, încercând să-l agreseze.

În timp ce Leonardo încerca să scape, a sosit un băiat care striga ca un nebun și a început să lovească cu mânerul și cu lama sabiei. Apoi au mai sosit câțiva din cartierul Cusani, iar alți doi bărbați înarmați cu sabie și ciocan veneau din altă direcție, dinspre cartierul Nirone, toți aruncându-se în luptă cu asemenea zgomote, încât s-au auzit urletele din locuința lui Giovanni del Mayno, cu insulte și alte cuvinte, de nici nu pot să vi le spun.

În acea confuzie an intervenit vasalii lui Mayno încercând să încheie acel turnir infernal, în care fiecare lovea unde nimerea, în timp ce maestrul Leonardo se chinuia să scape din învălmășeală.

Când li s-a cerut să se prezinte, tânărul care țipa a fost recunoscut de către Leonardo ca fiind Jacomo

Caprotti, zis și Salaì, ucenic la atelierul lui. Doi dintre cei armați au spus că sunt Graziano și Ottolino, în serviciul ilustrului senior Bernardino da Corte, castelanul ducelui. Ceilalți doi s-au prezentat ca fiind franțuji și au spus că se numesc Gasparo Robinotto și Goffredo Mattenetto, aghiotanții ducelui de Commine. Și, în cele din urmă, acesta fiind și motivul mesajului atât de urgent, ultimii doi au spus că sunt Veniero del Balzo și Coriolano Ferrari, trimiși ai Senioriei Voastre ilustre, ducele de Ferrara.

Cele trei perechi de bărbați înarmați au început să se învinovățească reciproc de asaltul împotriva maestrului Leonardo, în timp ce Salaì susținea sus și tare cu vorbe indecente că patronul și maestrul său a fost atacat de franțuji și, întrebat cum i-a recunoscut, el a spus că din cauza faptului că puțeau foarte urât. Acest lucru a provocat hohote de râs, care au fost oprite repede de noua gardă a Senioriei Sale Ilustre Ludovic, care a venit la fața locului. Toți acești bărbați sunt la această oră închiși în închisoarea Castelului Giovio, cu excepția lui Leonardo și a lui Salaì, care se află acasă la maestru.

Vă scriu pentru că Senioria Sa Ludovic m-a chemat în această dimineață pentru a pune capăt conflictului și pentru a avea pe cineva prezent din partea curții Senioriei Voastre Ilustre la judecata celor doi care s-au prezentat a fi trimișii Senioriei Voastre, precum și pentru a-i cere sfatul Senioriei Voastre Ilustre.

Pe scurt, asta înseamnă că ai trimis soldați la Milano fără să-mi spui nimic, și acum, ca de obicei, eu trebuie să te scot din rahat. Ar fi cazul totuși să te repezi până la Milano, dragul meu Ercole, duce de Ferrara,

pe a cărui bunăvoință mă bazez întotdeauna.

Mediolanum, XXIII octombrie 1493

Slujitorul Excelentei Voastre, Jacomo Trotti

Doisprezece

— Domnul Giacomo Trotti, ambasador al Senioriei Sale Ilustre Ercole, duce de Ferrara!

— Lăsați-l să intre, spuse Ludovic repede, fără prea multă ceremonie.

Giacomo Trotti intră, având pălăria în mână și un plan de acțiune nu foarte clar în cap. Ludovic îl aștepta aparent liniștit, așezat pe tronul său din mijlocul sălii Scarlioni. Așa cum spunea Leonardo despre pictură, pictorul trebuie să picteze aspectul omului și intenția minții sale din postura și mișcarea corpului său. Iată, în acest caz, pentru a-l descrie pe Ludovic și pentru a-i cunoaște pe deplin intențiile, ar fi fost suficient să se acorde atenție modului în care stătea așezat.

Corpul era sprijinit pe spătar, bărbia în sus și maxilarul încordat, iar mâinile cu palmele pe brațele tronului, relaxate. „Acest loc este al meu", spunea Ludovic. „Tronul, sala și întregul oraș din jurul nostru. Aici seniorul eu sunt, și acest lucru nu intră în discuție. Acum vom vorbi și vom da explicații și nu va fi ușor, dar nu uitați asta în timp ce discutăm. Sau? Nu există *sau*! Nici nu mă obosesc să mă gândesc la opțiunea *sau.* Eu sunt cel care comandă aici! Să nu uiți asta! Punct!"

— Aduc omagiile mele, Senioria Voastră, spuse Trotti.

— Păcat, spuse Ludovic.

— Poftim?

— Păcat, replică Ludovic, fără să se miște. Speram că îmi veți aduce scuzele socrului meu, Ercole, pentru că a trimis soldați în orașul pe care îl conduc și îl susțin, fără ca măcar să-mi ceară permisiunea.

Giacomo Trotti își frecă mâinile la spate. Situația nu era una dintre cele mai plăcute. Pe de o parte, Ercole, de cealaltă parte Ludovic, iar la mijloc ordine precise de raportat. În situația asta

trebuia să se comporte ca lipiciul: să se strecoare ca un lichid, să se adapteze la ambele fețe ale menghinei care îl zdrobea și apoi să se usuce, rămânând ferm și forțând ambele părți să recunoască faptul că era singura posibilitate.

— Senioria Voastră, aveți perfectă dreptate. În relațiile dintre rude, mai ales dacă sunt puternice, încrederea reciprocă ar trebui să fie mai presus de orice. Pot doar să vă spun, în apărarea comportamentului ilustrului meu senior, că a acționat cu bune intenții și a luat aceleași măsuri ca și Senioria Voastră.

— Nu înțeleg. Ce măsuri am luat eu?

— Ați pus doi oameni să-l protejeze pe maestrul Leonardo da Vinci, exact cum a procedat seniorul meu.

— Vă înșelați, maestre Giacomo. Cele două gărzi au intervenit în timp ce își făceau rondul de pază la castel, auzind hărmălaia provenită din cartierul Maino.

— Îmi permit să-i sugerez Senioriei Voastre ca atunci când va fi război, să-i trimiteți în luptă pe acești domni și să le dați sarcina de curier și mesager. Înseamnă că aleargă foarte repede dacă au ajuns de la castel la capătul cartierului înaintea oamenilor lui Ercole.

— Ce vreți să spuneți?

Giacomo Trotti respiră adânc. Să-i arăți unui om puternic că a greșit dincolo de orice îndoială rezonabilă nu era deloc ușor și nici măcar util.

— Presupun, Senioria Voastră, că oamenii seniorului meu aveau ordin să protejeze siguranța maestrului Leonardo și, prin urmare, să-l urmărească în mod discret la câțiva pași distanță. Și cu toate astea, soldații voștri au sosit la locul agresiunii înaintea soldaților ducelui de Ferrara.

— Presupuneți?

Trotti ridică privirea. Era timpul să joace *all-in*[27], așa cum ar fi spus jucătorii de poker Texas Hold’em dacă ar fi fost martori la scenă. Fapt puțin

probabil, având în vedere că America fusese descoperită cu doar un an înainte, iar în acele luni cuceritorii aveau alte treburi, cum ar fi, de exemplu exterminarea aborigenilor, și nu inventarea de jocuri de cărți.

— Sunt sigur, Senioria Voastră, că Ercole intenționa să-l protejeze pe maestrul Leonardo după ce eu însumi i-am spus despre proiectul secret la care lucrați.

— Proiectul secret?

— Spuneți-i cum vreți. Motivul pentru care Leonardo ieșea noaptea, în fiecare noapte, pentru a veni la castel pe ascuns. Motivul pentru care era în pericol, încât băiatul căruia el îi spune Salaì îl urma înarmat. Chiar Senioria Voastră doreați să-l știți în siguranță. Atât de mult, încât chiar și Ercole, în urma scrisorilor mele, a hotărât să-l protejeze.

Ludovic se uită la Trotti cu chipul împietrit.

— Am avut motive întemeiate să-l supraveghez pe maestrul Leonardo și, după cum ați văzut, nu erau aiureli. Maestrul Leonardo a fost atacat noaptea trecută, iar ceea ce lucrează pentru mine ne privește pe noi doi și nu are nimic de-a face cu asta.

— De unde știți?

— Pentru că este o chestiune care nu interesează pe nimeni din afara castelului.

Trotti încercă să se abțină, dar nu-i plăcea să fie luat de prost.

— Senioria Voastră, să-mi fie cu iertare, chestiunea în schimb este foarte importantă. Vă înțeleg dorința de a păstra secret acest lucru, dar cu siguranță nu va dura mult. Oamenii vor înțelege foarte curând. Vor înțelege și vor acționa în consecință. După cum vă puteți imagina, nu pot ține secret față de seniorul meu o astfel de descoperire. La Ferrara, ca și în restul Europei, s-ar isca o adevărată furtună.

Acum era rândul lui Ludovic să se uite la Trotti ca la un prost.

— La Ferrara, domnule ambasador, desigur. Dar sincer, nu înțeleg ce are de-a face restul Europei.

— Prin urmare, vreți să negați că Leonardo da Vinci a descoperit metoda de a transforma metalul simplu în aur?

Ludovic rămase o clipă în tăcere. Avea fața ca rubinul. Apoi izbucni în râs.

Râdea de-l durea burta, ca un copil care vede un om alunecând și căzând pe gheață sau o femeie care face 26 de manevre pentru a-și parca șareta într-un spațiu în care ar intra chiar două.

Ducele de Bari și seniorul orașului Milano râse atât de tare încât îi dădură lacrimile.

Toate astea în timp ce Trotti rămăsese mut, neclintit și puțin interzis.

— Vă rog să mă iertați, maestre Giacomo, dar acestea au fost și sunt zile dificile și cred că m-au prins și foarte tensionat, ca o arbaletă când se încarcă. Iar Domnia Voastră ați atins trăgaciul.

Ludovic respiră adânc, ștergându-și o lacrimă și redevenind serios.

— Nu, domnule ambasador, aveți dreptate și vă datorez o explicație. Leonardo lucrează pentru mine, este adevărat. Puteți păstra un secret?

— Senioria Voastră, eu sunt ambasador. Treaba mea este să păstrez secretele.

— S-ar putea să nu vă fie ușor, dar ar fi necesar. Vedeți, v-am mărturisit odată că femeile însărcinate nu mă atrag.

— Femeile însărcinate mă dezgustă, așa mi-a spus Senioria Voastră.

— Da, da.

Ludovic se uită la Trotti cu aer conspirativ.

— Deci, când excelenta și preaiubita mea soție, fiica seniorului vostru, era însărcinată, eu am căutat să mă înveselesc și să mă distrez cu una dintre doamnele ei de companie. Știți, bărbații au nevoie să se descarce.

— Înțeleg, răspunse Trotti, care avea 70 de ani și care, mai degrabă decât să înțeleagă, își amintea vag… Și cine ar fi doamna, dacă pot…

— Lucrezia. Lucrezia Crivelli.

— Este acea demoazelă cu părul negru, cu înfățișarea vulgară?

Maurul zâmbi. „Sunt prea sus strugurii, așa-i, dragul meu vulpoi bătrân?”

— Vulgară este aprecierea Domniei Voastre, domnule ambasador. Eu cred că Lucrezia este foarte atrăgătoare. Și chiar și maestrul Leonardo este de acord cu mine, atât de mult încât a consimțit să îi picteze portretul.

— Ah!

— Exact. De aceea Leonardo s-a prezentat de mai multe ori la castel în toiul nopții. Nu ar fi avut cum să-i facă portretul domniței Lucrezia în timpul zilei, când ar fi fost ocupată să converseze cu soția mea, nu credeți?

Ludovic, ridicându-se de pe tron, i se arătă lui Trotti pe de-a-ntregul, doar un metru și nouăzeci, ca să-i fie clar încă o dată care dintre ei era înălțimea Sa.

— Pot să mă bazez pe discreția voastră, domnule ambasador?

— Nici să nu te gândești, scârbosule!

Ludovic, surprins, îngheță.

Nu pentru că Trotti ar fi spus acele cuvinte, având în vedere că nu fusese el, și apoi nu și-ar fi permis în vecii vecilor așa ceva. Nu, Ludovic a înțepenit pentru că acele cuvinte au fost precedate de o bufnitură surdă și de o lumină bruscă, ca și cum cineva din afară ar fi aruncat o tipsie în draperiile care protejau fereastra de vânt, smulgând-o cu un vuiet de bronz.

Lucru care, de fapt, s-a și întâmplat.

În cadrul luminos al ferestrei lipsite de protecția sa opacă se înfățișă, transfigurată și furioasă ca un taur, nobila fată a lui Beatrice d’Este.

* * *

— Adorata mea soție…

— Adorata mea soție pe dracu'! M-am ascuns aici ca să ascult, pentru că eram convinsă că îi veți spune ambasadorului că tatăl meu a fost numit comandant-șef. În schimb, aflu că sunt înșelată! Și îi spuneți asta tocmai ambasadorului tatălui meu, dobitocule!

— Ascultați, Beatrice, nu cred că este cazul să dați un asemenea spectacol.

Ludovic încercă să pară detașat, cum îi stă bine unui senior, cam ca atunci când o pisică, în timp ce vânează o pasăre, zboară de pe masă și cade tot în picioare, prefăcându-se că nu s-a întâmplat nimic, făcând apel la recentul, dar semnificativul sfert de noblețe pe care îl deținea. Din nefericire, chiar dacă propria noblețe și educație îi pot împiedica pe deținători să urle, asta nu înseamnă că pot pune căluș la gură celorlalți.

— Ah, nu? Nu este cazul să urlu în fața tuturor, în timp ce Senioria Voastră puteți foarte bine să i-o trageți servitoarei și să mai și povestiți asta? Faptul că eu zbier e indecent, dar voi că lăsați servitoarea însărcinată este bine, nu? Ce dracu' de morală e asta?

— Beatrice, ascultați! Sunteți ducesa de Bari, nu puteți…

Încă o dată Beatrice răspunse cu decibeli blazonului.

— Am ascultat chiar prea mult! Sora mea nu era destul de nobilă pentru maestrul vostru Leonardo da Vinci ca să-i facă un portret? Isabella, fiica lui Ercole d'Este, nu este un subiect interesant, în schimb, cum vede una dintre târfele voastre, dă fuguța să-și ia pensula!

Beatrice respiră intens, profund.

— Tot ce-mi rămâne de făcut este să mă întorc imediat la Ferrara.

— Senioria Voastră, dacă-mi permiteți o recomandare, nu ar fi oportun să mergeți la Ferrara în zile ca aceasta, încercă Trotti, cu un aer mieros.

Ea se întoarse spre Trotti de parcă atunci l-ar fi văzut.

— De data asta, maestre Giacomo, pot să vă recomand eu un loc unde să vă duceți!

— Vă mulțumesc, doamna mea, aș prefera să rămân aici.

Beatrice se răsuci într-un vârtej de fuste și pliuri și plecă. Ludovic rămase câteva secunde urmărindu-și soția ieșind cu pas lent și ascunzându-și fața în palme, ca atunci când privești un obiect prețios care zace pe jos, rupt. Apoi, încet, își întoarse fața de la fereastră și reveni pe tron, aparent calm și detașat, dar cu ochii în pământ.

— Ei bine, domnule ambasador, ziua mea a început la orele trei cu o agresiune asupra celui mai important inginer și artist al meu, a continuat cu o neînțelegere diplomatică, urmată de insultele soției mele în fața ambasadorului socrului meu. Acum, hai să încercam să punem lucrurile pe făgașul normal!

— Ceea ce a fost mai rău a trecut, Senioria Voastră.

— Știu din experiență că, la primul infanterist mercenar mort de ciumă, toți sunt victimele ciumei. Am nevoie de cineva care să mă sfătuiască. Și când mă gândesc că magistrul Ambrogio mi-a prezis o zi plină de reușite…

— Ziua nu s-a terminat încă, Senioria Voastră, spuse Trotti cu înțelepciune.

— Aveți dreptate, maestre Giacomo. Ce este?

— Ducele de Commynes și domnul Perron de Basche, anunță Bernardino da Corte cu vocea tremurândă. Vor să vă vorbească, Senioria Voastră.

— Acum nu este momentul, i-o tăie scurt Ludovic.

— Dacă îmi permiteți să mă hazardez, Senioria Voastră, cred că ar fi oportun să-i primiți, spuse castelanul, privind în stânga sa cu un aer alarmat și oarecum dezgustat.

— Bine, fie, lăsați-i să intre!

Silueta ducelui de Commynes își făcu apariția în ușă.

— Duce, respectele mele. Intrați, vă rog! Voiam să vă vorbesc.

— Și eu voiam să vă vorbesc, Senioria Voastră, spuse ducele, întinzând un braț spre stânga sa pentru a lua ceva din spatele ușii. Voiam să vă vorbesc despre asta.

Și ducele, după ce luă obiectul în discuție, intră în cameră târând după el ceva, în timp ce Bernardino da Corte privea scena cu un aer care acum era mai degrabă dezgustat decât speriat.

Avea dreptate Trotti. Ziua nu se terminase încă.

Acum să mă scuze cititorii, dar datoria de informare impune precizie, cu toate că scena care va fi descrisă ar putea să pară prea puțin credibilă, dincolo de faptul că este oarecum dezgustătoare.

Obiectul pe care îl trăgea ducele de Commynes era, de fapt, un pitic plin de rahat.

— Aș vrea să-mi explicați asta, repetă de Commynes, trăgând literalmente piticul spre Maur.

Piticul ateriză pe podea lăsând urme de frânare.

Ludovic urmări intrarea lui. Nu unul oarecare, ci o cunoștință mai veche a noastră, adică bătrânul Catrozzo, care fusese prezent în spectacolul pentru ambasadorii lui Carol al VIII-lea, în prima seară.

Un pitic care vorbea franceză, așa cum îi ceruse Ludovic lui Galeazzo Sanseverino. Ambele erau caracteristici necesare pentru a intra în piciorul amplu pătrat, care susținea masa din sala ambasadorilor, cea cu inscripția HERCULES DUX FERRARIÆ ECCETERA ECCETERA, ca să asculte netulburat discursurile celor doi trimiși francezi și ale aghiotanților lor. Lucru pe care Ludovic obișnuia să-l facă cu reprezentanțele diplomatice ale diferitelor orașe italiene, ascunzând un pitic în interiorul cavității de lemn și scoțându-l pe ascuns ca să afle conversațiile

privatе sau presupuse a fi private, răsplătindu-l apoi în diferite moduri.

Cu o zi înainte, după ce ascultase rezumatul discuțiilor francezilor de la microspionul său, Ludovic îl răsplătise trimițându-l la bucătărie și oferindu-i mână liberă printre bucătari; bunul Catrozzo își umpluse astfel burta de prune cu sirop, smochine uscate, curmale și alte delicatese menite să declare război intestinului gros. Prin urmare, în acea dimineață, când își începu serviciul în interiorul piciorului mesei, acuza un ușor disconfort la nivelul stomacului, care încet-încet se transformase într-o durere atroce, iar ceea ce părea a fi doar o flatulență inofensivă se dovedi un adevărat dezastru.

Cei doi ambasadori, simțind mirosul inconfundabil, s-au privit cu suspiciune reciprocă, însă odată ce s-a stabilit că niciunul dintre ei nu avea probleme, nu le-a fost greu să localizeze originea semnalului. Astfel, după ce au constatat prezența unei ființe umane prin introducerea unei săbii în piciorul de lemn și auzind țipete, cei doi l-au scos din piciorul mesei pe bietul Catrozzo, dar nu fără o luptă, pe cât de lungă, pe atât de murdară.

— Explic imediat, duce, spuse Ludovic, indicând către Catrozzo, care zăcea pe jos, tremurând. Este foarte clar că nu aveam încredere în voi.

Ludovic se ridică de pe tron și se înfățișă din nou, în toată înălțimea sa.

— Nu aveam încredere în voi și bine făceam, judecând că planificați cu cineva să-l tâlhărească pe Leonardo da Vinci, inginer în slujba mea, vrând să-i fure notițele sale private.

— Nimeni nu a intenționat vreodată să facă așa ceva, spuse Perron de Basche, pe un ton lăudăros. Piticul a înțeles greșit.

— Atunci spuneți-mi: unde sunt aghiotanții voștri?

Cei doi francezi – cel real și cel dobândit – se uitară unul la celălalt. „Când nu este clar care dintre cei doi trebuie să vorbească”, se gândi Trotti, „nu este niciodată un semn bun”.

— Cine, Robinot și Mattenet? spuse ducele de Commynes.

— Nu s-au întors încă. Probabil că s-au distrat azi-noapte. De fapt, sperăm că nu au dat de necazuri.

— Absolut deloc! Sunt în siguranță jos, în temniță, într-o celulă caldă și confortabilă.

Perron de Basche și de Commynes își pironiră privirile pe chipul lui Ludovic.

— Au fost arestați, continuă Maurul, deoarece azi-noapte l-au atacat pe Leonardo în orașul meu, la câțiva pași de castelul meu, și au încercat să-i fure ceva. Carnețelul său, cred. Numai intervenția gărzii personale a lui Leonardo și a celor două gărzi special instruite…

Trotti tuși, pentru a-și masca un puseu de râs.

— …au împiedicat ca maestrul Leonardo să nu cadă pradă atacatorilor.

Acum cei doi francezi evitau și să se uite unul la celălalt. Trecură câteva secunde de tăcere, grele și chiar urât mirositoare, deoarece Catrozzo era în continuare în încăpere.

— Senioria Voastră, cred că înțelegeți că trebuie să discut cu aghiotantul meu, spuse ducele de Commynes, într-o manieră cât se poate de nobilă și respectuoasă.

— Sunt de acord, spuse Maurul grav. Cred că este convenabil pentru toată lumea să îl scoateți din castel.

* * *

— În apropierea zidurilor castelului, înțelegeți, Caterina? Dar nu au avut timp să îl atingă, porcii! Eram la zece pași de el și am ajuns imediat. Erau doi, dar nu se așteptau. Pe primul l-am lovit cu mânerul sabiei aici, peste mâini.

Salaì indică propriul pumn, după ce mimă o lovitură cu mâinile care țineau o armă imaginară.

— Al doilea a prins mânerul și mi-a scos sabia. Era mai mare decât mine, mai puternic, dar eu atunci m-am făcut capră, precum numele meu de familie, și am făcut să ajungă un cap la el în stomac…

— I-ai dat. Probabil că i-ai dat un cap în stomac, spuse Caterina, înlăturând cârpa umedă de pe capul lui Leonardo și punând alta, înmuiată în apă rece.

Leonardo, întins pe pat, tăcea, cu ochii închiși. Nu avusese o zi ușoară. Și acum, că era acasă, în patul lui, își dorea doar puțină liniște și pace.

— Tot aia e, important e că și-a luat-o. Cred că a vomitat și laptele băut în copilărie. Și apoi…

— Giacomo, te rog, îl imploră Leonardo cu vocea obosită, dar autoritară. Eram și eu acolo azi-noapte. Le-oi fi dat tu, dar eu le-am încasat. Să nu mai vorbim despre asta, te rog.

— Și apoi, oricum, când au venit gărzile, să fi văzut ce haos! Toți se luptau cu toți, țipete, urlete, *attensión!*, stai pe loc!, *sacré, merde!* Dacă nu aș fi fost acolo…

— Într-adevăr, Giacometto. Dacă nu ai fi fost acolo, s-ar fi sfârșit rău, spuse Caterina, punând mâna pe fruntea fiului său.

— Dacă ar fi fost lumină, Giacometto, ți-ai fi luat atât de multe, că pentru a le număra cu cifre romane trebuia să te ajute mama, zise Zanino. Tu ești un băiat, ăia erau soldați.

Zanino da Ferrara era unul dintre mulții ucenici ai lui Leonardo care, după ce primise vestea despre incident, plecase de la atelier și alergase spre casa acestuia, pentru a se asigura că maestrul este bine.

— Și, dacă nu v-ați fi întors de la castel la o oră atât de târziu, poate că nu v-ar fi atacat nimeni, zise neamțul, ultimul care ajunsese acasă la Leonardo.

Un bărbos masiv care se prezentase la casa maestrului spunând că a venit să slujească și să învețe. „Și ce știi să faci?” l-a întrebat Leonardo. „Eu prelucrez fierul cu foc”, a răspuns bărbatul, ciocănind aerul cu mâinile lui negre. Și de fierari sau de oameni care știau câtuși de puțin despre felul în care se lucrează metalul Leonardo avea nevoie ca de aer. Motiv pentru care, hai, Giulio neamțule, vino, nimeni nu e indispensabil, dar toți sunt utili!

— Maestrul era la lucru, nu la distracție, răspunse Zanino grosolan. De altfel, nu prea i-a plăcut de la început de vagabondul ăla necioplit.

Deși Leonardo avea deja în casă expertul în metale. Era el. Și mai era și meșterul Antonio, iar la nevoie, Sangallo… Ce i-o fi trebuind maestrului acest barbar, cine să-l înțeleagă?

— Ziua se muncește, noaptea se dormește, afirmă Giulio, teuton până și în conținut.

— Se doarme, vrei să spui, zise Salaì, bucuros că poate să corecteze și el pe cineva. Și apoi știi că maestrul doarme și lucrează în ritmul său. Când vrea, se duce la culcare o oră și apoi lucrează alte patru.

— Nimeni nu știe mai bine decât tine, Giacomino, când merge maestrul la culcare, așa e?

— Ascultă, expertul în metal al boașelor mele, dacă vrei să simți cât de dur este fierul sabiei mele, continuă așa, că o să ai…

— Ajunge!

Leonardo se dădu jos din pat atât de repede, încât cârpa umedă zbură pe fereastră. O scenă atât de ciudată ar fi fost comică în alte circumstanțe, dar în acel moment nu era nimic de râs.

— Ajunge, Iisuse Hristoase! spuse Leonardo, în timp ce toți cei din cameră amuțiră pe loc.

Leonardo da Vinci, știa toată lumea, era un om bun. Și, ca toți oamenii buni, se înfuria rar. Dar când se înfuria, devenea înfricoșător.

De jos se auzi o bătaie în ușă, iar Caterina profită, mergând să vadă cine era. Între timp, Leonardo o luase razna.

— M-au acuzat, umilit, agresat, iar acum nici măcar în casa mea nu mă pot odihni! Ieșiți afară!

— Ne scuzați, maestre, dacă…

— Afară! Afară, pentru numele lui Dumnezeu!

De jos se auzi vocea Caterinei.

— Leonardo, a venit cineva în vizită…

— Cine mai e? urlă Leonardo, deja scos din minți, mergând spre ușa camerei. Acum cine dracu' nu mă lasă în pace?

Și, cu aerul amenințător al celui care nu mai este dispus să suporte nimic, se aplecă peste balustrada de lemn din fața camerei sale.

Astfel, poate pentru prima dată în viața sa, l-a privit de sus pe Ludovic Maurul.

— Vă rog să mă iertați, nu aș îndrăzni niciodată să mă adresez Senioriei Voastre într-un mod atât de mitocănesc.

Ludovic închise ușa camerei în urma sa. Capul său aproape că atingea tavanul. După ce se uită în jur, luă singurul scaun din cameră și se așeză.

— Nu stăm acum să ne uităm la formă, Leonardo. Să ne uităm la substanță. Am venit să vă cer ceva.

Leonardo, care se reașezase pe pat, nu spuse nimic.

— O cerere pe care v-o adresez în calitate de regent al ducatului Milano, nu în calitate de client al vostru. Puteți consimți sau refuza…

Leonardo zâmbi, dar respirația urcă din stomac la piept. Acela nu era un sărut pe gât, părea mai degrabă săpunul pe frânghia spânzuratului.

— Dar, dacă veți refuza, îmi veți da ocazia să mă gândesc că încrederea mea în Domnia Voastră nu este îndreptățită. Noaptea trecută, aghiotanții ambasadorului Franței v-au atacat. Știți de ce au încercat să vă silească?

— Da, Senioria Voastră. Cred că știu. Voiau carnețelul meu.

— Voiau carnețelul Domniei Voastre…

— Da, Senioria Voastră. Au mai avut zilele trecute o tentativă destul de stângace și, probabil, acum, că mă gândesc mai bine, chiar și o a doua tentativă.

— Și de ce voiau acest carnețel? De ce este așa de important blestematul ăsta de carnețel? Ce scrie în el?

— Nimic important pentru alții, ci doar pentru mine.

— Și atunci, de ce alții vor să pună mâna pe el?

— Senioria Voastră, îmi cereți prea mult. Eu nu am de unde să știu la ce se gândesc alți oameni.

— Aveți dreptate, Leonardo. Atunci o să vă spun eu. Ambasadorii Franței, ațâțați de Louis, ducele de Orléans, cred că în carnețelul vostru se ascund planurile pentru o armă secretă. O armă automată de război, care să apere hotarele orașului.

Leonardo zâmbi, clătinând din cap.

— Ambasadorul de Ferrara crede că în el se ascunde secretul de transformare a metalelor simple în aur și că acesta este motivul pentru care ducatul este atât de bogat.

De data aceasta, Leonardo râse cu poftă.

— Povestea asta cu transformarea metalului simplu în aur, Senioria Voastră, este ceva pentru care nici nu am visat vreodată să-mi irosesc timpul. Am înțeles de mult că perpetuum mobile și visul regelui Midas[28] sunt povești pentru copii și nu mă interesează.

Leonardo se așeză mai bine pe pat, încercând să-și diminueze disconfortul.

— În schimb, mă interesează mai mult ce crede Senioria Voastră. Ce ar putea fi, în opinia Senioriei Voastre, în acest carnețel personal?

— De aceea sunt aici, Leonardo. Ceea ce cred, dacă este fals, nu mă onorează, dar, dacă este adevărat, ar fi foarte dezonorant pentru Domnia

Voastră. Nu vreau să vă spun asta, dar aş vrea să mi-l arătaţi.

— O să-l arăt numai şi numai Senioriei Voastre, dacă îmi spuneţi ce aşteptaţi să găsiţi în el sau ce speraţi să nu găsiţi.

Ludovic se uită spre fereastră şi spuse în şoaptă, aproape murmurând:

— Sper să nu găsesc una sau mai multe scrisori de credit semnate de Bencio Serristori sau de alţi bancheri florentini, utilizabile de Domnia Voastră sau de alţii din atelier pentru a emite scrisori false.

Leonardo rămase înmărmurit o clipă. Apoi, încet, trase de şiretul din piele al hainei şi îi slăbi închizătoarea. La fel de încet, strecură mâna între haină şi corp şi scoase un carneţel stufos, plin de foi mai mult sau mai puţin îngălbenite.

— Vă rog, Senioria Voastră.

Ludovic întinse mâna şi luă carneţelul.

Înainte de a-l deschide însă, Leonardo adăugă:

— Mi-aţi cerut acest carneţel în calitate de senior al oraşului Milano, Senioria Voastră, şi nu în calitate de client al meu. Aţi făcut o distincţie importantă, iar eu intenţionez să fac propria distincţie înainte să începeţi să citiţi.

Leonardo atinse carneţelul din mâinile lui Ludovic, uşor, dar preocupat, ca o mamă care aranjează păturica nou-născutului care se află în braţele unei fete bătrâne.

— În calitate de senior al oraşului Milano, m-aţi acceptat. În calitate de client – după ce mi-aţi citit scrisoarea de prezentare –, mi-aţi oferit încredere. Aţi avut încredere în mine după ce aţi citit lucrurile despre care v-am scris. Acum nu aveţi încredere, fără să citiţi lucrurile pe care eu le-am scris doar pentru mine.

Leonardo se sprijini de pat şi se ridică în faţa Maurului.

— În calitate de cetăţean, Senioria Voastră, sunt convins că veţi fi corect când veţi face dreptate şi că veţi recunoaşte fiecăruia meritele şi greşelile în

mod imparțial. Ca artist, Ludovic, am încredere că veți putea înțelege că eu sunt un om liber și că sunt atașat de un client al meu, nu doar dacă îmi recunoaște calitățile, ci și dacă îmi recunoaște opera la valoarea ei.

Prinzând delicat coperta carnețelului pe care îl ținea în mână, Ludovic îl deschise.

Era ciudat.

Erau scrisori. Nu de credit, erau scrisori reale. Cu data, la început și semnătura, la final. Pline de desene, așa cum erau scrisorile lui Leonardo.

Dar…

— Dar sunt scrise de la dreapta la stânga!

— Felul în care scriu mereu.

— Deci acestea sunt scrisorile Domniei Voastre? Sunt minutele scrisorilor?

— Vă voi explica în timp ce citiți, Senioria Voastră. Poftim, citiți cu ajutorul acestei oglinzi. Dacă aveți nevoie de o lumânare, vă aduc imediat.

* * *

— De cât timp e acolo?

— De aproape două ore.

Caterina înghițise atâta salivă, încât ajunsese la cei doi litri de apă necesari zilnic. Doar faptul că îl avea în casă pe seniorul orașului Milano nu era o banalitate. Dar era clar că venise pentru fiul său și că ar fi putut să plece cu el, iar cele patru gărzi înarmate care așteptau în bucătăria sa, care probabil de aceea erau acolo, nu o ajutau deloc să-și păstreze calmul.

Apoi, în sfârșit, ușa se deschise.

Ludovic Maurul ieși primul cu o față înfricoșătoare. În mod clar dezamăgit, dar, mai mult decât dezamăgit, furios.

În spatele lui, Leonardo. În mod clar îngrijorat și contrariat, dar mai mult îngrijorat decât contrariat.

Ludovic coborî scările încet. Așteptă ca Leonardo să ajungă și el la parter înainte de a vorbi.

— M-ați dezamăgit, Leonardo. Încă o dată m-ați dezamăgit. Sunteți conștient de asta?

— Sunt conștient, Senioria Voastră.

— Bine. Să mergem, atunci. Vreau să închei cu povestea asta rapid.

Și, făcând un semn gărzilor, se îndreptă spre ieșire. Gărzile se strânseră în jurul lui Leonardo.

— Senioria Voastră, ce se întâmplă?

— Doamna Caterina, fiul Domniei Voastre trebuie să vină cu mine.

— Deci îl arestați.

Ludovic se întoarse. Pentru prima dată în acea zi, zâmbi.

— Nici vorbă, doamnă Caterina. Am nevoie de fiul vostru ca martor. Am mare nevoie de el pentru un proces. Diseară, poate mai devreme, se va întoarce acasă.

Doisprezece plus unu (Stăpânul casei este foarte superstițios)

Aspectul sălii Scarlioni nu fusese niciodată îmbietor sau primitor, și nu întâmplător. Dezolantă, întunecată, rece și amenințătoare – astfel încât cei care intrau pentru a cere favoruri sau dreptate să nu se lungească la vorbă, iar cel care era convocat să dea socoteală Consiliului secret prezidat de Ludovic Maurul să fie intimidat în așa fel, încât era suficientă o singură mărturisire care, în epoca Renașterii, era proba preferată a tribunalelor de orice fel. Să intre în acea sală nu era plăcut, oricare ar fi fost, prin urmare, scopul prezenței acolo.

Pentru a înrăutăți situația celor din sală, motivul nu era clar. De fapt, în fața Consiliului ajungeau diferite personaje, din diferite motive.

Accerrito Portinari, directorul filialei Băncii de Medici din Milano, care în calitate de petiționar adusese în fața Consiliului purtătorii unor scrisori de credit pe care el le considera false.

Clemente Vulzio, Candido Bertone, Riccetto Nannipieri și Ademaro Costante, purtătorii scrisorilor menționate anterior, pe care Accerrito îi adusese în fața Consiliului în calitate de inculpați. La rândul lor, se declarau acuzatori și însetați de justiție, întrucât Portinari refuza să le plătească sumele din scrisorile de credit, în total cinci mii de ducați, nu smochine uscate.

Părintele Diodato din Siena, însoțit de confratele său Eligio da Varramista. Convocat la sugestia lui Bergonzio Botta, a fost cel de-al doilea dintre frați, în calitate de expert în cambii și scrisori de credit, fost bancher convertit la credință pe drumul spre Milano. Un caz mai mult unic decât rar, al unuia care se mută la Milano pentru a renunța la activitatea bancară. Părintele Diodato era simplu însoțitor, întrucât nu-i părea firesc să abandoneze

un confrate singur în lumea largă și apoi să-l lase să vorbească fără să fie și el acolo.

Și, în cele din urmă, consilierii. Șapte, și nu șase, ca de obicei, având în vedere că printre ei stătea Leonardo da Vinci. Aparent, cea mai nepotrivită persoană dintre toate în acea sală.

* * *

— Deci, maestre Accerrito, susțineți că scrisorile aduse de acești domni sunt false și doriți să vă prezentați motivele.

Ludovic se întoarse spre stânga sa.

— Voi, în schimb, domnilor, susțineți că aceste scrisori sunt autentice, scrise de mâna lui Bencio Serristori. Confirmați aceste afirmații?

— Confirm, spuse Vulzio, un bărbat pitic cu părul roșu și cu fața desfigurată de vărsat de vânt.

— Confirm, replică Bertone, un tânăr înalt, musculos, cu un accent puternic de Siena.

— Dumnezeu îmi e martor, confirm acest lucru, se alătură corului Nannipieri, un tip îndesat și cocoșat de prea multe ore petrecute la războiul de țesut.

— Confirm, repetă și ultimul, Ademaro Costante, un bărbat la vreo 40 de ani, foarte slab, a cărui sursă principală de proteine trebuie să fi fost constituită din unghiile de la mâna dreaptă, pe care nu încetase să le roadă nici măcar o clipă de când intrase în sală.

— Părinte Eligio, care este opinia Domniei Voastre?

Părintele Eligio era un bărbat scund, complet chel, cu excepția unui smoc de păr de culoarea șobolanului mort, care pornea din frunte și avea tendința către infinit. După ce dădu din cap de câteva ori, ca și cum ar fi vrut să-și amintească sieși faptul că era sigur de opinia lui, scoase la iveală o voce subțire cât un fir de pânză de păianjen.

— Scrisorile sunt scrise pe o hârtie florentină foarte fină, aceeași pe care o foloseam când eram

responsabil cu operațiunile de schimb la Banca de Medici, începu, în timp ce toți cei din sală ciuleau urechile. Scrisoarea este redactată în conformitate cu regulile băncii, cu data, suma, cuantificarea ratei de schimb la destinație și specificarea bancherului de la locul destinației. Nu am niciun motiv să suspectez că este falsă.

— Și atunci de ce suntem aici? De ce nu ne dați banii care ne aparțin? Cine suspectează aceste scrisori ca fiind false și de ce?

— Aveți dreptate, maestre Riccetto, spuse Ludovic cu un aer condescendent. Galeazzo, vreți să explicați?

— Acum câteva zile a fost găsit aici, în curtea castelului, corpul unui om care a murit de o moarte violentă. Se numea Rambaldo Chiti, era pictor și artist, născut la Milano.

— Dumnezeu să-l ierte, spuse Nannipieri, nepoliticos. Și de ce ne interesează pe noi?

— În casa acestui Rambaldo Chiti, personal, împreună cu căpitanul justiției, am găsit materiale pentru bătutul monedei false, împreună cu o scrisoare de credit semnată de Bencio Serristori, fără îndoială falsă și aceasta.

— Vă rog să mă iertați, Excelența Voastră, interveni părintele Eligio. Aș vrea să știu, chiar și pentru curiozitatea personală, cum de sunteți atât de sigur. Nu este ușor să dovedești falsitatea unei scrisori de credit. Știu asta din experiență. Mi s-a întâmplat de multe ori, în lunga mea viață, să plătesc florini din aur pur, având în față o scrisoare suspectă.

— În scrisoare se afirma că ar fi fost scrisă la Florența, de Bencio Serristori, dar avea data de 24 iunie.

— Ah, iată, spuse părintele Eligio, ușurat. Da, da, în acest caz nu există nicio îndoială. Nimeni nu lucrează în ziua de Sfântul Ioan. Și, prin urmare, acest falsificator nu este cu siguranță din Florența. Dar, iertați-mă…

— Spuneți, părinte Eligio.

— Deci, acest Rambaldo Chiti, despre care spuneți că a fost ucis, ar fi chiar el falsificatorul?

— Așa credem. Maestre Leonardo?

Așezat cu mâinile pe genunchi, Leonardo încuviință din cap încet.

— Rambaldo Chiti a lucrat în atelierul meu câțiva ani și pot confirma atât marele său talent la desen și pictură, cât și natura sa frauduloasă și plină de mediocritate. I-a plătit unui prieten și client al meu cu bani falși, după ce i-a primit de la mine pe cei reali, iar scrisoarea falsă a fost găsită în ascunzătoarea sa, unde ținea arzătorul pentru topit și uneltele pentru a imprima ducați falși. Nu există nicio îndoială în legătură cu acest lucru.

— Mulțumesc, maestre Leonardo.

— Bine, spuse Vulzio, cu un aer sfidător. În regulă, Senioria Voastră. Chiti era un falsificator. Dar acest lucru nu are nimic de-a face cu scrisoarea pe care o dețin, datată 16 iunie. Vă pot asigura că la acea dată Bencio Serristori era încă în viață și în măsură să scrie.

— Corect, maestre Clemente. Într-adevăr, în ziua de 16 iunie, Bencio Serristori era încă în viață. Acest aspect are importanța sa, de vreme ce maestrul Bencio a murit la începutul lunii iulie.

— Deci ce motiv ar fi să ne îndoim de autenticitatea scrisorilor noastre?

— Voi garantați deci că scrisorile voastre sunt veridice și autentice?

— Eu garantez pentru a mea, așa cum este normal, având în vedere că l-am văzut personal când a scris-o, mormăi Vulzio. Pentru ceilalți nu știu, dar nu văd niciun motiv de suspiciune.

— Deci așa este? Scrisorile voastre sunt autentice? Ei bine, domnilor, frumosul nostru oraș se bazează pe sistemul său de creditare, iar dacă scrisorile sunt autentice, eu însumi îi pot impune maestrului Accerrito să le plătească cu bani gheață. Dacă maestrul Portinari nu intenționează să le

plătească, nu numai că îl voi încarcera, dar le voi plăti chiar eu. Maestre Portinari, intenționați să plătiți aceste scrisori?

— Nici măcar un bănuț.

— Bine. Domnilor, dacă sunteți de acord, iau eu frâiele în mână. Maestre Accerrito, veniți aici, vă rog!

Accerrito Portinari merse în fața Maurului, care începu să scrie o notă pe o foaie de hârtie imaculată. După ce scrise, Ludovic întoarse foaia către Portinari și spuse solemn:

— Prin aceasta, declar că vă voi prelua eu datoriile față de nobilii prezenți astăzi aici, în condițiile spuse.

Accerrito se uită la foaie și simți că sângele îi urcă în obraji și apoi o ia în jos.

— Dar Senioria Voastră, nu puteți…

— Spre binele Domniei Voastre, ar fi mai bine să semnați, maestre Accerrito.

Cei patru se uitau unul la altul cu ochi sticloși, în timp ce Accerrito Portinari semna în tăcere, cu penița tremurând. După ce semnă, Ludovic chemă castelanul și îi înmână hârtia. Bernardino da Corte luă documentul cu o reverență și dispăru.

— Deci, Senioria Voastră, când vom avea banii?

— Banii, maestre Riccetto?

— Banii, hai, banii! Tocmai ați spus că îi plătiți Domnia Voastră, doar sunteți un senior!

— Toate la vremea lor, maestre Riccetto, spuse Ludovic calm. Vedeți, așa cum mi-a explicat ieri Accerrito Portinari cu foarte multe detalii și așa cum a confirmat chiar acum părintele Eligio, adesea banca prefera să plătească o scrisoare falsă decât să cheltuiască bani și să riște viața unui curier pentru a verifica veridicitatea documentului.

Ludovic deschise brațele.

— Dar ceea ce băncile nu pot face, eu în schimb vreau și trebuie să fac. Nu pot plăti cu banii ducatului, adică ai contribuabililor, scrisori de credit false. Puțin mai înainte, după cum ați văzut,

i-am înmânat maestrului Bernardino o foaie, contrasemnată de Accerrito Portinari.

— Foaia prin care se angajează să-și plătească datoria, zise Clemente Vulzio.

— Nu, maestre Clemente. Pe acea foaie nu scrie tocmai asta.

Clemente Vulzio se întoarse spre Portinari care lăsă privirea în pământ, apoi se întoarse din nou către Ludovic.

— Ceea ce am scris este, de fapt, o solicitare de a vedea înregistrările contabile. Semnătura era necesară pentru a obține permisiunea de a ridica evidențele contabile ale lui Bencio Serristori de la Banca de Medici din Florența, în numele regentului ducatului de Milano, Ludovic Maria Sforza, și cu permisiunea și consimțământul reprezentantului Băncii de Medici din Milano.

Ludovic arătă spre ușa pe care ieșise castelanul.

— În acest moment, după ce a citit nota, maestrul Bernardino înmânează curierului încuviințarea semnată care va pleca spre Florența. În cel mult o săptămână, curierul se va întoarce. Până când va fi îndeplinită această procedură, veți fi oaspeții mei.

Și Ludovic făcu un semn spre Galeazzo Sanseverino, care la rândul său atenționă gărzile, care se mutară pe părțile laterale ale tronului lui Ludovic, astfel încât să-i poată încercui pe petiționari, transformându-i în acuzați.

* * *

— După cum am explicat mai devreme, maestrul Leonardo îl cunoștea bine pe Rambaldo Chiti, iar cu privire la asta, nu există niciun dubiu.

Tonul vocii lui Ludovic se schimbă puțin după ce oamenii lui se aflară pe poziții.

— Dar mai era cineva de aici care îl cunoștea și a avut ocazia să-i cunoască atât abilitățile, cât și talentul. Nu-i așa, părinte Diodato?

Părintele Diodato se uită la Ludovic cu o privire blajină.

— Eu?
— Domnia Voastră, părinte Diodato!
— Cred că vă înșelați, spuse părintele Diodato, serafic. Nu l-am cunoscut niciodată pe cel despre care vorbeați mai înainte.
— Chiar așa? Sunteți de acord, maestre Leonardo?
— Nu pot să fiu de acord, Senioria Voastră, spuse Leonardo anost. Există dovezi tangibile, ba chiar vizibile că părintele Diodato îl cunoștea pe Rambaldo Chiti, deși a susținut contrariul, inclusiv în prezența mea.
— Da, serios? Și unde ar fi aceste dovezi?
— Pe pereții din cantina Domniei Voastre, preacuvioase părinte. În capela unde frescele au fost realizate de Rambaldo Chiti, al cărui stil l-am recunoscut.
Leonardo, în timp ce vorbea, se ridică în picioare. Nu pentru a-și arăta statura, așa cum obișnuia să facă Ludovic, ci pentru a atenua tensiunea.
— Am avut zeci de ucenici în atelierul meu și pot să recunosc profilul fiecăruia, apăsarea pensulei, preferința pentru anumite combinații, proporția dintre tensiune și oboseala din mâini, în special a celor înzestrați, așa cum era Rambaldo Chiti. Mă întreb de ce susțineți că nu l-ați cunoscut, de vreme ce a lucrat pentru Domnia Voastră?
— Pe asta vă bazați, Senioria Voastră? Pe opinia artistică a unui pictor care pretinde că este capabil să sculpteze cai giganți de care însă nu am văzut nici urmă?
De regulă, atunci când celor care acuză în mod circumstanțial li se răspunde cu o insultă personală este pentru că nu există argumente viabile. Această observație ar fi fost formalizată într-o teorie filosofică doar câteva secole mai târziu de Arthur Schopenhauer, dar Ludovic Maurul înțelesese asta cu mult înainte.

— Aș putea, părinte Diodato. Cuvântul lui Leonardo de Vinci în materie de pictură nu poate fi pus la îndoială, în ceea ce mă privește. Dar nu aș vrea să vă impun părerea mea. Părinte Eligio, aveți la voi registrul financiar al mănăstirii, presupun?

— Da, Senioria Voastră, îl am la mine, așa cum mi s-a cerut.

Ludovic întinse o mână, iar părintele Eligio îi înmână registrul. După ce îl așeză pe genunchi, Ludovic îl deschise cu grijă și începu să răsfoiască paginile, urmărindu-le cu degetul.

Deschiderea ostentativă a unui registru a cauzat întotdeauna elevilor din școli de toate nivelurile un anumit disconfort. Acum, părintele Diodato nu era cu siguranță un elev de liceu, dar era clar că, urmare a gestului lui Ludovic, iezuitul se simți rușinat, pardon, roșind, iar mâinile împreunate peste haina albă se strânseseră în jurul centurii de piele.

— Deci, părinte Diodato. Îmi puteți explica de ce în data de 20 iulie a acestui an i-ați cerut părintelui Eligio să-i plătească lui Rambaldo Chiti suma de 15 ducați pentru pictura murală din capela care se află în cantină?

— Nu-mi aminteam numele lui, spuse părintele Diodato, încercând să rămână calm, dar fără mare succes. Știți, am de-a face cu o mulțime de oameni.

— Știu, știu. Aveți de-a face cu o mulțime de oameni.

În timp ce vorbea, Ludovic continua să răsfoiască registrul.

— Pe de altă parte, mănăstirea este recunoscută ca producătoare de pigmenți; iar Domnia Voastră înșivă sunteți un om cu gusturi rafinate și un om de cultură. Un om ca Domnia Voastră obligatoriu întâlnește mulți oameni. Ați cunoscut, de exemplu, un bărbat pe care îl cheamă Giovanni Barraccio?

— Nu… nu cred…

— Serios? Pentru un om de cultură, părinte Diodato, memoria Domniei Voastre chiar mă dezamăgește.

Ludovic puse un deget pe registru, pe spatele paginii la care tocmai ajunsese.

— Aici scrie că la 1 august ați cerut să-i fie plătiți 1.000 de ducați unui anume „Gio. Barraccio, negustor de lână”. Ați cumpărat veșminte de lână în valoare de 1.000 de ducați, părinte Diodato, și nu vă amintiți?

Clericul nu răspunse. Avea privirea în pământ, mâinile încleștate pe centura de piele îi tremurau, iar părintele Diodato tăcea și era clar că nu va răspunde.

Ludovic, ridicând capul din registru, se uită la părintele Eligio.

— Părinte Eligio, vreți să mă luminați Domnia Voastră?

Părintele Eligio nu era un prost. După ce căută în zadar cu privirea ochii starețului, vorbi cu o voce chiar mai slabă decât înainte.

— Senioria Voastră, nu am cumpărat lână. Maestrul Giovanni Barraccio a venit la noi cu o scrisoare de credit în valoare de 1.000 de florini. Nu era familiarizat cu acest instrument și aflase că murise bancherul care o emisese. Credea că prin acest deces scrisoarea își pierduse valabilitatea. I-am explicat starețului meu că nu era așa și că puteam să facem o afacere bună cumpărând scrisoarea de la Barraccio la prețul monedei, și nu la rata de schimb, 1.000 de ducați pentru 1.000 de florini, schimbând titularul scrisorii emise de banca maestrului Accerrito. I-am plătit astfel lui Barraccio 1.000 de ducați și am primit scrisoarea pe care i-am dat-o starețului meu, care a spus că vrea să se ocupe personal.

— Maestre Accerrito…

— Nu este adevărat! Eu nu am schimbat niciodată o scrisoare de la Giovanni Barraccio

pentru părintele Diodato de la mănăstirea iezuiților, San Girolamo.

— Sunteți sigur?

— Sunt sigur și sunt dispus să vă aduc registrele!

— Vă cred, maestre Accerrito. Veți aduce registrele pentru investigație și pentru a înțelege legătura între evenimente, dar vă cred. Vă cred, pentru că sunt ferm convins că această scrisoare nu a fost niciodată înmânată sau schimbată, ci a rămas în mâinile părintelui Diodato da Siena, care i-a dat-o apoi lui Rambaldo Chiti ca să o folosească drept matrice în redactarea scrisorilor false. Scrisori false destinate vouă, maeștrilor din fața mea, pentru a le duce la banca maestrului Portinari ca să le încasați.

Ludovic se ridică de pe tronul său, lent și maiestuos.

— Domnilor, vă repet oferta făcută mai înainte. În acest moment, curierul meu este în drum spre Florența pentru a lua registrele lui Bencio Serristori. În maximum o săptămână, se va întoarce cu aceste registre care pot fi recunoscute și analizate de maestrul Accerrito Portinari. Cel care mărturisește primul va putea să părăsească această sală imediat după ce va fi dat toate explicațiile. Pentru ceilalți, pedeapsa prevăzută pentru cine pune în circulație bani falși este tăierea mâinilor.

* * *

Aerul din încăpere deveni irespirabil. Trecură câteva secunde într-o confuzie de nedescris, înainte ca Riccetto Nannipieri să ridice o mână.

— Senioria Voastră…

— Spuneți, maestre Riccetto.

— Scrisoarea de credit pe care am dus-o la bancă mi-a dat-o părintele Diodato da Siena în ziua de 15, luna trecută.

— Cât ați plătit pentru asta?

— 30 de ducați, Senioria Voastră.

— Mi se pare o sumă rezonabilă. V-a mai spus ceva părintele Diodato când v-a dat scrisoarea?

— Mi-a spus că trebuie să o folosesc în ultima zi din octombrie, când Senioria Voastră veți fi plecat.

— Și atunci de ce ați folosit-o astăzi?

— Pentru că e un cretin! explodă părintele Diodato.

* * *

— Pentru că, după ce a murit Rambaldo Chiti și a început investigarea morții sale, îmi era teamă că cineva ar putea descoperi scrisorile false. Chiar eu am scotocit în casa lui Chiti pentru a vedea unde lucra, dar nu am găsit nimic.

Părintele Diodato efectiv tremura de furie, în timp ce o venă groasă cât un șurub i se umfla pe o parte a gâtului.

— Dar apoi l-am auzit pe Leonardo când era la contesă povestind că a fost găsită o scrisoare și că a fost recunoscută ca fiind falsă și atunci am înghețat. Povestea o luase razna, totul o luase razna. Nu puteam să merg până la capăt, era riscant.

— Dar cretinul ăsta, ca toți cretinii, a vrut să facă bani. Toți se gândeau să-și încaseze banii oricum și apoi să se mute în Toscana cu banii lor murdari. Cretini, asta sunteți! Niște cretini!

Părintele Diodato respiră adânc.

— Apoi, când Leonardo a venit în vizită la mănăstire, am văzut că se uită la picturile murale și la un moment dat m-a întrebat dacă îl cunosc pe Rambaldo Chiti. Atunci am știut că înțelesese.

Privirile tuturor din sală se întoarseră spre Leonardo care, deschizând brațele, vorbi pe tonul celui care se scuză.

— Fiecare ramură a plantei este legată de trunchi. Aveam două ramuri, părinte Diodato. O ramură era cea a lui Giovanni Barraccio – care frecventa casa contesei Cecilia Bergamini –, iar cealaltă ramură era Rambaldo Chiti, care crease

scrisorile false. Ambii au murit de o moarte violentă. Unde era ramura, punctul în care se intersectau? Cunoștința comună, cel care îi știa pe amândoi? Domnia Voastră, părinte Diodato, cel care frecventa Palatul Carmagnola și la care contesa îl trimisese pe bietul Giovanni Barraccio, care, lipsit de experiență, credea că are probleme cu încasarea banilor. Și Domnia Voastră, starețul mănăstirii Sărmanii lui Hristos din San Girolamo, a cărui mănăstire a fost pictată de Rambaldo Chiti. Când maestrul Accerrito mi-a spus despre asasinarea lui Giovanni Barraccio, am înțeles de ce ați negat că îl cunoașteți pe Chiti. Și, după ce m-am gândit la ceea ce mi-ați spus, am înțeles ce se întâmpla de fapt.

— Mă scuzați, maestre Leonardo…

Galeazzo Sanseverino se ridică în picioare ezitând, așa cum rar se întâmpla în viața sa.

— La ordinele Domniei Voastre, căpitane.

— Eu nu sunt sigur că am înțeles foarte bine ce se întâmplă. De ce părintele Diodato a vândut aceste scrisori atât de ieftin?

— Ah, păi, e foarte simplu. Este probabil prețul convenit cu Chiti pentru munca sa. Este suficient să-l cunoști pe părintele Diodato, acesta este criteriul, nu? Cu siguranță el nu dorea să facă bani.

— Și atunci, ce ar fi avut de câștigat? Care falsificator nu vrea să câștige pentru munca sa?

— Dar aici nu vorbim despre falsificatori, căpitane. Vorbim despre *conspiratori.*

* * *

— Conspiratori?

— Maestre Accerrito, mi-ați explicat odată că o bancă este ca un jongler. Voi împrumutați bani cu dobândă în data de 15 și luați banii înapoi cu dobândă în data de 12. Corect?

— Corect.

— Care este cifra Domniei Voastre de afaceri? Aproximativ 300.000 de ducați, zic bine?

— Ziceți bine.

— Și care este capitalul vostru? Cât aveți în depozite și cât aveți lichidități? 50.000 de ducați, zic bine?

Accerrito Portinari își șterse fruntea transpirată.

— Nu chiar. În acest moment, aproximativ 30.000 de ducați. Aproape.

— Și ce s-ar întâmpla dacă toți deponenții voștri, toate persoanele care v-au dat bani ca să-i înmulțească prin dobânzi, ar veni la bancă în aceeași zi să-și revendice capitalul?

Glasul lui Leonardo era blând, aproape jenat.

— Nu i-aș putea da. N-aș avea de unde.

— Și astfel ați da faliment, sugeră Leonardo.

— Da, și nu numai atât. V-am spus, Leonardo, banca mea este cea mai importantă din Milano. În afară de Senioria Sa Ludovic, deținătorii de conturi la banca mea sunt negustori, fierari, țesători, viticultori. Nu ar putea să-și cumpere materia primă de care au nevoie, să-și plătească oamenii. Ar fi un dezastru pentru ei. Ar fi…

— Și, spuneți-mi, cum pot fi convinși toți depunătorii să dea fuga la bancă pentru a-și retrage banii?

— Ar fi posibil dacă s-ar zvoni că eu nu plătesc scrisorile de credit. Sau, mai rău, dacă s-ar zvoni că plătesc cu întârziere, pentru că toată lumea ar înțelege că nu am prea mulți bani lichizi.

— Și în acel moment ce s-ar întâmpla?

— Criza, Leonardo. Criza. Dacă banii nu mai circulă, totul se prăbușește. Ar culmina totul, aproape sigur, cu o revoltă.

— Am înțeles bine, părinte Diodato? Aceasta era intenția voastră?

Părintele Diodato nu mai tremura. Era calm, aproape resemnat.

— Ați auzit foarte bine. Fără bani, totul s-ar prăbuși. Fără această valoare totul s-ar degrada. Pentru că aceasta nu este o valoare! O valoare este eternă, este imuabilă, în timp ce banii falși fluctuează, se umflă și se dezumflă ca o velă, iar

cei care se îmbarcă pe această corabie nu știu unde se duc sau unde ajung. Pentru a naviga pe mare, pentru a te deplasa, pentru a te îndrepta unde trebuie, este necesar să te uiți la stele, ele sunt eterne. Și pentru a găsi direcția în viață, este necesar să privim spre Etern, spre El și numai spre El.

Părintele Diodato îl privi pe Leonardo ca și cum ar fi fost singurul responsabil pentru ceea ce se întâmplase:

— Suntem convinși că omul este măsura tuturor lucrurilor. Dar pentru a le măsura, pentru a afla cât valorează, trebuie să le compari cu ceva. Este necesară o valoare reală la care să te raportezi pentru a le înțelege valoarea, iar singura valoare la care trebuie să le raportezi este Dumnezeu!

Vocea părintelui Diodato, chiar rămânând joasă, deveni furioasă, ca a celui care denunță o nedreptate. Leonardo ridică sprâncenele, nefiind convins de explicații.

— Spuneți, părinte Diodato, că, pentru a înțelege valoarea unui lucru, este necesar să avem un sistem de referință, un etalon la care să raportăm ceea ce evaluăm. Dar cum poate omul să se raporteze la Dumnezeu, care prin natura sa este infinit, pentru a evalua lucruri finite? Dacă am vorbi despre o lungime, degete infinite nu ar fi mai puține decât palme infinite, iar palme infinite nu sunt mai puține decât brațe infinite. Dacă am vorbi despre bani, lire infinite nu sunt mai puține decât ducați infiniți. Intelectul uman poate evalua numai dacă măsoară un lucru ca fiind egal, mai mic sau mai mare, comparativ cu etalonul său. Dar comparativ cu întinderea infinită a lui Dumnezeu, un om nu se poate măsura pe sine, ci poate doar să capituleze. În ceea ce privește banul, în schimb, omul poate compara lucrurile, pentru că toți îl apreciem la fel.

Leonardo arătă mâneca hainei sale, apucând-o delicat între degetul mare și arătătorul mâinii

stângi.

— Ce culoare are haina mea, părinte? Este roz, corect? Cum putem fi siguri că este roz? Pentru că toți vedem aceeași culoare și, dacă vedem un obiect de această culoare, îl recunoaștem. Nu s-a mai pomenit ca cineva să vadă o haină roz ca fiind roz și, în același timp, o frunză roz ca fiind verde. Același lucru este valabil și pentru bani. Banii sunt recunoscuți de toți oamenii de pe pământ. Cu toții suntem de acord că valoarea ducatului este un ducat. Deci aceasta este o valoare, ca și măsura palmei.

Părintele Diodato ridică furios bărbia.

— Este o valoare greșită! Altfel, de ce eu pot obține bani printr-o faptă rea, cum ar fi uciderea sau furtul? Banii te recompensează pentru orice faptă, fie ea bună sau rea. Banii trebuie să fie un mijloc, nu un scop, și nu te poți uita la câștigul în bani ca să înțelegi încotro trebuie să mergi! Dar, arătând adevărata sa natură, esența sa falsă, atunci oamenii poate ar înțelege! Și ar începe să se întoarcă la singura valoare adevărată, la cuvântul lui Dumnezeu!

Leonardo îl privi pe părintele Diodato așa cum numai Leonardo putea să privească. Ochii, gâtul, mâinile, haina, pupilele care se mișcau cu repeziciune, cu o viteză aproape imperceptibilă. După câteva secunde, Leonardo îl măsură pe călugăr cu un aer serios.

— Asta ar însemna moarte și nimicire. V-ați gândit la asta?

— Și Dumnezeu a nimicit Sodoma și Gomora pentru a transmite un mesaj.

— Și Domnia Voastră sunteți Dumnezeu? Dacă mă uit bine, părinte Diodato, văd două mâini, două picioare și un cap. Sunteți un om ca și mine. Și ca un om ați acționat.

— Ca un om, dar condus de cuvântul lui Dumnezeu.

— Ca un om și atât, vă voi demonstra asta!

Leonardo se întoarse pentru a-l arăta pe concetățeanul său, cu mâna în aer.

— Deci, maestre Accerrito, ați câștigat bătălia. Scrisorile au fost declarate false, fără să existe vreo îndoială, și asta prin mărturisire. De ce sunteți așa de abătut?

Toți cei prezenți, care urmăriseră hipnotizați schimbul de replici dintre Leonardo și părintele Diodato, se întoarseră către bancher. Fața pământie, fruntea îmbrobonată de sudoare, două triunghiuri albe de bale în colțurile gurii. Accerrito Portinari era un om care luase o țeapă colosală, nicidecum unul care câștigase procesul.

— Pentru că…

Accerrito se uită la Maur, care stătea așezat pe tron, tăcut și solemn.

— Senioria Voastră, eu…

— Printre clienții voștri datornici, printre persoanele cărora le-ați împrumutat bani, sunt negustorii și cei mai importanți oameni din Milano. Printre ei este și părintele Diodato?

— Da, maestre Leonardo. Desigur, bineînțeles că este și el.

— Cu câți bani l-ați împrumutat?

— Cu 10.000 mii de ducați. 10.000 de ducați pe care… Pe care, dacă îl condamnați la moarte pe părintele Diodato, pot să consider că i-am pierdut pentru totdeauna, adăugă privirea lui Accerrito Portinari îndreptată rugător spre seniorul orașului Milano.

Ludovic încuviință, confirmând soarta părintelui Diodato și cea foarte strâns legată de aceasta, a celor 10.000 de ducați.

— Nu pot să nu iau în considerare, părinte Diodato, faptul că, în provocarea falimentului lui Accerrito Portinari, v-ați fi șters debitul.

Vocea lui Ludovic, fermă și clară, părea că face să vibreze întreaga sală.

— 10.000 din acei ducați pe care susțineți că îi disprețuiți atât de mult, dar pe care nu ați ezitat să

îi împrumutați. L-ați invocat pe Dumnezeu ca termen de comparație, părinte Diodato, dar trebuie să vă spun că sunteți neînsemnat comparativ chiar cu omul.

Apoi, fără să-și schimbe direcția în care privea, schimbă tonul.

— Maestre Leonardo, vă prezint respectele și scuzele mele. Leonardo ridică privirea spre Ludovic. Părea obosit, dar liniștit.

— Senioria Voastră, sunt încântat că m-am putut conforma solicitărilor voastre. Cu permisiunea voastră, aș vrea să părăsesc sala și să mă întorc acasă.

— Cum doriți, maestre Leonardo.

— Vă rog să mă iertați…

Riccetto Nannipieri, în mijlocul celorlalți, cu degetul ridicat, încerca să atragă atenția.

— Maestre Riccetto, aveți vreo doleanță?

— Păi, întrucât eu sunt cel care a mărturisit, cum să spun, ați promis că mă veți lăsa să plec de aici imediat ce vă voi fi explicat tot. Și, Senioria Voastră, de vreme ce maestrul Leonardo pleacă, dacă aș putea să plec și eu…

Ludovic se lovi emfatic cu mâna peste frunte.

— Sigur, sigur, câtă neglijență! Căpitane, conduceți-l imediat pe maestrul Riccetto la călău. Să-i taie mâinile de la încheieturi și apoi dați-l afară din castelul meu.

— Dar… dar… Senioria Voastră, ați promis…

— Că o să vă scot de aici de îndată ce veți mărturisi. Nu am spus nicio clipă că vă veți întoarce acasă întreg.

Doisprezece plus unu și jumătate (vezi mai sus)

Grupul de oameni care mergea pe străzile cartierului San Nazzario era cel puțin curios.

Patru soldați, dotați cu săbii și cămăși de zale, încadrau doi bărbați care conversau liniștiți. Unul înalt, viguros, îmbrăcat cu o haină de culoare închisă și celălalt de statură medie, blond, cu barba îngrijită, într-o haină roz, impecabilă.

— Și cum v-ați dat seama că e el? întrebă Galeazzo, în timp ce se uita în jur.

Strada, din fericire, era aproape pustie.

După ce au ieșit pe furiș pe podul de lemn din spatele castelului, cei doi au traversat cartierul Cusani până la intersecția cu cartierul Rovello, mergând apoi pe strada îngustă cunoscută sub numele de cartierul San Nazzario la Pietrasanta. Pentru a ajunge acolo unde intenționau, ar fi fost mai simplu să meargă prin cartierul Solata, mult mai larg și luminos, dar ar fi riscat să fie văzuți, ceea ce nici Leonardo și nici Galeazzo nu își doreau.

— Vedeți, căpitane, am observat că de câteva ori discuțiile care aveau loc în casa unde mergem acum reflectau exact ceea ce urma să se întâmple a doua zi sau chiar în ziua respectivă.

— Înțeleg. Adică, ori de câte ori vorbeați despre ceva privind moartea lui Rambaldo Chiti…

— …se întâmpla imediat altceva care avea legătură cu oamenii implicați în povestea asta. Se întâmpla de fiecare dată când se discuta în casa contesei Bergamini.

* * *

— Nu în casa Domniei Voastre, contesă Bergamini. Nu aș fi putut să vin în casa Senioriei Voastre și să vă comunic ceea ce sunt pe cale să vă spun. Sau, mai bine zis, să vă întreb ceea ce urmează să vă întreb.

— Orice dorință a Senioriei Voastre este o invitație pentru mine, spuse Cecilia Gallerani cu capul în pământ, dar cu ochii deschiși către Maur.

Ochi care mai deunăzi mângâiau, iar acum cercetau.

— Nici nu trebuie să îmi spuneți asta! Vedeți, contesă…

— Odinioară îmi spuneați pe nume, Senioria Voastră.

— Vedeți, Cecilia, odinioară nu eram căsătorit. Acum sunt, iar soția mea, mama fiului meu, Ercole Maximilian, este foarte geloasă.

— Mi-am dat seama, răspunse Cecilia, întorcându-și privirea spre curtea exterioară, dar nu se înțelegea dacă privea spre Rocchetta, acolo unde locuise în primele luni de căsnicie ale Maurului, sau la draperiile noi din împletituri ale ferestrei dinspre est. Cred că îi datorați respectul care i se cuvine. La urma urmei, vorbim despre viitoarea ducesă a orașului Milano.

— Același respect pe care îl datorați soțului Domniei Voastre, Senioria Sa, contele Bergamini. Unde este în acest moment?

— La țară, la San Giovanni in Croce, Senioria Voastră.

— Nu ar fi o idee rea să vă reuniți pentru următoarele luni, nu credeți?

— Adică, ar trebui să merg la el sau ar trebui să-l chem acasă?

— Prima variantă, contesă. Sunt convins că Domniei Voastre și micuțului Cesare puțin aer curat nu poate decât să vă facă bine. Apropo, contesă, mai este un lucru despre care vreau să vă vorbesc. Este al doilea motiv pentru care am vrut să vă vorbesc la palat.

— În legătură cu soțul meu?

— În legătură cu casa Domniei Voastre, contesă.

* * *

Vedeți, în timp ce eram în casă, s-a întâmplat de două ori să menționez evenimentele nefericite care

au avut loc în Piazza d'armi și moartea lui Chiti. Prima dată a fost când i-am povestit despre modul în care amărâtul ăla a fost ucis și că nu murise lovit de un trăsnet divin sau de boala. Iar a doua oară a fost când i-am spus contesei că știam numele celui mort și am făcut legătura între el și scrisoarea de credit falsă scrisă chiar de el. Dacă vă amintiți, chiar în aceeași zi am mers la palat cu Botta, pentru a face o listă cu numele persoanelor despre care știam că fac negoț cu bietul Benno Serristori.

— Îmi amintesc. Iar Botta mi-a spus că ai pronunțat și numele acestui Giovanni Barraccio.

Felicitări, aveți o memorie bună, căpitane. Vedeți, m-a pus pe gânduri faptul că eu am menționat numele lui Barraccio Giovanni, iar contesa Gallerani mi-a spus că ea însăși l-a îndrumat pe Barraccio către părintele Diodato, iar bietul Barraccio fost ucis în aceeași noapte. Ca să nu mai poată vorbi… Era singurul martor direct al înmânării scrisorii, scrisoare pentru care, de altfel, nu au fost niciodată încasați banii. Părintele Diodato ar fi putut cu ușurință să spună că nu a fost niciodată vizitat de Barraccio.

— Și voi credeți că Rambaldo Chiti a fost ucis de aceeași persoană?

Leonardo dădu din cap cu un aer grav, în ciuda pasului alergător.

— Nu aceeași persoană, dar aceeași care a comandat uciderea lui. Sunt doi ucigași diferiți. Nu părintele Diodato l-a ucis pe Rambaldo.

Mergând, Leonardo se împiedică de o piatră și își pierdu echilibrul pentru o secundă. Apoi se redresă și o luă de la capăt.

— Inițial, m-am gândit că Chiti a fost sufocat într-un corset al unei armuri, strâns până i-au scos sufletul cu tot cu aer. Dar apoi mi-am dat seama că nu ar fi ușor să convingi un om să poarte armură împotriva voinței sale și să-l obligi să o îmbrace. Nu, era un mod mai ușor pentru a face asta. Ușor

ca trasul cu urechea la ușă atunci când contesa are încredere într-un om care știe multe lucruri.

Leonardo se întoarse spre Galeazzo, continuând să meargă în pas cadențat.

— Dacă acel om ar fi fost la Domnia Voastră într-o vizită de curtoazie și ați fi vrut să-l ascundeți de cineva, ar fi fost ușor să-l convingeți să se bage în cufăr cu picioarele îndoite, în poziție fetală, și apoi să închideți și să strângeți cufărul ca un clește în jurul amărâtului.

— Este nevoie de multă putere ca să faci acest lucru, maestre Leonardo, obiectă Galeazzo. Nu știu dacă o femeie ar fi capabilă, mai ales dacă bărbatul este viguros și sănătos precum Chiti.

— Reușește, reușește… Este suficient să ai un cufăr dotat cu un instrument care îți multiplică puterea pe baza principiului pârghiei și al scripeților, astfel încât fiecare tur al brațului făcut cu putere minimă să corespundă mișcării unui deget, dar cu putere maximă.

— Și există un asemenea cufăr mecanic, maestre Leonardo? Sunteți sigur că această persoană are așa ceva?

— Sunt sigur, căpitane Galeazzo. L-am proiectat și realizat chiar eu. Și se află în casa în care vom intra acum.

Galeazzo și Leonardo se opriră în ușă. Ușa de serviciu a Palatului Carmagnola, locuința contesei Cecilia Gallerani Bergamini. Leonardo îl lăsă pe tovarășul său înainte.

— Căpitane, cred că ar trebui să bateți la ușă.

Lucru pe care Galeazzo îl făcu extrem de hotărât. După câteva secunde, o tânără grațioasă deschise ușa. Îl văzu pe Galeazzo, îl văzu pe Leonardo, dar mai ales îi văzu pe cei patru soldați și se albi la față.

— Contesa nu este acasă, domnilor…

— Nu contează, domniță Tersilla. Pe Domnia Voastră vă căutam.

Paisprezece

Cecilia Gallerani stătea în mijlocul curții, neclintită, în jurul ei, curtea plină de fresce cu cele mai importante episoade din istoria recentă a orașului Milano, de la pacea din Ferrara până la căsătoria lui Francesco Sforza.

Alături de ea, Leonardo, care tocmai îi explicase cum și în ce mod bizar ei doi tocmai își asumaseră un rol activ în istoria orașului, deși probabil că nimeni nu ar fi pictat pe pereți discursurile și raționamentele lor. Istoria, bine cunoscută de cei care pictează, este făcută din bătălii sau cuceriri, dar pictorii, la fel ca generalii, uită că bătăliile sunt câștigate de istorici, așa cum a remarcat cineva cam patru sute cincizeci de ani mai târziu, nu prea departe de locul unde se aflau personajele noastre.

— Știam că Tersilla și părintele Diodato erau foarte amabili unul cu celălalt, dar n-aș fi crezut că ar fi putut să-i ceară să facă așa ceva.

— Deci știați?

— Știam și am ignorat acest lucru.

Cecilia își ținea mâinile în poală, una peste cealaltă. Avea doar 20 de ani contesa Cecilia Gallerani Bergamini, dar părea să fi trăit mai mult de-o viață după felul în care se mișca și vorbea.

— Familia Tersillei a fost ruinată de Botta, acum câțiva ani. Taxele sunt neiertătoare pentru cei care au pământ mult, dacă acest pământ nu produce cât ar trebui. I-a lovit potopul, le-a distrus culturile, semințele au putrezit. Dar Botta și ducatul voiau taxele și le-au luat din zestrea ei. Eu am primit-o în casă pentru că, în multe privințe, mă regăseam în ea și într-un destin de marfă expirată înainte de vreme.

Cecilia se uită în jur ca și cum nu merita ceea ce avea, dar nici nu își dorea.

— L-am iubit pe Maur și am fost iubită când aveam șaisprezece ani, maestre Leonardo, după ce

mi-a fost promisă căsătoria, promisiune rupta din cauza lipsei de zestre. Eu însămi am riscat să devin călugăriță. Viața pentru o femeie nu este ușoară, încă din tinerețe. Apoi devenim bătrâne și invizibile sau enervante.

Leonardo încuviință, în timp ce privea spre verandă.

— Dar Maurul nu a fost pentru Domnia Voastră ceea ce a fost părintele Diodato pentru Tersilla. A dus-o într-acolo, încât a omorât o persoană. El însuși l-a ucis pe bietul Barraccio care a avut încredere în iezuit. După părerea lui, acesta îl scosese din necaz.

— Cu Domnia Voastră, Leonardo, cum s-a comportat Maurul? Cum ați reușit să-i recâștigați încrederea?

Leonardo continua să privească poveștile din Milano pictate pe pereții care îl înconjurau.

— Nu-mi plac picturile murale, spuse după câteva secunde. Nu îți permit să corectezi, să modifici greșelile. Pentru că toți facem greșeli. N-aș putea niciodată să pictez o frescă. Chiar mi s-a cerut, dar nu știu dacă voi accepta sau nu.

— Deci și Domnia Voastră faceți greșeli.

— Încontinuu, contesă. Încontinuu. Dar le ascund de toți, cu excepția mea. Numai Maurul a descoperit întâmplător una dintre greșelile mele.

— Care, Leonardo? întrebă Gallerani ușor șovăielnică.

— Cea mai gravă, din punctul lui de vedere. Statuia ecvestră.

— Calul?

— Calul, contesă. Am greșit în legătură cu cantitatea de bronz necesară pentru a-l turna. Așa cum l-am proiectat, acel cal nu ar sta în picioare. Și Maurul, așa cum v-am spus, a descoperit lucrul ăsta citindu-mi notițele. Ironia sorții, acum, când modelul de lut este terminat… oftă Leonardo… va trebui să o iau de la capăt.

* * *

— Explicați-mi un lucru, spuse Cecilia, cu tonul cuiva care schimbă subiectul și este un maestru al acelei arte. Să mă iertați, dar Tersilla a fost în casa mea timp de doi ani și nu îmi vine să cred că ați bănuit-o. Cum de v-ați dus cu gândul la ea?

— De fapt, contesă, primul meu gând s-a îndreptat către o femeie. Vedeți, întrebarea care îl chinuia pe maestrul Galeazzo era *de ce* să abandonezi cadavrul lui Chiti tocmai în Piazza d'armi. Ceea ce pe mine mă frământa era *cum.* Cum puteai să arunci în mijlocul piațetei castelului așa ceva fără ca nimeni să te vadă? S-ar fi putut, iar eu la asta m-am gândit, în cazul în care corpul ar fi fost transportat cu o șaretă.

— Dar gărzile lui Ludovic nu lasă orice șaretă să intre în castel… începu Cecilia, apoi, înțelegând, se opri.

— Exact. Doar pe unele. Pe a Domniei Voastre, de exemplu. O șaretă, condusă de o fetișcană frumoasă care în beznă seamănă puțin cu Domnia Voastră, este un lucru care te poate face să nu te uiți atent. Contesa Bergamini poate intra în castel la ora la care dorește, iar Senioria Sa o va primi întotdeauna, dar ar fi mai bine să te prefaci că nu o vezi când a intrat, nu credeți?

Cecilia încuviință, în timp ce își continuau plimbarea prin curte.

— Asta m-a făcut să înțeleg că o femeie oarecare poate nu ar fi avut cum, dar o femeie anume, da.

Leonardo își puse arătătorul de la mâna stângă în palma mâinii drepte.

— Tersilla, care putea să folosească șareta Domniei Voastre. Tersilla, care avea cufărul inventat de mine și care îl putea manevra cu ușurință și îi putea multiplica forța de deschidere, dar și de închidere. Aveam imagini care erau strâns legate între ele. Construcția mea mentală stătea în picioare, precum pietrele care formau un arc, nu o grămăjoară. Apoi m-am întrebat de ce, având în

vedere că modalitatea în care făcuse asta era cea pe care mi-o construisem în minte.

Leonardo se opri.

— Acest *de ce* nu mi-a fost clar până nu am înțeles intenția părintelui Diodato sau a celui care a acționat pentru el. Pentru a provoca o criză financiară și monetară. În general, pentru a provoca o criză, pentru a întoarce Milano împotriva sa. Orice lucru generator de frică favorizează o criză. Precum mânia divină sau o eventuală molimă ori chiar mai rău, o boală necunoscută încă.

Leonardo își întinse brațele.

— De aceea Rambaldo Chiti a fost aruncat la castel. Un cadavru al unui om care a murit dintr-o cauză necunoscută, având în vedere cunoștințele medicale îndoielnice ale magistrului Ambrogio, nu ar fi făcut altceva decât să sporească frica. Astfel că, odată ce Rambaldo a murit…

— Și în legătură cu asta, Leonardo, mă iertați, dar trebuie să vă întreb. De ce să-l omoare?

— Era necesar pentru salvarea conspiratorilor, Caterina. Rambaldo Chiti ceruse să fie primit în audiență la Maur cu o zi înainte de a fi ucis. Probabil spera să-și salveze viața, mărturisind: falsificator abil, dar cu capul în nori și neghiob în lucrurile lumești. Dacă ar fi reușit să vorbească cu Maurul, nu numai că acea conspirație ar fi fost înlăturată, dar conspiratorii ar fi fost prinși, torturați și uciși.

Leonardo întinse ușor brațele.

— Părintele Diodato aflase cumva. Cred că prin intermediul părintelui Francesco Sansone, generalul franciscanilor. Iezuiții și franciscanii vorbesc între ei, ambii sunt Sărmanii lui Hristos, iar comunitățile lor sunt animate de aceleași principii nobile, cel puțin în discursuri.

* * *

— Da, da. Frumoase discursuri, într-adevăr, spuse Caterina, punând pe masă un clapon prăjit,

la fel de gras ca un creștin, franciscan sau laic, n-are importanță. Acum mă bucur că Senioria Sa Ludovic ți-a mulțumit, ți-a prezentat omagiile, ți-a cerut scuze și tot ce vrei. Dar în buzunare când începe să se scarpine?

— A început deja, Caterina, spuse Salaì, dându-i farfuria femeii și primind în schimb un polonic zdravăn peste degete. Au!

— Întâi cei mai în vârstă, Giacometto. Leonardo, îți tai o bucățică?

— Mamă, sunteți și alchimist? Ați obținut acest clapon cu piatra filosofală prin atingerea unui dovleac sau este o fiară născută care apoi a fost ucisă?

— Vai, Leonardo, ești grozav! Ce ziceai, Giacometto? Cine a început să plătească?

— Călugării de la Frăția Immacolata, Caterina. Au plătit în această dimineață. 200 de lire pentru maestru și 400 pentru maestrul Ambrogio.

— Ce legătură are maestrul Ambrogio? Ce a făcut salamul ăla pompos, astronomul care confundă o flatulență cu vântul din nordul Corsicii și care doar se uită la stele?

— Nu magistrul Ambrogio Varese da Rosate, Caterina, spuse Leonardo. Maestrul Ambrogio de Predis, care a fost ajutorul meu prețios, pictând îngerii în lucrarea pe care am făcut-o pentru Frăție.

— Aha, am înțeles. Nu de alta, dar, dacă ar fi fost după magistrul Ambrogio Varese, bietul Chiti ar fi murit de oboseală. Dacă nu ai fi fost tu, fiul meu, să recunoști nu doar boala, ci și pacientul…

— Știți, Caterina, cred că de-asta complotul a fost dejucat.

Zanino da Ferrara luă o bucată mare de friptură, o puse în farfurie și începu să manevreze cuțitul.

— În Milano sunt 300.000 de creștini. Bunul părinte Diodato, ca să zic așa, cu siguranță s-a gândit că nimeni nu l-ar putea recunoaște pe mort din vremea când încă era viu, găsindu-l departe de

cartierul său. El nu l-a cunoscut pe maestrul nostru, plin de fler și știință.

— Nu numai. Am avut și mult noroc, spuse Leonardo, foarte serios.

A urmat un minut numai bun de râs, dintre acelea în care izbucnești doar când, atât mintea, cât și burta sunt lipsite de griji.

— Reușiți să glumiți chiar și în cele mai teribile momente, maestre, spuse Zanino. Ăsta, ăsta este un alt lucru pentru care vă invidiez.

— Nu era deloc o glumă. Chiar tu ai spus, Zanino, că Milano are 300.000 de locuitori. Nu m-aș fi așteptat niciodată să îl văd din nou în fața ochilor pe Rambaldo Chiti.

— Și l-ați recunoscut pe loc, maestre?

— Nu, imediat nu. Adesea nu îi poți recunoaște pe oameni, odată ce sunt cuprinși de rigiditatea morții. Dar aproape imediat, da.

— Dar nu i-ați spus pe dată Maurului.

— Nu.

Și maestrul Leonardo da Vinci se întoarse spre Salaì, care în sfârșit își umplea farfuria, prefăcându-se că discuția nu-l privește.

Chiti nu fusese singurul care folosise monede false cu un an în urmă, știau asta amândoi. Dar Chiti era un adult și fusese creierul. Salaì era atunci un copil, dar se maturizase între timp. Asta și pentru că fusese pedepsit suficient și, în cele din urmă, înțelesese.

Leonardo tăcu o clipă, apoi clătină din cap.

Zanino înțelese greșit acea tăcere.

— Deci, maestre, intenționați să rămâneți la Milano, în serviciul Maurului?

— Ești a doua persoană care mă întreabă asta pe ziua de astăzi, Zanino.

— Păi, e bine, maestre.

Zanino luă ștergarul și îl duse la gură.

— Înseamnă că v-ați gândit deja la răspuns.

— Da, Zanino. Îți voi răspunde, așa cum am răspuns deja în această dimineață. Singur fiind, i-

am zis, îți aparții în întregime.

* * *

— Sunteți singur, Senioria Voastră?

Ludovic stătea la fereastra camerei sale din Rocchetta. La atingerea abia schițată a lui Galeazzo Sanseverino, se întoarse ușor.

— Oh, Galeazzo. Veniți, prietene drag! Cum merge?

— Nici nu știu, Senioria Voastră. Am încercat să mă apropii de ușa ilustrei ducese de Bari, dar tot ce am obținut au fost un urlet și o carafă de argint.

— Înțeleg. Închideți ușa, vă rog, Galeazzo!

Lucru pe care Sanseverino îl făcu cu grijă.

— O să-i treacă repede, Ludovic, crede-mă, spuse Galeazzo, tutuindu-l ca de obicei. Modul în care a aflat a rănit-o, dar îi va trece în curând.

— Crezi? Nu știu, prietene, nu știu. Încrederea, Galeazzo, se câștigă greu și o poți pierde subit. Voi reuși poate să-mi recâștig respectul soției mele, dar încrederea ei, niciodată.

Ludovic se uită la Sanseverino ca și cum nu reușea să-i explice, iar acest lucru nici nu mai conta.

— M-ai întrebat mai devreme dacă sunt singur și nu ți-am răspuns. Da, prietene, sunt singur. Maestrul Leonardo mi-a spus odată: „Singur fiind, îți aparții în întregime". Dar chiar și atunci când sunt singur, Galeazzo, nu îmi aparțin mie.

Cu o mișcare a bărbiei Ludovic arătă către orașul care se întindea dincolo de fereastră.

— Chiar și atunci când sunt singur, rămân aici și îi văd pe toți. Sunt cel care vede mai departe decât oricine altcineva și, în același timp, este o țintă ușoară.

Ludovic începu să se plimbe prin cameră.

— În momentele astea, mă simt ca unul dintre cei condamnați la tortura cu cai: nefericitul care este legat nu poate fi târât în toate direcțiile în care o iau caii și sfârșește prin a fi sfâșiat.

Ludovic ridică brațul drept și întinse piciorul stâng:

— Pe de o parte, sunt îndatoririle mele de soț și tată, iar pe de altă parte, sunt pasiunile mele de bărbat.

Apoi întinse brațul stâng și piciorul drept, forțându-l.

— Pe de o parte, există rațiuni de stat, bunăstarea orașului Milano, iar pe de altă parte, alianțele cu liga pe care am format-o cu Veneția, Florența și cu Ferrara. Mai ales cu Ferrara. Trebuie să ne încredem unul în celălalt, deși fiecare are ca scop extinderea puterii.

Ludovic își relaxă mâinile și picioarele și își reluă plimbarea prin cameră.

— Dar eu, dragă Galeazzo, nu pot avea încredere în nimeni. Nu mă pot destăinui nimănui, nici din afara castelului, nici din interiorul său, după cum ai văzut. Asta este realitatea, Galeazzo. Am greșit destăinuindu-mă lui Trotti, am greșit că m-am încrezut în pitic, am greșit încrezându-mă în ceilalți.

— Nu în toată lumea, Ludovic, nu în toată lumea. Mai există cineva în care poți să ai încredere aici și tu știi asta.

Ludovic se opri asupra ginerelui său cu privirea neclintită.

— Da, Galeazzo, ai dreptate. O persoană există. Și cred că în acest moment am nevoie de sfatul său mai mult decât orice altceva.

Ludovic puse mâna pe umărul ginerelui său, în timp ce acesta își îndrepta imperceptibil spatele.

— Îți mulțumesc. Vii și tu?

— Unde?

— În sala astrologului.

— A astrologului?

— Știu, de obicei îl chem la mine pe magistrul Ambrogio, dar acum nu vreau să pierd timpul inutil. Vreau să știu ce spun stelele și vreau acum.

Ludovic, cu pasul hotărât, deschise ușa.

— E mai bine să merg acum, personal. Deci, veniți?

— Nu, Senioria Voastră. Cred că este mai bine să mergeți singur.

* * *

— Singur fiind, îți aparții în întregime. Asta spuneam odinioară.

Leonardo dădu din cap.

— Dar pentru a fi singur, așa cum înțeleg eu, trebuie să fii printre oameni. Din toate temnițele pe care mi le imaginez, cred că deșertul este cea mai chinuitoare dintre toate.

— Nu vă înțeleg, Leonardo.

Leonardo se uită la Cecilia și apoi continuă să vorbească.

Am primit oferte, este adevărat. De la mai multe seniorii[29] și din diferite locuri. Dar momentan, pentru mine Milano este cel mai bun loc pentru a munci, pentru că este cel mai bun loc în care să trăiești.

Leonardo se opri acum și se așeză pe zidul care înconjura curtea, între coloane. Cecilia, în picioare lângă el, privea în aceeași direcție și asculta.

— Cred că pot să spun, contesă, fără falsă modestie, că sunt un om inteligent și destoinic. Am moștenit aceste abilități, dar le-am întreținut prin felul în care am crescut. Prin moștenire, pentru că sunt fructul unei iubiri libere dintre părinții mei, lipsită de constrângeri și de rațiuni. Și prin felul în care am crescut, pentru că niciodată nu a trebuit să-mi fac griji pentru siguranța sau pentru supraviețuirea mea. Îngrijit de mama mea și apoi de tatăl meu în anii copilăriei, am primit tot ceea ce aveam nevoie. Nu am suferit nici de foame – ca săracii –, nici de singurătate, ca nobilii. Am putut să cresc liniștit, liber.

Leonardo așteptă o clipă, întrebându-se dacă nu cumva vorbea prea mult. Apoi, văzând că Cecilia nu spunea nimic, continuă.

— Pentru a crește bine, ai nevoie de libertate și de liniște, într-un cuvânt, de încredere. Dar și de reguli și de respectarea lor, altminteri cel puternic îl doboară pe cel slab, iar șmecherul îl păcălește pe fraier, și asta nu mai este libertate.

Cecilia zâmbi, uitându-se la Leonardo pieziș.

— Și intenționați să mai creșteți? Aveți mai mult de 40 de ani, maestre Leonardo.

— Sunt atâtea lucruri pe care nu le cunosc și nu știu să le fac, contesă, pe care nu doar că intenționez să le fac, dar trebuie să le fac. Iar Milano este locul ideal pentru mine. Aici sunteți Domnia Voastră, cu salonul Domniei Voastre și oamenii plăcuți de acolo… Aici sunt oameni care lucrează și care în fiecare zi întâmpină probleme, iar fiecare problemă pentru mine înseamnă sursa a zece posibile soluții.

— Și este Ludovic Maurul, care vă presează.

— Asta mă stimulează. Mă obligă să îmi termin lucrările. Dacă nu ar fi Maurul, n-aș termina niciuna. Doar nu sunt Bramante, care începe trei proiecte, termină șase și pretinde să fie plătit pentru zece.

Leonardo zâmbi, apoi redeveni serios.

— În meseria mea e nevoie de ambele lucruri. Libertate și stimul în aceeași măsură, în funcție de cât de mare este incendiul. La fel ca focul, dacă sufli într-o lumânare, se stinge, dar, dacă sufli aer în foc, acesta se întețește, iar vântul care bate într-un incendiu îl urnește, intensificându-l la maximum. Astfel că, în acest moment, Milano este cel mai bun loc pentru mine, iar Ludovic este cel mai bun client.

* * *

— Leonardo, iertați-mă…

— Spuneți, contesă.

— Apropo de client. Ați folosit cuvântul și m-a tulburat. Dar chiar mai devreme, ați spus: „Părintele Diodato sau cineva pentru el”. De ce? Pe cine suspectați?

Leonardo clătină din cap.

— Părintele Diodato a fost în salonul Domniei Voastre, contesă. Chiar eu am discutat odată cu el. Vi s-a părut a fi un intelectual atât de fin, încât să creeze un astfel de mecanism?

Cecilia ridică o sprânceană. „Poate că nu”, spunea privirea contesei Bergamini. Leonardo ridică brațele.

— De fapt, acesta a fost unul dintre lucrurile care m-au surprins. Și în cazul ăsta, nu fac decât să construiesc cu mintea. Dar mă tem că părintele Diodato era doar un cap pătrat bine instruit de altcineva.

Leonardo oftă.

— Cine este acel altcineva, nu știu și nici nu pot să aflu. Nu știu nici care a fost scopul Tersillei. Sau poate știți Domnia Voastră mai multe?

De fapt, Cecilia își arcui mâinile când Leonardo menționă acel nume, însă contesa Gallerani Bergamini clătină din cap.

— Nu, nici eu nu știu. Nu pot decât să sper.

Trei scrisori în încheiere

Pentru Ercole d'Este, duce de Ferrara, de trimis

Ilustrul și multrespectatul meu Senior,

astăzi, la ora proslăvirii, părintele Diodato da Siena a fost adus de la închisoarea Porta Giovia și dus în câmp deschis, iar acolo i-a fost tăiat capul. Dumnezeu să-l ierte!

Se zice că, dar sunt doar zvonuri la palat, târfa de Tersilla a fost rasă în cap și trimisă să se călugărească la o mănăstire din afara orașului. Se mai spune că Ludovic a fost cel care nu a condamnat-o la moarte la cererea expresă a Ceciliei Gallerani, contesa Bergamini, care a plecat acum două zile de la Milano la San Giovanni în Croce, la soțul său, contele de Carminate.

Statuia din lut a calului, opera maestrului Leonardo, a fost terminată și ieri am văzut-o în toată splendoarea ei la Corte de l'Arengo, pe înserat, în piața din fața castelului. Nu vă puteți imagina, ilustrul meu Senior, frumusețea și farmecul lucrării. Ai senzația că se mișcă asemenea unui cal în carne și oase, și aproape toți cei care o văd tind să fugă instantaneu, temându-se să nu fie călcați și striviți.

Acest cal va rămâne din lut. Leonardo nu îl va turna, fiindcă a descoperit o eroare în calculele sale, considerând că cele 100.000 de livre de bronz pe care le-a estimat ca fiind suficiente nu îl pot

susține, pentru că animalului i se rup picioarele. Dar eroarea i-a folosit la ceva. A fost în avantajul lui, pentru că, atunci când a calculat turnarea și a răcit bronzul, Leonardo a descoperit secretul producerii pieselor cărora franțujii le spun tunuri.

Până mai ieri, se obișnuia ca tunurile să fie turnate cu matrița pusă cu gura în jos și fundul în sus, pentru că turnatul astfel era mai ușor, iar bronzul cu cât e mai fierbinte și mai fluid la început, cu atât umple mai bine matrița în partea anterioară, care este subțire și greu de umplut. Dar, dacă se toarnă bronzul în matrița tunului așezat invers, anume cu fundul în jos și gura în sus, bronzul care curge în jos se răcește primul și are mai mult cupru decât cositor, iar fundul rămâne solid și nu se topește, nici nu se sparge foarte ușor, la prima lovitură, așa cum se întâmplă cu bombardele noastre.

Senioria Sa, ilustrul Ludovic, a stabilit că va destina bronzul pe care îl avea pentru cal producerii tunurilor, iar Leonardo îl învață acum pe meșterul Zannino modalitatea de turnare. Vom avea tunuri care vor funcționa foarte bine când va fi război.

Pentru că războiul va fi dur, ilustrul Senior Ludovic a confirmat împrumutul acordat Majestății Sale Prea Creștine și a trimis ordin peste Alpi Seniorului Belgioioso să aștepte fabricarea pieselor, apoi vor fi duse de aici. La anul, Majestatea Sa Prea Creștină va fi la Genova și de acolo va pleca spre Napoli. Ludovic spune că intenția sa

fermă este de a nu mișca armata din Milano.

Giacomo Trotti puse penița jos. Cam așa ar fi stat lucrurile. Regele Carol urma să plece către Napoli, iar alianța dintre Milano, Ferrara, Veneția și Florența ar fi protejat restul peninsulei, cu excepția cazului în care o nouă perturbare ar fi schimbat din nou alianțele. Astfel, regele Carol și-ar fi investit toate forțele pentru cucerirea Regatului Neapolelui al familiei Aragona, în timp ce Milano și Ferrara ar fi rămas netulburate, primul datorită voinței lui Ludovic Maurul și al doilea, patria sa, în mâinile puternice și capabile ale incontestabilului său senior, Ercole, duce de Ferrara,

pe a cărui bunăvoință mă bazez întotdeauna.
Mediolanum, XXX octombrie 1493
Slujitorul Excelenței Voastre, Jacomo Trotti

* * *

Ilustrul meu Senior,

trimit salutările mele vouă și Maiestății Sale Prea Creștine. Până la urmă, în ciuda nenumăratelor incidente care au avut loc, ducele Ludovic a consimțit împrumutul a 30.000 de mii de ducați de care avem nevoie pentru a începe războiul. Seniorul Belgioioso a primit instrucțiuni clare privind modalitatea în care trebuie să aibă grijă de aceștia pentru a fi utilizați în mod înțelept.

Recent, la Milano a fost o judecată fără indulgență. Mai exact, un bărbat a fost condamnat la moarte în curtea

Giovia. A fost găsit vinovat părintele Diodato da Siena, pe care vi l-am prezentat anul trecut împreună cu Eminența Sa, cardinalul Giuliano della Rovere. Se spune că el a fost șeful unei clici care falsifica scrisori de credit, iar banii falși pe care i-au obținut ar fi subminat banca. Se zvonește că maestrul Leonardo a avut misiunea de a investiga această poveste și că a dezlegat-o.

În acest moment, conferirea titlului de duce lui Ludovic este aproape. Micul duce Gian Galeazzo se află într-o stare de sănătate foarte proastă și prin multe părți se zvonește că va muri curând.

Umilul vostru slujitor,
Perrone de Basche

Era începutul lui noiembrie la Lyon. Frigul și umezeala erau greu de suportat. Lângă scriptoriu, singurul lucru vesel din cameră era trosnetul lemnelor în foc.

Ducele de Orléans îndoi scrisoarea, o împături și o aruncă în flăcări.

Apoi, așezându-se comod în fotoliu, oftă.

Era o posibilitate, dar nu era clară.

Și-l amintea bine pe acel iezuit. I-l prezentase Giuliano della Rovere anul trecut, când discutaseră îndelung despre felul în care Maurul ținea orașul în pumn, cu bani, dar nu ai lui, și despre cât de puțin respecta guvernul său valorile creștine.

Chiar atunci, ducele de Orléans spusese că, dacă Banca de Medici ar fi intrat în faliment, întregul oraș s-ar fi revoltat. „Și cum faci să bagi o bancă în faliment?”, întrebase iezuitul, râzând. „Ar fi suficient să-i convingi pe toți clienții să-și retragă banii în aceeași zi”, i-a răspuns ducele, râzând și el.

Dar nu prea era de râs.

Tipul ăla chiar încercase acest lucru.

Ducele de Orléans a început să se gândească la ce s-ar fi putut întâmpla.

Banca în faliment, credite care nu puteau fi rambursate, lipsa numerarului. Criza. La fel ca la Florența cu o sută cincizeci de ani în urmă, când bancherii s-au confruntat cu aceeași situație. Erau faliți și târau orașul după ei într-un vârtej înspăimântător.

La Florența, familia Bardi a fost înlocuită de familia de Medici. La Milano, oamenii istoviți de atâtea taxe și înfuriați din cauza crizei ar fi cerut ajutorul unicului potențial pretendent la tron. Adică lui, ducele de Orléans.

Care s-ar fi aflat la mică distanță, în expediția de recunoaștere a lui Carol al VIII-lea, o expediție în care ar fi urmat să plece de îndată ce ar fi aflat despre criză, în timp ce Ludovic ar fi fost pe străzi, în fruntea alaiului care însoțea viitoarea mireasă la împărat.

Visatul cu ochii deschiși îl făcu pe duce să tresară.

Nu s-a întâmplat așa. Nu s-ar fi întâmplat așa. Foarte bine!

În ceea ce îl privea, intrarea în Milano a fost doar amânată: într-o zi, va intra în acel oraș care i-a rămas în suflet, nu în calitate de comandant, el va fi duce, va fi regent.

Și în acea zi ar vrea să aibă alături de el un om ca Leonardo da Vinci.

* * *

Excelentul meu Senior, pe care doar eu îl pot numi astfel,

nu există pedeapsă mai mare pentru un om decât să facă o lucrare, să vadă cum se apropie de final și, în cele din urmă, să vadă cum se năruie, distrusă și

fără să o poată remedia. Asta s-ar întâmpla cu calul, cu calul meu, dacă l-aș turna în forma și în proporțiile proiectate de mine. Uită-te la picioarele șoarecelui, subțiri și fragile în comparație cu trupul. Acestea sunt mult mai subțiri, proporțional vorbind, decât picioarele iepurelui sau ale pisicii, care au picioare mai groase, așa cum are și calul sau câinele. Apoi uită-te la elefant, ale cărui picioare sunt enorme și foarte groase, par a fi coloane în raport cu arhitrava[30] *trupului, nu ca șoarecele, două bețe sub o ceapă.*

Greutatea animalului crește ca un cub în înălțime. Ia un cub cu latura de 10; acesta are aria laturii cubului de zece ori 10, adică 100, iar volumul său este, prin urmare, greutatea sa de zece ori 10, luat de încă zece ori, este 1.000.

În acest fel, îți este clar că, dacă animalul are înălțimea unui pas și greutatea de o livră, atunci acesta este înalt cât doi pași, cântărește de două ori cât cubul, adică de două ori doi, adică opt livre. Iar greutatea pe care trebuie să o susțină picioarele unui animal, care este mai înalt de două ori decât oricare altul egal în toate proporțiile sale, nu este de două ori, ci de opt ori.

Dacă păstrezi proporțiile, vei vedea că piciorul este gros, adică are o suprafață de secțiune de patru ori patru, dar greutatea pe care trebuie să o susțină este de opt ori.

Acesta este motivul pentru care natura face un șoarece cu picioare subțiri și o pisică și un iepure cu picioarele puțin mai groase, iar elefantul cu picioarele cât niște coloane.

Un animal înalt ca elefantul și cu forma și proporțiile șoarecelui ar distruge pământul. La fel ar face și calul meu.

Pentru ceea ce poate susține greutatea unui exemplar mic, înalt cât un pas, bronzul trebuie să fie gros cât un deget; dar dacă faci calul înalt cât zece pași, bronzul nu poate fi gros cât zece degete, ci va trebui să fie mult mai mare, altfel greutatea bronzului de deasupra lui îl va răsturna, precum elefantul în formă de șoarece.

Acest cal pe care l-am făcut din lut nu poate fi folosit ca un nucleu pentru a turna calul de bronz peste el. Și aceasta este prima mea greșeală: calculul.

Am estimat că sute de mii de livre de bronz sunt suficiente pentru a acoperi calul, folosind o proporție simplă și, așa cum am spus, acestea nu sunt suficiente. Ar fi nevoie de mult mai mult, dar acum nu am starea necesară ca să calculez. Și aceasta este cea de-a doua greșeală a mea.

Aceste livre de bronz pe care Ludovic le-a strâns deja vor fi destinate pentru producerea de tunuri, așa cum îl vei învăța pe Zanino ferrarezul, după cum ai învățat tu însuti când ai turnat calul.

Niciodată nu am scris despre două erori în aceeași scrisoare. Dar la asta folosesc scrisorile mele, pe care chiar ție ți le trimit, Leonardo di ser Piero da Vinci, ca să-ți amintești despre aceste două lucruri.

Primul este că niciun lucru sau creatură nu este fără greșeală și că, cu cât devii mai mare, cu atât poți cădea

mai de sus. Doar cei care nu fac nimic nu greșesc cu nimic.

Al doilea este că fără greșeli, fără să-și cunoască greșelile, omul nu poate învăța niciodată din experiența sa. La fel ca un copil care învață să se târască și abia apoi se ridică în picioare, și numai dând cu fundul de pământ învață arta de a sta pe picioarele sale, așa vei face și tu. De fiecare dată când vei greși, să ții cont de asta și să înțelegi motivul, imediat să remediezi și să îți amintești.

Vei remedia pe dată acest lucru pentru a nu face precum Rambaldo, care și-a dat seama cât de grav era ceea ce făcea doar când a fost prea târziu, chiar dacă el credea că își va putea remedia greșeala mărturisind și cerând iertare. Și îți vei aminti asta pentru că orice om, prin natura sa, tinde să facă mereu aceleași greșeli.

Tratează cu stimă orice om care își înfruntă propriile erori, deoarece ne naștem mici și neputincioși, iar un copil de doi ani este mai slab și mai incomplet decât un câine sau un cal ori chiar un elefant de aceeași vârstă. Dar crescând, depășim și dominăm orice animal din lume și prin urmare, prin creștere și învățare, și nu prin naștere, se vede măsura omului.

Numai observând natura și alți oameni, fiecare poate învăța. Dar fără a compara ceea ce face cu ceea ce crede, ceea ce se așteaptă cu ceea ce se întâmplă, omul nu-și poate dezvolta sănătos inteligența și raționamentul. Și singura modalitate de a înțelege eroarea este să te măsori cu însăși natura, având

în vedere că, spre deosebire de om, ea nu minte niciodată.

Te salut și pe curând!
al tău pentru totdeauna, Leonardo

Nota autorului

O carte plină de erori

Încercarea de a scrie, ca istoric, o carte fără erori despre Leonardo da Vinci ar fi fost pretențioasă. Să cred că o pot face ca romancier, având în buzunar o diplomă de licență în chimie, ar fi fost delirant. Nu mă îndoiesc, așadar, că în această carte există multe erori, atât la nivel istoric, cât și la nivel artistic, și că, mai devreme sau mai târziu, ele vor fi identificate. Unele aspecte însă, care ar putea părea curioase sau neverosimile, sunt în schimb dovedite istoric.

Prin urmare, este adevărat că una dintre cele mai stresante probleme din viața milanezilor de la acea vreme era traficul, cauzat de șaretele conduse exclusiv de doamne. Este adevărată și povestea celor doi presupuși falsificatori, de Pesserer și Crancz, care au fost eliberați după ce au fost recunoscuți drept alchimiști.

Verosimil este și faptul că Leonardo, în perioada despre care vorbim, a locuit împreună cu mama sa. Pornind de la o notă a acestuia pe o foaie din anul 1493, în care se menționa: *Caterina a venit aici pentru 16 zile – iulie 1493,* încheind cu bucățica de hârtie din 1494 privind cheltuielile *pentru înmormântarea Caterinei,* care se ridicau la o sută douăzeci și trei de bani, adică șase lire imperiale sau, dacă preferați, aproximativ un ducat. O sumă deloc de neglijat pentru acele vremuri pentru o înmormântare, greu de justificat pentru o slujnică. Cum la fel de curios este faptul că, în nota cu privire la sosirea Caterinei, lipsește formularea *pentru a rămâne cu mine* care însoțea, în schimb, sosirea ucenicilor, de la Salaì până la Giulio neamțul. Mai mulți specialiști, inclusiv Luca Beltrami, sunt de acord cu această ipoteză.

Este greșită, dar numai un pic folosirea termenului „do” pentru a indica prima notă muzicală; acest termen va fi atestat abia la începutul secolului al XVI-lea. Nemeritat este titlul de duce atribuit lui Filip de Commynes; chestia e că, așa cum am scris, sunt atât de mulți duci, încât m-a luat valul. Verosimil, în schimb, este faptul că Salaì a fost undeva la mijloc, între ucenicul preferat și fiul adoptiv. Practic, îl va urma pe Leonardo peste tot și, deși certurile și neînțelegerile nu vor lipsi, pare că relația dintre ei nu este nicio clipă pusă la îndoială.

Este posibil, dar puțin probabil ca Leonardo să fi primit plata la timp pentru *Fecioara între stânci,* pentru că, așa cum se spunea, chestiunea „îmi datorați bani pentru acest tablou” a durat aproximativ douăzeci de ani. A durat, de asemenea foarte mult chestiunea calului Sforza, pe care Leonardo în cele din urmă nu l-a mai realizat, din cauza problemelor, atât tehnice, cât și economice.

Pentru a ști în detaliu ce efort imens și ce probleme crea turnarea calului, cea mai bună sursă este, fără îndoială, *Leonardo și monumentul ecvestru al lui Francesco Sforza,* de Andrea Bernardoni (editura Giunti). Ceea ce mă face să vorbesc despre una dintre cărțile care ar putea plăcea acelora care, chiar strict pentru a se delecta, ar dori să afle câteva curiozități pe tema „Leonardo, Omul Renascentist” cu texte mult mai serioase decât acest roman.

* * *

Pentru informații concrete despre geniul Leonardo da Vinci, așa cum spuneam mai înainte, poate că o viață nu este de ajuns. Un bun punct de plecare este excepționala carte a lui Walter Isaacson, *Leonardo da Vinci.*

Deloc neplăcut, chiar dacă este dus spre un lirism poate excesiv, romanul lui Dmitrij Merezkovskii, *Leonardo da Vinci:* primul text ficțional în care, printre altele, apare ipoteza că

Leonardo, în perioada în care a stat la Milano, ar fi locuit cu mama sa. (Ca o paranteză, operele narative în care Leonardo apare ca protagonist sau în rol secundar sunt multe, uneori chiar prea multe. Leonardo-ul meu fictiv preferat este cel care apare în filmul de animație *Mr. Peabody & Sherman,* împreună cu geniul solitar distrat care face eforturi să înțeleagă cum funcționează bazinul toaletei în *Nu ne rămâne decât să plângem.)*

* * *

Nu poți vorbi despre Leonardo fără să vorbești despre Florența familiei de Medici, acolo unde s-a format, la atelierul lui Verrocchio, precum și în alte locuri, sau fără a vorbi despre importanța banilor. Societatea florentină este probabil una dintre primele pentru care banii au devenit o valoare fundamentală, abstractă, și nu doar un accesoriu, dând viață tipului de finanțare pe care îl folosim și astăzi.

* * *

La nivel academic, cartea lui Raymond De Roover *Apariția și Declinul Băncii de Medici 1397-1494* este, cred, volumul de referință pentru cei interesați de istoria băncii florentine. Cartea este grozavă, dar nu este ușor de citit, necesită timp și răbdare, precum și competențe economice și financiare pe care nu toată lumea le are. Eu, unul, nu le am, iar unele concepte au devenit clare numai după ce am citit cărțile mult mai la îndemână și mai plăcute: *Averile familiei de Medici* de Tim Parks și *1345. Falimentul din Florența* de Lorenzo Tanzini. De asemenea, în remarcabila carte *Geografia geniului* de Eric Weiner, acest aspect este explicat într-un mod foarte captivant.

* * *

Celălalt protagonist al acestei cărți este Ludovic Maurul și, prin urmare, indirect, Milano. Dacă Florența a fost orașul în care s-a născut Renașterea, Milano este cel în care aceasta s-a

dezvoltat la modul absolut, sub toate aspectele sale: artistice, științifice și sociale.

Curtea lui Ludovic Maurul a fost un punct central în această dezvoltare și merită să încercăm să aflăm cât mai multe.

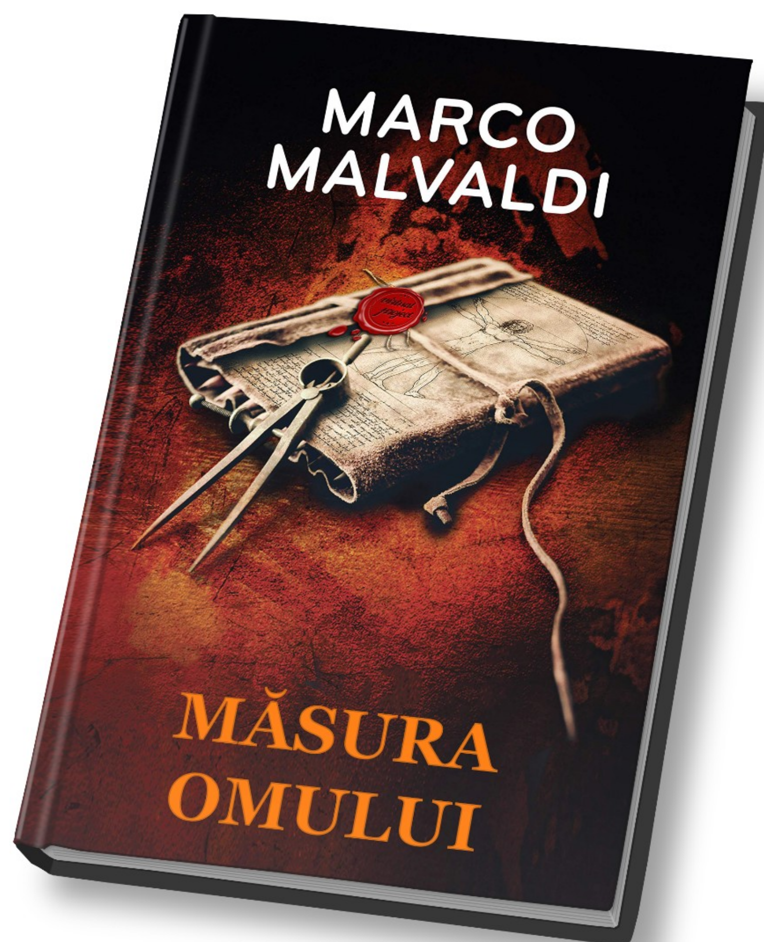
O lectură poate puțin demodată, dar extrem de plăcută este aceea a celor patru volume ale lui Francesco Malaguzzi Valeri *Curtea lui Ludovic Maurul.* Pentru cei care vor să arunce o privire în viața de la curte, nu atât de mult la suprafață, cât în profunzime, în corespondența dintre ambasadori și guvernatori, cele două cărți de Guido Lopez *(Leonardo și Ludovic Maurul. Bunurile și libertatea* și *Petrecerea de nuntă pentru Ludovic Maurul,* sunt, fără îndoială, o lectură extrem de plăcută, dincolo de faptul că sunt documentate extrem de precis. La fel de plăcută, dar nu știu cât de ușor este de găsit, *Beatrice d'Este* de Silvia Alberti de Mazzeri este o ficțiune, dar cu siguranță foarte bine realizată, a scurtei vieți, dar intense a lui Beatrice d'Este.

Să te oprești la un om ca Leonardo și să-ți arogi dreptul de a-i descrie gândurile necesită cutezanță. N-aș fi făcut-o niciodată din proprie inițiativă, dar acum nu pot decât să mă bucur. Mulțumesc, prin urmare, editurii Giunti, pentru că s-a gândit la mine pentru acest proiect, și Giuliei Ichino, mai întâi prietenă și apoi redactor, pentru că a urmărit această carte pas cu pas, punându-mă în legătură cu experți autentici în domeniu, ori de câte ori ignoranța mea cerea acest lucru (adică des). Lucrurile pe care le-am învățat în acest an și jumătate de studiu privind omul renascentist prin excelență mi-au depășit cu mult așteptările. Credeam că știu multe despre Leonardo și am descoperit că abia am început să zgârii suprafața.

N-aș fi reușit niciodată, în mod clar, să învăț toate aceste lucruri singur. În primul rând, îi sunt recunoscător lui Dario Dondi, care m-a introdus în lumea manuscriselor semnate de Leonardo și

pentru capacitatea sa de a înțelege exact ceea ce aveam nevoie să înțeleg. Le mulțumesc, de asemenea, într-o ordine complet aleatorie, lui Edoardo Rossetti, pentru competențele sale istorice și urbanistice de neegalat cu privire la Milano și castelul Sforzesco, lui Gabriele Baldassari, pentru că m-a susținut cu obstinație și *simțul umorului* când am scris în limba ferrareză a secolului al XIV-lea (aproape al XV-lea), lui Luca Scarlini, pentru indicațiile sale privind istoria modei și a armurii din acele vremuri, și lui Maristella Botticini, pentru că m-a ajutat cu privire la unele aspecte despre istoria finanțelor, eu ținând post în acest domeniu. Nu că acum aș ști unele lucruri, dar mă pricep să le povestesc…

Ceea ce mă face, încheind această notă, să-l avertizez pe cititor să nu folosească acest material ca pe o carte de istorie. Aceasta este o ficțiune și, deși multe fapte istorice relatate au fost dovedite, nu există neapărat o legătură între ele. Este adevărat că Leonardo nu a terminat niciodată monumentul ecvestru al lui Francesco Sforza, așa cum este adevărat că Leonardo însuși a recunoscut constanța scării în proporțiile animalelor. Că cele două lucruri au legătură între ele mă tem că este pură fantezie. Dar cred, de asemenea, că a scrie o carte despre geniul lui Leonardo da Vinci ca protagonist fără să fi folosit fantezia, pe lângă faptul că ar fi fost greșit, nu prea ar fi fost respectuos față de el.

virtual-project.eu

violin

[1] Căpetenie de mercenari care se angaja în serviciul unui oraș, al unui principe sau al papei, în Italia (N.t.).

[2] Nume dat sărurilor pe care le formează sulfatul de aluminiu cu diferiți alcalini (N.t.).

[3] Act prin care cel ce semnează se obligă să plătească, necondiționat, la un anumit termen și într-un anume loc, o sumă de bani (N.t.).

[4] Papa Iulius al II-lea (N.t.).

[5] Autorul celebrului tratat de arhitectură *De architectura* (N.t.).

[6] Galeazzo Maria Sforza le numea *„scarlioni”*- dungi (N.t.).

[7] Vechi unități de măsură. Brațul avea o lungime diferită, în funcție de regiunile italiene, și se afla în uz înainte de adoptarea sistemului zecimal metric. Patru brațe din fabrică = aprox. 2,5 m; trei brațe de pânză = aprox. 2,02 m (N.t.).

[8] Panou vertical sculptat și pictat, așezat în spatele altarului în bisericile catolice și evanghelice (N.t.).

[9] Unitate de măsură echivalentă cu aproximativ 0,5 kg (N.t.).

[10] Bombardă: mașină de război cu care, în Evul Mediu, se aruncau bolovani sau alte proiectile grele asupra fortificațiilor (N.t.).

[11] Soldați în general albanezi, care formau unități militare de cavalerie ale Republicii Veneția, Regatul Neapolelui și alte state ale Europei Centrale și de Sud din secolul al XV-lea până la mijlocul secolului al XVIII-le. (N.t.).

[12] Persoană originară sau locuitor din Dalmația – Croația de astăzi și o mică parte din Muntenegru (N.t.).

[13] Monedă de argint la romani, având valoarea de aproximativ un sfert de dinar (N.t.).

[14] Pentru eternitate (N.t.).

[15] Sabie scurtă (N.t.).

[16] Atingerea boașelor este un gest foarte comun în Italia, care este folosit întotdeauna pentru a contracara ghinionul (N.t.).

[17] Un derivat al arsenicului, care nu ucidea pe loc (N.t.).

[18] Otravă celebră în Italia, în sec. XVI-XVII, cunoscută și sub numele de acqua-tofana (N.t.).

[19] Cea mai veche parte a castelului (N.t.).

[20] Vechiul Milano (N.t.).

[21] Împreună cu stelele (N.t.).

[22] Comandantul poliției din Evul Mediu până în secolul al XVIII-lea (N.t.).

[23] Veche monedă de aur bătută la Florența pentru prima dată în 1252 (N.t.).

[24] Operatori la mașinile și utilajele de filatură care pregătesc fibrele și filează, răsucesc și înfășoară firele din fibre textile (N.t.).

[25] Știucă-de-mare (N.t.).

[26] Mănunchi de nuiele sau de ramuri folosit la întărirea terasamentului, la construirea drumurilor sau a digurilor, la fortificații etc. (N.t.).

[27] A paria toate jetoanele disponibile în timpul unei mâini (N.t.).

[28] Personaj mitologic despre care se credea că avea abilitatea de a transforma în aur orice atingea (N.t.).

[29] Formă de guvernământ a orașelor-republici medievale din Italia. (N.t.).

[30] Piesă de susținere verticală ce se pune deasupra capitelului unei coloane (N.t.).

Table of Contents

Personajele
Prolog
Început
Doi
Trei
La lumina lumânării
Patru
Cinci
De la scriptoriul lui Giacomo Trotti
Șase
Șapte
Opt
La lumina lumânării
De la scriptoriul lui Giacomo Trotti
Nouă
Zece
Lucruri de făcut
Unsprezece
De la scriptoriul lui Giacomo Trotti
Doisprezece
Doisprezece plus unu (Stăpânul casei este foarte superstițios)
Doisprezece plus unu și jumătate (vezi mai sus)
Paisprezece
Trei scrisori în încheiere

Table of Contents

Personajele	3
Prolog	12
Început	14
Doi	28
Trei	45
La lumina lumânării	60
Patru	62
Cinci	72
De la scriptoriul lui Giacomo Trotti	82
Șase	87
Șapte	100
Opt	119
La lumina lumânării	132
De la scriptoriul lui Giacomo Trotti	135
Nouă	142
Zece	156
Lucruri de făcut	169
Unsprezece	171
De la scriptoriul lui Giacomo Trotti	183
Doisprezece	186
Doisprezece plus unu (Stăpânul casei este foarte superstițios)	203
Doisprezece plus unu și jumătate (vezi mai sus)	220
Paisprezece	224
Trei scrisori în încheiere	235